Corint
ISTORIE

BEN MACINTYRE

AGENTUL ZIGZAG

DRAGOSTE, TRĂDARE ȘI SPIONAJ
ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

BEN MACINTYRE

AGENTUL ZIGZAG

DRAGOSTE, TRĂDARE ȘI SPIONAJ
ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

CORINT
ISTORIE

Colecţie coordonată de
LAVINIA BETEA

BEN MACINTYRE

AGENTUL ZIGZAG

DRAGOSTE, TRĂDARE ȘI SPIONAJ ÎN AL DOILEA RĂZBOI MONDIAL

Traducere din limba engleză de Dorina Tătăran
Prefață de Florian Banu

CORINT BOOKS
2019

BEN MACINTYRE este editorialist şi redactor colaborator la ziarul Times. A lucrat în calitate de corespondent al acestuia la New York, Paris şi Washington. A scris mai multe cărţi despre spionaj, printre care şi bestsellerurile Operation Mincemeat: *The True Spy Story that Changed the Course of World War II* (2010), *Double Cross: The True Story of the D-Day Spies* (2012), *A Spy Among Friends: Kim Philby and the Great Betrayal* (2014) şi *The Spy and the Traitor: The Greatest Espionage Story of the Cold War* (2018). Lucrarea *Agent Zigzag* (2007) a fost propusă pentru Costa Biography Award şi Galaxy British Book Award. Câteva dintre cărţile sale au stat la baza unor filme documentare produse de BBC.

Redactare: Dan Criste
Tehnoredactare: Mihaela Ciufu
Design copertă: Dan Mihalache
Ilustraţie copertă: Colaj realizat din fotografii © shutterstock

ISBN: 978-606-793-591-2

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României

MACINTYRE, BEN

Agentul Zigzag: dragoste, trădare şi spionaj în al Doilea Război Mondial / Ben Macintyre; trad. din lb. engleză de Dorina Tătăran; pref. de Florian Banu. - Bucureşti: Corint Books, 2019

Conţine bibliografie. - Index
ISBN 978-606-793-591-2

I. Tătăran, Dorina (trad.)
II. Banu, Florian (pref.)

821.111

Prefață

„In wartime, truth is so precious that she should always be attended by a bodyguard of lies!" Aceste cuvinte, pe care premierul britanic Winston Churchill i le spunea lui Stalin la 30 noiembrie 1943, în timpul „Conferinţei celor Trei Mari" de la Teheran, reprezentau, practic, *o veritabilă deviză pentru serviciile secrete britanice* încă de la debutul celui de-al Doilea Război Mondial.

Atunci când a rostit această frază, Churchill avea în vedere pregătirea operaţiunii „Overlord" (debarcarea din Normandia) şi cuvintele sale făceau parte din explicaţiile cu privire la minuţiozitatea cu care trebuie gândite şi executate preparativele pentru o operaţiune atât de importantă. Acestea includeau nu doar pregătirea de luptă a soldaţilor şi asigurarea condiţiilor tehnico-materiale pentru debarcare, ci şi o amplă acţiune de dezinformare, intoxicare şi inducere în eroare a inamicului cu privire la locul şi data debarcării planificate: operaţiunea „Bodyguard"! Această operaţiune, care s-a bucurat de un succes desăvârşit, nu era însă prima sau singura de acest fel, ci făcea parte dintr-un complex joc al inteligenţelor, declanşat la nivel mondial încă din 1939.

Aşa cum este unanim recunoscut, în al Doilea Război Mondial, serviciile de informaţii ale Marii Britanii nu şi-au dezminţit reputaţia şi bunele tradiţii, repurtând o serie de succese strălucite împotriva adversarilor. După şocul provocat de pierderea unor reţele importante de pe continent în urma declanşării Blitzkriegului,

acestea şi-au revenit rapid, adaptându-se noilor realităţi şi reorganizându-şi activitatea în conformitate cu cerinţele unui conflict militar cum lumea nu mai cunoscuse!

Desigur, greul a continuat să cadă pe umerii celebrelor servicii MI5, dependent de Home Office şi supranumit Security Service, pentru activităţile de contraspionaj, şi MI6 (cunoscut şi drept Secret Intelligence Service – SIS sau Intelligence Service – IS). Totuşi un aport considerabil la victorie a revenit unor structuri de *intelligence* mai puţin cunoscute, dar nu mai puţin redutabile. Dintre acestea, Special Operations Executive (SOE), creat în 1940 şi pus sub conducerea titularului Ministerului Războiului Economic, dr. Hugh Dalton, s-a bucurat de mai multă atenţie din partea istoricilor. Misiunile acestui serviciu, sintetizate de premierul Churchill în cuvintele „daţi foc Europei!", au fost realizate cu inteligenţă şi temeritate, impunând respect celorlalţi membri ai comunităţii informative britanice, dar şi adversarilor.

În afara acestor servicii de informaţii, Londra dispunea şi de Directorate of Military Intelligence (DMI), subordonat Ministerului de Război, Naval Intelligence Division (NID), structură creată încă din 1912 în cadrul Amiralităţii Britanice, Air Ministry's Intelligence, la Ministerul Aerului, Foreign Office Security Branch, la Ministerul Afacerilor Externe, Wirelles Intelligence, la Ministerul Poştelor, Security Division, la Ministerul Războiului Economic, dar şi de reputata Scotland Yard's Special Branch.

Ultima, dar nu cea din urmă, era o structură ultrasecretă care a avut o contribuţie decisivă la victorie: Şcoala Guvernamentală de Coduri şi Cifruri (Government Code and Cypher School – GC&CS), înfiinţată la 1 noiembrie 1919. Cunoscută şi sub denumirea de Cartierul General pentru Comunicaţii al Guvernului (Government Communications Headquarters – GCHQ), ca nume de acoperire pentru colectivul din Bletchley Park (Station X – sediul agenţiei secrete, o vilă aflată la 80 km nord de Londra), a intrat în istorie pentru faptul incredibil de a fi aflat secretul

mașinii portabile de cifrat „Enigma", inventată în anii 1920 de inginerul Arthur Scherbius. Data acestui succes: 20 ianuarie 1940. Bilanțul: până la finele războiului, echipa de la Bletchley Park a descifrat peste două milioane și jumătate de mesaje „Enigma"!

Pentru coordonarea acestor structuri a fost creat Comitetul Reunit al Informațiilor (Joint Intelligence Committee), subordonat direct prim-ministrului.

Încă de la debutul ostilităților, britanicii au observat că, pe frontul secret, există o corelație între obținerea de informații secrete, dezinformarea adversarului și războiul psihologic purtat împotriva trupelor și populației civile. Deși au fost obținute veritabile succese în toate aceste domenii, oamenii din serviciile secrete ale Marii Britanii și-au câștigat reputația de adevărați maeștri mai ales în ceea ce privește intoxicarea inamicului cu date false asupra potențialului de care dispunea și asupra intențiilor pe care le avea Comandamentul aliat.

În cadrul operațiunilor de intoxicare, un rol deosebit a revenit contraspionajului – MI5, care a creat „Comitetul 20", condus de John Cecil Masterman, și a pus la punct așa-numitul „Double-Cross System" – denumirea sistemului derivă de la numeralul roman XX, 20. Acest „Comitet 20" era gândit pentru a folosi spionii germani capturați în scop de dezinformare, iar aceștia, potrivit percepției inițiale, se aflau la tot pasul! Percepția publică în Marea Britanie era că țara era plină de spioni germani bine pregătiți și profund integrați în societate. Așa cum recunoștea Churchill, a fost o veritabilă „spionomanie"! Or, în acest context, se impunea identificarea acestei „coloane a cincea" și întoarcerea sa împotriva celor care o creaseră. O sarcină executată cu succes, care a pus în evidență resursele extraordinare de inteligență și imaginație ale contraspionajului Marii Britanii și care a creat adevărate legende în jurul oamenilor implicați în acest straniu „joc"!

Ca urmare, încercarea germanilor de a construi, în timpul războiului, o rețea de spioni în Anglia a fost „un eșec total". Lucru

foarte important, serviciul de informaţii german nu şi-a dat seama de asta niciodată, „graţie unui militar, unui profesor de la Oxford şi unei idei inspirate", după cum ne asigură autorul cărţii pe care o ţineţi în mână.

Istoricul britanic Benedict Richard Pierce Macintyre, cunoscut publicului ca Ben Macintyre, ne propune sub titlul „Agentul Zigzag" o fascinantă incursiune în sistemul „Double Cross", prin intermediul unui extraordinar studiu de caz: Edward „Eddie" Chapman.

Publicată în anul 2008 sub titlul *Agent Zigzag: The True Wartime Story of Eddie Chapman: Lover, Betrayer, Hero, Spy*, lucrarea pe care Editura Corint ne-o pune la dispoziţie într-o excelentă traducere s-a bucurat de un succes răsunător imediat după apariţie. O dovadă în acest sens este şi faptul că BBC a realizat în anul 2011, pe baza volumului, un film documentar intitulat *Double Agent: The Eddie Chapman Story*.

Succesul cărţii este pe deplin meritat. Scrisă într-o manieră dinamică, valorificând surse diversificate (de la dosare de arhivă clasificate „strict secret" timp de decenii până la articole de presă, memorialistică şi istorie orală) şi dezvăluind calităţile literare ale autorului, lucrarea se citeşte – fără teama de a folosi un clişeu publicitar – efectiv pe nerăsuflate!

De altfel, unul dintre ofiţerii care s-au ocupat de caz, locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea" Stephens, nota imediat după încheierea războiului: „Ficţiunea nu a produs şi probabil că nu va produce niciodată o poveste de spionaj care să întreacă în farmec şi neverosimil povestea reală a lui Edward Chapman, pe care doar războiul putea să îl înzestreze cu virtute şi doar pe durata lui. [...] Povestea multor spioni este banală şi monotonă. Nu ar trece testul în ficţiune. Individul este un ratat. Motivul este sordid. Teama este prezentă. Patriotismul este absent. Tăcerea nu este calitatea unui om curajos, ci, mai degrabă, o reacţie la teama de consecinţe. Aventura nu înseamnă nimic." Chapman a fost „altceva"!

Într-adevăr, povestea lui Chapman e diferită, iar cititorul, privind-o ca pe o ficțiune, ar fi tentat să o respingă ca imposibilă. Simplificând, „subiectul este un escroc, dar ca escroc nu este nicidecum un ratat", el punându-și în slujba patriei aptitudinile câștigate ca interlop. Patriotismul, „acest lucru ciudat", după cum se exprima Chapman, a învins pornirile antisociale!

Născut la 16 noiembrie 1914, în Burnopfield, comitatul Durham, Chapman s-a dovedit de mic copil un rebel, un răzvrătit împotriva regulilor și constrângerilor de orice fel. Înrolat voluntar la 17 ani, își părăsește unitatea cu ocazia primei permisii acordate și, alături de o tânără doamnă, „uită" să se mai întoarcă! Era începutul unui drum lung, căci, așa cum s-a scris, cariera lui infracțională a fost una permanent ascendentă, „de la fuga din armată la indecență, de la femei la șantaj, de la jaf la spargerea seifurilor". Normele morale sunt făcute pentru a fi încălcate, banii, pentru a fi cheltuiți imediat, adrenalina trebuie căutată cu orice preț! Într-un cuvânt, „pentru Chapman, aventura înseamnă viață".

Devenit expert în folosirea explozibililor pentru a arunca în aer seifuri, Chapman sfârșește prin a fi arestat în primăvara anului 1939 și închis în temnița din Jersey – o „cușcă mică și plictisitoare la culme". După numai câteva luni, încearcă să evadeze, dar e capturat după 24 de ore și închis din nou într-un penitenciar aflat pe Insulele Canalului, singurul teritoriu britanic ocupat de germani în al Doilea Război Mondial.

Pentru a-și obține libertatea, Chapman se oferă să lucreze ca spion pentru naziști, fiind inițial respins, „conform vechiului principiu că oricine cere să intre în slujba unui serviciu de spionaj trebuie respins". Ulterior, este transferat în Fortul Romainville, din suburbiile din partea de est a Parisului, unde se afla în detenție și Michelin, magnatul industriei cauciucului din Franța.

Contactat de un reprezentant al Abwehrului, este supus mai multor interogatorii și teste și apoi este transferat la Villa de la Bretonnière, „un paradis" aflat la circa 7 km de Nantes. Aici

începe un program intens de pregătire în domeniul explozibililor și al tehnicilor de sabotaj, învață radiotelegrafie și exersează parașutismul. I se acordă o atenție deosebită, fiind destinat a face parte dintr-o „specie" nouă de spioni, căci, până atunci, „spionii Abwehrului formau o amestecătură. [...] Mulți vorbeau prost sau nu vorbeau deloc englezește. Câțiva avuseseră parte de o pregătire rudimentară. Erau sumar informați și, adeseori, ignoranți cu privire la stilul de viață al englezilor".

La finalul pregătirii, spionul încheie un veritabil contract cu Abwehrul, clauza finală a acestuia fiind „un triumf al birocrației germane": Chapman era obligat legal să plătească toate impozitele aferente sumelor primite în Franța!

Parașutat în Anglia în noaptea de 16 spre 17 decembrie 1942, cu misiunea de a sabota producția de avioane Mosquito, Chapman se predă autorităților imediat după ce atinge solul patriei. Habar nu avea că era așteptat, contraspionajul britanic declanșând operațiunea „Nightcap", numele de cod pentru capturarea agentului „Fritz", așa cum fusese Chapman identificat în mesajele radio interceptate și descifrate de echipa minunată de la Bletchley Park. Grație acestor mesaje, vânătorii de spioni cunoșteau detalii despre lucrările stomatologice făcute lui „Fritz", numele de pe cărțile de identitate false pe care le poseda, știau că parola lui era „Joli Albert", cunoșteau culoarea bocancilor lui și faptul că, în manșeta pantalonilor, avea otravă!

Ca urmare, întâlnirea dintre spionul Eddie Chapman și echipa de primire nu a întârziat să se producă. Era începutul unui îndelungat meci între escrocul în vârstă de 28 de ani, antrenat de naziști pentru a deveni spion, și o echipă redutabilă de contraspioni, care își puneau priceperea în slujba unui adevăr evident: „Un spion inamic mort nu mai poate face niciun rău, dar nici vreun bine. Un spion capturat însă poate fi convins să-și trădeze, în schimbul vieții, stăpânii germani, iar apoi să lucreze pentru britanici."

Thomas Argyll Robertson, cunoscut drept „Tar", lucra de la vârsta de 24 de ani în MI5, având calități native ieșite din comun: „extraordinar de amabil și foarte arătos", „avea talentul rar de a putea vorbi cu oricine, oriunde, despre orice. Episcopi, amirali, târfe, șarlatani și revoluționari, tuturor li se părea foarte ușor să i se confeseze lui Tar Robertson".

John Masterman era „sobru și atletic, cu un chip dur și plăcut, de parcă era sculptat în marmură. Nu fuma și nu bea, trăia într-o lume elevată și erudită, populată exclusiv de bărbați bogați, privilegiați și inteligenți". Dacă Tar Robertson a fost „adevăratul geniu" al sistemului de intoxicare, cum spunea istoricul Hugh Trevor-Roper, atunci John Masterman a fost, potrivit lui Ben Macintyre, „conștiința lui morală, cel care analiza cu meticulozitate motivele oamenilor, rezolvând răbdător enigma trădării, ca pe un imens și complicat joc de cuvinte încrucișate".

Cel de-al treilea personaj, locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea" Stephens, era comandantul „Lagărului 020", centrul secret în care britanicii îi anchetau pe spionii inamici capturați, aflat în Latchmere House, o vilă în stil victorian, situată în apropiere de Ham Common, în vestul Londrei. Stephens avea reputația de a poseda „un talent deosebit": îi făcea pe spioni să cedeze. „Îi desfăcea, psihologic vorbind, în bucățele, apoi, dacă el considera că merită osteneala, îi refăcea la loc."

Ce a rezultat din acest „meci" spion-contraspioni, ce rol a jucat în dezinformarea germanilor Jasper Maskelyne, un magician profesionist, de ce Robert Barrington-Ward, redactorul-șef al prestigiosului *Times*, i-a spus un „nu" hotărât lui Masterman și cum a ajuns Victor, lord Rothschild – pair, milionar și om de știință – să se înțeleagă „grozav de bine" cu escrocul Chapman vă lăsăm pe dumneavoastră să aflați!

Tot dumneavoastră vă revine plăcerea de a-l urma pe Chapman la Lisabona, de a vizita împreună cu el împrejurimile palatului locuit de Vidkun Quisling, șeful guvernului-marionetă din

Norvegia, de a afla de ce a primit Chapman Crucea de Fier, de a-l însoţi pe „eroul-antierou" la Berlin, dar şi la un fastuos banchet dat în ziua de 25 iunie 1944 la sediul SS din Paris!

Vom încheia spunând că, la finalul războiului, Eddie Chapman avea bani şi o medalie de la guvernul german şi o graţiere neoficială de la guvernul britanic: „Niciun alt agent secret nu putea pretinde că a fost recompensat în acest fel de ambele părţi!"

Activitatea sa trebuia să rămână un secret bine păzit. MI5 îl ameninţase cu represalii imediate dacă îşi dezvăluia povestea, după cum îşi manifestase acesta dorinţa, dar el ştia că, într-o bună zi va fi spusă. Mai întâi a fost lucrarea lui Frank Owen, *The Eddie Chapman Story*, publicată la New York în 1953, o ediţie de „memorii romanţate", apoi, în 1966, a apărut *The Real Eddie Chapman Story*, în care se vorbea, fără detalii, despre munca lui pentru MI5.

La 11 decembrie 1997, în vârstă de 83 de ani, Eddie Chapman s-a stins din viaţă în urma unui atac de cord, în castelul pe care şi-l cumpărase în Irlanda. După decesul său, MI5 a decis că mare parte dintre dosarele care-l privesc pot fi declasificate, astfel că cercetătorii s-au pus pe treabă.

În sfârşit, astăzi avem povestea completă, căci Ben Macintyre şi Editura Corint ne pun la dispoziţie nu numai o admirabil de bine scrisă biografie a unui agent dublu, ci şi un excelent studiu despre spionaj, despre fascinanta lume a dezinformării, despre misterele conştiinţei umane.

Lectură plăcută!

Dr. FLORIAN BANU

Nota autorului

Povestea adevărată care urmează este bazată pe documente oficiale, scrisori, jurnale, reportaje de presă, relatări contemporane şi amintiri.

Prima dată am aflat de existenţa englezului Eddie Chapman din necrologul său, apărut în ziarul *Times*. Dintre personajele importante şi respectate, el atinsese o anumită măreţie, dar pe căi care nu erau tocmai respectabile. Necrologul era interesant în aceeaşi măsură prin ceea ce nu spunea – şi nu se ştia – despre ispràvile lui Chapman din al Doilea Război Mondial, deoarece acele detalii au rămas în arhivele secrete ale MI5. În acel moment, părea că întreaga poveste a lui Eddie Chapman va rămâne pe veci nespusă.

Apoi însă, adoptând o nouă politică de deschidere, MI5 a început să ridice selectiv restricţia asupra unor informaţii până atunci secrete, care nu puteau să-i stânjenească pe supravieţuitori sau să afecteze siguranţa naţională. Primele „dosare Zigzag" desecretizate au fost trimise la National Archives în 2001. Ele conţin peste 1 700 de pagini de documente referitoare la cazul Chapman: transcrieri ale interogatoriilor, interceptări radio detaliate, rapoarte, descrieri, diagrame, note interne, procese-verbale, scrisori şi fotografii. Dosarele sunt extraordinar de amănunţite, prezentând nu doar evenimente şi oameni, ci şi informaţii despre viaţa unui spion, despre stările sufleteşti şi sentimentele schimbătoare ale acestuia, despre speranţele, temerile şi inconsecvenţele

lui. Zeloşii agenţi care s-au ocupat de Chapman şi-au propus să zugrăvească o imagine completă a acestuia, relatând cu meticulozitate (uneori, oră cu oră) ceea ce făcea acesta. Sunt recunoscător mai ales celor de la MI5, pentru că au fost de acord cu solicitarea mea de a declasifica dosarele adiţionale referitoare la acest caz, şi lui Howard Davies, de la National Archives, pentru că m-a ajutat să înlesnesc declasificarea lor.

Memoriile lui Eddie Chapman au fost publicate după război. Legea secretelor de stat l-a împiedicat însă să-şi descrie isprăvile de agent dublu, iar propria versiune a evenimentelor a fost mai mult amuzantă decât credibilă. Aşa cum remarcau agenţii care s-au ocupat de el, Chapman nu avea deloc simţul cronologiei. Toate citatele au trimiteri în notele de la final, iar pentru claritate am standardizat ortografierea şi am folosit în mod selectiv vorbirea indirectă ca vorbire directă. Povestea lui Chapman este compusă şi din amintiri ale unor supravieţuitori, oameni influenţaţi, direct sau indirect, de personajele şi evenimentele descrise. Le sunt recunoscător numeroşilor oameni cu care am discutat în Marea Britanie, Franţa, Germania şi Norvegia – inclusiv lui Betty Chapman – şi care au fost dispuşi să stea de vorbă cu mine mai multe ore, amintindu-şi lucruri de acum mai bine de o jumătate de secol. Din motive evidente, unii dintre cei implicaţi în activităţile clandestine ale lui Chapman au cerut să rămână anonimi.

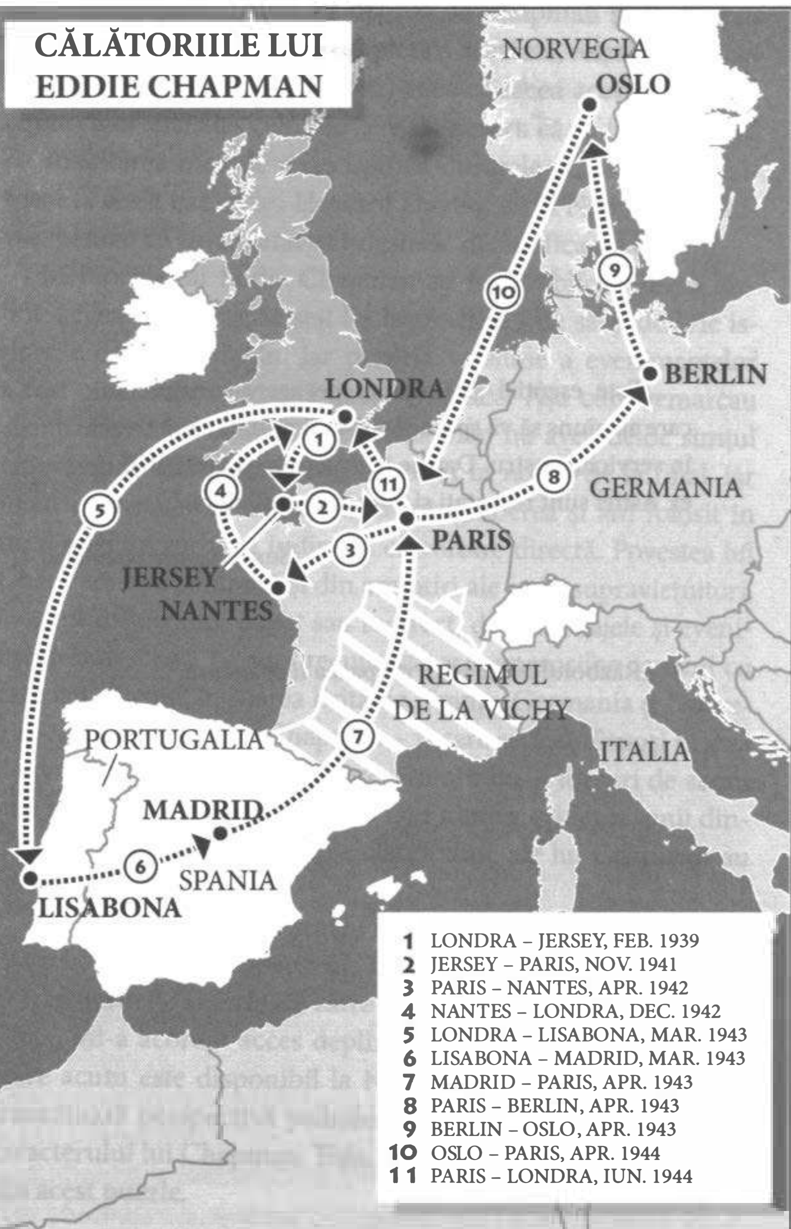
Cu numai câteva săptămâni înainte ca această carte să intre la tipar, MI5 a descoperit un întreg dosar secret neobservat în transferurile anterioare către arhivele publice şi, cu generozitate, mi-a acordat acces deplin la conţinutul lui. Acel dosar (care acum este disponibil la National Archives) oferă o extraordinară perspectivă psihologică a ofiţerilor de caz asupra caracterului lui Chapman. Este, poate, ultima piesă care lipsea din acest puzzle.

„Este esenţial să-i căutaţi pe agenţii inamicului, care au ajuns să vă spioneze, şi să îi mituiţi ca să treacă în serviciul vostru. Daţi-le instrucţiuni şi aveţi grijă de ei. Astfel sunt recrutaţi şi folosiţi agenţii dubli."

SUN-TZU, *Arta războiului*

„Războiul naşte hoţi, iar pacea îi spânzură."

GEORGE HERBERT

CĂLĂTORIILE LUI
EDDIE CHAPMAN
NORVEGIA
OSLO
BERLIN
LONDRA
GERMANIA
PARIS
JERSEY
NANTES
REGIMUL
DE LA VICHY
PORTUGALIA
ITALIA
MADRID
SPANIA
LISABONA
1 LONDRA – JERSEY, FEB. 1939
2 JERSEY – PARIS, NOV. 1941
3 PARIS – NANTES, APR. 1942
4 NANTES – LONDRA, DEC. 1942
5 LONDRA – LISABONA, MAR. 1943
6 LISABONA – MADRID, MAR. 1943
7 MADRID – PARIS, APR. 1943
8 PARIS – BERLIN, APR. 1943
9 BERLIN – OSLO, APR. 1943
10 OSLO – PARIS, APR. 1944
11 PARIS – LONDRA, IUN. 1944

Prolog

16 decembrie 1942, ora 2.13

Un spion german sare dintr-un avion de recunoaştere Focke-Wulf negru deasupra comitatului Cambridgeshire. Paraşuta din mătase se deschide foşnind şi, timp de douăsprezece minute, bărbatul pluteşte în linişte. Stelele au răsărit, dar pământul de sub picioarele lui, învăluit în bezna din timpul războiului, e complet întunecat. Nasul îi sângerează abundent.

Spionul este bine echipat. Poartă bocanci militari englezeşti şi cască. În buzunar are un portofel luat de la un soldat britanic omorât la Dieppe, cu patru luni în urmă: în el sunt două legitimaţii, amândouă false, şi o scrisoare de la iubita lui, Betty, care e autentică. În raniţă are chibrituri impregnate cu chinină, pentru „scris invizibil", un radioreceptor, o hartă militară, 990 £ în bancnote folosite de diverse valori, un revolver Colt, o lopată mică de infanterie şi nişte ochelari cu lentile din sticlă obişnuită, pentru deghizare. Patru dintre dinţii lui sunt din aur nou, plătiţi de al Treilea Reich. Pe sub combinezon poartă un costum civil, care a fost elegant cândva, dar acum e cam ponosit. În manşeta cracului drept al pantalonilor a fost cusut un pacheţel din celofan, care conţine o singură pastilă de cianură de potasiu, pentru sinucidere.

Pe bărbat îl cheamă Edward Arnold Chapman. Poliţia britanică îl ştie şi ca Edward Edwards, Edward Simpson şi Arnold Thompson. Șefii săi germani i-au dat numele de cod Fritz sau îi spuneau cu multă afecţiune Fritzchen, „Micul Fritz".

Serviciile secrete britanice nu au încă un nume pentru el. În seara aceea, după ce a primit un apel telefonic urgent de la un domn din Whitehall, şeful poliţiei din Cambridgeshire şi-a instruit toţi subalternii să fie atenţi la un individ numit pur şi simplu „Agentul X".

La ora 2.25, Eddie Chapman aterizează pe un câmp proaspăt arat şi cade cu faţa în jos pe pământul ud. Buimac, îşi dă jos paraşuta, apoi îşi scoate combinezonul pătat de sânge şi le îngroapă. Bagă revolverul în buzunar şi scotoceşte în raniţă după o hartă şi o lanternă. Harta nu mai este. Probabil că i-a căzut pe întuneric. Se pune în patru labe şi o caută. Înjură şi se aşază pe pământul rece, în beznă, întrebându-se unde se află, cine este el şi de partea cui este.

Capitolul 1

Hotel de la Plage

Primăvara a venit devreme pe Insula Jersey în 1939. Soarele care se revărsa pe fereastra sălii de mese de la „Hotel de la Plage” forma o aureolă orbitoare în jurul bărbatului care stătea în fața lui Betty Farmer, cu spatele la mare, râzând în timp ce se înfigea în meniul special, de șase șilingi, „cu tot dichisul”[1]. Betty, o țărăncuță de 18 ani, recent venită din comitatul Shropshire, știa că bărbatul acela era foarte diferit de toți cei pe care îi cunoscuse până atunci.

În afară de asta, cunoștințele ei despre Eddie Chapman erau oarecum limitate. Știa că are 24 de ani, că e înalt și arătos, că are o mustață subțire – exact ca a lui Errol Flynn în *Atacul cavaleriei ușoare* – și ochi căprui-închis. Avea o voce puternică, dar ascuțită, cu o urmă de accent specific celor din nord. Era plin de viață, glumeț și neastâmpărat. Fata credea că e bogat, pentru că lucra în „industria cinematografică”[2] și conducea un Bentley. Purta costume scumpe, un inel de aur și palton din cașmir cu guler de nurcă. În ziua respectivă, purta o cravată elegantă, galbenă, cu buline și un pulover fără mâneci. Se întâlniseră la un club din strada Kensington Church și, cu toate că, la început, îi refuzase invitația la dans, în scurt timp a cedat. Eddie devenise primul ei iubit, dar apoi dispăruse, zicând că avea treburi

urgente în Scoția. „O să plec”[3], îi spusese el, „dar întotdeauna o să mă întorc.”

Așa cum a promis, Eddie a reapărut pe neașteptate la ușa ei, zâmbind mânzește și cu sufletul la gură. „Ai vrea să vii în Jersey, apoi, poate, în sudul Franței?”[4], a întrebat-o el. Betty a fugit să-și facă bagajele.

A constatat cu surprindere că vor călători însoțiți. Pe locurile din față ale mașinii care îi aștepta erau doi bărbați: șoferul, o brută uriașă, urâtă, cu fața schimonosită; celălalt, scund, slab și negricios. Cei doi nu păreau a fi compania ideală pentru o vacanță romantică. Șoferul a apăsat cu putere pe pedala de accelerație și au pornit în trombă pe străzile Londrei, apoi, cu roțile scrâșnind, au intrat în incinta aeroportului din Croydon, unde au parcat în spatele hangarului, exact la timp ca să prindă avionul spre Jersey.

În seara aceea, s-au cazat la hotelul de pe faleză. Eddie i-a spus recepționerului că au venit în Jersey să facă un film. S-au înregistrat ca domnul și doamna Farmer din Torquay. După cină, s-au dus în „West Park Pavilion”, un club de noapte de pe chei, unde au dansat, au jucat ruletă și au mai băut ceva. Pentru Betty, fusese o zi plină de strălucire și decadență fără egal.

Toți spuneau că războiul se apropie, dar, în acea duminică însorită, sala de mese a hotelului era un loc foarte liniștit. Dincolo de plaja aurie, valurile scânteiau printre insulițele risipite, în timp ce Eddie și Betty mâncau diplomat din farfurii cu margini albastre. Eddie tocmai îi spunea o nouă poveste amuzantă când acesta a înlemnit. Un grup de bărbați în palton, cu pălării maro intrase în restaurant, iar unul dintre ei avea deja o discuție aprinsă cu ospătarul-șef. Înainte ca Betty să poată spune ceva, Eddie s-a ridicat, s-a aplecat spre ea, a sărutat-o o dată, după care a sărit prin fereastră, care era închisă. Apoi s-a auzit zgomot de sticlă spartă, veselă răsturnată, femei care țipau și ospătari

care strigau. Betty Farmer l-a zărit pentru ultima dată pe Eddie Chapman luând-o la fugă pe plajă, cu doi bărbați în palton pe urmele lui.

Betty nu știa multe despre Eddie Chapman. Acesta era căsătorit. Lăsase însărcinată o altă femeie. În plus, era un escroc. Nu un hoț de buzunare de doi bani, ci un infractor de meserie, un „prinț al lumii interlope"[5], cum singur se caracteriza.

Pentru Chapman, încălcarea legii era o vocație. În ultimii ani, când trebuia să invoce un motiv pentru alegerea pe care o făcuse în privința carierei, pretindea că moartea prematură a mamei, în pavilionul tuberculoșilor dintr-un spital pentru săraci, îl făcuse „s-o ia razna"[6] și îl întorsese împotriva societății. Uneori, spunea că sărăcia cruntă și șomajul din nordul Angliei din timpul recesiunii l-au obligat să ducă o viață de infractor. În realitate însă, viața aceasta i se părea ceva firesc.

Edward Chapman se născuse în Burnopfield, un sătuc din bazinul carbonifer Durham, pe 16 noiembrie 1914, la câteva luni după izbucnirea Primului Război Mondial. Tatăl lui, de meserie inginer naval, fiind prea bătrân ca să lupte, a ajuns să se ocupe de o tavernă în Roker și să bea o mare parte din marfă. Pentru Eddie, cel mai mare dintre cei trei copii ai inginerului, nu s-au găsit nici bani, nici prea multă dragoste. În plus, a avut parte de prea puțină îndrumare și de o educație superficială. În scurt timp, a căpătat o înclinație spre purtări urâte și o aversiune față de autoritate. Inteligent, dar leneș, insolent și plictisit, tânărul Chapman lipsea des de la școală, preferând să colinde pe plajă în căutarea sticlelor de limonadă, pe care le schimba pentru un penny bucata, iar apoi, după-amiaza, pierdea vremea la cinema, în Sunderland, unde vedea *Scânteioară* și filmele lui Alfred Hitchcock, *Șantajul* și drama cu spioni *Omul care știa prea multe*.

La 17 ani, după un scurt şi nesatisfăcător stagiu de ucenic neplătit la o firmă de construcţii mecanice din Sunderland, Chapman s-a înrolat în armată, deşi era minor, şi a ajuns să facă parte din Batalionul 2 al Coldstream Guards. La începutul perioadei de instrucţie, desfăşurată la Caterham, a alunecat în timp ce juca handbal şi s-a tăiat rău la genunchi: semnul rămas avea să servească poliţiei drept element distinctiv de identificare. Căciula din blană de urs şi uniforma roşie le făceau pe fete să se holbeze la el şi să chicotească, dar lui i se părea plictisitor să fie santinelă la Turnul Londrei, în timp ce, de dincolo, oraşul îi făcea cu ochiul.

Chapman a purtat uniforma de gardă timp de nouă luni, după care a primit o permisie de şase zile. I-a spus sergentului-major că se duce acasă. În schimb, însoţit de un camarad mai mare ca el, a hoinărit prin Soho şi West End, privind cu poftă femeile elegante mergând la braţul unor bărbaţi în costume la modă. Într-o cafenea din Marble Arch, a remarcat o brunetă drăguţă, care, la rândul ei, l-a observat. Au dansat la „Smokey Joe's", în Soho. În noaptea aceea şi-a pierdut virginitatea. Ea l-a convins să mai stea o noapte; el a mai stat două luni, până au cheltuit toţi banii pe care-i avea. Dacă Chapman uitase de armată, aceasta nu uitase de el. A fost sigur că bruneta a anunţat poliţia. Chapman a fost arestat pentru absenţă nemotivată, dus la închisoarea militară din Aldershot – „casa de sticlă" – şi pus să curețe ploştile timp de 84 de zile. Eliberarea şi lăsarea ruşinoasă la vatră au pus capăt primei lui condamnări la închisoare şi ultimului său serviciu obişnuit. Chapman a luat un autobuz spre Londra, având 3 £ în buzunar, un costum zdrenţuit şi o „tunsoare de deţinut"[7], îndreptându-se direct spre Soho.

În anii 1930, Soho era un bine cunoscut cuib al viciului şi al distracţiilor spectaculoase. Era răscrucea societăţii londoneze, locul în care bogaţii şi oamenii de nimic se intersectau

cu infractorii şi temerarii, un loc al opulenţei rău famate. Chapman şi-a găsit de lucru ca barman, apoi, ca figurant în filme, câştigând 3 £ pentru „trei zile de muncă”[8]; a lucrat ca maseur, dansator şi, în cele din urmă, ca boxer şi luptător amator. Era un bun luptător, puternic şi agil ca o pisică, cu un „corp ca de zvârlugă”[9]. Era o lume a proxeneţilor şi pariorilor, a hoţilor de buzunare şi pungaşilor; petrecea nopţi întregi la „Smokey Joe's” şi lua micul dejun cu şampanie la „Quaglino's”. „Am avut de-a face cu tot felul de şmecheri”[10], scria Chapman mai târziu. „Escroci, hoţi, prostituate, epavele vieţii de noapte a unui oraş mare.” Pentru tânărul Chapman, viaţa în această enclavă agitată, sordidă era senzaţională. Dar şi scumpă. A prins gustul coniacului şi al meselor de joc şi, în scurt timp, a rămas fără un sfanţ.

Furturile au început cu lucruri mărunte: un cec falsificat ici, un geamantan furat colo, o spargere neînsemnată când şi când. Primele infracţiuni nu au fost cu nimic ieşite din comun – paşii şovăitori ai unui novice.

În ianuarie 1935, a fost prins în curtea unei case din Mayfair şi amendat cu 10 £. O lună mai târziu, a fost găsit vinovat de furtul unui cec şi obţinerea unui credit prin fraudă. De data asta, instanţa a fost mai puţin indulgentă, iar Chapman a primit două luni de muncă grea la Wormwood Scrubs*. La câteva săptămâni de la eliberare, a fost băgat din nou după gratii, de data asta la închisoarea Wandsworth**, primind o condamnare de trei luni pentru violarea proprietăţii şi tentativă de furt prin efracţie.

Chapman şi-a diversificat activitatea infracţională, apucându-se de lucruri mai rele. La începutul lui 1936, a fost găsit

---

* Închisoare situată în vestul Londrei (n. red.).

** Altă închisoare londoneză, situată în sud-vestul oraşului (n. red.).

vinovat de „atentat contra bunelor moravuri” în Hyde Park[11]. Nu era specificat cum anume a atentat el la bunele moravuri, dar aproape sigur fusese prins în flagrant delict cu o prostituată. A fost amendat cu 4 £ şi pus să plătească o taxă de 15 şilingi şi 9 penny doctorului care l-a examinat de boli venerice. Două săptămâni mai târziu, a fost acuzat de fraudă după ce a încercat să se eschiveze de la achitarea notei de plată la un hotel.

Un contemporan îşi aminteşte de un tânăr „arătos, isteţ, plin de viaţă, cu un fel de disperare în el, care îl făcea plăcut pentru bărbaţi şi periculos pentru femei”[12]. Poate că disperarea îl determinase să se folosească de atracţia bărbaţilor pentru el în scopuri materiale, fiindcă, la un moment dat, a făcut aluzie la o timpurie aventură homosexuală. Femeile păreau să-l găsească irezistibil. Potrivit unei relatări, făcea bani seducând „femei de la marginea societăţii”[13], şantajându-le cu fotografii compromiţătoare făcute de un complice şi ameninţându-le apoi că le va arăta soţilor acestora. S-a spus chiar că „a infectat o fată de 18 ani cu o boală venerică şi a şantajat-o, ameninţând-o că le spune părinţilor ei că ea i-o dăduse lui”[14].

Chapman intrase într-o previzibilă spirală a infracţiunilor mărunte, prostituţiei, şantajului şi condamnărilor prelungite la închisoare – întreruptă de episoade de extravaganţă în Soho – când o descoperire ştiinţifică din lumea infractorilor i-a schimbat brusc destinul.

La începutul anilor 1930, nişte escroci britanici au descoperit gelinita*. Cam în aceeaşi perioadă, în timpul unei şederi după gratii, Chapman l-a cunoscut pe James Wells Hunt – „cel mai priceput spărgător de seifuri din Londra”[15] – „un personaj calculat, stăpân pe sine, hotărât”[16], care perfecţionase o tehnică

* Substanţă explozivă inalterabilă în apă şi puţin sensibilă la şocuri, formată din nitroglicerină, azotat de potasiu şi rumeguş de lemn. A fost inventată de Alfred Nobel în 1875 (n. red.).

de spargere a seifurilor găurind încuietoarea și introducând în ea un prezervativ umplut cu gelinită și apă. Cei doi s-au asociat, iar în scurt timp li s-a alăturat Antony Latt, zis și Darrington, alias Darry, un spărgător calm, pe jumătate birman, al cărui tată, pretindea el, fusese judecător în țara natală. Un infractor tânăr pe nume Hugh Anson a fost recrutat să conducă mașina cu care fugeau.

În 1934, nou-formata „Gașcă Dinamită" și-a ales ca primă țintă blănăria „Isobel's" din Harrogate. Hunt și Darry au intrat prin efracție și au furat patru nurci, două pelerine din blană de vulpe și 200 £ din seif. Chapman a rămas în mașină, „tremurând de frică și incapabil să ajute"[17]. Următoarea țintă a fost o casă de amanet din Grimsby. În timp ce, afară, Anson ambala motorul mașinii ca să acopere zgomotul exploziilor, Chapman și Hunt au pătruns într-o casă goală de alături, au spart zidul și, apoi, au deschis patru seifuri. Prada, vândută printr-un gard în West End, le-a adus un câștig net de 15 000 £. A urmat o spargere la cinematograful „Swiss Cottage Odeon", dată cu ajutorul unei răngi, una la „Express Dairies" și o lovitură rapidă la o prăvălie de pe strada Oxford. Fugind de la locul ultimei isprăvi, Anson a lovit cu mașina furată un felinar. În timp ce gașca o lua la sănătoasa, o mulțime de curioși s-a adunat în jurul mașinii care fumega; unul dintre ei, care s-a întâmplat să fie un hoț mărunt, a făcut greșeala să pună mâna pe capotă. Amprentele lui potrivindu-se cu cele din dosarele existente la Scotland Yard, nefericitul a fost condamnat la patru ani de închisoare, iar Gașca Dinamită s-a amuzat copios.

Chapman nu mai era un găinar nesăbuit, ci un infractor cu dare de mână, cheltuind banii la fel de repede cum îi fura și frecventând aristocrația interlopă, playboy ahtiați după jocurile de noroc, actori destrăbălați, jurnaliști alcoolici, scriitori insomniaci și politicieni dubioși, atrași de lumea moravurilor

uşoare. S-a împrietenit cu Noël Coward*, Ivor Novello**, Marlene Dietrich şi tânărul regizor Terence Young (care avea să regizeze primul film din seria „James Bond"). Young era un personaj agreabil, care se mândrea cu hainele lui elegante, cunoştinţele despre vin şi reputaţia de seducător. Poate că, încercând să-şi imite noul prieten, Chapman a început şi el să cumpere costume făcute la comandă şi să conducă o maşină rapidă. Avea tot timpul o masă rezervată la „The Nest", pe strada Kingley, unde se întreţinea cu admiratorii, înconjurat de sticle şi de fete. Young remarca: „Era în stare să vorbească aproape despre orice. Cei mai mulţi dintre noi ştiau că era un escroc, şi totuşi ne plăceau felul lui de a fi şi personalitatea lui."[18]

Young îl găsea fascinant pe Chapman: nu făcea niciun secret din ocupaţia lui. Exista însă şi o latură cinstită a firii lui, pe care regizorul o considera stranie. „Este un escroc şi mereu va fi", îi spunea Young unui prieten avocat. „Probabil însă că are mai multe principii şi mai multă onestitate decât oricare dintre noi."[19] Chapman ţi-ar fi furat banii din buzunar chiar în timp ce îţi dădea de băut, dar niciodată nu ar fi părăsit un prieten, nici nu ar fi rănit pe cineva. Într-o lume brutală, el era un pacifist. „Nu sunt de acord cu folosirea violenţei"[20], declara el mulţi ani după aceea. „Întotdeauna am dus-o mai mult decât bine săvârşind infracţiuni fără să apelez la violenţă."

Nepăsător, neprihănit şi fără Dumnezeu, Chapman savura din plin notorietatea de care se bucura în lumea interlopă. Lipise într-un album tăieturi din ziare, în care îi erau descrise infracţiunile. Era încântat mai ales când se spunea că poliţia

---

* Sir Noël Peirce Coward (1899–1973), dramaturg, actor şi compozitor englez, autor al unor apreciate comedii de moravuri (n. red.).

** Pe numele său adevărat David Ivor Davies (1893–1951), actor, impresar, compozitor şi dramaturg englez, cunoscut pentru musicalurile sale sentimentale, romantice (n. red.).

bănuia că în spatele ultimei serii de spargeri de seifuri se aflau bande de americani pentru că la locul infracțiunilor fusese găsită gumă de mestecat. (Gașca Dinamită folosise gumă de mestecat doar ca să lipească gelinita de seifuri.) În vara lui 1935, aveau atâția bani, încât Chapman și Darry au hotărât să închirieze o casă la țărmul mării, în Bridport, în comitatul Dorset, și să petreacă acolo o vacanță prelungită; după șase săptămâni însă, s-au plictisit și „s-au întors la «treabă»"[21]. Chapman s-a deghizat în angajat de la inspecția apelor, a intrat într-o casă de pe Edgware Road, a făcut o gaură în peretele dinspre prăvălia de alături și a extras de acolo un seif. L-au scos pe ușa din față, l-au pus în Bentley și l-au dus la garajul lui Hunt, în St. Luke's Mews, nr. 39, în cartierul Notting Hill, unde seifului i-a fost spartă ușa.

Având de-a face cu scriitori și actori, Chapman a devenit conștient de lipsa lui de educație. A anunțat că voia să se facă scriitor și a început să citească mult, jefuind literatura englezească în căutare de cunoștințe și de direcție. Când era întrebat din ce își câștiga existența, Chapman răspundea, făcând cu ochiul, că era „dansator profesionist". Dansa din club în club, de la o slujbă la alta, de la o carte la alta, de la o femeie la alta. Spre sfârșitul lui 1935, a anunțat că se însoară cu Vera Freidberg, o tânără exotică, fiica unei rusoaice și a unui evreu german. De la ea, Chapman a căpătat primele cunoștințe de germană. După câteva luni însă, s-a mutat într-o pensiune din Shepherd's Bush* cu o altă femeie, Freda Stevenson, o dansatoare din Southend, care era cu cinci ani mai mică decât el. O iubea pe Freda, care era vioaie și exuberantă; totuși, după ce a întâlnit-o pe Betty Farmer – „mândra lui din Shropshire" – în „Nite Lite Club", a iubit-o și pe ea.

* Cartier din vestul Londrei (n. red.).

În timp ce Gaşca Dinamită îşi bătea joc de copoii fraieri care studiau guma lor de mestecat încercând să le dea de urmă, Scotland Yard devenea foarte interesat de activităţile lui Edward Chapman. A fost formată o echipă care să se ocupe de dosarul „Gelinita". În 1938, *Police Gazette* a publicat poza de profil a lui Chapman, împreună cu cele ale lui Hunt şi Darry, consideraţi suspecţi într-o serie de spargeri ale unor cinematografe. Conştienţi că poliţia se apropia de ei, la începutul lui 1939, membrii găştii au încărcat portbagajul maşinii cu mai multe genţi de golf pline cu gelinită şi s-au îndreptat spre nord. S-au cazat la un hotel scump, au pătruns în birourile Societăţii Cooperative din Edinburgh şi au golit seiful. În timp ce Chapman ieşea prin lucarnă, a spart un geam. Un poliţist care trecea pe acolo a auzit şi a început să fluiere. Hoţii au sărit zidul din spate şi au luat-o pe calea ferată; unul dintre ei a alunecat, şi-a rupt glezna şi a fost lăsat în urmă. Ceilalţi au ajuns la maşină, iar şoferul a luat-o imediat spre sud, fiind însă interceptaţi de o maşină de poliţie cu sirena pornită. Chapman a sărit un zid, dar a fost prins. Cei patru hoţi au fost aruncaţi în închisoarea din Edinburgh, dar apoi, din motive pe care nimeni nu le poate explica, Chapman a fost eliberat în schimbul unei cauţiuni de 150 £.

Când dosarul nr. 17 a ajuns în faţa instanţei din Edinburgh, s-a aflat că Chapman şi complicii lui fugiseră. Au fost daţi în urmărire generală, s-au distribuit pozele lor, iar tuturor poliţiştilor din Marea Britanie li s-a spus să-l caute pe Eddie Chapman – escroc, recidivist, vinovat de adulter, şantajist, spărgător de seifuri, obişnuit al localurilor din Soho, iar acum unul dintre cei mai căutaţi bărbaţi din Marea Britanie. În 4 februarie 1939, banda a sustras 476 £ şi 3 şilingi de la un magazin din Bournemouth. Darry îi trimisese o scrisoare prietenei lui, lăsând să se înţeleagă faptul că banda se îndrepta spre Jersey; poliţia a interceptat-o şi a emis o avertizare potrivit căreia

suspecții se puteau îndrepta spre Insulele Canalului, iar apoi, spre continent: „Fiți pregătiți să întâmpinați probleme, întrucât cel puțin unul dintre ei ar putea fi înarmat și toți sunt gata să se lupte și să se împotrivească arestării."[22]

Așa a ajuns Eddie Chapman să o ia la fugă pe o plajă din Jersey, lăsând în urmă doi polițiști în haine civile, o tânără nedumerită și o jumătate de prăjitură diplomat.

Capitolul 2

Temnița din Jersey

The Evening Post

Luni, 13 februarie 1939

SCENĂ ÎNSPĂIMÂNTĂTOARE LA HOTELUL DIN JERSEY

POLIȚIA DĂ NĂVALĂ LA ORA PRÂNZULUI

Doi clienți încătușați
Hoțul fuge sărind prin geam
Presupusă bandă periculoasă de spărgători de seifuri

O scrisoare trimisă unei fete din Bournemouth a dus ieri la arestarea a doi membri ai unei bande căutate pentru „aruncarea în aer" a unui seif din magazinul unei cooperative și pentru furtul a 470 £. Un al treilea bărbat a aflat despre iminenta razie de la „Hotel de la Plage", din Havre-le-Pas, și a fugit.

Cei cazați în hotel se aflau la masa de prânz când ofițerul C.G. Grant din St. Helier împreună cu șase polițiști în haine civile au intrat și, înainte ca majoritatea celor prezenți să se dumirească, doi bărbați au fost încătușați, iar un al treilea a fost urmărit, fiind suspectat că ar fi șeful găștii. Unul dintre ei, se pare mai rapid decât ceilalți,

a reuşit să fugă pe fereastra care dă spre promenadă şi a scăpat.

Al treilea bărbat, pentru care căutările continuă, are următoarele semnalmente: se numeşte Edward Chapman, alias Arnold Edward Chapman, Edward Arnold Chapman, Edward Edwards şi Thompson, dansator profesionist, este zvelt, are 1,80 m înălţime, ten deschis, mustaţă mică, îmbrăcat cu o cămaşă albă, cravată galbenă cu buline, pulover bleumarin fără mâneci, flanelă gri şi sandale maro, fără şosete. Este considerat periculos. Între timp, este posibil să fi făcut rost de o jachetă sau un pardesiu, întrucât posedă bani.

Căutarea lui Chapman continuă şi toate navele sunt supravegheate. Oricine l-ar putea vedea pe acest bărbat sau oricine ar putea şti ceva despre locul în care se află este rugat să informeze imediat poliţia.

Deşi poliţia a abandonat în scurt timp urmărirea, Chapman a continuat să alerge pe plajă cam un kilometru şi jumătate, după care a făcut cale întoarsă şi a traversat insula. A găsit o şcoală, în care, fiind duminică, nu era nimeni, şi s-a ascuns acolo. În seara aceea, s-a întors în Havre-le-Pas, îmbrăcat cu un impermeabil cu gulerul ridicat, pe care îl găsise într-un cuier. La marginea oraşului, s-a cazat într-o pensiune dărăpănată şi şi-a ras mustaţa cu un briceag. Când a coborât, proprietăreasa, doamna Corfield, i-a cerut să plătească în avans. Chapman i-a dat ce avea în buzunar şi i-a spus că va plăti diferenţa dimineaţă. Fără bani, nu putea face nicio mişcare. Trebuia să mai fure.

Pe întuneric, Chapman s-a îndreptat spre clubul de noapte „West Park Pavilion", unde gaşca petrecuse în noaptea dinainte. Îndată ce i-a plecat chiriaşul, doamna Corfield şi-a pus boneta şi s-a îndreptat spre postul de poliţie.

Chapman a găsit clubul pustiu. A intrat pe o fereastră de la toaleta bărbaţilor, a găsit seiful şi l-a cărat la subsol. L-a întors cu susul în jos, i-a scos fundul cu un târnăcop şi un cleşte,

luate din încăperea în care se afla centrala termică. Înăuntru erau 15 £, 13 şilingi şi 9 penny în monede de argint, câteva lire în monede şi 12 bancnote de 10 şilingi. Chapman s-a întors la pensiune cu buzunarul plin şi s-a dus la culcare, hotărât să fure sau să mituiască pe cineva ca să facă rost de o barcă a doua zi dimineaţă.

The Evening Post

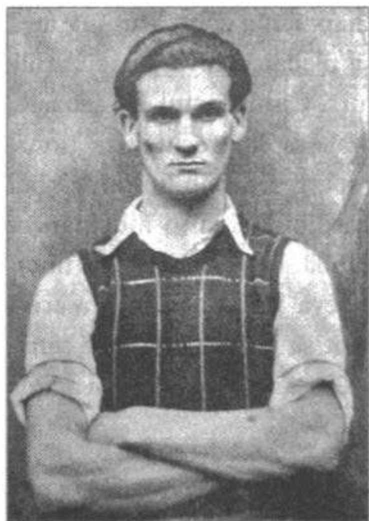
Marţi, 14 februarie 1939

PRESUPUS SPĂRGĂTOR DE SEIFURI, ÎN FAŢA INSTANŢEI

BĂRBAT DAT ÎN URMĂRIRE, ARESTAT ÎN PAT, ACUZAT CĂ AR FI PĂTRUNS PRIN EFRACŢIE ÎN „WEST PARK PAVILION"
ACUZATUL CERE SĂ-I FIE AJUTATĂ „PRIETENA"

Operaţiunea de căutare a bărbatului numit Chapman, care a scăpat în timpul descinderii făcute de poliţie la „Hotel de la Plage", a luat sfârşit. În urma informaţiilor primite de Poliţia St. Helier, Chapman a fost găsit noaptea trecută în pat, într-o casă de pe Sand Street, recunoscându-şi identitatea în faţa poliţiştilor. De asemenea, a recunoscut că a pătruns în „West Park Pavilion" noaptea trecută. Chapman nu le-a creat probleme poliţiştilor şi a dat de bunăvoie o declaraţie potrivit căreia el a „curăţat" seiful.

În această dimineaţă, Chapman a apărut în faţa magistratului şi, după ce a fost cercetat în stare de arest, a întrebat dacă prietena lui poate părăsi insula. „Am aici o prietenă", a zis el, adresându-se ca un om cultivat, „care se află într-o situaţie foarte jenantă. A fost

supusă de poliție unui interogatoriu, a fost supravegheată și aș dori să știu dacă aceste investigații la adresa ei ar putea înceta, din moment ce ea nu știe nimic despre motivul pentru care ne aflăm aici."

Magistratul: „Dacă ar fi fost înțeleaptă, ar fi plecat deja. Nu avem nevoie de ea aici. Nu există acuzații împotriva ei și este liberă să plece de pe insulă oricând dorește."

Apoi, acuzatul a fost dus în celulă, iar „prietena" lui, o blondă atrăgătoare, cu ochi albaștri și părul lung, tuns paj, al cărei nume se zice că ar fi Betty Farmer, a părăsit și ea tribunalul.

Betty suferise multe umilințe în precedentele patruzeci și opt de ore: fusese percheziționată de femeia care administra „Hotel de la Plage", fusese interogată de acei detectivi oribili și, apoi, fusese nevoită să se mute la Hotelul „Royal Yacht", mai mic, mai ieftin și mai murdar. Pe când Chapman era scos din tribunal încătușat, ea i-a dat unuia dintre gardieni un bilet de dragoste, scris pe hârtie cu antet de la hotel, ca să i-l transmită acestuia. Chapman l-a pus în buzunar, a zâmbit și i-a făcut cu mâna.

Faptul că intrase prin efracție în clubul de noapte „West Park Pavilion" fusese o prostie surprinzătoare, dar, se pare, și un mare noroc. Darry și Anson fuseseră trimiși deja în Anglia să dea socoteală pentru mai multe acuzații înaintea Curții Penale Centrale de la Londra. Chapman însă încălcase legea în Jersey, unde existau un cod penal învechit și diverse tradiții legate de autoguvernare, și trebuia să răspundă în fața instanței de pe insulă.

Pe 11 martie 1939, Edward Chapman a compărut înaintea Tribunalului Regal din Jersey şi a pledat vinovat la acuzaţiile de pătrundere prin efracţie şi furt. Citind actul de acuzare, procurorul general din Jersey a citat amplul trecut infracţional al lui Chapman şi a subliniat că spargerea seifului din clubul de noapte a fost „făcută cu premeditare şi cu o îndemânare care arată o experienţă considerabilă, dovedind că era hotărât să-şi câştige existenţa din aşa ceva”[1]. El a solicitat ca acest „periculos infractor, care n-a reuşit să profite de unele şanse care i s-au dat”[2], să primească pedeapsa maximă, de doi ani de muncă grea. Juraţii au fost de acord.

Chapman avea să descopere în scurt timp că temniţa din Jersey era o „cuşcă mică şi plictisitoare la culme”[3], unde cei câţiva deţinuţi umpleau saltele opt ore pe zi şi dormeau pe scânduri înălţate la câteva zeci de centimetri de podeaua din beton. Regimul de detenţie era foarte lejer. Administratorul, căpitanul Thomas Charles Foster, ofiţer în retragere, îi considera pe deţinuţi un inconvenient al unei vieţi altfel plăcute, care gravita în jurul vizitelor la vecini, al mersului la plajă şi al pescuitului. Foster a prins drag de noul deţinut când Chapman i-a explicat că şi el a fost soldat. În scurt timp, a început să lucreze ca ordonanţă personală a administratorului[4], smulgându-i buruienile din grădină şi făcându-i curăţenie în casa construită perete în perete cu infirmeria.

În după-amiaza însorită a zilei de 7 iulie, căpitanul Foster, doamna Foster şi fiul lor de 18 ani, Andrew, au urcat în maşină şi au luat-o de-a lungul coastei, spre St. Brelade, ca să participe la sărbătoarea estivală anuală organizată de Jersey Scottish Society, un eveniment important din viaţa locuitorilor insulei. Chapman a fost pus să cureţe bucătăria administratorului în

lipsa acestuia. Briard, şeful gardienilor, îşi luase zi liberă, lăsându-l de pază pe gardianul Packer. Acesta a deschis poarta ca să poată ieşi maşina administratorului. Căpitanul Thomas, arătând splendid în kilt, i-a spus în şoaptă lui Packer că ar trebui „să stea cu ochii pe Chapman"[5].

În timp ce maşina administratorului se îndepărta, Chapman a lăsat mopul şi a ţâşnit în sus, pe scări, spre dormitorul gol al lui Andrew Foster. Din garderoba tânărului, Chapman a scos un costum gri cu dungi, pantofi maro, o pălărie maro şi două şepci ecosez, făcute de Leach & Justice din Perth. Costumul era un pic strâmt sub braţe, dar arăta rezonabil. A găsit şi un geamantan, în care a pus ochelarii administratorului, un borcan cu şase penny, cât economisise doamna Foster, 13 £ din sertarul biroului administratorului, o lanternă şi un vătrai din şemineu. Căţărându-se şi ieşind printr-o lucarnă, a urcat pe acoperiş, a aterizat în incinta spitalului, a sărit peste un zid deasupra căruia erau prinse cioburi de sticlă şi s-a îndepărtat. Doamna Hamond, care lucra la spălătorie, a observat o siluetă pe acoperiş, dar a crezut că era un muncitor.

O oră mai târziu, gardianul Packer – care flirtase până atunci cu fiica infirmierei-şefe, domnişoara Lesbird – a intrat, fără să bănuiască ceva, în bucătăria administratorului, să vadă cum stătea Chapman cu treaba. Nu şi-a făcut prea multe griji găsind încăperea goală. „În clipa aceea", îşi amintea el, „am crezut că Chapman făcea vreo glumă şi se ascundea în închisoare."[6] A căutat prin grădină şi în dependinţe; apoi, i-a chemat pe ceilalţi paznici, care l-au ajutat să caute în închisoare. Apoi, s-a panicat. I-a luat două ore încheiate să dea de urma căpitanului Foster, plecat la eveniment. Şeful poliţiei a fost scos din clubul de golf, iar un detaşament de oameni înarmaţi, condus de tânărul Andrew Foster, a fost trimis să supravegheze aeroportul.

Hotelurile şi pensiunile au fost cercetate, ambarcaţiunile au fost împiedicate să părăsească portul, iar poliţiştii şi voluntarii de pe insulă au fost mobilizaţi pentru cea mai mare acţiune de urmărire din istoria insulei.

Walter Picard, care locuia pe Five Mile Road, era unul dintre cei câţiva oameni de pe insulă care habar n-aveau că evadase un deţinut. Petrecuse seara la adăpostul unui gard viu, cu o femeie care nu era doamna Walter Picard.

După întâlnire, Picard şi iubita lui se întorceau la maşina acestuia în beznă, când au fost surprinşi să vadă un bărbat într-un costum care nu prea îi venea, stând aplecat peste capota deschisă a maşinii, încercând, se pare, să pornească motorul.

Bărbatul a părut surprins, dar a zis: „Ştiţi cine sunt eu? Sunt poliţist."[7] Picard s-a aruncat asupra „hoţului de maşini". Iubita lui a ţipat. S-a iscat o încăierare: Picard a fost ridicat şi aruncat peste un zid, iar Chapman a dispărut în noapte. Pe locul de lângă şofer, zdruncinatul Picard a găsit o pălărie maro, o lanternă şi trei batoane de gelinită.

Ziua fusese plină de peripeţii pentru Chapman. La cel mult o milă de închisoare, dl A.A. Pitcher îi oferise binevoitor un loc în maşina lui şi îl condusese la o cabină telefonică, de unde sunase la aeroport, spunându-i-se că ultimul avion spre Anglia plecase. Pitcher l-a lăsat atunci la debarcader. După ce a luat masa la „Milano Café", Chapman s-a cazat la Hotelul „La Pulente" şi a chemat un taxi. Spunându-i şoferului de la Luxicab că era „interesat de carierele de piatră"[8], a făcut un tur al minelor de pe insulă şi şi-a ales ţinta. În după-amiaza aceea, după ce muncitorii au părăsit cariera L'Etacq, situată în extremitatea vestică a insulei, Chapman a sărit poarta, a găsit micul buncăr consolidat care servea drept depozit de explozivi şi a deschis uşa cu o rangă din magazia carierei. A ieşit cu vreo

2,5 kilograme de gelinită şi 200 de detonatoare. Seara, în timp ce mergea pe Five Mile Road cu prada lui explozivă, Chapman a zărit maşina lui Walter Picard şi a hotărât s-o fure.

Ştiind că autorităţile vor afla imediat despre întâlnire, Chapman s-a oprit doar când a dat de un bungalou liber, aparţinându-i lui Frank Le Quesne. A pătruns înăuntru, şi-a făcut un ceai (folosind pliculeţe „cât pentru vreo cincizeci de persoane", s-a plâns mai târziu proprietarul) şi a adormit.

Între timp, Walter Picard a dat o declaraţie la poliţie, în care spunea că

> mergea spre casă cu maşina când a fost oprit de o tânără pe care nu a recunoscut-o şi care l-a rugat să o ia până la un bungalou de pe Five Mile Road. I-a spus că o va duce până acasă la el; aşa a făcut, dar apoi ea l-a convins să o ducă mai departe, iar undeva, pe drum, l-au lăsat farurile, aparent fără niciun motiv. A oprit maşina, iar pasagera lui i-a spus atunci că bungaloul la care voia să ajungă era destul de aproape şi l-a rugat să o însoţească pe jos. După unele ezitări, el a fost de acord, dar a mers doar până la jumătatea drumului, după care, întorcându-se, a văzut că luminile maşinii funcţionau din nou. S-a apropiat de maşină şi a văzut un bărbat înalt aplecat peste motor. Străinul s-a întors, l-a lovit şi a luat-o la goană.

Chiar şi poliţia a găsit „ciudată" povestea complicată a lui Picard, iar ce a înţeles doamna Picard din ea nu putem decât să ne închipuim.

În dimineaţa următoare, devreme, un pescar cu o plasă uriaşă de prins creveţi a putut fi văzut mergând hotărât de-a lungul plajei Plémont. O privire mai atentă ar fi dezvăluit că, pe sub hainele de pescar, bărbatul purta o ţinută de oraş, iar pe dedesubt avea un costum de baie în dungi, aparţinând lui Frank Le Quesne. Chapman se gândise că, graţie turiştilor care

stăteau la soare, un costum de baie l-ar fi ajutat să treacă neobservat. În buzunare avea suficient exploziv ca să pornească un mic război.

Mai târziu, în aceeaşi dimineaţă, extraordinara doamnă Gordon Bennet a raportat că un bărbat mai mult sau mai puţin potrivit cu descrierea deţinutului evadat trecuse pe la ceainăria ei, aflată pe stânca ce se înălţa deasupra plajei. Poliţiştii Percy Laurie şi William Golding au fost trimişi să facă cercetări. Ambii erau în haine civile.

Golding a decis să cerceteze plaja, în timp ce Laurie a verificat grotele de pe faleză. Pe plajă, nişte turişti jucau fotbal, urmăriţi de la mică distanţă de un pescar înalt, cu o plasă. Golding l-a abordat pe spectator.

— Numele dumitale este Chapman, a zis el.

— Numele meu nu este Chapman, a zis pescarul şi s-a dat înapoi. Faceţi o mare greşeală.

— Vii în linişte?

— Mai bine ia-mă dumneata, a răspuns el.

În timp ce Golding l-a apucat de braţ, Chapman a strigat că e atacat, chemându-i în ajutor pe cei care jucau fotbal. Laurie a ieşit din grote şi a fugit în sprijinul colegului său, câţiva spectatori au intervenit şi s-a iscat o încăierare generală.[9] În timp ce încercau să-i pună cătuşele lui Chapman, poliţiştii au fost atacaţi de o mulţime de turişti pe jumătate dezbrăcaţi. Hărţuiala s-a terminat când Golding a reuşit să-i tragă un pumn în stomac lui Chapman. „Asta a părut să-l deranjeze"[10], a zis Golding. Deranjul lui Chapman era determinat, fără îndoială, şi de faptul că ştia că avea în buzunare opt batoane de gelinită şi cincisprezece detonatoare; o explozie la locul nepotrivit i-ar fi aruncat în aer pe el, pe poliţişti, pe cei care jucau fotbal şi mare parte din plaja Plémont.

The Evening Post

Vineri, 6 iulie 1939

EVADAREA DEȚINUTULUI DIN ÎNCHISOARE

POVESTEA DRAMATICĂ A CĂUTĂRII PE ÎNTREAGA INSULĂ

PRESUPUS ATAC ASUPRA UNUI ȘOFER

GELINITĂ FURATĂ DIN MAGAZIA UNEI CARIERE

PRINS DUPĂ O LUPTĂ PE PLAJĂ CU POLIȚIA

După ce s-a aflat în libertate mai puțin de 24 de ore, un deținut fugit din închisoarea publică a fost prins. Toți polițiștii din insulă au fost tot timpul la datorie, căutându-l peste tot.

Evadatul era Edward Chapman, posesor al câtorva identități false și recidivist. Bărbatul era descris ca un individ periculos, asociat cu diverși hoți și personaje periculoase și expert în folosirea dinamitei.

Chapman a fost arestat la ora două în această după-amiază, după o bătaie cu un polițist, pe plaja Plémont.

Când duba închisorii a ajuns acolo, mulți așteptau să-l vadă pe Chapman. Acesta a apărut foarte

sigur pe el şi s-a uitat la în jur cu interes, zâmbind.

Mai târziu, poliţistul din St. Helier şi-a exprimat deosebita apreciere faţă de toţi poliţiştii care au ajutat la cea mai senzaţională urmărire desfăşurată în Jersey în ultimii ani.

Căpitanul Foster, administratorul închisorii, era atât furios, cât şi umilit. Conducerea închisorii l-a criticat pentru „proasta administrare de care a dat dovadă, acordându-i unui deţinut ca Chapman, cu asemenea antecedente penale, o libertate atât de mare, fără să fie supravegheat"[11]. Foster şi-a vărsat nervii pe gardieni, pe deţinuţi şi, mai ales, pe Chapman. Acesta a fost dus înapoi la închisoare şi luat la refec de către administrator, care l-a acuzat cu amărăciune că a inventat când a spus că a fost militar pentru a-i intra în graţii. „Niciodată nu ai fost soldat, aşa cum mi-ai spus, prin urmare eşti un mincinos şi meriţi o bătaie zdravănă"[12], a zbierat el. „De ce ai făcut-o?" Chapman s-a gândit o clipă şi a răspuns sincer: „În primul rând, nu-mi place disciplina din închisoare; în al doilea rând, din moment ce sunt sigur că voi intra din nou la puşcărie în Anglia după ce-mi voi ispăşi actuala condamnare, m-am gândit să fac şi eu o treabă."

Întors în celulă, Chapman a făcut o socoteală sumbră. După eliberare, avea să fie trimis înapoi în Anglia şi judecat pentru mai multe fapte, la fel ca Darry şi Anson, care erau acum la Dartmoor. În funcţie de dovezile pe care le deţinea Scotland Yard, Chapman s-a gândit că avea să stea la închisoare în următorii paisprezece ani.

Comunitatea din Jersey era unită şi respecta legea, iar autorităţile nu-l vedeau bine pe condamnatul care îndrăznise să fure de la administratorul închisorii lor, să dea de pământ cu localnicii şi să provoace bătăi cu poliţiştii.

Pe 6 septembrie 1939, Chapman a fost adus în fața curții cu juri şi condamnat la încă un an de închisoare, în continuarea condamnării anterioare.

Oarecum spre iritarea lui Chapman, ştirea respectivă a avut parte de un singur paragraf în *Evening Post*, căci oamenii din Jersey aveau deja alte preocupări. Cu trei zile înainte, Marea Britanie declarase război Germaniei.

Capitolul 3

Război în insulă

Există tendința ca toate războaiele – dar mai ales acest război – să fie percepute într-o manieră unilaterală: bine și rău, învingător și învins, luptător și laș, loialist și trădător. Pentru cei mai mulți, războiul nu este așa, ci, mai degrabă, constituie un șir monoton și cenușiu de neplăceri și compromisuri, cu sclipiri ocazionale de culori vii. Războiul este prea complex ca să producă ușor eroi și ticăloși; întotdeauna există viteji de partea celui rău și oameni răi printre învingători, iar, între aceștia, o masă de oameni cât se poate de obișnuiți, care se luptă să supraviețuiască și să înțeleagă. Departe de câmpul de luptă, războiul îi obligă pe oameni să facă alegeri imposibile, în circumstanțe pe care nu ei le-au creat și la care nu s-ar fi așteptat niciodată. Cei mai mulți se adaptează, unii cooperează și foarte puțini găsesc o busolă interioară, pe care nici măcar nu știau că o au și care îi îndrumă pe calea cea bună.

Veștile despre război abia dacă treceau de zidurile din granit ale închisorii din Jersey. Lăturile din închisoare, mereu greţoase, au devenit și mai dezgustătoare odată cu introducerea rațiilor. Unii gardieni s-au înrolat, iar cei rămași furnizau informații fragmentate, pe care nu te puteai baza. Blitzkriegul germanilor – mai întâi invazia Danemarcei și a Norvegiei, în aprilie 1940, apoi a Franței, Belgiei, Luxemburgului și Olandei – nu-l

afecta pe Chapman; lumea lui avea doar doi metri pe doi. Când germanii au intrat în Paris, la 14 iunie 1940, el abia dacă ispăşise jumătate din pedeapsa de trei ani.

Chapman a citit toate cele 200 de cărţi din biblioteca închisorii şi apoi le-a recitit. Cu ajutorul unor vechi cărţi de gramatică, s-a apucat să înveţe singur franceza şi să-şi îmbunătăţească cunoştinţele de germană. A memorat poeziile lui Tennyson şi a citit *Conturul istoriei*, de H.G. Wells, o carte care îşi propunea să descrie trecutul, dar prin prisma filosofiei autorului. A fost impresionat mai ales de ideea lui Wells de „stat federal mondial", în care toate naţiunile ar conlucra în deplină armonie. „Zeul naţionalismului trebuie să-i urmeze în uitare pe zeii triburilor. Adevărata noastră naţionalitate este umanitatea", scrisese Wells.[1] Între timp, zeul diabolic al naţional-socialismului se apropia din ce în ce mai mult.

Chapman a citit şi a răscitit biletul de dragoste scris de Betty pe hârtia cu antet de la Hotelul „Royal Yacht". În scurt timp însă, a sosit o altă scrisoare, care l-a făcut să nu se mai gândească o vreme la Betty. De la o adresă din Southend-on-Sea, Freda Stevenson, dansatoarea cu care locuise în Shepherd's Bush, scria ca Chapman să fie anunţat că era tatăl unei fete de un an, născută la Spitalul „Southend Municipal" în iulie 1939, pe care ea o botezase Diane Shayne. Pusesese în plic o poză cu mama şi copilul. Freda spunea că era cumplit de săracă, abia dacă supravieţuia cu raţiile de război, şi îi cerea lui Chapman să-i trimită bani. Acesta a cerut voie să-i scrie, dar căpitanul Foster a refuzat plin de răutate. Tonul scrisorilor fără răspuns ale Fredei a devenit tot mai neliniştit, apoi, furios. Neputând să o ajute pe Freda şi să-şi ţină în braţe primul copil, rupt de restul omenirii, într-o închisoare înconjurată de mare, Chapman a fost cuprins de o adâncă tristeţe.

The Evening Post

Sâmbătă, 29 iunie 1940

RAIDURI AERIENE VIOLENTE ASUPRA INSULELOR CANALULUI PORTURI BOMBARDATE

PIERDERI GRELE PE AMBELE INSULE

Potrivit informaţiilor existente, nouă oameni au fost omorâţi şi mulţi au fost răniţi într-un atac cu bombe şi focuri de mitralieră executat de cel puţin trei avioane germane asupra Insulei Jersey seara trecută. Portul a fost obiectivul principal, iar o bombă a lovit debarcaderul, provocând pagube considerabile unor proprietăţi aparţinând exclusiv civililor...

Chapman stătea întins pe patul lui din scânduri când a auzit bâzâitul primelor avioane germane care zburau deasupra insulei. Trei zile mai târziu, Insulele Canalului au dobândit nefericitul renume de a deveni singurul teritoriu britanic ocupat de germani în al Doilea Război Mondial. Nu s-a opus nicio rezistență, căci ultimii soldați care le apărau fuseseră retraşi deja. Mare parte a populației alesese să rămână. Lui Chapman nu i se dăduse de ales. Se gândea într-o doară că o bombă putea nimeri închisoarea, oferindu-i fie moartea, fie şansa de a evada. Locuitorii britanici din Jersey au fost instruiți să nu opună rezistență, iar judecătorul Alexander Moncrieff Coutanche, care prezidase procesul lui Chapman, le-a spus să se supună ordinelor date de germani, să se întoarcă acasă şi să pună la vedere steagul alb. Hitler hotărâse că Jersey avea să fie

locul ideal pentru o tabără de vacanță după ce Germania avea să câștige războiul.

Odată cu instalarea ocupației germane, închisoarea din Jersey a fost, pur și simplu, absorbită de administrația nazistă, împreună cu poliția. Închiși în spatele zidurilor de piatră și al gratiilor de fier, deținuții au fost dați uitării. Mâncarea din închisoare a devenit mai insuficientă ca oricând, întrucât puținii locuitori ai insulei se băteau pe puținele resurse lăsate la dispoziție de invadatorii germani. Nu au mai venit scrisori de la Freda. Chapman s-a consolat cu gândul că, atâta vreme cât germanii stăpâneau insula, când, în sfârșit, avea să fie eliberat, aceștia nu îl vor putea trimite înapoi la pușcărie.

Germanii aveau propriile tribunale, care funcționau în paralel cu sistemul judiciar civil. În decembrie 1940, un tânăr spălător de vase de la Hotelul „Miramar", pe nume Anthony Charles Faramus, a intrat în conflict cu ambele sisteme. Localnic, scandalagiu notoriu, Faramus, care avea 20 de ani, a fost condamnat la șase luni de instanța din Jersey pentru că a obținut 9 £ sub falsul pretext că ar avea dreptul la o alocație pentru o persoană dependentă care nu exista. Tribunalul german i-a mai dat o lună după ce asupra lui Faramus s-a găsit o foaie volantă de propagandă antigermană.

Bărbat firav, cu fire ascunsă, având o mustață subțire, ochi gri și privire pătrunzătoare, Faramus era un tip ciudat, dar agreabil. Un escroc incurabil, și-a zis Chapman. Roșea ușor și emana „un fel de delicatețe improprie"[2], deși poseda un simț al umorului incisiv, obscen. Înalt și slab, dădea impresia că o pală de vânt putea să îl ia pe sus. Lucrase ca frizer în St. Helier înainte să lucreze la hotel. Chapman și Faramus au devenit colegi de celulă și buni prieteni.

Pe 15 octombrie 1941, cu câteva săptămâni înainte de a împlini 26 de ani, Chapman a fost, în sfârșit, eliberat. Sfrijit și

palid, cântărea doar 57 kg. Faramus, eliberat cu câteva luni mai înainte, l-a așteptat la poarta închisorii. Chapman nu știa nimic despre invazia nazistă din Grecia și Iugoslavia, despre scufundarea navei „Bismarck" sau despre asediul Leningradului, dar efectele războiului erau vizibile în schimbările petrecute pe insulă. În ultima lui zi de libertate, Chapman hoinărise pe plaja plină de turiști fericiți, bine hrăniți. Acum, era o insulă pustiită de ocupație, cu o populație extenuată și flămândă, copleșită de întreaga derută morală generată de alegerea între rezistență, acceptare și colaborare.

Faramus închiriase un mic spațiu pe Broad Street, în St. Helier, și, cu câteva scaune, niște oglinzi vechi, foarfeci și briciuri, el și Chapman au deschis ceea ce ei numeau, cu destul de multă pompă, o frizerie. Clientela era formată mai ales din ofițeri germani, având în vedere că Insulele Canalului – trambulina lui Hitler spre Marea Britanie – erau acum o mare și bine apărată cazarmă, care adăpostea cel mai mare regiment de infanterie al armatei germane.

Faramus îi rădea și îi tundea pe germani, timp în care Chapman făcea conversație într-o germană elementară. Unul dintre puținii clienți britanici era un fost agent de pariuri, de vârstă mijlocie, din Birmingham, pe nume Douglas Stirling. Genul de oportunist creat de orice război, Stirling făcea speculă, cumpăra țigări, ceai și alcool de la germani, apoi le vindea localnicilor la suprapreț. Frizeria era paravanul perfect pentru ceea ce, în scurt timp, a devenit un comerț înfloritor, care combina specula ilegală cu dichisirea inamicului.

Într-o dimineață, pornind cu bicicleta de la locuința pe care o împărțea cu Faramus deasupra frizeriei, Chapman a uitat pentru o clipă că legea germană cerea ca toată lumea să meargă pe partea dreaptă și a intrat direct într-o motocicletă nemțească, aruncându-l pe motociclist cât colo. Nimeni nu

a fost rănit, dar germanul s-a înfuriat. Chapman a fost chemat la postul de poliție și interogat de trei ofițeri din Feldgendarmerie, poliția militară germană. Unul dintre ei, un bărbat scund, care vorbea bine engleza, l-a privit fără nicio plăcere pe Chapman și i-a zis:

— Uite ce e, avem motive să credem că deții arme germane. Acum, spune-mi unde e pușca germană?

— Nu am nicio armă germană, a răspuns Chapman, uluit.

— Ai vreo armă?

— Nu.

— Acum, uite, suntem cu ochii pe tine, așa că, dacă încerci să ne faci necazuri, o să-ți facem și noi. Eu doar te avertizez.

— Mulțumesc pentru avertisment, a răspuns Chapman și a plecat repede.

Aceea nu a fost o avertizare, ci o amenințare. A primit o amendă de 80 de mărci pentru nerespectarea regulilor de circulație, dar mai îngrijorător era faptul că părea a fi bănuit de participare la mișcarea de rezistență sau chiar că era sabotor. Discuția cu cei din Feldgendarmerie l-a neliniștit și l-a făcut pe Chapman să se gândească la un nou plan de evadare de pe acea insulă-închisoare. Le-a spus lui Faramus și lui Douglas Stirling despre ideea lui. Ce-ar fi fost să se ofere să lucreze ca spioni pentru naziști? Dacă erau acceptați, aveau, bineînțeles, șansa să fie trimiși în Anglia sub acoperire. Cel puțin asta ar fi pus capăt monotoniei. Stirling a fost entuziasmat, spunând că îi va sugera și fiului său acest lucru. Faramus a fost mai reținut, dar a acceptat faptul că merita să încerce.

Privind în urmă, după câțiva ani, Chapman a recunoscut că motivele lui din 1941 erau neclare și confuze. Mai târziu, avea să afirme că propunerea de a spiona pentru Germania a venit din dorința sinceră de a fugi de pe insulă și de a ajunge la Diane, copilul pe care nu-l văzuse niciodată: „Dacă îi puteam păcăli

pe germani, probabil că eram trimis în Marea Britanie"[4], scria el. Chapman își cunoștea însă suficient de bine firea ca să știe că nu era vorba doar despre asta. „Acum sună a lăudăroșenie"[5], a recunoscut el mai târziu. „Poate că, chiar și atunci, a fost o prefăcătorie; nu pretind că nu au existat și alte motive pentru planurile la care începusem să mă gândesc. Nici nu mi-au apărut într-o clipă sau din senin." Simțea o sinceră ostilitate față de instituțiile britanice. La fel ca mulți deținuți închiși pe drept, se considera victima unei nemiloase discriminări. În plus, era impresionat de disciplina și de politețea germanilor, îmbrăcați în uniformele lor elegante. Propaganda nazistă sublinia întruna că forțele lor erau invincibile, iar ocupația, definitivă. Chapman era flămând, plictisit și tânjea după ceva palpitant. Pe vremea când se distra în Soho, avusese de-a face cu vedete de cinema și multă vreme se închipuise drept personajul principal al propriului său film. Interpretase rolul unui gangster care trăia pe picior mare. Acum, se redistribuia în rolul fascinant al spionului. Nu se gândise însă aproape deloc dacă o astfel de decizie era bună sau rea. Asta avea să afle mai târziu.

Chapman și Faramus au compus o scrisoare într-o germană îngrijită și au expediat-o la postul de comandă din St. Helier, pe numele generalului Otto von Stulpnägel, ofițerul superior aflat la comanda forțelor de ocupație din Franța și Insulele Canalului. Câteva zile mai târziu, Faramus și Chapman au fost chemați la biroul unui maior german, unde Chapman a explicat cu seninătate că lui și prietenului său le-ar plăcea să lucreze pentru serviciul secret german. Și-a înșirat infracțiunile, a arătat că în Anglia îl așteptau alte condamnări, a subliniat că se pricepea la explozibili și a încheiat cu o critică energică la adresa britanicilor. „Ideea lui era că vrea să se răzbune"[6], scria Faramus mai târziu. „Spunea că nu îi place clasa conducătoare englezească și voia doar să i se dea șansa de a se răfui cu ea." Maiorul

a aprobat din cap binevoitor, timp în care o secretară şi-a notat ceva, luându-le celor doi tineri numele şi adresa. Problema, a zis maiorul, urma să fie discutată cu „ofiţerii superiori".

După aceea, n-a părut să se întâmple nimic. În următoarele zile, de câte ori un german intra în frizerie, Chapman spunea „o poveste despre dezgustul lui faţă de societatea care îl hărţuise şi despre ura lui faţă de englezi şi faţă de toată activitatea lor"[7], în speranţa că vorbele lui vor ajunge la autorităţile germane. Dar zilele treceau şi tot nu venea niciun semn de la generalul Von Stulpnägel. Probabil că cererile lor fuseseră respinse sau doar ignorate, conform vechiului principiu că oricine cere să intre în slujba unui serviciu de spionaj trebuie respins.

Chapman aproape că uitase de plan, fiind ocupat cu deschiderea unui club de noapte în care voia să vândă alcool de pe piaţa neagră, când, într-o seară umedă de decembrie, el şi Faramus au fost treziţi din somn de strigătele unor nemţi care băteau cu furie în uşă. În faţa acesteia stăteau doi ofiţeri germani. Imediat, Chapman s-a gândit că cererea de a spiona pentru Germania dăduse roade. Nimic mai greşit. Cei doi nu erau membri ai serviciului german de informaţii, ci ai Gestapoului. Chapman şi Faramus nu erau recrutaţi, ci arestaţi. Au fost încătuşaţi, băgaţi într-o maşină şi duşi pe chei. Ofiţerul superior, un căpitan, sau *Hauptmann*, i-a informat pe un ton răstit că din acel moment erau prizonieri şi că, dacă încercau să fugă, aveau să fie împuşcaţi. De la maşină au fost duşi pe o mică şalupă şi prinşi cu cătuşele de o bară de fier fixată cu bolţuri de timonerie. Motorul a pornit, iar şalupa a ieşit din port, îndreptându-se spre sud, coasta franceză abia zărindu-se prin ploaia mocnită. Ofiţerii Gestapoului stăteau la căldură, sub punte, pe când Chapman şi Faramus tremurau în ploaie.

Următoarele ore au trecut într-un iureş sufocant de teamă şi mişcare: portul St. Malo în zorii reci; două ore prinşi cu cătuşele

de o bancă în postul de poliție, unde un jandarm le-a strecurat o pâine și niște brânză veche; încuiați într-un compartiment de tren spre Paris; în sfârșit, sosirea la Gare du Nord, unde îi așteptau un camion militar și o escortă înarmată. Gărzile germane nu vorbeau și ridicau din umeri la fiecare întrebare. Faramus era alb ca varul de spaimă, mormăind încet, cu capul în mâini, în timp ce goneau, alături de escorta germană tăcută, pe bulevardele largi ale capitalei franceze ocupate. În cele din urmă, camionul a intrat pe o poartă mare, de fier, acoperită cu sârmă ghimpată, ajungând într-o altă închisoare.

Mult mai târziu, Chapman a descoperit ce se întâmplase. În săptămânile dinaintea arestării, fuseseră tăiate câteva cabluri de telefon de pe insulă, aceasta fiind ultima dintr-o serie de mici acțiuni de sabotaj. Autoritățile germane se consultaseră cu polițiștii din Jersey, unii dintre ei fiind acum colaboratori activi. Aceștia i-au arătat imediat cu degetul pe Chapman și Faramus, cei mai cunoscuți dintre suspecții obișnuiți. Chapman reflecta cu tristețe: „Poliția britanică le-a spus că, dacă ceva era în neregulă, probabil că eu eram implicat."[8]

Pentru tânărul infractor, aceasta era o experiență cu totul nouă: fusese arestat pentru o infracțiune pe care nu o comisese.

Capitolul 4

Romainville

Fortul Romainville priveşte încruntat peste suburbiile din partea de est a Parisului. Uriaşul de piatră fusese transformat, în 1941, într-o altă întruchipare nazistă a iadului. Construit în 1830 pe o movilă, masivul bastion făcea parte din inelul defensiv creat în jurul Parisului pentru a proteja oraşul de atacul unei armate străine, dar şi pentru a adăposti trupe care să poată fi folosite în cazul izbucnirii unei insurecţii populare – o adevărată monstruozitate inexpugnabilă, mărginită de şanţuri. Pentru nazişti, vechiul fort servea tot unui scop psihologic, ca lagăr de prizonieri, loc de desfăşurare a interogatoriilor, de tortură şi execuţii sumare, dar şi ca simbol vizibil şi ineluctabil al intimidării. Romainville era „anticamera morţii", închisoare pentru civili – membri ai rezistenţei, deţinuţi politici, evrei, comunişti şi intelectuali de seamă, posibili spioni, adversari politici şi „rebeli", precum şi unii care, pur şi simplu, nu reuşiseră să arate suficientă supunere faţă de noii conducători ai Franţei.

Populaţia schimbătoare a închisorii forma un element important în aritmetica brutală a ocupaţiei naziste: ca represalii pentru fiecare act de rezistenţă, mai mulţi deţinuţi erau scoşi din celule şi împuşcaţi. De exemplu, s-a considerat că un atac asupra soldaţilor germani de la Cinema „Rex" din Paris valora cât viaţa a 116 ostatici de la Romainville. Cu cât era mai

grav actul de sfidare, cu atât era mai mare numărul ostaticilor omorâți. Uneori, acestora li se spunea în ce consta actul care îi costa viața. De cele mai multe ori, nu.

Chapman și Faramus, deținuți politici bănuiți de sabotaj, au fost dezbrăcați, îmbrăcați în salopete de închisoare și duși în fața comandantului lagărului, *Kapitan* Brüchenbach, un tip scund și îndesat, cu ochelari cu lentile groase și ochi „ca două găuri de glonț într-o ușă metalică". Brüchenbach le-a spus printre dinți că avea ordin de la Gestapo să-i rețină până la noi dispoziții. Mofturosul Faramus a observat că bărbatul „puțea a băutură"[1].

Apoi, au fost duși într-o clădire înconjurată de un gard de sârmă ghimpată înalt de 3,6 metri și păzit, la fiecare capăt, de santinele cu proiectoare și mitraliere. Bărbații au fost aruncați într-o încăpere neîncălzită, luminată de un singur bec, cu șase priciuri libere, apoi încuiați acolo. Stând întinși pe saltelele din paie putrezite, cei doi prieteni au discutat despre șansele de supraviețuire, unul cu oarecare optimism, altul profund deprimat.

— Ți-ar plăcea să fii împușcat, Eddie? a întrebat Faramus.

— Nu cred că m-ar deranja chiar atât de tare, a venit răspunsul autoamăgitor. Am avut o viață destul de frumoasă.[2]

În dimineața următoare, ieșind în curte, Chapman și Faramus au aflat din gura celorlalți deținuți că șaisprezece oameni fuseseră executați în acea dimineață drept răzbunare pentru asasinarea unui ofițer german la Nantes, de către membri ai rezistenței. Pe ușa fiecărei celule era un avertisment: „Alles Verboten"[3], totul este interzis. Nu era nicio exagerare. Nu puteai să scrii și să primești scrisori. Pachetele Crucii Roșii și ale quakerilor erau interceptate. Bătăile erau cumplite și fără explicații. Nu aveai contact cu lumea de afară, deținuții măsurau timpul după cum se schimbau gărzile și după traficul de pe îndepărtatele străzi ale Parisului. Rațiile erau stricte și

mereu aceleaşi: un sfert de litru de zeamă de legume, 100 de grame de pâine neagră şi 20 de grame de margarină râncedă sau brânză. La început, cei doi nou-veniţi pescuiau viermii din zeamă; după câteva zile, la fel ca toţi ceilalţi, o beau cu totul.

Bărbaţii puteau discuta cu femeile în curtea imensă a fortului, dar relaţiile sexuale erau strict interzise, după cum le spusese clar unul dintre gardieni în prima zi, într-o frază complicată, multilingvă: „Madame prisonniers. Parler, promenade, ja! Aber NIX, verboten, fig-fig – Nix!"[4] Apoi, în caz că ar fi persistat vreo confuzie, a adăugat: „NIX. Keine fig-fig!" Pentru Chapman, asta a sunat ca o provocare.

Deţinuţii din Fortul Romainville erau o adunătură ciudată: bogaţi şi săraci, curajoşi şi trădători, vinovaţi şi nevinovaţi. Chapman şi Faramus erau singurii englezi. Acolo erau Paulette, o blondă care fusese arestată pentru spionaj, şi Ginette, al cărei soţ fusese deja executat pentru spionaj. Alte femei erau ţinute ostatice din cauza soţilor sau a taţilor care se alăturaseră guvernului Franţei Libere sau erau cunoscuţi pentru rolul activ jucat în rezistenţă. Mai erau Kahn, un bogat bancher evreu de origine germană, Michelin, magnatul industriei cauciucului, doi comercianţi belgieni de diamante şi un individ misterios pe nume Leutsch, jurnalist elveţian de limbă germană, care purta ochelari cu ramă de baga şi pretindea că lucrase pentru serviciile de informaţii britanice. Printre deţinuţii francezi se aflau fostul ministru al informaţiilor şi un redactor de emisiuni radiofonice pe nume Le François, închis pentru că refuzase să difuzeze propagandă germană. O femeie, ospătăriţă la o cafenea din Montparnasse, susţinea că se afla acolo pentru că îl pălmuise pe un ofiţer SS care o pipăise. Un tip în vârstă, pe nume Weiss, un excentric poliglot care avea o teamă patologică de apă, fusese arestat pentru că scrisese un articol despre cum trebuia împărţită Germania după ce avea să fie învinsă. Mulţi intraseră

pur şi simplu în conflict cu invadatorii. Unii afirmau că habar n-aveau de ce se aflau acolo.

Fiecare deţinut avea propria poveste, dar toţi aveau grijă ce spuneau; unii refuzau să-şi dezvăluie identitatea şi nu-şi spuneau decât prenumele. Pentru că închisoarea era plină de informatori, provocatori a căror sarcină era să scoată adevărul de la spioni şi agitatori, iar apoi să-i dea în vileag. Printre deţinuţi, bănuielile cele mai mari le stârnea un belgian pe nume Bossuet, care pretindea că se născuse la Cardiff şi vorbea bine engleza, amestecată însă cu argou. La început, Chapman se apropiase de belgian, doar ca să i se spună mai apoi că Bossuet era un „turnător profesionist"[5], un *mouchard*, care primise porecla de „Diamantul Negru". Se zvonea că turnătoriile lui trimiseseră la moarte 22 de deţinuţi. Cei mai mulţi îl evitau, iar unii îl atacau când gardienii nu erau atenţi. În cele din urmă, Bossuet a fost scos din închisoare. Acest lucru a fost considerat o dovadă a vinovăţiei lui, dar era un aspect specific regimului nevrotic de la Romainville ca deţinuţii să fie aduşi şi mutaţi fără avertisment sau explicaţie. Un bărbat de vârstă mijlocie, pe nume Dreyfus, un descendent evreu al unei alte victime faimoase a antisemitismului, a fost ţinut acolo o scurtă perioadă, fiind apoi eliberat în mod inexplicabil. Îndată s-a presupus că trebuie să fi devenit turnător. „Era periculos să discuţi cu oricine"[6], reflecta Chapman. „Nimeni nu ştia cine erau ceilalţi. Nimeni nu vorbea."

Totuşi, pe lângă atmosfera distrugătoare de teamă şi neîncredere, exista o la fel de puternică dorinţă de intimitate. Interdicţia cu privire la relaţiile sexuale dintre deţinuţi nu era doar ignorată, ci încălcată cu dezinvoltură. Bărbaţii şi femeile căutau orice ocazie: în toalete, sub scări, în magazia de cărbuni şi în ungherele mai întunecate ale curţii. Încăperile nu fuseseră concepute ca celule, iar lacătele erau uşor de scos. Deţinuţii puneau la cale planuri elaborate ca să-şi satisfacă apetitul sexual. De la

Romainville nu a evadat nimeni niciodată, dar iată că exista o cale de scăpare vremelnică. După câteva săptămâni de la sosirea la Romainville, Chapman se cuplase cu blonda Paulette, care era cu vreo zece ani mai mare, în timp ce Faramus începuse o relație sexuală cu o altă deținută, pe nume Lucy. Privind în urmă, este limpede că amândoi exagerau amploarea „cuceririlor" lor. Chapman, mai versat decât partenerul lui, a părut să accepte ciudatul amestec de sex şi teamă ca pe un lucru firesc, dar Faramus, o persoană ingenuă din punct de vedere sexual, insista în convingerea că acestea „erau iubiri adevărate, pasionale şi sincere"[7]. În această societate închisă şi înşelătoare, în care moartea venea fără vreun avertisment sau vreo explicație, manifestările sexuale erau singura libertate rămasă.

În timp ce Chapman şi Faramus plănuiau întâlniri complicate cu deținutele, oferta lor de a spiona pentru Germania, pe care, acum, o uitaseră de mult, parcurgea încet canalele birocrației militare germane. Din Jersey, scrisoarea lor ajunsese la Berlin, apoi la filiala din Hamburg a serviciului secret german şi, în cele din urmă, înapoi în Jersey. Când a ajuns la Romainville, în decembrie 1941, l-a găsit pe Chapman executând două săptămâni de carceră. Fusese trimis la *cachots*, celulele din subteran, după o bătaie cu nesuferitul Bossuet. Deținuții de acolo primeau o masă constând în pâine şi supă o dată la trei zile. Celula lui Chapman nu avea lumină, era foarte rece şi umedă. Încercând să-şi conserve căldura, râcâise pietrişul de pe jos şi se acoperise cu el până la gât.

Chapman era de o săptămână la carceră când a fost scos din celulă, escortat în biroul lui Brüchenbach şi încuiat într-o cameră dosnică. După câteva momente, a fost pus față în față cu un ofițer SS, care a închis cu grijă uşa în urma lui. Vizitatorul era înalt şi slab, cu ochi albaştri, spălăciți şi obraji supți, plini de vinişoare sparte. A rămas în picioare şi s-a uitat la Chapman

câteva minute înainte să vorbească. Apoi, într-o engleză perfectă, fără niciun pic de accent, s-a prezentat ca fiind *Oberleutnant* Walter Thomas. Fără vreo introducere sau explicație, s-a așezat la un birou și a început să-l interogheze pe Chapman în legătură cu infracțiunile săvârșite, cu experiența în domeniul explozibililor, cu detenția din Jersey și cunoștințele de limba germană. Din când în când, făcea referire la un dosar. Părea să știe toate detaliile despre trecutul de infractor al lui Chapman, nu doar despre infracțiunile pentru care fusese condamnat, ci și despre cele de care fusese doar suspectat. Ofițerul vorbea cu familiaritate despre Marea Britanie, despre anii petrecuți de Chapman în Soho, despre arestarea lui la Edinburgh și despre fuga lui în Jersey; în timp ce vorbea, își împreuna degetele lungi ale mâinilor. Expresia lui nu s-a schimbat, dar a părut satisfăcut de răspunsurile lui Chapman. Mai târziu, acesta a spus că anchetatorul lui părea genul de om „erudit, serios"[8]. După o oră, bărbatul a dat de înțeles că întâlnirea se terminase, iar Chapman a fost dus din birou nu înapoi în carceră, ci în cameră.

„Ce s-a întâmplat?"[9] a întrebat Faramus, uimit că Chapman fusese scos mai devreme de la carceră.

Chapman l-a pus să jure că va păstra secretul, apoi i-a povestit întâlnirea cu ofițerul SS. Probabil, a continuat el, că oferta lor de a lucra pentru Germania provocase, în sfârșit, o reacție. „Pentru tine e bine"[10], a zis Faramus, care deveni deodată temător. „Pe tine sigur te vor folosi. Dar eu? Ce nevoie au de mine?" Chapman a încercat să-l liniștească, dar amândoi știau că Faramus avea dreptate. Era posibil ca naziștii să găsească o treabă pentru un infractor zdravăn, viclean și experimentat, cu un trecut bogat și cu un motiv convingător de a detesta autoritățile britanice. Dar ce să facă al Treilea Reich cu un frizer slab, de 20 de ani, a cărui singură infracțiune fusese o încercare eșuată de a-și însuși, prin înșelăciune, 9 £?

O nouă dovadă a interesului naziştilor pentru Chapman a ieşit la iveală câteva zile mai târziu, când un fotograf militar, cu un aparat Leica, i-a făcut prizonierului zeci de poze din faţă şi din profil, după care a plecat.

La începutul lui ianuarie 1942, Chapman a fost chemat din nou în biroul comandantului. De data aceasta, anchetatorul n-a mai fost *Oberleutnant* Thomas, cel cu privirea inexpresivă. De-a curmezişul fotoliului comandantului stătea tolănită întruchiparea frumuseţii feminine: ochi mari, căprui, unghii roşii, lungi şi o haină neagră, scumpă, din lână de miel, lângă ea. Pentru Chapman, arăta de parcă tocmai venise de pe un platou de filmare. Preţ de o clipă, Chapman a fost uimit de această apariţie. Lângă ea era un bărbat în civil. Chapman a remarcat fizicul lui atletic şi faţa bronzată; cu hainele lor elegante şi expresiile uşor plictisite, parcă erau nişte modele care pozau pentru o revistă de modă.

Bărbatul a pus întrebări în germană, pe care femeia le-a tradus în engleză, cu accent american. N-a existat nicio încercare de a ascunde motivul pentru care se aflau acolo. Chapman a fost bombardat cu întrebări despre ceea ce se gândise că ar putea să facă pentru serviciul secret german şi despre motivele pentru care se oferise să o facă. Au vrut să ştie cu cât se aştepta să fie plătit şi ce era pregătit să facă dacă era trimis înapoi în Marea Britanie sub acoperire. Femeia fuma întruna, scoţând ţigările dintr-o tabacheră neagră, lungă.

— Să zicem că nu ai mai vrea să te întorci la noi[11], a spus ea brusc.

— Va trebui să aveţi încredere în mine[12], a răspuns Chapman.

În timp ce femeia îşi lua haina să plece, Chapman a văzut eticheta dinăuntru: Schiaparelli, renumita creatoare italiană de modă. Evident, s-a gândit el, spionii nazişti – dacă cei doi erau aşa ceva – îşi permiteau să fie în pas cu moda.

Timp de câteva săptămâni, s-a revenit la programul normal de detenție, întrerupt doar de bombardamentele cumplite executate de RAF asupra imensei fabrici Renault din Boulogne-Billancourt, aflată chiar dincolo de Sena, vizavi de Romainville. Fabrica făcea acum parte din mașinăria de război nazistă, producând camioane pentru armata germană. Pe 3 martie, RAF a trimis împotriva ei 235 de bombardiere, cel mai mare număr de avioane care au atacat vreodată un singur obiectiv în timpul războiului. De la fereastră, Chapman și Faramus au văzut străfulgerări, trasoare și obuze antiaeriene luminând cerul nopții, au simțit vibrațiile exploziilor și au privit cum cerul orașului se făcea portocaliu, devenind amenințător. Chapman a simțit că tovarășului său îi era frică. „Probabil că o să te trimită într-un lagăr pentru civili”[13], a zis el. „Sau poate că o să te țină aici – dacă pe mine mă vor accepta. Ascultă, Tony, nu-ți face griji: lasă lucrurile în seama mea. Ai încredere în mine.”

Cei doi englezi se aflau în Romainville de aproape patru luni când Chapman a fost dus, pentru ultima oară, în biroul lui Brüchenbach. Îl aștepta *Oberleutnant* Thomas. De data aceasta însă, era însoțit de un alt ofițer superior, îmbrăcat în uniformă de *Rittmeister*, echivalentul gradului de căpitan de cavalerie. La gât avea Crucea de Fier. *Oberleutnant* Thomas l-a prezentat drept „Herr Doktor Stephan Graumann”. Cu un gest aproape politicos, Graumann l-a invitat pe Chapman să stea jos, apoi a început să-l interogheze, într-o engleză exactă, demodată, cu voce calmă și cu accent britanic aristocratic. L-a întrebat cum a fost tratat la Romainville. Când englezul i-a descris perioada petrecută în *cachots* din ordinul lui Brüchenbach, Graumann a zâmbit batjocoritor și a remarcat că acesta era „doar o brută instruită”[14].

Graumann avea un aer arogant, dar binevoitor, iar lui Chapman a început să-i placă. Adesea, zâmbea pentru sine, de parcă savura o glumă cu tâlc. Cântărea atent răspunsurile lui Chapman,

lăsându-se pe spătarul scaunului, cu degetul mare de la o mână agățat de buzunarul lateral al uniformei, iar cu cealaltă mângâindu-și părul rărit. Din când în când, își punea ochelarii cu ramă groasă și se uita într-un dosar deschis din fața lui. Chapman a tras concluzia că trebuia să fie „un bărbat înțelegător și tolerant”[15].

Graumann l-a mai chestionat o dată pe Chapman despre trecutul lui: șirul de infracțiuni, arestarea de către germani și francezi, membrii Găștii Dinamită și locul în care se aflau ei acum. Din când în când, întreba dacă Chapman era motivat mai mult de ura față de Marea Britanie sau de promisiunea unui câștig financiar. Chapman a răspuns că ambii factori îl determinau să spioneze pentru Germania. Interogatoriul a continuat vreme de trei ore.

În cele din urmă, Graumann l-a fixat pe Chapman cu ochii lui albaștri, spălăciți și a trecut la subiect. Dacă englezul accepta să fie instruit în sabotaj, radiotelegrafie și spionaj, apoi să primească o misiune în Marea Britanie, putea să-i promită, la întoarcere, o recompensă financiară substanțială. Chapman a fost imediat de acord. Apoi, a întrebat dacă avea să meargă și Tony Faramus. Răspunsul lui Graumann nu a fost direct. Faramus „nu era de folos”[16] serviciului secret german. Graumann și-a ales cu grijă cuvintele: „În vreme de război, trebuie să fim atenți, iar unul dintre voi trebuie să rămână aici.”[17] Deși limbajul lui era abscons, ceea ce voia să spună Graumann era evident: Faramus avea să rămână acolo drept garanție pentru buna purtare a lui Chapman.

Când au dat mâna, Chapman a observat ghiulul cu cinci puncte negre de pe degetul mic al lui Graumann și moliciunea mâinilor acestuia. Erau mâini care nu cunoscuseră niciodată munca manuală. Vocea, mâinile, inelul cu sigiliu: bărbatul acela era fără doar și poate un soi de aristocrat. Din ușă, Graumann i-a zis lui Chapman că, dacă nu mai intra în belele, avea să plece de la Romainville în două săptămâni.

Chapman s-a întors în celula lui fericit la culme, dar şi neliniştit din cauza ameninţării voalate, rostite „cu jumătate de gură", la adresa lui Faramus.[18] Nu i-a relatat colegului său de celulă ce-i spusese germanul, dar vestea că el va pleca singur în scurt timp l-a făcut pe tânăr să fie convins că se afla în pericol. „Să zicem că o dai în bară"[19], a zis Faramus. „Atunci, eu o să fiu cel care o încasează. Dar dacă, după ce pui piciorul în Anglia, nu mai vrei să te întorci, Eddie? N-am chef să fiu împuşcat. În plus, sunt prea tânăr să mor."

Chapman a încercat să-l liniştească. „Uite, Tony, lasă-mă să fac asta în felul meu. E şi viaţa mea în joc, nu uita." Era un adevăr care nu putea fi tăgăduit: destinele lor erau acum legate. Cele mai multe victime de la Romainville nu aflau niciodată de ce fuseseră alese să moară. Dacă Faramus era împuşcat, avea să ştie că fusese trădat de Eddie Chapman. În intimitatea lui, Faramus s-a gândit că „faptul de a accepta să fac jocul lui Eddie mă putea costa viaţa". Era oare cu putinţă ca acel „curajos bluf" să reuşească? „Disperat şi foarte speriat", scria Faramus, „am sperat asta, atât pentru binele meu, cât şi al lui."

Pe 18 aprilie 1942, Chapman a fost scos din celulă.

— La revedere şi baftă[20], a zis el şi l-a bătut pe Faramus pe spate, rânjind. Caută-mă la Londra după război!

— La revedere şi baftă, a răspuns acesta, cu toată seninătatea de care mai era în stare.

Chapman s-a întâlnit cu *Oberleutnant* Thomas în biroul comandantului. Cele câteva lucruri cu care venise din Jersey i-au fost înapoiate, împreună cu hainele civile, în timp ce Brüchenbach a semnat actele de eliberare. Chapman a ieşit pe porţile închisorii de la Romainville şi a fost condus de Thomas la o maşină care aştepta. Era liber. Dar, aşa cum a remarcat Thomas după ce s-au aşezat pe bancheta din spate, iar şoferul a luat-o spre vest, aceasta era un anumit fel de libertate. „Eşti între prieteni, iar noi o să te

ajutăm”[21], a zis sec ofițerul german în engleza lui exactă. „Așa că te rog să nu încerci să faci vreo prostie, de pildă să încerci să fugi, pentru că sunt înarmat.” Din acel moment, a adăugat Thomas, în public, Chapman trebuia să vorbească doar în germană.

La Gara Montparnasse, cei doi s-au instalat într-un compartiment rezervat la clasa I, în trenul de Nantes. În vagonul-restaurant, Chapman s-a îndopat. Thomas cel cu înfățișare de ascet a mâncat puțin, așa că Chapman a terminat și porția lui.

Era seară când trenul a oprit în Nantes, portul din vestul Franței aflat aproape de vărsarea minunatei Loara în Oceanul Atlantic. Pe peron îi aștepta un tânăr solid, în haine civile, cu un nas spart, impresionant. S-a prezentat drept „Leo”, a luat geamantanul lui Thomas și geanta cu lucrurile lui Chapman și a pornit înainte, spre locul în care îi aștepta un Mercedes mare.

Chapman s-a cufundat în tapițeria din piele, în timp ce Leo conducea cu viteză pe străzile pavate ale orașului, luând-o apoi pe un drum de țară, spre nord-vest, pe lângă ferme îngrijite și pajiști pe care păşteau vaci Limousin. La o cafenea de la marginea drumului, o mână de țărani priveau indiferenți cum Mercedesul trecea în viteză pe lângă ei. După vreo șapte kilometri, Leo a încetinit și a luat-o la dreapta. Au trecut pe lângă ceea ce părea a fi o fabrică și au traversat un pod de cale ferată, înainte să oprească în fața unor porți verzi de fier, cu un zid înalt de o parte și de alta. O perdea deasă de plopi ascundea vederii tot ce era în spatele zidului. Leo a salutat santinela în uniformă, care le-a deschis poarta.

După ce a mai mers puțin, mașina a oprit în fața unei case mari, din piatră. Chapman a fost condus înăuntru, la etaj, într-un birou plin de cărți. Acolo, un personaj familiar, îmbrăcat într-un costum cu dungi, din trei piese, scria aplecat peste birou. „Bine ai venit la Villa de la Bretonnière”[22], a zis dr. Graumann, ridicându-se să dea mâna cu Chapman. „Vino să bei un pahar de coniac cu adevărat bun.”

Capitolul 5

Villa de la Bretonnière

După Romainville, Villa de la Bretonnière era un paradis. Clădirea cu trei niveluri fusese construită în anii 1830, în aceeași perioadă cu închisoarea de la Paris, dar contrastul dintre ele nu putea fi mai mare. Era ceea ce francezii numesc *maison de maître*, fiind mai mare decât un conac, dar mai mică decât un castel. Avea toate caracteristicile refugiului unui om bogat: podele din stejar, șemineuri mari, din marmură, candelabre din cristal și uși duble, care dădeau într-o grădină mare și bine îngrijită. Înainte să fie rechiziționată, iar proprietarul ei, „mutat", casa aparținuse unui evreu bogat, care avusese un cinematograf în Nantes. Clădirea, înconjurată de copaci și de un zid înalt, se potrivea exact scopurilor spionajului nazist.

În seara aceea, îmbătat de coniac și de primirea făcută de Graumann, Chapman a fost condus într-o cameră de la ultimul etaj. Pentru prima dată în patru ani, ușa nu a fost încuiată în urma lui. A dormit în cearșafuri apretate și s-a trezit din cauza unui cocoș. Și-a zis că niciodată nu văzuse ceva mai frumos. Spre vest, pământul cobora ușor prin păduri și câmpii, până la râul Erdre. Păsările de baltă se bălăceau într-un heleșteu ornamental, în timp ce niște cățelușei ciobănești se jucau pe peluză.

Chapman a fost însoțit la micul dejun de *Oberleutnant* Thomas. În sufragerie, Graumann stătea în capul mesei, citind

Times şi mâncând un ou fiert. I-a făcut semn cu capul lui Chapman, dar n-a spus nimic. (Chapman avea să afle în curând că aristocratul nu făcea conversaţie la micul dejun.) În jurul mesei, şase bărbaţi se înfruptau cu pâine prăjită, ouă, unt, miere şi cafea proaspătă, toate servite în cel mai bun porţelan al fostului proprietar. Chapman l-a recunoscut pe Leo, şoferul cu nasul turtit, care i-a zâmbit, dezvelindu-şi dinţii sparţi.

O servitoare franceză a strâns masa, au fost oferite ţigări, iar Thomas i-a prezentat pe ceilalţi „ai casei". Fiecare şi-a dat un nume fals, dar Chapman nu avea de unde să ştie asta. Un tip rumen la faţă, bine făcut, cu un ac cu perlă la cravată a fost prezentat drept „Hermann Wojch", fiind urmat de „Robert Keller", un bărbat slab, blond, abia trecut de 20 de ani, şi de „Albert", un ins de vârstă mijlocie, cu început de chelie şi un aer vesel. Spre uimirea lui Chapman, următoarea persoană, îmbrăcată în pantaloni de golf şi cu un ceas din aur la mână, l-a salutat în engleză, cu un puternic accent de Cockney*. S-a prezentat drept „Franz Schmidt".

Mai târziu, în birou, Graumann a luat poziţia obişnuită, agăţându-şi degetul de vestă, şi i-a explicat lui Chapman că acum făcea parte din Abwehr – serviciul german de informaţii şi spionaj – şi că era ataşat secţiei din Nantes, „unul dintre cele mai importante centre de pregătire în sabotaj din Europa ale Serviciului Secret German"[1].

În următoarele trei luni, a continuat Graumann, Chapman avea să fie supus unei pregătiri riguroase, sub îndrumarea lui: Keller urma să-i fie instructor în domeniul radiotelegrafiei, Wojch şi Schmidt aveau să-l înveţe tehnici de sabotaj şi spionaj, iar Leo, să-i arate cum să sară cu paraşuta. Dacă trecea anumite teste, era trimis în misiune în Marea Britanie şi, dacă

* Zonă din estul Londrei (n. red.).

reuşea, avea să fie bine recompensat. N-a spus o vorbă despre ce se întâmpla dacă nu trecea acele teste.

Între timp, era liber să exploreze împrejurimile, dar numai însoţit de Thomas. Era bine să evite să fraternizeze cu localnicii şi, în niciun caz, nu trebuia să aducă femei în casă. În prezenţa francezilor, trebuia să vorbească doar în germană, iar dacă vreun german îl lua la întrebări, trebuia să explice că era german prin naştere, dar trăise multă vreme în America. Oficial, făcea parte din Baustelle Kerstang, o unitate germană de geniu, care repara drumuri şi clădiri în Franţa ocupată.

Graumann i-a spus lui Chapman că avea nevoie de un nume de spion, spre a-i proteja adevărata identitate. Care era numele pe care englezii îl asociau de obicei cu germanii? Fritz? Acela avea să fie, spuse el râzând pe înfundate, numele de cod al spionului Abwehr cu numărul V-6523.

În timp ce se străduia să asimileze noile informaţii, Chapman se gândea că dr. Graumann, în costumul lui dungat, arăta mai degrabă ca un „respectabil om de afaceri"[2] decât ca şeful unei reţele de spionaj. Tonul lui era aspru, dar nu răutăcios, iar ochii îi străluceau sub pleoapele grele. De fiecare dată când vorbea, capul i se mişca uşor, înainte şi înapoi. Lui Chapman i se părea că vocea lui era „surprinzător de blândă pentru un german"[3], dar tonul i s-a înăsprit puţin când a spus: „Uite ce e, vei vedea o grămadă de lucruri, dar trebuie să ştii că totul trebuie ţinut secret. Te rog să nu fii prea băgăreţ."[4]

De câteva luni, Abwehrul căuta un englez care să poată fi instruit ca spion şi sabotor spre a fi trimis în Marea Britanie. Omul respectiv trebuia să fie lipsit de scrupule, dispus să stea ascuns, inteligent, nemilos, interesat. Sosirea lui Chapman la La Bretonnière nu era o întâmplare. Mai degrabă, el reprezenta cea mai recentă şi mai îndrăzneaţă lovitură dată într-un război

anglo-german al serviciilor secrete care se desfăşura, nevăzut, dar fără încetare, de doi ani.

Înainte de izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial, Abwehrul (care, literal, înseamnă „apărare") era considerat cel mai eficient serviciu de informaţii din Europa. Potrivit unei evaluări făcute la începutul războiului de MI5, serviciul de securitate care se ocupa de contraspionaj în Marea Britanie şi în întreg Imperiul Britanic, Abwehrul era, „indiscutabil, o organizaţie de primă clasă din punctul de vedere al instruirii şi personalului"[5]. Era o evaluare excesiv de măgulitoare. Unul dintre cele mai şocante aspecte legate de serviciile de informaţii ale diverselor ţări era cât de puţine lucruri ştiau unele despre altele. În 1939, SIS – Secret Intelligence Service, Serviciul Secret de Informaţii britanic (sau MI6, care opera în afara teritoriului britanic), nu ştia cum se numea serviciul de informaţii al armatei germane şi nici cine îl conducea. Într-o autoevaluare sinceră, făcută după încheierea celui de-al Doilea Război Mondial, MI5 a recunoscut că, „până la căderea Franţei, organizaţia serviciului de securitate în ansamblu era într-o stare care nu poate fi considerată altfel decât haotică [...] încercând să găsească mijloace de identificare a agenţilor germani fără nicio informaţie din interior despre organizaţia germană"[6].

Abwehrul era la fel de slab pregătit. Hitler nici nu se aşteptase, nici nu îşi dorise să intre în război cu Marea Britanie, iar majoritatea operaţiunilor de spionaj ale naziştilor fuseseră îndreptate spre est. În Marea Britanie, Abwehrul nu avea, practic, o reţea de spioni. În timp ce Marea Britanie şi Germania se pregăteau de conflict, un ciudat dans avea loc, în umbră, între serviciile lor de informaţii: ambele au început să-şi creeze cu frenezie, aproape de la zero, o reţea de spioni, pe care să o poată folosi imediat împotriva adversarului. Fiecare serviciu

credea că celălalt era extrem de eficient și avansat din punctul de vedere al pregătirilor, dar amândouă se înșelau.

Prima dispută serioasă a avut loc din cauza unui mărunt, dubios și enervant electrician galez, pe nume Alfred Owens. Fiind fabricant de acumulatori, Owens călătorise frecvent în Germania în anii 1930, întorcându-se de acolo cu tot soiul de informații tehnice și militare pe care le-a transmis Amiralității. În 1936, el a fost recrutat oficial de serviciul britanic de informații ca agentul „Snow" (anagramă parțială a numelui Owens). În același timp însă, Owens luase legătura în secret cu Abwehrul. MI6 i-a interceptat corespondența, dar când i-a pus în față dovada jocului său dublu, Owens a insistat că el lucra în interesul britanicilor. Pe moment, MI6 i-a acceptat explicația. După ce a primit instrucțiuni din Germania, Owens a ridicat un post emițător de la biroul de bagaje din Gara Victoria, oferind informații tehnice valoroase despre construcția radioemițătoarelor germane. Apoi, a fugit la Hamburg, unde se credea că „s-a stricat".

La o zi după ce Marea Britanie a declarat război Germaniei, galezul a reapărut, sunând la Special Branch pentru a stabili o întâlnire. La închisoarea Wandsworth, lui Owens i s-a oferit să aleagă între a fi executat și a lucra ca agent dublu; el a pretins din nou că era loial Marii Britanii. În septembrie 1939, a plecat în Olanda, de această dată, însoțit de un inspector de poliție pensionat, Gwilym Williams, dându-se drept naționalist galez nerăbdător să scape de jugul englezilor. Acolo, s-au întâlnit cu Nikolaus Ritter, ofițer în Abwehr, și s-au întors la Londra cu informații prețioase, inclusiv cheile diverselor coduri radio folosite de Abwehr.

Britanicii aveau încă îndoieli cu privire la agentul Snow, iar acestea au crescut după o serie de întâmplări neobișnuite petrecute în Marea Nordului. Ritter i-a cerut lui Owens să recruteze un alt agent care să fie pregătit în Germania, iar pentru

aceasta a acceptat să trimită un submarin care să-i ia de la sud de Bancul Dogger. MI6, nerăbdător să planteze un agent dublu în Abwehr, a găsit la timp un escroc pocăit, pe nume Sam McCarthy, care a fost de acord să joace acest rol. În timp ce se îndreptau spre locul de întâlnire cu un trauler, McCarthy și Owens s-au convins că fiecare dintre ei era, de fapt, spion german. Cu două zile înainte de întâlnire, McCarthy l-a încuiat pe Owens în cabină și s-au îndreptat spre casă. Când Owens a fost percheziționat, au descoperit că avea la el un raport în care erau descrise operațiunile serviciilor britanice de informații. Acesta i-a condus la șeful unui restaurant din Piccadilly, care le furniza uneori informații agenților MI5, pe nume William Rolph. Confruntat cu dovada, Rolph a recunoscut că fusese recrutat de Owens să spioneze pentru Germania. Îndată ce anchetatorii au plecat, acesta s-a sinucis băgându-și capul într-un cuptor pe gaze.

Restul războiului, Owens a stat în închisoare și nici azi nu se știe sigur dacă a fost un patriot, un trădător sau și una, și alta. Cazul Snow a dovedit însă extraordinara valoare a unui agent dublu și a furnizat unele indicii tehnice și criptologice vitale. Farsa din Marea Nordului a demonstrat că Abwehrul încerca să recruteze cetățeni britanici neloiali, chiar și infractori, pentru a face din ei agenți germani.

Între timp, teama crescândă de o invazie germană a generat în Marea Britanie o frică de spioni de proporții epidemice. Căderea țărilor europene una după alta în fața blitzkriegului nazist putea avea o singură explicație: în fiecare țară exista probabil, în spatele liniilor, o rețea de agenți care-i ajuta pe germani să avanseze. Se credea că o rețea similară exista în Marea Britanie și complota la subminarea statului. Mitul celei de-a cincea coloane germane s-a născut în virtutea celui mai nebritanic val de isterie publică, alimentat de presă și de politicieni. „Exista o

clasă socială bine definită, predispusă la mania spionajului"[7], scria Churchill, care nu era nici el imun la această manie. „Războiul este momentul de glorie al acestor oameni vrednici."

Spionii germani erau peste tot şi nicăieri. Poliţia era copleşită de informaţii cu privire la personaje ciudate, deghizate, lumini care clipeau în noapte, căpiţe de fân care ardeau şi vecini paranoici, care auzeau bătăi ciudate în pereţi. Cineva avid să prindă spioni a raportat că a văzut un bărbat cu un „gât tipic de prusac"[8]; Baden-Powell, primul şef al cercetaşilor, credea cu tărie că se putea identifica un spion german după felul în care mergea. Oricine putea fi spion. Evelyn Waugh a satirizat această nebunie: „Suspectaţi pe toată lumea – vicarul, băcanul, fermierul a cărui familie trăieşte aici de o sută de ani, pe toţi cei care au puţine şanse să fie spioni."[9] Se spunea că spionii împărţeau ziare ca să transmită semnale secrete germanilor paraşutaţi, otrăveau ciocolata, se infiltrau în poliţie, recrutau nebuni din azile pentru un detaşament sinucigaş şi trimiteau, în zonele rurale, agenţi criminali, deghizaţi în femei care făceau autostopul.

S-au depus eforturi imense pentru a verifica informaţiile primite, dar fără succes. Cel mai dezastruos rezultat al panicii a fost internarea a 27 000 de germani, italieni şi alţi „inamici străini", cei mai mulţi nefiind doar nevinovaţi, ci şi oponenţi ai nazismului. Incapacitatea de a-i deconspira pe complotişti n-a făcut decât să întărească convingerea că era vorba despre agenţi dintre cei mai buni. Serviciul secret, scria cineva bine informat, „a rămas cu neplăcuta impresie că existau în ţară agenţi pe care era incapabil să-i descopere"[10].

Adevărul era că, în afară de Arthur Owens şi imaginara lui trupă de extremişti galezi, Abwehrul nu reuşise să recruteze, înainte de război, o echipă efectivă de spioni în Marea Britanie. Dar, pe măsură ce operaţiunea „Leul de mare" – planul de invazie a

Marii Britanii – prindea formă, serviciul secret german se pregătea să se răzbune cu vârf şi îndesat pentru acest eşec. De la sfârşitul lui 1940, când duelul aerian dintre RAF şi Luftwaffe s-a intensificat, Abwehrul a început să introducă agenţi în Marea Britanie: aceştia au venit cu bărci gonflabile, submarine, hidroavioane şi paraşute; au venit deghizaţi ca refugiaţi şi marinari. Unii aveau cele mai noi posturi de emisie şi documente de identitate falsificate cu grijă; alţii au sosit doar cu hainele de pe ei. Între septembrie şi noiembrie 1940, se estimează că cel puţin 21 de agenţi germani au fost trimişi în Marea Britanie cu instrucţiuni să raporteze despre mişcările de trupe, să identifice şi să saboteze ţinte vitale pentru apărarea britanică, să se pregătească de o iminentă invazie şi apoi să-şi piardă urma în armata britanică în retragere. A fost întocmită o listă cu englezi importanţi care aveau să fie arestaţi de Gestapo, iar şefii Abwehrului de la Berlin aveau puţine îndoieli că, în scurt timp, trupele lui Hitler aveau să mărşăluiască pe Whitehall*.

Spionii Abwehrului formau o amestecătură. Unii erau adepţi ai nazismului, dar cei mai mulţi erau acel gen de scursuri care au tendinţa să se îndrepte spre lumea spionajului: oportunişti, infractori şi o mână de fantezişti. Cei mai mulţi „spioni de invazie" aveau însă un lucru în comun: erau amatori. Mulţi vorbeau prost sau nu vorbeau deloc englezeşte. Câţiva avuseseră parte de o pregătire rudimentară. Erau sumar informaţi şi, adeseori, ignoranţi cu privire la stilul de viaţă al englezilor. Unul fusese arestat după ce încercase să plătească 10 £ şi şase şilingi pentru un bilet de tren care costa „zece şi şase"**.

Cei din Abwehr nu aveau să afle niciodată că întreaga lor reţea de spionaj din Marea Britanie fusese descoperită,

* Arteră importantă din centrul Londrei (n. red.).

** Zece şilingi şi şase penny (n. red.).

dezmembrată și întoarsă împotriva lor. E adevărat că mulți dintre agenții lor au părut a fi dispărut fără urmă, dar așa ceva era de așteptat. Unii începuseră să transmită mesaje radio sau scrise cu cerneală simpatică, iar altora părea să le priască existența sub acoperire. Cel puțin asta i s-a spus lui Hitler. Și totuși cel mai bine pregătiți și mai experimentați ofițeri de informații germani știau că nivelul spionilor trimiși în Marea Britanie era cumplit de slab. Puținele informații care veneau din Marea Britanie erau de calitate inferioară. Nu fusese îndeplinită nicio operațiune de sabotaj.

Conducerea Abwehrului a decis că, pentru a penetra sistemul de informații britanic, trebuia să nu se limiteze la zeloșii amatori folosiți până atunci. Era nevoie de un gen superior de spion: ales cu multă atenție și pregătit cum trebuie, de profesioniști, pentru misiuni specifice foarte periculoase. Aceşi indivizi trebuiau să fie dedicați, nemiloși și, dacă era posibil, britanici. În acest scop, în martie 1942, secția (*Dienststelle*) din Nantes a Abwehrului a devenit centru de pregătire a spionilor de elită. Un *Rittmeister*, care era în același timp o vedetă în plină ascensiune a spionajului german, a fost trimis să conducă noua școală de spioni, dispunând de bani, instructori profesioniști, personal și o casă spațioasă la marginea orașului, în sătucul St. Joseph. Unitatea avea să fie subordonată centralei Abwehrului de la Paris, dar, în general, era independentă.

Un tânăr ofițer al Abwehrului vorbitor de engleză, pe nume Walter Praetorius, fusese numit să găsească un englez renegat demn de a fi pregătit ca spion de înaltă clasă. Praetorius era un nazist convins, dar un anglofil inveterat din punctul de vedere al gusturilor. Străbunicul său matern, Henry Thoms [*sic*], fusese comerciant de țesături de in și emigrase din Dundee în portul baltic Riga, unde se căsătorise cu o nemțoaică. Praetorius era foarte mândru de originea lui britanică și îi plăcea să

amintească oricui îl asculta că era descendent al „liniei principale a clanului McThomas”[11].

Tânărul Praetorius absolvise Universitatea din Berlin și, în 1933, la 22 de ani, urmase, timp de un an, cursurile Universității din Southampton, perfecționându-și engleza în cadrul unui program anglo-german de schimb de studenți. Voia să se facă profesor. În Anglia, Praetorius cântase la flaut, vâslise pentru universitate și începuse să poarte ostentativ haine englezești și să-și dea aere de gentleman. Mai presus de orice însă, dansase. Cea mai durabilă moștenire a anului petrecut în Marea Britanie a fost neverosimila, dar puternica pasiune pentru dansurile populare englezești. Învățase dansurile scoțiene de la strămoșii săi scoțieni, dar cel mai mult se îndrăgostise de dansul „Morris”. Englezii aveau tendința să ia în râs acest dans, dar Praetorius îi găsea captivanți pe dansatori, cu pălăriile lor ciudate și cu ritualurile specifice. În vacanță, călătorise cu bicicleta în toată Anglia, fotografiind dansatori și analizând pașii de dans. După luni de studiu atent, a ajuns la concluzia că dansul „Morris” era la originea tuturor dansurilor din lume și deci a întregii culturi mondiale (o teorie remarcabilă, neformulată de nimeni altcineva, nici înainte, nici de atunci încoace).

Praetorius era îndrăgit la Southampton, unde era poreclit Ruginitul, din cauza nuanței roșiatice a părului său din ce în ce mai rar, fiind ținut minte drept „un tip blând și amabil”[12]. Dar era și foarte ușor de influențat, un extremist prin fire, care putea avea accese de entuziasm excesiv, irațional. Când s-a întors în Germania, în 1936, obsesia lui pentru dansurile populare a fost înlocuită, în scurt timp, de o pasiune și mai mare pentru fascism. Potrivit dosarelor poliției britanice, mama lui era deja o „nazistă înverșunată”[13], iar tânărul Walter a îmbrățișat noul crez cu fervoare și naivitate caracteristice, urcând rapid treptele ierarhiei în organizația Tineretul Hitlerist. „Superioritatea

raselor germană şi anglo-saxonă asupra tuturor celorlalte"[14] a devenit un act de credinţă, iar izbucnirea războiului, o şansă de a demonstra forţa germanilor întruchipată de SS-işti. Moartea singurului său frate, Hans, în Polonia, în primele zile ale războiului n-a făcut decât să-l înflăcăreze şi mai mult. Ruginitul, blândul flautist pasionat de dansurile populare devenise un nazist devotat, fără rezerve.

SS Oberleutnant Praetorius, adoptând numele de spion Walter Thomas, în onoarea strămoşilor săi scoţieni, a început să lucreze cu sârguinţă, scotocind prin documente şi umblând prin închisori, tabere de refugiaţi şi lagăre de prizonieri de război în căutarea spionului ideal. S-a dus în Jersey după colaboratori şi s-a cazat la Hotelul „Almadoux". A discutat cu criminali şi dezertori, cetăţeni britanici blocaţi în teritoriile ocupate şi chiar simpatizanţi ai IRA, irlandezi care puteau fi recrutaţi să lupte împotriva britanicilor. Niciunul n-a fost suficient de bun. Apoi, la sfârşitul lui martie 1942, Praetorius a trimis un mesaj plin de entuziasm noului şef al secţiei Abwehr (*Abwehrstelle*) de la Nantes, raportând că găsise un hoţ englez într-o închisoare din Paris, care „putea fi instruit pentru munca de sabotaj"[15] şi cu care avea de gând să discute cât mai repede.

Capitolul 6

Dr. Graumann

Chapman a început să cerceteze noul domiciliu, cu Praetorius (alias Thomas) drept ghid și paznic. Dormitorul lui Chapman, aflat la ultimul etaj al vilei, era chiar deasupra apartamentului lui Graumann, care ocupa cea mai mare parte a primului nivel. Lângă Chapman stătea Keller, al cărui dormitor era și cameră de transmisiuni. Wojch și Schmidt împărțeau o cameră, iar Praetorius ocupa dormitorul de lângă Graumann. La parter se aflau sufrageria, o elegantă cameră pentru fumători, cu panouri pictate în stil Fragonard, și un birou mare, cu mese de-a lungul pereților și un seif din oțel în colț. Lângă clădirea principală era o căsuță drăguță, pentru grădinar, al cărei parter fusese transformat în laborator de chimie în care se fabricau explozibili, cu mojare și pistile, cântare și rânduri de sticle cu aspect sinistru, aliniate la perete.

La Bretonnière avea un întreg contingent de personal domestic: Odette, în vârstă de 30 de ani, gătea și făcea curat, fiind ajutată de Jeanette, o adolescentă. Doi grădinari – unul, un deținut eliberat – veneau zilnic să taie iarba, să aibă grijă de flori, să curețe de buruieni mica grădină de legume și să hrănească puii, caprele și porcii.

Instruirea lui Chapman a început imediat. A fost adus un aparat Morse și, sub îndrumarea lui Keller și a lui Praetorius,

a fost învăţat să facă diferenţa dintre un punct şi o liniuţă. S-a trecut apoi la literele cu două elemente, apoi cu trei şi, în sfârşit, la întregul alfabet german. A fost învăţat să facă abrevieri elementare, trucuri pentru memorarea secvenţelor de litere şi să asambleze un radioemiţător.

La trei zile de la sosirea lui, grădinarii au fost trimişi acasă mai devreme, iar Wojch a declanşat o explozie cu efect întârziat în grădină, urmată de o demonstraţie de „amestecare a unor substanţe" în laborator. Sabotorul cu faţă roşie mânuia amestecurile volatile cu o dexteritate extraordinară, iar Chapman, care era mândru de cunoştinţele lui în materie de explozibili, a fost impresionat: „Doar punea mâna pe ele, se uita la ele, le gusta şi începea să amestece. Nu cred că era chimist, pur şi simplu fusese foarte bine instruit."[1] În fiecare zi, Chapman şi Wojch lucrau în laborator, realizând bombe şi dispozitive incendiare din ingrediente simple, precum zahăr, ulei şi clorat de potasiu. Chapman a fost pus să memoreze formule.

Leo a început să-l înveţe cum să sară şi să se rostogolească, pregătindu-l pentru saltul cu paraşuta. Lângă cel mai înalt fag din grădină a fost pusă o scară, iar înălţimea de la care Chapman sărea a crescut gradual, până când acesta a reuşit să sară de la aproximativ nouă metri fără să se rănească. După anii de închisoare, era într-o condiţie fizică precară, astfel că Leo i-a stabilit un program strict de exerciţii: Chapman a trebuit să taie lemne până când l-au durut umerii şi, în fiecare dimineaţă, Praetorius îl însoţea într-o alergare de 6,5 kilometri de-a lungul râului Erdre. Chapman era profund impresionat de „frumuseţea râului din apropiere de Nantes", gândindu-se că, abia de când ieşise din închisoare, „începuse să-şi dea seama câtă frumuseţe exista în lume".

Pentru Chapman, acele zile au fost o perioadă ciudat de liniştită. Un clopoţel îi chema pe bărbaţi la micul dejun la 8.30,

iar la 10, Chapman exersa transmițând mesaje radio celorlalte posturi ale Abwehrului, de la Paris și Bordeaux. Restul dimineții era ocupat cu deprinderea tehnicilor de sabotaj, exercițiile de codificare sau antrenamentele pentru saltul cu parașuta. Prânzul era la 12.30, fiind urmat de o siestă, până la 15 sau 15.30, după care instructajul continua. Seara, jucau bridge sau popice pe iarbă ori se plimbau până la „Café des Pêcheurs", un mic bar cu lambriuri din lemn, de unde priveau soarele apunând dincolo de râu, în timp ce beau bere cu 3 franci paharul. Uneori, însoțit de alți membri ai echipei, Chapman mergea cu mașina la țară să cumpere alimente de pe piața neagră: ouă proaspete, pâine, șuncă și vin. Negocierile erau purtate de unul dintre șoferi, un belgian pe nume Jean, pentru că fermierii francezi le-ar fi cerut germanilor mai mult. Mâncarea era scumpă – o bucată de șuncă ajunge să coste și 2 500 de franci – dar banii nu păreau a fi o problemă.

La vilă, alcoolul curgea din belșug. Mai ales felul în care bea dr. Graumann era spectaculos: Chapman a calculat că șeful dădea gata, în fiecare seară, cel puțin două sticle de vin, urmate de mai multe pahare de coniac. Acest lucru nu părea să aibă vreun efect asupra lui. Sâmbăta, toată lumea se urca în cele patru mașini ale unității, fiecare dintre ele cu număr de înmatriculare francez și permis de trecere emis de SS, și se ducea la Nantes, mâncând la „Chez Elle", dansând la „Café de Paris" sau mergând la cabaretul „Le Coucou", unde șampania „la negru" costa 300 de franci sticla. Chapman nu plătea nimic și primea câți „bani de buzunar" dorea.[2] În aceste ieșiri în oraș, Chapman văzuse „semnele V", marca rezistenței franceze, desenate pe ziduri, în locurile publice. Un nazist zelos inserase o svastică în interiorul fiecărui V, „inversând astfel propaganda". Câțiva bărbați au vizitat bordelul controlat de germani – Albert cel cu față de mops era unul dintre clienții obișnuiți ai stabilimentului

şi preamărea farmecele acelor *jolie filles* cu atâta entuziasm, încât ceilalţi l-au poreclit *Joli Albert*, ceea ce nu i se potrivea deloc.

Chapman îl considera pe Wojch un tovarăş foarte de treabă: „Îi plăcea viaţa, mereu avea o grămadă de bani, era destul de ostentativ, îi plăceau fetele şi băutura."[3] Fiind şi el fost boxer, era foarte puternic. Îi provoca pe ceilalţi la un fel de *wrestling*, fiecare participant prinzând mâna adversarului şi încercând să-l forţeze să se pună în genunchi. Invariabil, Wojch câştiga.

Chapman a început să şi-i imagineze pe aceşti bărbaţi ca prieteni ai săi. Niciodată nu se îndoise că numele după care îi ştia erau reale. Odată, auzise spunându-i-se lui Thomas „Praetorius", dar, pur şi simplu, crezuse că trebuia să fie o poreclă.

Cu toată bonomia lor molipsitoare, noii lui tovarăşi aveau totuşi grijă ce vorbeau, erau discreţi în comportament şi secretoşi cu privire la ce făceau în afara vilei. Din când în când, Wojch sau Schmidt dispărea cel puţin o săptămână. Când se întorceau, Chapman încerca discret să afle unde fuseseră. Discuţia, îşi aminteşte el, se desfăşura cam la fel:

— A fost bine?

— Da. Nu prea rău.

— Unde ai fost?

— Oh, în afara ţării.[4]

Chapman a învăţat să nu aştepte niciodată un răspuns direct. Odată, beat fiind, l-a întrebat pe Wojch dacă a fost vreodată în America. Wojch i-a zâmbit cu răceală: „Oare de ce pui asemenea întrebări?"[5]

În ciuda aparentei lipse de formalism, securitatea era strictă. Toate documentele importante erau ţinute în seiful din birou. Din când în când, Chapman îl vedea pe Graumann ducându-se în grădină cu un document secret sau o scrisoare, „o scotea, aprindea o ţigară şi ardea întregul plic"[6]. Noaptea, doi câini ciobăneşti feroce umblau prin împrejurimi, ţinându-i pe intruşi

afară şi pe Chapman înăuntru. Într-o dimineață, Keller l-a găsit pe Chapman singur în camera de transmisiuni şi s-a răstit la el, spunându-i să plece. După aceea, uşa a fost mereu încuiată şi echipată cu alarmă. Când Graumann a aflat că Chapman se ducea să înoate în râu dimineața devreme, a adunat personalul şi i-a tras o săpuneală zdravănă:

— Doamne Dumnezeule![7] Merge singur? Nu are acte la el. Dacă îl ridică poliția franceză?

Mai târziu, şeful l-a luat deoparte pe Chapman şi i-a explicat cu blândețe: „Uite ce e, dacă ieşi să înoți, ia pe unul dintre băieți cu tine. Dacă vreodată vrei să ieşi, au ordine şi trebuie doar să ceri, iar unul dintre băieți va merge cu tine."[8]

Inevitabil însă, Chapman a început să adune frânturi de informații de la colegii lui. Leo, Wojch şi Schmidt erau „mai mult sau mai puțin imprudenți, un fel de băieți de gaşcă"[9]. Wojch se lăuda că, înainte de război, boxase la olimpiadă. Evident, cunoştea bine Londra şi devenea sentimental când vorbea despre o fostă iubită, o cameristă irlandeză de la Hotelul „Hyde Park". Din câteva remarci banale, Chapman a aflat că Wojch fusese implicat în dinamitarea unui hotel din Paris înainte de invadarea Franței, atac în care muriseră mulți ofițeri ai Aliaților. Puțin câte puțin, a aflat detalii grăitoare despre viața lor din trecut. Thomas purta, de câte ori avea ocazia, cravata de canotor primită la universitatea englezească şi se lăuda că fusese cel mai bun vâslaş din Southampton. Albert a dezvăluit faptul că, înainte de război, fusese agentul unei firme germane în Liberia. Leo fusese boxer profesionist.

Când Chapman l-a întrebat pe Schmidt de unde a căpătat accentul de Cockney, acesta i-a explicat că, înainte de război, lucrase ca ospătar la renumitul restaurant londonez „Frascati's". Vizitase câteva dintre locurile din Soho frecventate de Chapman, inclusiv „Smokey Joe's" şi „The Nest", şi ținea minte ceaiurile

dansante de la Regal Theatre, din apropiere de Marble Arch. Încet, Chapman şi-a dat seama că bărbaţii aceia nu erau nişte simpli instructori; erau spioni experimentaţi şi sabotori, care fuseseră trimişi în Franţa şi Marea Britanie încă dinainte de izbucnirea războiului.

Dacă vreunul dintre „băieţi" ieşea în evidenţă, şeful îi ascundea trecutul după obloanele de oţel ale politeţii. Drept exerciţiu, Graumann i-a dat lui Chapman sarcina de a radiotelegrafia textul unor poezii pentru copii, precum „Mary had a little lamb"* şi „This little piggie went to Market"**.[10] „Erau lucruri", reflecta Chapman, „pe care mă gândeam că doar un englez le ştia"[11]; Graumann pretindea însă că vizitase Anglia doar o dată. Când Chapman i-a pomenit lui Graumann despre „formidabilul accent englezesc"[12], acesta a evitat întrebarea implicită, spunând că a avut un „foarte bun profesor particular"[13].

Într-o seară, la cină, conversaţia a ajuns la câini. „O să-ţi arăt o poză cu câinele meu"[14], a zis Graumann şi s-a ridicat de la masă. Câteva minute mai târziu, s-a întors cu o fotografie ruptă. Câinele se vedea, dar faţa celui care îl ţinea fusese ruptă.

„Doctorul Stephan Graumann" era, în realitate, cu totul altcineva. Numele lui era Stephan Albert Heinrich von Gröning. Era un aristocrat cu educaţie impecabilă, foarte bogat şi cu gusturi fine: „coniacul foarte bun"[15] cu care îl servise pe Chapman în prima seară era un bun laitmotiv al vieţii lui.

Von Gröning fusese, timp de vreo opt secole, cea mai de seamă familie din nordul oraşului Bremen, strângând o avere imensă din afaceri bune şi din mariaje şi mai bune. De-a lungul anilor, puternicul clan oferise parlamentului din Bremen 17 membri şi un diplomat remarcabil în secolul al XVIII-lea,

* Mary avea un mieluşel (engl., n. red.).

** Porcuşorul ăsta s-a dus la piaţă (engl., n. red.).

Georg, care studiase cu Goethe la Leipzig, iar apoi servise ca ambasador la curtea lui Napoleon. Drept recunoaştere a meritelor sale, i-a fost acordat titlu aristocratic „von", iar, de atunci, familia Von Gröning a devenit tot mai bogată şi mai vestită.

Născut în 1898, Stephan a fost crescut în împrejurări extrem de privilegiate. Mama lui era o americancă de origine germană, pe nume Helena Graue (de unde şi numele lui de spion, Graumann). Acasă, cei din familia Von Gröning vorbeau în engleză, cu accent aristocratic. Casa lor era o clădire uriaşă, situată în piaţa principală a oraşului Bremen, o construcţie impunătoare din stuc şi piatră, cu cinci niveluri, o bibliotecă fabuloasă, câteva portrete ale unor vechi maeştri şi o armată de servitori aflaţi la dispoziţia tânărului Stephan: unul îi lustruia pantofii, altul îi gătea, iar altul îl ducea la o şcoală particulară exclusivistă, într-o trăsură cu ferestre de sticlă şi cu blazonul familiei.

Viaţa de huzur a familiei Von Gröning s-a apropiat de un final prematur în 1914, când a izbucnit Primul Război Mondial, iar el s-a înrolat în armată. Tânărul Stephan nu era însă făcut să stea în tranşee, îmbrăcat neîngrijit, în haine incomode; a fost repartizat ca *Oberleutnant* la legendarii Dragoni Albi, poate cel mai vestit regiment de cavalerie din armata imperială. Von Gröning a luat parte la una dintre ultimele şarje de cavalerie din istorie, în timpul căreia cea mai mare parte a regimentului a fost anihilat de focurile de mitralieră ale britanicilor. El a supravieţuit, fiindu-i acordată Crucea de Fier, clasa a doua, pentru vitejie. Războiul lui Von Gröning a fost unul scurt. A făcut pneumonie, apoi tuberculoză şi a fost scos din armată. Mama lui l-a trimis să se recupereze la Davos, o staţiune la modă din Elveţia, unde a cunoscut şi s-a îndrăgostit de o galeză pe nume Gladys Nott Gillard, şi ea tuberculoasă şi aristocrată, dar fără un sfanţ. S-au căsătorit la Biserica „Sfântul Luca" din Davos la 19 decembrie 1923.

Familia Von Gröning a închiriat la Davos o vilă mare, numită Villa Baby, apoi au început să călătorească, întâi la Bremen, apoi la Hamburg şi, în final, în Bavaria. La un moment dat, Von Gröning a cumpărat o companie – Gröning şi Schilling – care făcea comerţ cu cafea şi care a dat faliment aproape imediat; a început să joace la bursă şi a pierdut o grămadă de bani. Dacă n-ar fi considerat vulgar faptul de a ţine evidenţa bunurilor, poate şi-ar fi dat seama că, în afară de casa din Bremen şi câteva picturi splendide în ulei, nu prea mai avea nimic.

Fermecător, curajos, dotat din punct de vedere intelectual, dar indolent, la finalul războiului, Von Gröning s-a trezit, într-un fel, cu buzele umflate şi a rămas aşa timp de 17 ani. Nu avea nicio dorinţă să înveţe. Colecţiona acvaforte de Rubens şi Rembrandt. A călătorit un pic, a băut mult şi n-a făcut niciun pic de mişcare (a mers pe bicicletă o singură dată în viaţă, dar a declarat această experienţă drept ceva „incomod"[16] şi n-a mai repetat-o). După eşecul afacerii cu cafea, Von Gröning n-a mai avut nicio treabă cu lumea afacerilor sau a comerţului şi şi-a ocupat timpul comportându-se de parcă ar fi fost bogat, ceea ce, cu seninătate, şi presupunea că e. „Era un interlocutor încântător, un om foarte isteţ"[17], după cum spunea un membru al familiei, „dar niciodată nu a *făcut* nimic de fapt."

Stephan şi soţia lui aveau în comun pasiunea pentru căţeluşi, băuturile tari, cheltuirea banilor pe care nu-i aveau şi cam atât. Au divorţat în 1932 din cauza unei „legături ilicite [a lui Von Gröning] cu altă femeie"[18]. I s-a cerut să achite o pensie alimentară de 250 de mărci pe lună, care a fost plătită de mama lui. Apoi, el a fost de acord să-i dea lui Gladys o sumă globală de 4 000 de mărci, dar n-a reuşit s-o plătească nici pe aceea. Gladys a ajuns să predea engleza la o şcoală din Hamburg, în timp ce fostul ei soţ zăcea zile în şir pe canapea, în biblioteca din casa familiei, citind cărţi în germană, engleză şi franceză

și fumând trabuc. Au rămas însă prieteni. Fostul ei soț nu-și făcea dușmani ușor.

Von Gröning asistase de la distanță la ascensiunea fascismului. De multă vreme, era un monarhist patriot și un aristocrat de modă veche. Nu prea îi erau pe plac aparițiile afectate ale Cămășilor Brune, cu ideile lor extremiste. Considera antisemitismul un lucru vulgar, iar pe Hitler, un „bădăran" austriac parvenit (deși, la vremea aceea, nu a împărtășit nimănui părerea respectivă).

Izbucnirea celui de-al Doilea Război Mondial a oferit un nou scop existenței de diletant a lui Von Gröning. A intrat din nou în cavaleria germană – o organizație complet diferită de cea din tinerețea lui – și a servit pe Frontul de Est ca ofițer de stat-major atașat Oberkommando 4 Heeresgruppe Mitte. După un an, a făcut cerere să fie primit în Abwehr. Serviciul de informații al Înaltului Comandament German era un fel de anomalie ideologică: avea partea lui de fanatici naziști, dar, pe lângă ei, erau mulți bărbați de felul lui Von Gröning – ofițeri de școală veche, hotărâți să câștige războiul, dar care se opuneau nazismului. Abwehrul era perfect întruchipat de liderul organizației, amiralul Wilhelm Canaris, un spion foarte subtil, care conducea serviciul ca pe propria moșie. Hitler n-a avut încredere în Canaris niciodată, și pe bună dreptate, căci amiralul putea, în cele din urmă, să-și întindă tentaculele până în Marea Britanie, încercând să negocieze încheierea războiului și îndepărtarea Führerului.

Spionajul l-a atras pe Von Gröning din punct de vedere intelectual și ideologic, iar faptul că stăpânea mai multe limbi străine și cunoștințele sale despre culturile engleză și americană făceau din el un om valoros pentru serviciul secret. Anii petrecuți în biblioteca din Bremen nu fuseseră irosiți pe de-a-ntregul: în spatele ochilor oblici și al felului jovial de a fi se afla un experimentat

şi cinic observator al firii omeneşti. Atitudinea lui binevoitoare în aparenţă îi încuraja pe alţii să aibă încredere în el, dar, ca un Von Gröning de Bremen, întotdeauna păstra distanţa. „Putea să se integreze în orice mediu, dar mereu ştia cine este."[19] A fost repede considerat drept un personaj cu viitor strălucit în Abwehr, iar când Canaris a căutat pe cineva care să conducă noua şcoală de spioni de la Nantes, Von Gröning a părut a fi persoana potrivită.

Lui Von Gröning îi plăcea Chapman. Îi admira energia, atât de diferită de lâncezeala lui aristocratică. Ştia că putea să-l transforme într-o puternică armă secretă.

Fotografia pe care i-a arătat-o lui Chapman o înfăţişa pe Gladys îmbrăţişând câinele lor preferat, un terier Sealyham. Înainte să coboare însă, rupsese cu grijă partea în care apărea Gladys. Von Gröning nu voia să-şi asume riscul, oricât de mic, ca Chapman să o recunoască pe fosta lui soţie britanică şi, astfel, să capete un indiciu despre adevărata identitate a „dr. Graumann".

Von Gröning l-a apropiat pe Chapman şi mai mult de echipă. Tactica era simplă, dar eficientă. Englezul era măgulit şi răsfăţat, fiind atras într-o atmosferă intensă de camaraderie plină de mister. La fel ca mulţi bărbaţi brutali, inclusiv Hitler, membrii secţiei Abwehr din Nantes puteau fi sentimentali şi nostalgici. Von Gröning a amenajat un „colţ domestic"[20] pe biroul din camera de fumat, unde bărbaţii puteau să expună poze din localitatea natală, şi reuşise cumva să facă rost de o poză din Berwick-on-Tweed, cea mai apropiată localitate de locul de naştere al lui Chapman, Burnopfield. Zilele de naştere erau sărbătorite cu torturi, cadouri şi multă băutură. Von Gröning încuraja atmosfera neprotocolară şi le permitea să mâzgălească pereţii mansardei nefolosite. Unul dintre ei a desenat o caricatură a lui Hitler înfăţişat ca un morcov. Fără doar şi poate că

Chapman a fost cel care a desenat imaginea unei blonde care semăna mult cu Betty Farmer.

În particular, Van Gröning se amuza să-l vadă pe Führer luat în râs, dar şi-a dat osteneala să-i amintească lui Chapman că făcea parte acum din victorioasa armată germană, care cucerise jumătate din Europa şi, în curând, avea să îngenuncheze Anglia şi Rusia. Praetorius, la fel ca majoritatea naziştilor convinşi din grup, cultiva mai departe şovinismul nazist.

Inevitabil, combinaţia de trai sănătos, mâncare bună, amiciţie şi propagandă a început să producă efectul dorit. Chapman se simţea atras de ceea ce numea „spiritul german"[21], vanitatea lui fiind hrănită de credinţa că această şcoală, la care era pregătit de bărbaţi puternici, care beau din greu, fusese creată doar pentru el. Fiecare masă începea cu salutul „Heil Hitler!"[22] rostit în cor, la care lua parte şi englezul. Când Thomas a declarat că Marea Britanie pierdea războiul, Chapman l-a crezut, deşi o astfel de „răutate" i-a produs „o durere în suflet".

La finalul unei seri de beţie, ucenicul spion cânta de mama focului *Lili Marlene* împreună cu restul trupei. *Lili Marlene*, a declarat el, era cântecul lui preferat, exprimând „speranţele fiecărui bărbat care îşi lăsase în urmă iubita"[23].

Toată această atenţie îi sucea minţile lui Chapman, dar nici pe departe aşa cum îşi imagina Van Gröning.

E cu neputinţă de spus când a decis Chapman să înceapă să-şi spioneze profesorii. Mulţi ani mai târziu, a recunoscut cu sinceritate că nu ştia când sau de ce a început să adune informaţii. Poate că doar îşi pregătea o poliţă de asigurare pentru orice eventualitate. Instinctele spionului şi ale hoţului nu sunt chiar atât de diferite: amândoi vând bunuri furate, după principii similare. Valoarea informaţiei depinde de foamea cumpărătorului, dar

vânzătorul este cel avantajat. Încet, la început, şi cu mare atenţie, Chapman s-a apucat să strângă secrete care aveau să fie de foarte mare interes pentru serviciile britanice.

A observat felul asiduu în care Von Gröning citea anunţurile matrimoniale din *Times* şi, uneori, din *Manchester Guardian*, subliniind din când în când pasaje şi luând notiţe. Fără să vrea, a auzit că Wojch fusese într-o misiune de sabotaj în Spania, în timpul uneia dintre inexplicabilele lui absenţe, iar când uşa dinspre mica anticameră a biroului a fost lăsată deschisă, a văzut cel puţin 20 kg de gelinită stivuite cu grijă. Într-un şifonier din dormitorul lui Van Gröning, a văzut uniforme militare germane „de toate felurile, în diverse compartimente, cu tot felul de numere"[24]. A observat cum Von Gröning lua, după exerciţiile de radiotelegrafie, agendele de coduri şi le încuia cu grijă în seif. La momentul potrivit şi cu nişte gelinită, Chapman ştia că putea deschide acel seif.

Chapman avea să pretindă mai târziu că-şi făcuse mai multe şperacle cu care să deschidă diverse sertare încuiate. Pare puţin probabil, având în vedere cât de bine era ţinut sub supraveghere, dar, cu siguranţă, trăsese literalmente cu urechea la tovarăşii lui, făcând o găurică sub cornişa de la dormitorul său până în baia lui Van Gröning. (Dacă ar fi fost luat la întrebări, ar fi spus că punea chimicale din laborator ca să otrăvească şobolanii care alergau după lambriuri şi nu îl lăsau să doarmă noaptea.) Punându-şi urechea lângă gaură, reuşea să audă slab conversaţiile care aveau loc dedesubt, dar nu a aflat nimic interesant. A început să-şi noteze frecvenţele cristalelor, cuvinte-cheie şi orele la care aveau loc transmisiunile între Nantes, Paris şi Bordeaux. Şi-a notat poziţia artileriei antiaeriene din zonă şi a cartierului general german de la castelul aflat pe celălalt mal al râului, camuflate cu plasă de protecţie. Deşi fusese instruit să nu facă asta, nota atent formula chimică a fiecărei bombe.

Pe măsură ce pregătirea s-a intensificat, superiorii din Abwehr au început să fie interesați de protejatul lui Von Gröning, iar Chapman s-a trezit verificat și testat ca un premiu expus la un bâlci. În luna mai, Praetorius l-a însoțit până la un apartament de pe Rue de Luynes, în Paris, unde s-au întâlnit cu un grăsan cu fața roșie, care a băut șampanie și a spus glume englezești, dar care i-a pus o serie de întrebări insistente. Din comportamentul lui, Chapman a dedus că trebuia să fie un „boss destul de important”[25] din organizație. Von Gröning a zis doar că individul era „unul dintre cei mai buni oameni ai noștri”[26].

La scurt timp după aceea, a sosit de la Angers, într-o mașină cu șofer, un german în haine civile. Străinul era foarte urât și aproape chel, având doar o șuviță în partea din spate a capului, iar dinții îi erau decolorați, plombați cu aur. Purta o haină groasă, avea o mapă din piele și fuma încontinuu trabuc. Von Gröning îl trata cu un respect exagerat. Chapman s-a gândit că arăta „ca un gigolo”[27]. Chelul l-a chestionat pe Chapman în legătură cu codurile și cu sabotajul. După ce a plecat, Praetorius a lăsat să-i scape informația că vizitatorul era „un vechi om al Gestapoului”[28], șeful contraspionajului din vestul Franței, responsabil de prinderea spionilor inamici împreună cu o echipă care lucra zi și noapte, în schimburi, pentru a-i intercepta pe „expeditorii negri”[29], radiotelegrafiștii clandestini care transmiteau mesaje englezilor. Omul din Angers ceruse ca Chapman să fie transferat în echipa lui, pentru o lună, ca „momeală pentru agenții Aliaților aflați în mâinile germanilor” și ca „ajutor în munca de contraspionaj” – solicitare pe care Von Gröning o refuzase cu indignare. „Fritz” era al lui, iar Von Gröning nu avea de gând să renunțe la el.

În iunie 1942, Chapman a fost dus la Paris pentru prima lui săritură adevărată cu parașuta. I s-a spus că va începe de la 300 m și că, treptat, va ajunge la 500 m. După ce a luat cina la

restaurantul italian „Poccardi's", de pe malul stâng, şi a dormit la „Grand Hotel", a fost dus cu maşina la un mic aerodrom din apropiere de aeroportul Le Bourget, situat la nord-est de Paris, unde aterizase Charles Lindbergh după zborul lui transatlantic, cu 15 ani înainte. Chapman a fost urcat într-un bombardier Junkers şi, câteva minute mai târziu, plutea deasupra satelor din zonă. Prima lui săritură a fost un succes total; a doua, imediat după aceea, a fost cât pe ce să fie ultima. Paraşuta nu s-a deschis cum trebuie, fiind luată de o rafală de vânt când era la 15 m de sol. A fost răsucit în aer, iar apoi a căzut cu faţa în jos, pe asfaltul aerodromului. Chapman şi-a pierdut cunoştinţa, un dinte din faţă, un canin şi câţiva molari. Un medic german l-a pansat la repezeală, după care, întors la Nantes, Von Gröning l-a trimis la cel mai bun dentist local, un anume dr. Bijet, care s-a apucat să-i refacă lui Chapman faţa lovită. După două săptămâni de operaţii, Chapman avea mai mulţi dinţi noi din aur în locul celor pierduţi, iar Abwehrul avea o factură de 9 500 de franci. Cheltuiala cu lucrarea dentară a lui Chapman a generat primele discuţii aprinse între Von Gröning şi superiorii lui de la Paris.

Abilităţile de radiotelegrafist ale lui Chapman s-au îmbunătăţit constant. Praetorius l-a cronometrat şi a anunţat că a atins viteza de şaptezeci şi cinci de litere pe minut, folosind un cifru manual (diferit de unul folosit pe maşinile Enigma), bazat pe un singur cuvânt-cheie: BUTTERMILK. Praetorius l-a asigurat că, fără acel cuvânt, codul era „imposibil de spart"[30]. Pe măsură ce a căpătat încredere, ca majoritatea radiotelegrafiştilor, Chapman a început să-şi formeze propria „semnătură" – caracteristici individuale care puteau deveni familiare unui alt radiotelegrafist sau destinatar. Întotdeauna, Chapman îşi încheia transmisiunea cu un semn pentru „hohote de râs": „HE HU HO HA" sau o variaţie a acestuia. Numea aceste înflorituri „micile mele mottouri"[31].

În scurt timp, a trecut de la emițătorul german la un aparat de producție britanică, luat, se pare, de la un agent britanic din Franța. De obicei, mesajele transmise în timpul exercițiilor erau codate în germană, dar i s-a cerut să transmită și în engleză și franceză. A transmis poezii, proverbe și zicale. Într-o zi, a scris: „E foarte frig aici, dar e mai bine decât în Rusia."[32] I-a trimis lui Maurice, răbdătorul radiotelegrafist de la Paris, un mesaj în care îi cerea să-i cumpere lui Odette, menajera lor, un cadou de nuntă în numele lui. Un pic mai târziu, a încercat să facă o glumă englezească: „Un bărbat a intrat într-un magazin și a întrebat cât costă cravatele expuse. Clientul a fost uimit când a auzit ce scumpe sunt și a zis că ar putea cumpăra o pereche de pantofi cu banii aceia. Ai arăta ciudat, i-a zis vânzătorul, cu o pereche de pantofi la gât. Fritz."[33] Nu era o glumă bună, dar radiotelegrafiștii de la Paris nu păreau să aibă deloc simțul umorului. „Ce prostie mai e și asta?"[34] a răspuns postul de la Paris.

La cumpăna dintre primăvară și vară, La Bretonnière era un loc liniștit, cu excepția ocazionalelor explozii asurzitoare care se produceau în grădina din spate. Când s-au plâns vecinii, li s-a spus că inginerii germani detonau mine găsite în timpul construirii drumului. În iulie, Von Gröning raporta la Paris că Fritz trecuse o serie de teste și răspundea bine la pregătire. Șeful școlii de spioni de la Nantes era bucuros. Să conducă o asemenea unitate era cam totuna cu a conduce un club exclusivist de bărbați, chiar dacă membrii acestuia erau niște neciopliți.

Chapman era și el fericit. „Aveam tot ce îmi doream"[35], zicea el. De asemenea, avea un nou tovarăș. De la țară, cumpărase la negru și adoptase un porcușor, pe care îl botezase Bobby. Numele avea, probabil, legătură cu trecutul său. Polițiștii britanici*

* *Bobbies*, în engleză (n. tr.).

(numiţi, cu mai puţină afecţiune, şi *pigs**) îl vânaseră ani la rând pe Chapman; acum, porcul Bobby îl urma peste tot. Animal inteligent şi afectuos, Bobby trăia pe lângă casă. Când Chapman fluiera, venea alergând, ca un câine bine dresat, apoi se punea pe spate cu picioarele în sus ca să-l scarpine pe burtă. Când Chapman se ducea să înoate în râu (Von Gröning mai slăbise regulile cu privire la îmbăierile neînsoţite), Bobby mergea cu el, bălăcindu-se în locurile în care apa era mică şi mâloasă. Apoi, englezul şi credinciosul lui porc se întorceau fericiţi împreună, printre flori de ciuboţica-cucului şi irişi galbeni.

* Porci (engl., n. tr.).

Capitolul 7

Spărgătorii de coduri

În vara lui 1942, analiştii de la Bletchley Park – centrul secret de descifrare a codurilor şi cifrurilor, ascuns în zona rurală Buckinghamshire – au decodat unul dintre cele mai bizare mesaje din perioada războiului. Fusese transmis de postul din Nantes centralei Abwehrului de la Paris şi suna aşa: „Dragă Franţa. Prietenul tău, Porcul Bobby, se îngraşă pe zi ce trece. Acum, înfulecă precum un rege, toarce ca un leu şi se cacă precum un elefant. Fritz."[1] (Doamnele rafinate care spărgeau coduri la Bletchley nu suportau vulgaritatea, aşa încât au înlocuit cuvântul „cacă" cu un şir de asteriscuri.) Experţii britanici spărseseră cele mai sofisticate coduri naziste ale germanilor şi citiseră cele mai secrete mesaje ale lor, dar acesta era pur şi simplu de neînţeles.

Timp de câteva luni, spărgătorii de coduri şi agenţii britanici urmăriseră, cu mult interes şi cu o nelinişte crescândă, traficul lui Fritz. Ştiau când a ajuns la Nantes acest nou şi foarte preţios spion german şi când s-a dus la Paris; ştiau câţi dinţi pierduse şi cât costase lucrarea dentară; ştiau că vorbea englezeşte şi că putea fi chiar englez. În plus, ştiau că avea să ajungă în Anglia.

Dezlegarea codurilor ultrasecrete ale Germaniei de către o adunătură ciudată de matematicieni într-o casă englezească de la ţară a fost, poate, cea mai spectaculoasă lovitură dată în sfera spionajului în acest război sau în oricare alt război. Radio

Security Service a început să intercepteze semnalele Abwehrului în august 1940. Emițătorul și codurile obținute prin intermediul lui Arthur Owens, „agentul Snow", le oferiseră spărgătorilor de coduri un mare avantaj, iar, în scurt timp, criptografii de la Bletchley Park („Postul X") citeau principalul cifru scris de germani, demodatul cod manual. Până în decembrie, o altă echipă, sub conducerea excentricului Dillwyn „Dilly" Knox, a spart și codul folosit pe mașinile Enigma ale Abwehrului, întrebuințate la criptarea și decriptarea mesajelor secrete. Din acel moment și până la sfârșitul războiului, serviciile de informații britanice au interceptat în permanență și au citit traficul radio al serviciului secret german.

Unul dintre membrii echipei a pus succesul pe seama „intuiției geniale și a unei doze mari de noroc"[2], dar acesta a fost, în egală măsură, rodul întrebuințării forței intelectuale brute și al muncii asidue. Mesajele germane trebuiau interceptate, trimise la Bletchley Park, sortate, distribuite, trebuiau apoi identificați parametrii zilnici corespunzători aparaturii și mesajelor și, în cele din urmă, mesajele erau descifrate și trimise serviciilor de informații. Aceste lucruri extraordinare erau făcute de obicei de Dilly Knox și echipa lui de doamne mari (dintr-un motiv oarecare, angaja doar femei înalte) în douăzeci și patru de ore. Knox însuși lucra adesea în pijamale și halat; pentru a se relaxa, făcea o cursă îngrozitor de rapidă cu mașina pe străduțele din jurul localității Bletchley. Knox era unul dintre cei mai buni criptografi și unul dintre cei mai proști șoferi pe care i-a dat vreodată Marea Britanie. Într-o zi, s-a întors din cursă, remarcând: „E uimitor cum îți zâmbesc oamenii și îți cer scuze când dai peste ei."[3]

Descifrarea codurilor secrete germane, operațiune care a primit numele de cod „Ultra", a fost cel mai bine păstrat secret din perioada războiului. Valoarea lui pentru efortul de război

a fost aproape incalculabilă. Churchill numea aceste interceptări „ouăle mele de aur”[4] şi le păzea cu grijă. Germanii n-au suspectat niciodată că mesajele lor erau citite zilnic şi au crezut mai departe că ele erau imposibil de descifrat. Numeroasele informaţii obţinute în cadrul acestei operaţiuni erau numite „surse ultrasecrete”.

În scopuri de contraspionaj, sursele ultrasecrete avertizau din timp ce spioni soseau în Marea Britanie, unde şi când. Ca urmare, cei mai mulţi dintre „spionii invadatori” erau ridicaţi în momentul în care soseau în Marea Britanie şi erau rapid închişi. Câţiva au fost executaţi. Încercarea germanilor de a construi, în timpul războiului, o reţea de spioni în Anglia a fost un eşec total. Lucru foarte important, serviciul de informaţii german nu şi-a dat seama de asta niciodată, graţie unui militar, unui profesor de la Oxford şi unei idei inspirate.

În timp ce lumea ajunsese să se teamă la culme de o invazie, maiorul (devenit mai târziu colonel) Tommy Robertson, ofiţerul din MI5 care se ocupase de cazul Snow, l-a abordat pe comandantul său, Dick White, şi i-a spus un adevăr evident: un spion inamic mort nu mai poate face niciun rău, dar nici vreun bine. Un spion capturat însă poate fi convins să-şi trădeze, în schimbul vieţii, stăpânii germani, iar apoi să lucreze pentru britanici. Snow demonstrase deja potenţialul valoros al unui agent dublu controlat, care îl putea face pe inamic să creadă că era activ şi loial când, de fapt, nu era deloc aşa. Şi mai important, în timp, agentul dublu putea fi folosit pentru a-i da inamicului informaţii false. Graţie surselor ultrasecrete, serviciile britanice de informaţii puteau chiar să verifice dacă şiretlicul funcţiona. Robertson a insistat: în loc să bage agenţi ai inamicului la închisoare sau să-i spânzure, aceştia trebuiau puşi la treabă.

Propunerea lui Robertson a fost transmisă lui Guy Liddell, inteligentul director al „Diviziei B”, o unitate a MI5 care se

ocupa de contraspionaj. Liddell şi-a dat acordul imediat şi, cu aprobarea cabinetului, Robertson a fost numit şef al noii secţii responsabile de prinderea spionilor inamicilor, de predarea şi apoi de activarea lor ca agenţi dubli. Noua echipă a primit inofensivul nume de B1A. În acelaşi timp, a fost înfiinţată o altă organizaţie conexă, cu înalţi reprezentanţi ai tuturor serviciilor de informaţii ale armatei, ai Forţelor Interne şi ai Apărării Interne, care să evalueze informaţiile, adevărate sau false, şi să le transmită înapoi prin intermediul agenţilor dubli. Grupul de supraveghere a fost numit „Comitetul Douăzeci"*. Acesta era genul de vorbă de duh preferat de cel desemnat acum în fruntea Comitetului 20: maiorul (mai târziu sir) John Cecil Masterman, distins profesor de istorie la Oxford, sportiv polivalent, scriitor de succes şi recidivist.

Masterman şi Robertson au pus bazele operaţiunii de intoxicare, pe care au condus-o atât de bine, încât, după război, Masterman a putut afirma pe bună dreptate: „Prin intermediul sistemului de agenţi dubli, *am condus şi, de fapt, am controlat sistemul de spionaj german din ţară.*"[5] (Sublinierea îi aparţine şi e pe deplin meritată.) A fost o colaborare între egali şi opuşi: Robertson era un profesionist care se ocupa de aspectele practice, în timp ce Masterman ţinea legătura cu autorităţile; Robertson era tehnicianul, iar Masterman trebuia să devină marele teoretician al intoxicării.

Thomas Argyll Robertson era cunoscut de toţi ca „Tar" (catran), după iniţialele numelui său. Născut în Sumatra, din părinţi englezi, Tar îşi petrecuse mare parte din copilărie cu o mătuşă, în Tunbridge Wells, o experienţă solitară, dar formativă,

* XX, cum se scrie, în latină, numărul 20, reprezintă abrevierea cuvântului englezesc *double-cross*, trădare, înşelare (n. red.).

pentru că s-a deprins să vorbească cu o dezarmantă sinceritate cu străinii. A trecut prin Charterhouse și Sandhurst* fără să învețe prea multe, după cum însuși aprecia, și a devenit, pentru puțin timp, ofițer în regimentul Seaforth Highlanders, iar apoi, pentru și mai puțin timp, funcționar bancar. În 1933, la 24 de ani, la invitația lui Vernon Kell, primul director general al MI5, a renunțat la serioasa lume bancară pentru a deveni agent de informații cu normă întreagă, ocupându-se inițial de activitățile subversive, traficul de arme și contraspionaj. „Extraordinar de amabil și foarte arătos”[6], avea talentul rar de a putea vorbi cu oricine, oriunde, despre orice. Episcopi, amirali, târfe, șarlatani și revoluționari, tututor li se părea foarte ușor să i se confeseze lui Tar Robertson. Masterman a subliniat, pe un ton ușor caustic, că „Tar nu era în niciun caz un intelectual”[7]. Tar nu era un șoarece de bibliotecă. În schimb, îi citea pe oameni. Excela într-o activitate care „implica multe discuții cu oameni suspecți prin cârciumi... îi întâlnea, îi saluta, pălăvrăgea cu ei, îi fermeca, chicotea, asculta, le dădea de băut, îi observa, îi iscodea câte un pic, îi asculta încă un pic și, la sfârșit, i se făceau tot felul de confidențe, lucruri pe care cealaltă persoană nici nu s-ar fi gândit că le va rosti vreodată”[8]. A continuat să poarte pantalonii ecosez ai soldaților din regimentul Seaforth Highlanders, o alegere vestimentară ciudat de ostentativă pentru cineva care conducea una dintre cele mai secrete organizații din lume. (Pantalonii ecosez i-au atras o altă poreclă, mai potrivită și mai pitorească, „Pantaloni Pasionali”

John Masterman era făcut dintr-o cu totul altă stofă. E cel mai ușor să ni-l imaginăm ca opusul lui Eddie Chapman. Era foarte educat, cât se poate de convențional și puțin îngâmfat,

* Liceu și academie militară renumite în Marea Britanie (n. red.).

cu un simț al datoriei de neclintit. Masterman era întruchiparea ordinii politice britanice: făcea parte din toate cluburile bune, juca tenis la Wimbledon, juca hochei și crichet pentru Anglia ori de câte ori era posibil. Era sobru și atletic, cu un chip dur și plăcut, de parcă era sculptat în marmură. Nu fuma și nu bea, trăia într-o lume elevată și erudită, populată exclusiv de bărbați bogați, privilegiați și inteligenți.

Burlac declarat, se poate ca Masterman să fi fost homosexual. În acest caz, s-a manifestat într-un mod cu totul englezesc, ca un om satisfăcut care își refula pornirile. Femeile erau, pur și simplu, invizibile pentru el; în cele 384 de pagini ale autobiografiei sale, o singură femeie este menționată cu afecțiune, iar aceea este mama lui, cu care locuia în Eastbourne în timpul vacanțelor universitare. În timpul liber, scria romane polițiste, a căror acțiune se desfășura într-un imaginar colegiu din Oxford și al căror personaj principal era un detectiv amator în genul lui Sherlock Holmes. Erau cărți cumva seci, lipsite de emoție, mai degrabă enigme intelectuale decât romane, dar așa vedea firea omenească acest bărbat deștept și anost – ca pe o șaradă care trebuia dezlegată pe căi raționale. Azi, pare o ființă ciudată, dar John Masterman avea trăsături englezești care cândva erau considerate virtuți: *noblesse oblige,* muncă asiduă, supunere necondiționată în fața normelor societății. După cum spunea chiar el, era „aproape obsedat să se conformeze standardelor acceptate”[10], la fel cum Chapman era hotărât să le sfideze.

Totuși Masterman avea ceva în comun cu Chapman: petrecuse patru ani în detenție. Printr-un teribil ghinion, în 1914, ca proaspăt membru ales al consiliului profesoral de la colegiul Christ Church, a fost trimis să predea în Germania, unde l-a prins Primul Război Mondial. Masterman a fost închis la

Ruhleben împreună cu o amestecătură ciudată de britanici la fel de ghinionişti: marinari, oameni de afaceri, profesori, jochei participanți la cursa de la Berlin, sportivi, muncitori, turişti şi chiar un câştigător al Premiului Nobel, sir James Chadwick, care le vorbea tovarăşilor săi din puşcărie despre misterele radioactivității. Tânărul Masterman a ieşit după patru ani fără cicatrici vizibile, dar apăsat de ceea ce el considera a fi un complex de inferioritate. Aproape toți prietenii şi contemporanii lui pieriseră pe câmpul de bătălie. „Sentimentul meu predominant era unul de ruşine", scria el. „Nu jucasem niciun rol în cea mai mare bătălie din istoria noastră națională."[11]

Masterman împlinise deja 50 de ani când şansa de a-şi juca rolul după care tânjise atât de mult s-a ivit, în sfârşit, odată cu oferta de a lucra în MI5. A profitat de ea recunoscător şi a fost marele noroc al Marii Britanii că a făcut-o, pentru că nimeni nu era mai potrivit pentru acea misiune. Dacă Tar Robertson a fost „adevăratul geniu"[12] al sistemului de intoxicare, cum spunea istoricul Hugh Trevor-Roper, atunci John Masterman a fost conştiința lui morală, cel care analiza cu meticulozitate motivele oamenilor, rezolvând răbdător enigma trădării, ca pe un imens şi complicat joc de cuvinte încrucişate.

Recrutarea în MI5 se făcea prin rețeaua neoficială a vechilor colegi de şcoală, iar Robertson, cu ajutorul adjunctului său, un avocat din Londra pe nume John Marriott, a început să formeze repede o echipă de amatori înzestrați. Când, în sfârşit, a fost definitivată componența ei, secția B1A includea avocați, profesori, un industriaş, un proprietar de circ, cel puțin un artist, un negustor de artă şi un poet. Tar era singurul profesionist din organizația care şi-a început existența într-o aripă rechiziționată a închisorii Wormwood Scrubs, înainte să se mute într-o casă mare şi elegantă „din St. James's Street, nr. 58"[13], în

inima cartierului cluburilor din Londra. Poetul echipei, Cyril Harvey, a amintit despre acea clădire într-o poezie banală:

La numărul 58, pe strada St. James,
Uşa e larg deschisă
Totuşi cei care vor să intre aici
Trebuie să-şi spună clar motivele
Înainte să păşească înăuntru,
Pentru că nimeni nu poate cerceta cu rea intenție
Secretele guvernului.

Spionii germani interceptați erau interogați mai întâi într-o închisoare militară secretă, Lagărul 020. Abia apoi, dacă erau potriviți ca agenți dubli, erau predați lui Tar Robertson şi ofițerilor lui. Dacă refuzau să colaboreze, erau fie închişi, fie executați. Uneori, amenințarea cu moartea era directă. Masterman nu era sentimental în privința asta. „Unii trebuiau să piară, atât pentru a le arăta oamenilor că securitatea țării era asigurată, cât şi pentru a-i convinge pe germani că ceilalți îşi făceau datoria şi nu erau controlați."[14] Toți, cu excepția naziştilor fanatici, au acceptat să coopereze când au fost puşi în fața acestei alegeri, dar motivele lor erau foarte diferite. Unii erau doar speriați, disperați să-şi salveze pielea, dar Masterman a constatat că erau şi „anumite persoane care aveau o înclinație nativă pentru a trăi în acea lume ciudată a spionajului şi a trădării şi care se ataşau la fel de uşor de oricare dintre părți atât timp cât dorința lor, cam macabră, de aventură era satisfăcută"[15].

Dacă spionul interceptat era considerat potrivit, începea o muncă grea, care consta mai întâi într-un extenuant exercițiu de imaginație. După spusele lui Masterman, ofițerul de caz trebuia să pătrundă în lumea spionului adoptat, să „vadă cu ochii şi să audă cu urechile agentului său"[16], apoi să creeze pentru el

o viață cât mai apropiată de cea pe care pretindea că o trăiește. Dacă, să zicem, agentul dublu susținea că transmite din Aylesbury, trebuia să știe cum arăta Aylesbury și, dacă se putea, să fie el însuși acolo sau foarte aproape, din moment ce exista suspiciunea că germanii puteau stabili cu precizie de unde se transmitea, cu o abatere de cel mult o milă.

Problemele de organizare erau imense. Fiecare agent dublu avea nevoie de o casă conspirativă și de un personal format din cel puțin cinci oameni: un ofițer de caz, un radiotelegrafist care să-i urmărească sau să-i transmită mesajele, doi paznici care să stea cu rândul câte 12 ore și să se asigure că nu fugea, precum și o menajeră de încredere, care să facă ordine și să le dea de mâncare. Între timp, ofițerul de caz trebuia să descopere ce anume fusese trimis să afle agentul lui, apoi să transmită informații false, dar fără să afecteze efortul de război. Un agent care transmitea informații inutile era considerat un eșec de către Abwehr și abandonat. Pentru a nu pierde încrederea germanilor, agentul dublu trebuia să transmită un amestec de informații adevărate, dar, în principiu, inofensive, numite „mărunțișuri", lucruri irelevante și zvonuri false nedetectabile, împreună cu informațiile eronate convenite.

Comitetului 20 nu-i era ușor să stabilească ce putea și ce nu putea să transmită inamicului. Între timp, agentul dublu trebuia să fie mereu ocupat și mulțumit, pentru că, dacă nu era satisfăcut și reușea cumva să-și informeze șefii germani că se afla sub control britanic, întregul sistem era în pericol. Orice agent dublu, remarca Masterman, „era înclinat să fie vanitos, năzuros și închis în sine și, de aceea, leneveala, care dă naștere gândurilor, trebuia evitată cu cea mai mare grijă"[17]. Tar Robertson și-a dat repede seama că, pentru ca acești agenți să nu se întoarcă împotriva lor, era bine să-i recompenseze, și nu

doar dându-le şansa de a rămâne în viaţă. Astfel a fost introdus „principiul generozităţii”[18], iar agenţilor care aduseseră cu ei bani, cum făceau cei mai mulţi, li se permitea să păstreze un anumit procent.

Ofiţerul de caz ideal trebuia să fie o combinaţie de paznic, prieten, psiholog, tehnician radio, casier, organizator de evenimente distractive şi dădacă. Era bine dacă acesta era şi sfânt, din moment ce indivizii răsfăţaţi şi convinşi în acest fel erau foarte probabil extrem de neplăcuţi, lacomi, paranoici, înşelători şi, cel puţin la început, inamici ai Marii Britanii. În sfârşit, toate aceste lucruri trebuiau făcute foarte repede, deoarece, cu cât îi lua mai mult unui spion să intre în contact cu inamicul, cu atât erau şanse mai mari ca şeful lui german să suspecteze că a fost capturat şi demascat.

Rezultatele arată că Tar Robertson şi-a format echipa din bărbaţi şi femei „cu o mare inteligenţă şi cu obiective bine definite”[19]. Cam 480 de spioni inamici suspecţi au fost reţinuţi în Marea Britanie în cursul războiului. Doar 77 dintre aceştia au fost germani. Restul au fost, în ordinea descrescătoare a ponderii, belgieni, francezi, norvegieni şi olandezi, aproape de toate rasele şi naţionalităţile imaginabile, inclusiv câţiva apatrizi. După 1940, foarte puţini au fost britanici. Din totalul celor interceptaţi, cam un sfert au fost folosiţi ulterior ca agenţi dubli, dintre care vreo 40 au jucat un rol semnificativ. Unii dintre ei au rezistat puţină vreme până să se renunţe la ei; câţiva au continuat să-i inducă în eroare pe şefii lor germani până la finalul războiului. Foarte puţini, cei mai buni, au fost implicaţi în cea mai mare intoxicare strategică, operaţiunea „Fortitude”, prin care germanii au fost convinşi că invazia Aliaţilor din Franţa va avea loc în Pas-de-Calais, nu în Normandia.

Încă din 1942, echipa lui Tar Robertson se putea mândri pe drept cu ceea ce realizase. O mulţime de spioni fuseseră arestaţi

cu ajutorul surselor ultrasecrete şi mulţi fuseseră recrutaţi ca agenţi dubli. Membrii echipei s-au aflat însă mereu într-o stare de nelinişte profundă, gândindu-se la posibilitatea ca un spion să se strecoare în reţea, să încerce să contacteze un agent care opera deja în Anglia şi să descopere că acesta era controlat, iar apoi să deconspire întreaga reţea de agenţi dubli.

Temerile au fost exacerbate când a fost descoperit în Cambridge cadavrul unui bărbat pe nume Englebertus Fukken, alias William Ter Braak. Agent olandez, Ter Braak se paraşutase în Anglia în noiembrie 1940, dar, cinci luni mai târziu, rămas fără bani, intrase într-un adăpost public antiaerian şi se împuşcase în cap cu pistolul lui german. Dacă Ter Braak reuşise să supravieţuiască nedetectat în Anglia atât de mult, atunci alţi agenţi germani probabil că erau încă în libertate. Masterman a exprimat astfel teama care nu dădea pace niciunui vânător de spioni pe timp de război: „Eram obsedaţi de ideea că trebuiau să existe mai mulţi spioni în afară de cei pe care îi controlam."[20]

În plus, MI5 nu putea ignora nivelul extraordinar de slab al spionilor pe care îi prinsese. Într-adevăr, incompetenţa spionilor capturaţi era atât de mare, încât unii din serviciul de informaţii se întrebau dacă nu cumva aceştia erau infiltraţi intenţionat ca momeală: „Era posibil ca un serviciu de informaţii, ca să nu mai vorbim de cel condus de supereficienţii germani, să fie atât de incompetent?"[21] se întreba Ewen Montagu, ofiţerul serviciului de informaţii al marinei militare care făcea parte din Comitetul 20. Poate că germanii instruiau o trupă de superspioni, care să vină după neisprăviţii dubioşi pe care îi trimiseseră până atunci. Poate că nişte spioni mult mai buni stăteau deja la pândă fără să se ştie în Marea Britanie sau erau pe drum.

Aşadar vânătorii de spioni ai lui Tar Robertson au ciulit urechile când, la începutul lui februarie 1942, un mesaj referitor

la un agent până atunci necunoscut, cu numele de cod Fritz, a fost interceptat de britanici, decodat la Bletchley Park şi transmis serviciilor de informaţii. Judecând după interceptări, germanii îşi dădeau multă osteneală cu Fritz, care era numit şi „C", iar uneori „E". În mai, filiala de la Paris a Abwehrului a fost instruită să cumpere un nou rând de haine pentru Fritz. În săptămâna următoare, Nantes a cerut un nou post emiţător din stocul de aparate capturat de la englezi. În iunie, cei care ascultau au descoperit că s-au cheltuit vreo 9 500 de franci pe dinţii lui, care au avut de suferit în timpul unui salt eşuat cu paraşuta – mai mulţi bani decât erau alocaţi majorităţii spionilor germani pentru o întreagă misiune.

Secţia Abwehrului de la Nantes a început să-l numească pe Fritz cu diminutivul Fritzchen, ceea ce indica o anumită intimitate cu acest nou recrut. Conform surselor ultrasecrete, se pare că Stephan von Gröning, identificat deja de serviciul britanic drept şeful secţiei de la Nantes a spionajului german, era deosebit de impresionat de Fritz. În iunie, s-a lăudat la Paris că Fritz putea „acum să pregătească, fără să fie ajutat, materiale pentru sabotaj"[22]. În iulie, a afirmat că Fritz era cât se poate de loial, declarând că „orice legătură cu inamicul era exclusă"[23]. Parisul, mai sceptic, a răspuns întrebându-se dacă nu cumva cuvântul „nu" fusese omis accidental din mesajul lui Von Gröning.

Între timp, Radio Security Service raporta că Fritz, în mod evident, un novice în radiotelegrafie, exersa Morse de la secţia din Nantes a Abwehrului, folosind o variaţie a codului Vigenère denumită Gronsfeld. La început, transmisiunile lui fuseseră stângace, iar când încercase să transmită mai repede, nu reuşise „decât să scrie greşit şi să se bâlbâie"[24], dar făcea repede progrese. „Când va ajunge în această ţară", raporta Radio Security Service, „îşi va transmite mesajele în engleză."[25] După ce l-a

ascultat pe Fritz, „practic, în fiecare zi, timp de câteva săptămâni”[26], interceptorul învățase „să-i recunoască stilul inimitabil și să-i observe particularitățile”[27], „semnătura” caracteristică. Uneori, mesajele lui se încheiau cu un voios „73”, prescurtarea pentru „cele mai calde salutări”, sau „FF”, însemnând „este mesajul meu descifrabil?”[28]; în general, termina cu semnalul „HU HU HA HO”, urmat de insultătorul „99”, care însemna „du-te naibii”, sau de cuvinte asemănătoare. Fritz devenea un radiotelegrafist de primă mână, chiar dacă mesajele lui erau mai degrabă ciudate și, uneori, clar ofensatoare.

Până la sfârșitul verii, MI5 făcuse un dosar voluminos despre Fritz, dar tot nu se știau numele lui real, misiunea sau data și ora planificatei lui sosiri în Anglia. Cât despre identitatea acelui partener din umbră, poreclit „Porcul Bobby”, cu apetit ieșit din comun și obiceiuri igienice de elefant, și aceasta a rămas un mister.

Capitolul 8

Mosquito

Într-o dimineață, Von Gröning i-a dat lui Chapman o armă: un revolver american Colt lucios, încărcat. Chapman nu mai ținuse în mână o armă. Când a întrebat de ce avea nevoie de ea, Von Gröning i-a răspuns vag că poate va vrea „s-o întrebuințeze ca să iasă din vreo dificultate pe care ar putea s-o întâlnească”[1]. Leo l-a învățat să țintească și să tragă, folosind o țintă amplasată pe terenul de lângă La Bretonnière și, în scurt timp, pretindea că poate să nimerească o monedă de un franc de la 15 metri.

Revolverul era doar un semn al încrederii tot mai mari de care se bucura din partea lui Von Gröning. Cadavericul Praetorius nu îi mai urmărea fiecare pas; îi era permis să facă plimbări singur, doar cu Bobby, deși avea instrucțiuni să rămână în apropierea vilei. I s-a dat voie să se mute din camera lui de la ultimul etaj (după ce a avut grijă să acopere găurile din lambriuri) într-un dormitor din căsuța grădinarului, astfel încât să poată face în laborator, oricând dorea, exerciții de amestecare a substanțelor explozive și de realizare a amestecurilor incendiare. Bombele făcute de ei erau tot mai mari și mai sofisticate. A realizat detonatoare subacvatice și le-a aruncat în heleșteul rațelor. Erau tot felul de cioturi pe lângă vilă, iar lui Chapman i s-a spus să încerce să le arunce în aer. Odată, a pus prea multă dinamită într-un ciot mare de stejar, care a explodat cu atâta

putere, încât bucăți de lemn arzând au fost aruncate în grădina casei de alături și aproape că au nimerit un vecin. Von Gröning s-a înfuriat. Chapman nu era chiar un expert în explozivi, așa cum crezuse. În timp ce încerca să construiască un detonator cu acid sulfuric, amestecul volatil a explodat, arzându-i mâna, pârlindu-i o parte din păr și acoperindu-i fața cu funingine. Un medic francez i-a bandajat mâna, iar Chapman s-a dus în pat. „Am suferit mai mult din cauza șocului decât de altceva"[2], scria el mai târziu.

Vizitatorii au continuat să sosească la vilă, unii ca să verifice progresele făcute de Chapman, alții ca să discute cu Von Gröning sau să participe la instructaj. Unul dintre aceștia era un francez căruia i se spunea doar „Pierre", un colaborator cu ochelari rotunzi, care, după spusele lui Chapman, „rostea cu mult zel *Heil Hitler*"[3]. Pierre făcea parte dintr-un grup separatist breton, „Bretagne pentru Bretoni", și asista la instructaj ca agent subversiv, pregătindu-se pentru cazul în care o invazie a Aliaților avea să-i oblige pe germani să se retragă. Cu altă ocazie, lui Chapman i s-a permis să fie prezent la o întâlnire cu doi bărbați, unul dintre ei fiind prezentat ca „*monsieur* Ferdinand"[4], iar celălalt, un tânăr de vreo 18 ani, care părea complet împietrit. Cei doi erau membri ai unei celule gaulliste, care se pare că plănuiau să părăsească Franța, pe un traseu stabilit, și să se alăture Francezilor Liberi la Londra. *Monsieur* Ferdinand era pregătit să-l ia cu ei și pe Chapman, contra unui preț potrivit. Evident, Von Gröning analiza diverse variante ca să-l trimită pe Chapman în Anglia.

Von Gröning și protejatul lui au devenit tot mai apropiați. Tatăl lui Chapman fusese mereu un om distant, când nu lipsea de tot, și nu îl mai văzuse de zece ani. Von Gröning, prietenos ca un unchi și aparent amabil, a preluat rolul acestuia. Afecțiunea nu era falsă din partea niciunuia. Seara, în timp ce Van Gröning își bea coniacul, Chapman asculta captivat cum

vorbea acesta despre artă, muzică şi literatură. Au descoperit că au aceeaşi pasiune pentru romanele lui H.G. Wells şi pentru poezia lui Tennyson. Foarte rar, Von Gröning vorbea despre politică şi problemele militare. Era convins mai departe că Germania va câştiga războiul şi că orice încercare a Aliaţilor de a invada Franţa va duce la o „imensă baie de sânge"[5]; dar asta era părerea unui soldat experimentat, nu o declaraţie ideologică. Spre surprinderea lui Chapman, el a lăudat tactica aplicată de Aliaţi în Africa de Nord şi a spus că atacul dat de britanici în apropiere de St. Nazaire a fost „foarte inteligent planificat şi excelent executat"[6]. În august, Aliaţii au lansat dezastruosul atac de la Dieppe, pe coasta de nord a Franţei, în care 4 000 de oameni au fost ucişi, răniţi sau capturaţi. Victoria germană a fost sărbătorită cu o petrecere la vilă, dar Von Gröning a ţinut un toast şi pentru „curajul şi îndrăzneala"[7] trupelor aliate.

Dacă opinia lui Von Gröning despre război era nuanţată şi echilibrată, cea a adjunctului său era taman opusă. Praetorius şi Von Gröning nu se simpatizaseră niciodată. Praetorius îşi vedea şeful ca pe o rămăşiţă a unei lumi vechi, în timp ce el era prea vrăjit de Hitler pentru gusturile liberale ale lui Von Gröning. Tânărul nazist spunea întruna că amploarea pierderilor ruseşti făcea ca victoria pe Frontul de Est să fie iminentă. Stalingrad avea să cadă în 1943, apoi urma să fie lansat „un atac general asupra Marii Britanii, cu toate forţele importante din Europa şi de pe Frontul Rusesc"[8]. Rommel avea să cucerească tot, susţinea el, în timp ce perspectiva unui „teribil atac-fulger"[9] asupra Marii Britanii, ţară pe care o admira foarte mult, îi dădea lui Praetorius fiori de încântare. „Poţi să-ţi închipui cum va fi, cu toate avioanele noastre Stuka şi cu toţi soldaţii pregătiţi şi căliţi în lupte"[10], exclama Praetorius. „Ce pot face americanii?" Lui Chapman, individul începea să-i pară extrem de enervant.

Într-o dimineață, pe la mijlocul verii, Von Gröning l-a pus pe Chapman să-și facă bagajul: mergea la Berlin cu „Thomas" pentru următoarea etapă a instruirii lui. În primele ore ale unei dimineți cețoase, trenul de la Paris a oprit într-o gară mică de la periferia capitalei germane. O mașină îi aștepta. Chapman a întrebat unde mergeau. Praetorius părea încordat și stânjenit. „Situația asta e destul de ciudată, deoarece, dacă cineva își dă seama că ești britanic, amândoi ar trebui să fim împușcați fără să ni se pună vreo întrebare."[11] Apoi a adăugat politicos: „Vrei să nu mai pui alte întrebări?" Păreau să treacă prin suburbii foarte împădurite, dar afară era încă întuneric, iar șoferul redusese intenționat lumina farurilor, astfel încât Chapman să nu vadă mai nimic. După licărul zorilor de la orizont, și-a dat seama că se îndreptau spre nord.

Au mers 25 de minute, apoi au trecut de niște porți de fier păzite de trei santinele în uniformă militară, au luat-o pe o alee lungă, mărginită de straturi de flori, au trecut pe sub o boltă înaltă din piatră și s-au oprit în fața unui mic *Schloss** înconjurat de copaci, un zid înalt de piatră și garduri din sârmă ghimpată. La ușă era un bărbat de vârstă mijlocie, scund, dar atletic, cu un aer demn. Soția lui, mai înaltă, aștepta, nerăbdătoare, în spate; în hol se vedeau poze cu copiii lor. Bărbatul scund s-a prezentat drept „Herr Doktor" și i-a spus lui Chapman că era liber să umble, între lecții, prin împrejurimi, dar în niciun caz nu trebuia să încerce să părăsească proprietatea.

Wojch fusese un priceput instructor de sabotaj, dar noul îndrumător al lui Chapman era de un alt nivel. În următoarea săptămână, un expert în domeniu l-a inițiat pe Chapman în cele mai noi tehnologii folosite în realizarea explozivilor. Mai târziu, MI5 l-a identificat în persoana unui anume dr. Ackerman,

* Castel, palat sau conac (în germ. în original) (n. red.).

chimist de profesie şi unul dintre cei mai avizaţi specialişti în explozivi din Germania. Chapman a fost dus într-un laborator, unde a putut vedea şiruri de sticle cu dop din plută, eprubete, termosuri, cântare şi mojare. Cu răbdare şi minuţiozitate, expertul l-a introdus pe Chapman în universul de neimaginat al unei ştiinţe letale, în tainele explozivilor, ale amestecurilor inflamabile, minelor terestre şi sabotajului.

L-a învăţat pe Chapman să facă un detonator cu întârziere dintr-un ceas ieftin de mână, inserând un şurub mic, cu două piuliţe, în partea din celuloid şi ataşând la acesta un capăt al firului electric legat, prin intermediul mecanismului de întoarcere, la o baterie de lanternă; când acul mic atingea şurubelul, curentul trecea de la baterie la detonator şi declanşa explozia. Apoi, a luat un ceas deşteptător şi i-a arătat cum să întârzie o explozie timp de până la 14 ore, legând detonatorul de arc. Dacă nu avea la îndemână un ceas, putea să facă un detonator umplând o sticlă de cerneală cu acid sulfuric şi punând un carton între sticlă şi capac; acidul eroda cartonul şi, în final, făcea contact cu fitilul tras prin capac, căldura degajată în urma reacţiei producând detonarea încărcăturii explozive.

Apoi, a luat o bucată mare de cărbune şi i-a arătat lui Chapman cum să facă în el o scobitură de 15 cm şi s-o umple cu exploziv şi amorsă, acoperind gaura cu plastilină, cremă de ghete şi praf de cărbuni. Pus în buncărul unei nave sau al unui tren, dispozitivul avea să fie invizibil şi inactiv, până când era băgat într-un cuptor, unde căldura avea să declanşeze explozia.

Chapman a fost învăţat să dinamiteze trenuri cu muniţie şi depozite de petrol, să umple o servietă diplomat cu exploziv, apoi să pună deasupra o pijama sau un prosop ca să nu se audă ticăitul detonatorului dinăuntru. A învăţat să construiască o capcană dintr-un pachet care exploda când era tăiată sfoara în care era înfăşurat: în interiorul sforii erau două fire

izolate unul de altul, astfel încât, atunci când erau tăiate cu o foarfecă, circuitul electric se închidea și declanșa explozia. Ackerman a făcut câteva desene pentru a-i arăta cum să lege între ei mai mulți explozibili cu ajutorul unui cablu de dinamită și al unui fitil detonator, explicându-i formula de calcul al cantității de explozibil necesare pentru a arunca în aer un pod (lungime × lățime × grosime × 2 = cantitatea de explozibil necesar în grame). Unele dintre tehnicile lui Ackerman erau de o ingeniozitate diabolică: dacă puneai un fluture mort pe cablul detonatorului legat la o șină de cale ferată, te asigurai că un eventual trecător nu avea să zărească dispozitivul; când trenul trecea, încărcătura exploda, iar locomotiva deraia.

Micul instructor nu fuma, nu bea și făcea pauză doar pentru masă. Chapman a ajuns la concluzia că era un perfecționist: „Insista asupra exactității proporțiilor, niciodată nu se grăbea, măcina totul foarte fin și amesteca foarte atent."[12] Ackermann i-a spus că ingredientele necesare fabricării unei bombe puteau fi cumpărate direct de la chimiștii britanici: cloratul de potasiu era o otravă folosită în mod obișnuit contra limacșilor, nitratul de potasiu era îngrășământ artificial, iar permanganatul de potasiu era folosit la gargară; britanicii întrebuințau oxidul de fier ca să curețe petele de pe podea, iar aluminiul pulverizat, la zugrăvit. Lecțiile țineau până seara târziu. După cină, Ackerman trăgea un scaun lângă foc și continua, iar uneori îl chema pe Praetorius să traducă termenii tehnici.

După cinci zile, în sfârșit, doctorul a părut mulțumit, iar Chapman era istovit. El și Praetorius au fost luați de același șofer, în toiul nopții, și duși înapoi la gară pe întuneric.

Întors la vila din Franța, Chapman a fost întâmpinat călduros de Von Gröning, care l-a anunțat că născocise un mic test pentru el. Un prieten, maiorul Meier, răspundea de securitate în fabricile locale, inclusiv la uzina de locomotive de

la Battignole, aflată în apropiere. Von Gröning se lăudase lui Meier că pregătea un sabotor, un fost spărgător care putea intra oriunde; a pariat cu el că putea chiar să pună o bombă falsă în fabrica de locomotive. Maiorul Meier a acceptat pariul. Câteva nopți mai târziu, Chapman și Leo au trecut peste sârma ghimpată care înconjura fabrica, s-au strecurat pe lângă paznicul adormit și au pus un pachet, adresat maiorului Meier, lângă biroul principal. Von Gröning a fost încântat; cu banii de pe pariu, a mai dat o petrecere în cinstea lui „Fritz".

Chapman s-a întors la substanțele lui urât mirositoare din căsuța grădinarului. Incursiunea reușită de la uzina de locomotive îl bucurase, dar, după aproape cinci luni petrecute la vilă, începea să se plictisească și să se simtă frustrat de abstinența forțată. În afară de târfele din Nantes, abia dacă văzuse o femeie. Ceilalți făceau haz de lipsa femeilor, glumind că trăiau „ca niște nenorociți de călugări"[13].

Într-o seară, Chapman, Albert și Wojch au ieșit la un „chef" în Nantes, luând și niște fete cu una dintre mașinile oficiale. Din nefericire, un ofițer din Gestapo le-a văzut pe femei urcând în mașină și a făcut plângere. Când aceasta a ajuns pe biroul lui, Von Gröning a explodat. „S-a iscat un scandal monstru"[14], scria Chapman. Furia lui Von Gröning s-a revărsat mai ales asupra lui Wojch: sabotorul plinuț, cu perlă la cravată, a fost exilat la o unitate a Wachkommando* din îndepărtatul Rocquencourt, lângă Paris. Chapman nu l-a mai văzut niciodată. Într-un mesaj adresat șefilor lui, Von Gröning scria afectat că Fritz, deși era perfect din aproape toate punctele de vedere, părea a fi predispus la ceea ce el numea „activitate emoțională nedorită"[15].

Ca întotdeauna când era plictisit și nu putea avea activitate sexuală, Chapman cădea în ceea ce numea dispoziție „nihilistă"[16].

* Detașament însărcinat cu paza diverselor obiective (n. red.).

A devenit și mai prost dispus când a deschis un subiect care îl neliniștise încă de când plecase de la Romainville și a cerut permisiunea să-i scrie lui Tony Faramus. Von Gröning a refuzat, dar a spus că îi va trimite tânărului un pachet cu mâncare. După încă puțin timp, Chapman a întrebat din nou: „Se poate face ceva pentru el?"[17] Von Gröning i-a spus că era „imposibil"[18] și a schimbat subiectul. Acum, Chapman a căzut într-o depresie adâncă. Zăcea în pat cu orele, fumând și uitându-se în tavan. La un moment dat, a întrebat chiar „dacă se putea întoarce în lagărul de la Romainville"[19]. Von Gröning și-a dat seama că, dacă nu se mișca repede și nu-l punea pe Chapman la treabă, putea să-l piardă de tot pe acest ager și talentat spion.

La 29 august 1942, Chapman a fost chemat în biroul lui Von Gröning și i s-a dat o hârtie bătută la mașină. I s-a spus să o citească și, dacă accepta condițiile, să o semneze. Era un contract, o convenție oficială prin care el se angaja să-și spioneze propria țară și care, cu siguranță, este un document unic în analele istoriei dreptului. Prima parte cuprindea o serie de interdicții: Chapman nu trebuia să divulge nimănui niciodată numele contactelor sale germane din Jersey, Franța sau Germania, locurile în care fusese sau lucrurile pe care le învățase. Pedeapsa pentru încălcarea acestor clauze era moartea. Chapman se angaja să spioneze în interesul Înaltului Comandament German și să execute întocmai misiunile încredințate de Abwehr. Drept răsplată, avea să i se plătească următoarele sume: cât timp era în Franța, primea 12 000 de franci pe lună; de la data plecării, era plătit cu 300 de mărci pe lună, iar plata avea să continue câtă vreme nu era prins; la întoarcere, după încheierea cu succes a misiunii, urma să primească suma de 150 000 de mărci. Chapman a estimat că aceasta era echivalentul sumei de circa 15 000 £ – de fapt, valoarea se apropia de 250 £, sau de

circa 7 300 £ la prețurile de azi. Nu era un contract cu guvernul german, ci o convenție juridică personală între Chapman și șeful rețelei de spionaj: Von Gröning semnase deja, cu numele „S. Graumann (Doktor)".

Clauza finală era un triumf al birocrației germane: Chapman era obligat legal să plătească toate impozitele aferente acestor sume în Franța. Serviciul secret german se pregătea să-l trimită pe Chapman într-o misiune foarte periculoasă, în care risca să fie ucis sau executat, iar ei își făceau griji pentru impozitele pe care trebuia să le achite.

În timp ce englezul studia termenii acestei extraordinare înțelegeri, șeful său german i-a pus o întrebare. Dacă Scotland Yard îl prindea, cam câți ani se aștepta să stea la închisoare? Se gândise și el la acest lucru de multe ori. A răspuns că, probabil, ar primi între 15 și 20 de ani de închisoare. Atunci, bărbatul s-a întors spre Praetorius și i-a spus: „Atunci, nu cred că există un risc prea mare ca el să se predea poliției."[20]

Chapman a semnat contractul, dar, mai târziu, s-a trezit gândindu-se la acel comentariu aparent nepremeditat. Graumann, un bărbat pe care ajunsese să-l admire, îl alesese pe el nu pentru că era un ins deosebit, ci pentru că era un infractor cu un trecut atât de reprobabil, încât nu va îndrăzni să dea fuga la autorități. Chapman știuse mereu că acel lucru făcuse parte din calculele germanilor, dar remarca l-a durut și i-a rămas în minte.

Punând deoparte contractul semnat, Von Gröning a început să-i prezinte pe scurt misiunea lui Chapman: peste câteva săptămâni, avea să fie parașutat în Anglia, cu un post emițător și suficienți bani pentru a supraviețui o lungă perioadă. Trebuia să găsească un loc în care să se ascundă și să strângă o anumită cantitate de explozibil, cu ajutorul altor infractori, dacă era nevoie. Erau multe lucruri importante pe care putea

să le facă în Anglia, dar principalul său obiectiv era să saboteze producția bombardierelor Mosquito (Țânțarul), care se realiza la Hatfield, în comitatul Hertfordshire.

Avionul De Havilland Mosquito – sau *Anopheles de Havillandus*, cum le plăcea mucaliților din armată să-i spună – se dovedise a fi o pacoste mortală pentru naziști încă de când începuse producția lui, în 1940. Într-adevăr, aparatul avusese asupra Înaltului Comandament German efectul produs de malarie. Conceput și construit la o fabrică din apropierea Londrei a companiei De Havilland Aircraft, Mosquito era un avion militar revoluționar. Fabricat aproape integral din lemn, cu un echipaj de două persoane și fără arme defensive, micul aparat putea transporta până la Berlin 1 800 kg de bombe. Având două motoare Rolls-Royce Merlin și atingând o viteză maximă de 643 km/h, putea zbura mai repede decât avioanele de vânătoare ale inamicului. Mosquito, supranumit și „Minunea de Lemn", putea fi asamblat cu costuri mici de ebeniști și tâmplari. Putea fi folosit în misiuni de recunoaștere aeriană, luptă pe timp de noapte, distrugere de submarine, ca lansator de mine și avion de transport, dar principala lui destinație era bombardarea unor obiective; fiind foarte ușor și precis, putea distruge o clădire cu pierderi minime pentru civili. Pe parcursul războiului, avioanele Mosquito au distrus sediul Gestapoului din Oslo, Shell House din Copenhaga și închisoarea din Amiens.

Mai ales *Reichsmarschall* Hermann Göring, comandantul Luftwaffe, era furios pe micul și tenacele Mosquito; simpla menționare a numelui avionului putea să-l scoată din sărite. „Mă înfurii când văd un Mosquito"[21], a spus el odată nervos. „Mă fac galben de invidie. Britanicii, care își permit să folosească mai mult aluminiu decât noi, au înjghebat un frumos avion din lemn, pe care îl poate construi orice fabrică de piane de acolo, și i-au dat o

viteză pe care, acum, iată că au mărit-o din nou. Ce ziceți de asta? Britanicii au de toate. Ei au geniile, iar noi avem idioții. După război, o să cumpăr un aparat de radio englezesc – atunci o să am şi eu *ceva* ce funcționează întotdeauna."

Aşadar, atât din motive militare, cât și politice, de mai multe luni, germanii concepeau un plan ca să le vină de hac avioanelor Mosquito. Dacă linia de producție putea fi oprită, defectând cazanele şi generatorul fabricii, situația în aer putea deveni favorabilă Germaniei, demonstrând astfel valoarea noului agent al lui Von Gröning şi îmbunătățind reputația Abwehrului. De asemenea, acest lucru putea să-l domolească pe irascibilul *Reichsmarschall*.

În după-amiaza aceea, Von Gröning a transmis Parisului un mesaj triumfător, raportând că avusese „discuții preliminare detaliate"[22] cu Fritz şi îl convinsese să semneze un contract. Mesajul a fost interceptat de englezi. Ofițerul MI5 care urmărea traficul lui Fritz a remarcat amenințător: „În sfârşit, situația pare să ajungă într-un punct critic."[23]

Capitolul 9

Sub priviri nevăzute

Contractul din mâinile lui Chapman poate că era inaplicabil din punct de vedere legal, semnat cu un nume fals şi cât se poate de absurd, dar a avut efectul psihologic dorit. Perspectiva unei aventuri l-a entuziasmat încă o dată pe Chapman. Prietenia pe care o legase la beţie în Franţa îi dădea o senzaţie plăcută, desigur, dar gândul lui era la Freda şi la copilul din Anglia; şi la Betty; şi la Vera, fosta lui soţie; iar dacă nu se gândea la nimic din toate acestea, atunci mintea îi era la oricare dintre sirenele din Soho.

Zilele se scurgeau într-o înşiruire de teste, probe, detalii şi întârzieri. Urâtul vânător de spioni din Angers s-a întors, într-un „Chrysler formidabil, cu radio”[1], ca să asiste la o demonstraţie a calităţilor de sabotor şi trăgător ale lui Chapman: a tras într-un şir de pahare de vin de la cincisprezece paşi şi a declanşat o explozie. Următoarea demonstraţie a fost pentru un colonel dintr-o divizie de panzere care şi-a făcut apariţia într-un Mercedes: Chapman a aruncat în aer un buştean, în urma unei explozii întârziate în care a folosit baterii şi un ceas de mână. În aceeaşi seară, Von Gröning a anunţat că are bilete pentru „Folies-Bergère”, teatrul de estradă din Parisul ocupat la care spectacolele se jucau mai departe cu casa închisă. Chapman a fost încântat de perspectiva petrecerii unei nopţi la Paris, deşi

bucuria i-a mai trecut când l-a auzit pe Von Gröning spunând, în tren, că „şeful vrea să îl vadă”[2]. Chapman nu era dus să se bucure de spectacol; o dată în plus, *el* era spectacolul.

În seara aceea, în timp ce intrau în clădirea faimosului teatru din arondismentul 9, Chapman l-a auzit pe şef şoptindu-i lui Thomas: „Lasă-l pe Fritz să meargă primul, iar *el* va sta chiar în spate.”[3] Spectacolul începuse deja, o învălmăşeală de dansatoare cu jupoane, care dansau cancan, când doi bărbaţi în haine civile au intrat în linişte şi s-au aşezat chiar în spatele lor. Unul avea mustaţă şi şchiopăta vizibil: „S-a uitat la mine tot timpul de după program”, şi-a amintit Chapman. Foarte probabil, acel individ era Rudolf Bamler, şeful secţiei de contraspionaj a Abwehrului şi unul dintre puţinii nazişti inveteraţi din organizaţie. După spectacol, Von Gröning a plecat cu taxiul, iar Chapman şi Thomas s-au întors la hotel pe jos, oprindu-se să se uite la vitrine: „De fiecare dată când m-am uitat”, scria Chapman, „i-am văzut pe cei doi studiindu-mă foarte atent.”

Chapman s-a simţit uşurat când a ajuns la „Grand Hotel”. În timp ce el şi Praetorius intrau în camerele lor, a auzit, din apartamentul lui Von Gröning, vocile unor americani. S-a întors spre supraveghetorul lui: „Americani?”[4]

„Nu, sunt doar doi dintre oamenii noştri, se joacă”[5], a zis Praetorius repede. În seara aceea însă, deschizând uşa unui dulap şi lipindu-şi urechea de parvanul care despărţea camera lui de cea a lui Von Gröning, Chapman a fost sigur că şi-a auzit şeful vorbind cu doi americani. Unul dintre ei spunea: „Ei bine, am vrea să-l vedem pe tip.”[6] Chapman era convins că „tipul” era el; şi-a amintit că, la un moment dat, Graumann spusese că, dacă sabotarea activităţii companiei De Havilland mergea bine, avea să fie trimis „într-o misiune importantă în America”[7].

Experienţa de la vilă făcuse să se nască în el un efemer sentiment de libertate, dar acum avea impresia că era supravegheat

și urmărit de parcă se întorsese în închisoare, iar gardienii îl pândeau prin fanta din ușa metalică. Părea că toată lumea stătea cu ochii pe Chapman: camarazii lui din Nantes, superiorii naziști, spionii americani și poate chiar compatrioții lui.

Într-o seară, la „Café de France" din Nantes, Chapman a observat un tânăr care îl privea foarte atent de la o masă din colț. Von Gröning îl avertizase că era „supravegheat foarte probabil de britanici"[8] și îi arătase pozele unor presupuși agenți, dintre care nu recunoscuse pe niciunul. Acum, avea convingerea că era urmărit. Individul avea douăzeci și ceva de ani, era bine făcut, părul dat într-o parte, costum gri și un aer de „West End"[9] care i se părea neobișnuit de familiar. Chapman și-a ferit privirea, iar când s-a întors după o clipă, bărbatul dispăruse. Nu i-a pomenit lui Von Gröning de întâmplare, dar dorința de a pleca a devenit și mai puternică: trebuia să ajungă în Anglia înainte ca englezii să ajungă la el.

În septembrie, Chapman a fost însoțit din nou la castelul lui Ackerman de la Berlin, ajungând acolo tot în toiul nopții. „Ai ținut minte totul"[10], a zis micul chimist german după ce și-a testat temeinic elevul. „Sunt foarte mulțumit de tine."[11] Apoi, savantul a început să-i explice pe larg cum să arunce în aer fabrica De Havilland. În cazul în care cazanele erau legate între ele, trebuia să-l arunce în aer pe cel din mijloc, folosind 15 kg de dinamită puse într-o servietă diplomat și un detonator întârziat cu cel puțin o jumătate de oră. Explozia trebuia să le distrugă și pe celelalte două. Potrivit explicațiilor sale, trei cazane de 80 de tone însemnau 240 de tone de „materie care zboară în toate direcțiile"[12] și care ar trebui să distrugă în același timp și generatorul.

Chimistul a plecat, în locul lui apărând un bărbat mai în vârstă, în haine civile, care a anunțat, în engleză, că venise să-l învețe pe Fritz să folosească „cerneala invizibilă". Dintr-o

servietă, a scos o coală albă de hârtie și ceea ce părea să fie un băț de chibrit, cu un capăt alb. Lui Chapman i s-a cerut să pună coala de hârtie pe un ziar, apoi să șteargă hârtia pe ambele părți, timp de zece minute, folosind o bucată de vată, „cu o mișcare circulară"[13]. Hârtia a fost pusă pe o bucată de sticlă, iar lui Chapman i s-a arătat cum să scrie un mesaj, cu majuscule, folosind chibritul și separând fiecare cuvânt cu linii. Bățul n-a lăsat nicio urmă vizibilă. Lui Chapman i s-a spus că acum putea să scrie cu creionul, pe ambele părți ale hârtiei, sau cu cerneală, pe pagina opusă celei pe care „scrisese" cu chibritul, ca și cum ar fi o scrisoare obișnuită. Apoi, bărbatul a dispărut, luând foile mâzgălite. Înainte de a se întoarce, după câteva ore, cufundase hârtia într-un fel de soluție chimică, iar mesajul secret apăruse, „într-o culoare verzuie"[14], sub mâzgăliturile făcute cu creionul. Profesorul (cum îl botezase Chapman) i-a înmânat alte două chibrituri-condei și i-a spus să exerseze de două ori pe săptămână. Scrisorile aveau să-i fie trimise lui, iar el avea să-i evalueze priceperea.

Chapman s-a întors la Nantes cu avionul și parașuta. După ce a decolat, într-un bombardier Junker, de pe Le Bourget, s-a parașutat pe un câmp din apropierea aerodromului. Unitatea din Nantes fusese trimisă în zonă pe post de comitet de primire, dar Chapman a găsit singur drumul spre aerodrom și s-a prezentat santinelei drept „Fritz".

La vilă, Von Gröning a acoperit masa din sufragerie cu sute de fotografii aeriene ale unor posibile locuri de aterizare – Anglia desfășurată „ca un mozaic"[15]. Au căzut de acord că satul Mundford, aflat la nord de Thetford, în Norfolk, era perfect pentru așa ceva, fiind o localitate rurală puțin populată, însă destul de aproape de Londra. Apoi, i s-au arătat fotografii aeriene ale fabricii De Havilland din Hatfield, pe care era marcat locul exact în care se afla camera cazanelor.

Pregătindu-se să se amestece printre oamenii unei țări pe care nu o mai văzuse de trei ani, Chapman asculta BBC noaptea și citea ziarele englezești, plus un ghid al Londrei pentru a-și împrospăta memoria cu numele străzilor. Leo a fost trimis la Dieppe ca să aducă lucruri lăsate de britanici după atac, iar Von Gröning s-a dus personal la Berlin ca să facă rost de bani englezești. Chapman a fost fotografiat într-un studio din Nantes pentru a i se pregăti acte de identitate false. În fotografie, stă aplecat spre aparat, ca o vedetă, cu o privire neobișnuit de intensă. Aproape că i se poate citi încordarea în ochi.

Pregătirile păreau să ia avânt, punându-se la punct ultimele detalii. Apoi, într-o seară, spre uimirea lui Chapman, a fost luat deoparte de șeful său german, care l-a întrebat dacă voia să renunțe la misiune.

— Uite ce e, să nu crezi că te obligăm să pleci în Anglia, pentru că avem altceva pentru tine dacă nu vrei să mergi.[16]

— Nu, a răspuns Chapman, uimit pentru o clipă. Vreau să merg în Anglia.

Von Gröning a continuat:

— Dacă crezi că nu poți face lucrurile astea, nu te duce. Sunt o grămadă de alte sarcini pentru tine aici, putem să te folosim la altceva.[17]

Chapman a protestat, spunând că era pregătit și capabil:

— Cred că pot să fac ce am fost instruit să fac.

Următoarea întrebare a lui Von Gröning a fost și mai tulburătoare: ar vrea ca Leo să-l însoțească? Chapman a trebuit să gândească repede. Cu Leo pe post de gardă personală, libertatea lui de acțiune ar fi fost serios limitată, iar dacă golănașul

ăsta ştirb avea să bănuiască motivele lui Chapman, îl ucidea pe loc, poate chiar cu mâinile lui.

— Nu cred că e oportun, a zis el repede. Probabil că unul poate să treacă, dar doi nu, mai ales că Leo nu vorbeşte engleza.

Deşi Von Gröning a abandonat subiectul, discuţia fusese tulburătoare. Oare germanul îl avertiza sau încerca să-l protejeze? Nu ar fi trebuit să-şi facă griji; era doar încă un test al determinării lui. La 24 septembrie, Von Gröning a transmis un mesaj centralei de la Paris: „Fritz este pregătit, fără îndoială, atât psihic, cât şi fizic."[18]

Ca orice instituţie de anvergură, Abwehrul combina despicarea firului în patru cu ineficienţa: mai întâi, au făcut rost de o paraşută necorespunzătoare; apoi, Luftwaffe a părut incapabilă să găsească avionul potrivit. Un bombardier era prea zgomotos pentru o paraşutare pe timp de noapte, astfel că s-a solicitat un avion de transport din Rusia sau din Orientul Mijlociu. Amânările repetate i-au scos din sărite pe toţi. În cele din urmă, s-a găsit un avion de recunoaştere Focke-Wulf, moment în care cineva a remarcat că, în timpul săriturilor cu paraşuta, au fost răniţi câţiva agenţi, aşa că poate era mai bine ca Fritz să fie dus spre coastă cu un vapor, apoi să fie dus la mal cu o barcă de cauciuc. Dar ce fel de barcă?

După multe discuţii, s-a căzut de acord ca Fritz să fie trimis cu avionul. În scurt timp, discuţia s-a împotmolit din nou când a venit vorba despre locul în care urma să fie paraşutat. Dacă Fritz se îndrepta spre Thetford, aparatul lui putea fi doborât de avioanele de vânătoare care zburau noaptea în jurul Londrei. Munţii Cambrieni au fost propuşi ca alternativă de cineva care, în mod evident, nu fusese acolo niciodată. Parisul le-a răspuns imediat celor din Nantes: „Arătaţi-i lui Fritz poze cu Munţii Cambrieni."[19] Chapman a aruncat o singură privire pe ele şi s-a împotrivit. Să fie paraşutat pe câmpiile din Norfolk era un lucru

destul de alarmant, dar să aterizeze pe dealurile din Ţara Galilor, în toiul iernii, era o perspectivă cu totul diferită. În cele din urmă, fără tragere de inimă, a cedat şi a spus că, dacă Abwehrul chiar credea că munţii aceia erau „mai siguri decât orice alt loc"[20], el se supunea. Dealurile galeze au devenit „noul obiectiv operaţional"[21], iar Parisul a ordonat ca Fritz să fie „informat în cele mai mici amănunte despre condiţiile din Munţii Cambrieni şi mijloacele cu care putea ajunge de acolo la Londra"[22]. După câteva zile însă, şeful Abwehrului de la Paris, exercitând dreptul oricărui şef de a se contrazice fără nicio noimă, a revenit la ideea iniţială, iar Mundford a fost ales din nou drept ţintă.

Apoi, în noiembrie, exact când toate problemele păreau a se fi rezolvat, întreaga misiune a fost suspendată. Războiul intra într-o nouă fază, Hitler hotărând să ocupe întreaga Franţă. Chapman a fost recrutat deodată în armata germană.

Timp de câteva luni, conducerea nazistă, din ce în ce mai îngrijorată, ţinuse sub observaţie regimul de la Vichy. De la prăbuşirea Franţei în 1940, guvernului colaboraţionist de la Vichy, condus de Henri Philippe Pétain, i se permisese să administreze zona neocupată din sudul Franţei, devenită stat-marionetă aflat sub control nazist. După ce amiralul François Darlan a semnat însă un armistiţiu cu Aliaţii în Algeria, Hitler a hotărât să încalce înţelegerea din 1940, invadând zona aflată sub controlul regimului de la Vichy în urma operaţiunii care a primit numele de cod „Anton". Toţi bărbaţii apţi au fost înrolaţi pentru a sprijini noua forţă de ocupaţie, inclusiv Eddie Chapman.

Membrii secţiei Abwehr din Nantes, devenită acum Truppe 3292, Abwehrkommando 3026, au fost ataşaţi oficial unei divizii SS, ordonându-li-se să se îndrepte spre sud. Spionilor li s-au dat haine militare: Von Gröning purta uniforma completă a unui ofiţer de cavalerie, cu trencicot din piele la două rânduri şi bonetă, Praetorius, uniforma SS, iar ceilalţi, diverse haine

militare. Arătau precum personajele unei operete de Gilbert și Sullivan*. Lui Chapman însuși i s-a ordonat să se îmbrace în uniforma verde a maiștrilor militari din infanteria marină germană, cu guler tivit cu auriu și brasardă cu svastică galbenă. Era ușor dezamăgit că uniforma lui nu avea epoleți, dar avea voie să poarte armă.

Pe 12 noiembrie 1942, Thomas și ceilalți au urcat în Mercedes, iar Chapman a mers cu Von Gröning într-o altă mașină, împreună cu mai multe canistre cu benzină, mâncarea și un arsenal de arme automate. În timp ce goneau spre sud, au trecut pe lângă șiruri de soldați SS îndreptându-se în aceeași direcție și o coloană de camioane încărcate cu trupe, care se întindea pe o distanță de 8 km. Civili francezi îi priveau de pe marginea drumului. Lui Chapman, unii dintre spectatori i s-au părut „șocați, speriați, plini de resentimente", dar cei mai mulți arătau „apatici"[23]. „Nu s-au produs incidente sau ceva de genul ăsta", nota el, „doar refuzau să vorbească și păreau foarte morocănoși în timp ce treceam pe lângă ei."[24] La intersecții și la punctele de control, jandarmii francezi le făceau semn să treacă și salutau prompt, acceptând o ocupație pe care nu avuseseră cum să o prevină. De câteva ori, cei din Abwehrkommando s-au oprit ca să se înviorează, iar până să ajungă la Limoges, mica trupă a lui Von Gröning era, ca de obicei, aghesmuită.

La Limoges, soldații s-au cazat la un mic hotel și s-au întâlnit cu o altă unitate, aflată sub comanda unui maior Reile, ofițer în Gestapo, care i-a informat că vor face razie la locuințele agenților inamici suspecți. Înarmați cu pistoale și puști-mitralieră, Chapman și ai lui au intrat cu Von Gröning într-o clădire, dărâmând ușa unui apartament în care locuia un anume *capitaine*

* Este vorba despre libretistul William Gilbert (1836–1911) și compozitorul Arthur Sullivan (1842–1900), care, între 1871 și 1896, au scris împreună 14 operete (n. red.).

Le Saffre. Suspectul fugise, lăsând hârtii împrăştiate peste tot. În timp ce scotoceau prin apartament, Chapman a luat câteva hârtii şi le-a vârât în buzunar.

La următoarea locuinţă, soldaţii au dat buzna şi au găsit două bătrâne speriate, ascunse sub pat. Von Gröning a fost consternat şi chiar jenat când femeile i-au spus bâlbâindu-se că bărbatul pe care îl căutau era mort de doi ani. Aristocratului german nu-i plăcea ce făcea Gestapoul. Până la finalul serii, soldaţii lui au verificat 12 locuinţe, cele mai multe goale sau ocupate de alte persoane, strângând un număr de cinci suspecţi francezi, inclusiv un băiat de 17 ani. Francezii îngroziţi, protestând şi spunând că erau nevinovaţi, au fost închişi într-o cameră de hotel, fără pantaloni pe ei. Mai târziu, Von Gröning le-a dat drumul tuturor. „De ce să-i trimit într-un lagăr de concentrare?”[25], zicea el. „Poate că sunt vinovaţi, poate că nu.” Întors la hotel, Chapman a verificat hârtiile pe care le adunase din apartament şi care păreau să fie însemnări dintr-un jurnal. „Întâlnire cu cutare, la cutare şi cutare, o oră…”[26] Le-a distrus cu grijă.

Contribuţia membrilor Truppe 3292 la ocupaţie fusese nesemnificativă: prinseseră nişte „peşti foarte mici”[27] şi le dăduseră drumul, furaseră nişte băutură şi speriaseră două femei bătrâne. Totuşi meritau să celebreze cu o cină festivă. Chapman împlinea 28 de ani. Pe drumul de întoarcere la Nantes, s-a întrebat dacă includerea lui în această trupă de invazie nu făcuse cumva parte din instructaj. „Cred că au vrut să vadă ce reacţie aveam eu la razie.”[28] Reacţia lui a fost una neobişnuită: chiar se distrase. Era poate un semn al confuziei sale morale şi un efect al perioadei îndelungate petrecute printre nazişti faptul că, mai târziu, avea să-şi amintească de acest episod – raziile din miez de noapte, spargerea uşilor, oamenii îngroziţi scoşi afară din patul lor, faptul că purtase svastică pentru prima oară – ca de „o scurtă şi frumoasă excursie”.

Capitolul 10

Paraşutarea

Invazia teritoriului administrat de regimul de la Vichy a fost ultimul test pentru Chapman. După atâtea tergiversări, Abwehrul s-a pus pe treabă cu o viteză ameţitoare: Von Gröning a anunţat că Chapman avea să plece în Marea Britanie peste câteva zile. El le-a raportat şefilor că Fritz a părut „vizibil uşurat"[1] de această veste. Parisul trimisese un chestionar, o listă detaliată a informaţiilor utile pe care Chapman ar fi putut să le furnizeze din Marea Britanie, şi, împreună, au repetat detaliile misiunii lui iminente.

Avea să fie paraşutat în Mundford, pe la două dimineaţa. În acelaşi timp, urma să aibă loc un bombardament, „undeva mai în interiorul insulei"[2], pentru a îndepărta orice avion de vânătoare. După aterizare, trebuia să sape o groapă într-un loc ferit şi să ascundă în ea paraşuta, combinezonul, casca, bocancii, jambierele şi mica lopată. Toate obiectele trebuiau să fie de fabricaţie britanică. Îmbrăcat în civil (discutaseră să facă rost de o uniformă militară britanică, dar ideea fusese respinsă), trebuia să se ascundă undeva până în zori, apoi, folosind o busolă şi o hartă, să parcurgă vreo 50 km până la Norwich, iar după aceea să ia un tren spre Londra. Odată ajuns acolo, trebuia să intre în contact cu vechiul lui complice, vestitul Jimmy

Hunt, şi să trimită prin radio primul lui mesaj, la trei zile după paraşutare, între 9.45 şi 10.15. Cei de la Paris, Nantes şi Bordeaux aveau să aştepte semnalul lui. Von Gröning a spus că, datorită „formalismului britanic”[3], în cazul în care Chapman era capturat, avea să mai dureze ceva timp până când serviciile britanice de informaţii se hotărau să-l folosească pentru a-i induce pe ei în eroare. Dacă întârzierea se prelungea, Von Gröning avea să se gândească la ce era mai rău.

Cel mai important era ca primul lui mesaj şi toate mesajele următoare să fie precedate de cinci F. Acela era „indicativul lui de control”, semnalul stabilit conform căruia acţiona din voinţă proprie. Dacă mesajul nu începea cu FFFFF, Von Gröning avea să-şi dea seama că fusese prins şi transmitea sub constrângere. Desigur, dacă cineva se dădea drept Chapman, nu avea să cunoască „indicativul de control” stabilit, iar Von Gröning avea să ştie, din nou, că spionul lui fusese capturat. De asemenea, dacă un mesaj era precedat de PPPPP, trebuia să înţeleagă că omul lui era supravegheat de serviciile de securitate sau că poliţia se afla pe urmele lui.

Prin urmare Chapman trebuia să transmită în fiecare dimineaţă, între 9.45 şi 10.15, folosind un aparat de fabricaţie britanică, luat de la un agent britanic capturat, care putea fi utilizat într-o cameră, fără antenă exterioară. Trebuia să transmită pe o frecvenţă stabilită şi să ia cu el cinci cristale, în caz că va avea dificultăţi. Toate mesajele trebuiau să fie în engleză, folosind acelaşi sistem de criptare, dar un nou cuvânt-cheie: CONSTANTINOPLE (Constantinopol)*. Dacă, din orice motiv, nu putea folosi emiţătorul, trebuia să dea următorul anunţ la mica publicitate în *Times*: „Cuplu tânăr caută căsuţă la ţară,

---

* Vezi anexa 1.

aproape de Elstree sau Watford, cu dotări moderne."[4] Apoi avea să trimită mesaje, scrise cu cerneală invizibilă, la o casă conspirativă din Portugalia neutră, pe adresa:

Francisco Lopez Da Fonseca
Rua Sao Mamede 50–51
Lisabona

Acestea urmau să fie preluate de un agent german din Lisabona şi transmise lui Von Gröning.

Sabotarea activităţii fabricii de avioane a companiei De Havilland (denumită codificat „Walter", o trimitere la Praetorius sau Thomas) era principala misiune a lui Chapman, dar nu singurul lui obiectiv.. De asemenea, trebuia să adune şi să transmită informaţii despre mişcările de trupe ale SUA, în special despre convoaie, şi să ia seama la etichetele cu destinaţia vagoanelor de marfă, însemnele divizionare, indiciile referitoare la construcţia unor nave şi orice alte informaţii cu caracter militar pe care putea să le obţină. Trebuia să trimită şi rapoarte despre vreme, utile bombardierelor germane, menţionând cu exactitate înălţimea plafonului de nori, temperatura, direcţia vântului, viteza acestuia şi vizibilitatea. Până la un punct, lui Chapman îi era permis să aibă iniţiativă. Dacă fabrica De Havilland se dovedea inexpugnabilă, putea să atace fabrica de elice de la Weybridge, în comitatul Surrey, sau fabricile de zahăr şi de cauciuc sau doar să „desfăşoare activitate de hărţuire"[5], lăsând serviete cu bombe în dulapurile pentru bagaje din staţiile de metrou. Von Gröning l-a liniştit: „Nu te grăbi. Gândeşte-te foarte bine. Nu contează dacă nu reuşeşti. Nu îţi asuma niciun risc inutil. Dacă poţi să te întorci, avem altceva de făcut pentru tine, altă sarcină importantă."[6] Putea, dacă dorea, să recruteze drept complici mai mulţi membri ai Găştii Dinamită.

Pentru a-şi plăti contactele din lumea infractorilor, pentru a obţine explozibilul necesar şi, în general, pentru a trăi, Chapman avea să primească 1 000 £ în bancnote folosite (adică aproximativ 33 000 £ la valoarea banilor de azi). Trebuia „să fie suficient ca să se descurce", a zis Von Gröning, adăugând că i se puteau trimite mai mulţi bani, dacă era nevoie, prin agenţii care erau deja în Marea Britanie. Von Gröning a refuzat să dea numele acelor indivizi, spunând că eventualele contacte vor fi stabilite prin radio. „Desigur că agenţii noştri sunt acolo. Îi avem, avem persoanele de legătură, dar trebuie să fim foarte, foarte atenţi şi să nu ne asumăm niciun risc."[7] Chapman se întreba dacă nu cumva Wojch fusese trimis deja să-l aştepte, să-l ajute sau, foarte probabil, să-l spioneze.

Von Gröning a continuat şedinţa de informare. Cu o zi înainte de a săvârşi actul de sabotaj, Chapman trebuia să transmită un mesaj care să cuprindă propoziţia „Walter e pregătit să pornească"[8] şi ora exploziei programate. Avioanele de recunoaştere aveau să urmărească eficienţa atacului.

Dacă Chapman avea ghinionul să cadă în mâinile serviciilor secrete britanice, a zis Van Gröning, trebuia „să dea cât mai puţine informaţii, să-şi ofere serviciile şi să ceară să fie trimis înapoi în Franţa"[9]. Apoi, trebuia să contacteze imediat Abwehrul, care avea să-l folosească pe post de agent triplu, după ce punea la cale „câteva neînsemnate acte de sabotaj"[10] pentru a-i convinge pe britanici de buna lui credinţă.

Misiunea lui Chapman avea să dureze trei luni, după care trebuia să se întoarcă în Franţa, în oricare dintre următoarele trei feluri: un submarin putea fi trimis să-l ia din largul coastelor englezeşti sau scoţiene, dintr-un loc ce urma să fie stabilit prin radio; putea să meargă în Irlanda, unde erau „diverşi oameni care îl vor ajuta să se întoarcă"[11]. A treia şi, a subliniat Von Gröning, cea mai bună cale de scăpare era să se ducă în Portugalia neutră.

Odată ajuns la Lisabona, putea să meargă la casa conspirativă de pe Rua Sao Mamede, să se prezinte lui *senhor* Fonseca drept Fritz și să rostească parola „Joli Albert".[12] Apoi, consulatul german avea să se ocupe de întoarcerea lui în siguranță. Revenit în Franța, urma să-și ia banii și să aibă parte de o primire de erou.

Von Gröning a zugrăvit o imagine tentantă a recompensei financiare și a altor recompense la care Chapman se putea aștepta din partea unui al Treilea Reich recunoscător. După ce dădea raportul la Berlin, urma să fie trimis într-o prelungită „vacanță"[13], cu vizite în toate marile orașe ale Germaniei. Era posibil să i se ceară să îndeplinească o misiune importantă în SUA, dar putea fi trimis oriunde dorea și poate chiar primea o funcție de comandă în Abwehr. Chapman spusese cândva că i-ar plăcea să meargă la una dintre marile adunări de la Berlin la care Hitler se adresa mulțimilor fascinate. Von Gröning i-a spus că așa ceva se putea aranja. Ba chiar avea să facă mai mult decât atât: îi va face rost lui Chapman de un loc bun „în primul sau al doilea rând"[14], chiar dacă asta însemna să-l îmbrace în uniforma unui înalt reprezentant al statului. Von Gröning nu se arătase niciodată prea entuziasmat de Hitler însuși, dar părea foarte fericit să-l trimită pe Chapman la o adunare nazistă și să-și plaseze spionul cât mai aproape de Führer.

Chapman s-a gândit că era un moment bun să ridice din nou problema lui Faramus. Von Gröning a încercat să-l liniștească: „Nu-ți face griji", a zis, „o să-i trimitem lui Faramus un pachet. Eu nu am primit vești despre el, dar o să ridic problema și o să vedem ce se va întâmpla cu el – va fi bine tratat."[15]

Chapman n-ar fi trebuit să fie liniștit, pentru că bietul Faramus fusese deja înghițit de Holocaust. Nu mai era ținut ostatic pentru buna purtare a lui Chapman, ci, acum, nu era decât o victimă a unei birocrații criminale. Chapman credea că avea încă

în mâinile lui viaţa prietenului său; de fapt, chiar dacă ar fi dat greş sau ar fi dezertat, nimeni nu şi-ar fi amintit să-l omoare pe Tony Faramus. Fusese ales deja să moară. În momentul în care Chapman îşi făcea bagajele la Nantes, Faramus era dus într-un vagon de vite în lagărul de concentrare nazist de la Buchenwald.

Faramus fusese scos din celula de la Romainville fără nicio explicaţie, dus în lagărul de tranzit de la Compiègne, apoi urcat, cu alţi 120 de prizonieri, într-un vagon în care încăpeau opt animale. Moartea a venit încet, prin sufocare, dizenterie, sete. După câteva zile, „era greu de făcut diferenţa între vii şi morţi, atât de mică devenise deosebirea dintre ei"[16]. Viii stăteau umăr la umăr cu morţii, care nu aveau loc să cadă. După cinci zile de la plecarea din Compiègne, trenul morţii a ajuns la Buchenwald, în apropiere de Weimar. Dintre cei 120 de oameni înghesuiţi în vagon, 65 erau încă vii, dar şi aceia abia mai respirau. Printre supravieţuitori se afla şi micul Tony Faramus, care se gândea în timp ce era dus în robie: „E greu de crezut că un asemenea carnagiu e opera unui om."[17]

Pe 12 decembrie 1942, Von Gröning a dat o petrecere de rămas-bun la vilă. Au tăiat şi au fript o gâscă. Au ţinut toast după toast pentru succesul lui Chapman, Fritz, Micul Fritz. Toată lumea a cântat *Lili Marlene*. Von Gröning, care băuse prea mult chiar şi după propriile standarde, era într-o stare de exuberanţă: „Dacă faci asta pentru noi, nu vei mai avea motive de îngrijorare. Întreg viitorul tău va fi asigurat când te vei întoarce. Nu-ţi face griji, va fi bine. O să mai beau o sticlă de şampanie cu tine."[18]

Praetorius l-a dat pe Chapman într-o parte. Părea să nu se simtă bine, foindu-se şi tresărind mai mult ca de obicei.

— Trebuie să fac ceva destul de jenant, dar o facem cu fiecare agent şi e doar o formalitate, sper să nu te simţi insultat.[19]

— Ce anume?

Praetorius i-a explicat că, înainte să plece în Marea Britanie, trebuia percheziționat complet, luându-i-se orice etichetă, chitanță, bilet sau alte obiecte din Franța ori Germania care puteau indica faptul că era un spion dintr-o țară ocupată. Lui Chapman nu i se permitea să plece cu „nimic care putea fi recunoscut ca venind de la noi"[20].

— Nu te deranjează? a întrebat Praetorius.[21]

— Desigur că nu.

Departe de a avea ceva împotrivă, Chapman a fost recunoscător pentru nechibzuitul avertisment primit de la „Thomas". Când toți ceilalți se împleticeau, beți, spre paturi, Chapman a luat toate însemnările pe care le făcuse, frecvențele radio, formulele, codurile și numele și le-a ars.

Dimineață, a venit un medic care i-a făcut o examinare completă, iar apoi, cu Praetorius și Von Gröning alături, Chapman și-a umplut ranița cu tot ceea ce îi putea fi necesar unui spion german ajuns pe teritoriul inamicului și cu multe lucruri de care putea să nu aibă nevoie:

1 lopată mică de infanterie
1 emițător
1 revolver Colt încărcat, cu butoi de rezervă
2 batiste
12 detonatoare, puse cu grijă în rumeguș, în caz că lovea pământul cu putere
ciocolată
peltea de struguri
1 pălărie
1 aparat de bărbierit
1 busolă
1 cutie de chibrituri, cu „bețe" pentru scrisul invizibil
1 pereche de ochelari (cu lentile fără dioptrii)

2 cămaşi curate
1 hartă militară britanică
1 carte de identitate pe numele George Clarke din Hammersmith
1 carte de identitate pe numele Morgan O'Bryan din Dublin, inginer electrician.

Fiecare lucru era fie de fabricaţie britanică, fie făcut să pară astfel. Până şi portofelul lui era plin cu obiecte de zi cu zi luate de la mortul din Dieppe: două bilete de şezlong pe puntea unui vapor, un bilet la clubul de golf „Torquay", o chitanţă de la o pensiune a YMCA şi poze de familie, cu oameni pe care Chapman nu îi întâlnise niciodată. Aici era şi biletul de dragoste al lui Betty, scris pe hârtia cu antet de la Hotelul „Royal Yacht", acum şifonată rău şi zdrenţuită – singurul obiect autentic.

Cu o expresie neobişnuită pe chip, Von Gröning i-a dat lui Chapman o pastilă maro, înfăşurată într-o punguţă din celofan, spunându-i că putea să o ia „dacă apărea vreo problemă"[22]. Cuvântul „problemă" nu avea nevoie de definiţie. Amândoi ştiau ce se întâmpla cu spionii germani prinşi de inamic; nu mai trebuia spus ce i se putea face unui spion care, pe deasupra, mai era şi britanic.

Chapman şi-a luat rămas-bun de la colegii de unitate, de la Porcul Bobby şi de la vilă, singurul „cămin"[23], cum a zis el, pe care îl avusese în ultimii zece ani. Găsise acolo o „camaraderie sinceră"[24], chiar dacă era vorba despre oameni extraordinar de periculoşi. Înainte să plece, i-a dat lui Praetorius 500 de franci şi i-a spus să le dea băieţilor de băut.

În noaptea aceea, Chapman, Von Gröning şi Praetorius au stat la „Hôtel des Ambassadeurs" din Paris. Dimineaţă, Praetorius l-a percheziţionat, cum îi spusese, apoi i-a dat un săculeţ de iută sigilat, care conţinea 990 £ în bancnote folosite, de

diverse valori. Dacă Chapman s-ar fi uitat înăuntru, ar fi văzut că teancurile de bani erau prinse cu banderole pe care era imprimat „Reichsbank, Berlin”[25], iar cu creionul era scris „Anglia”[26]. Într-un incredibil act de nechibzuinţă, Abwehrul îi dăduse lui Chapman bani care îi dezvăluiau imediat identitatea de spion german. După ce îi verificase pe îndelete hainele în căutare de indicii, Praetorius îi înmânase o condamnare la moarte în bancnote uzate.

La aerodromul Le Bourget îi aştepta un colonel din Luftwaffe, pe care Chapman l-a recunoscut de la exerciţiile cu paraşuta. Colonelul părea să ştie totul despre misiunea lui Chapman, pentru că a discutat cu el despre calităţile bombardierului Mosquito şi despre importanţa sabotării producţiei acestuia. „Aveţi avioane frumoase”[27], a adăugat el.

Colonelul i-a prezentat un pilot, un tânăr înalt, blond, care purta Crucea de Fier şi care lui Chapman i s-a părut „extrem de timid”. Acesta l-a condus pe Chapman până la un avion negru, elegant, lung de opt metri, cu două motoare şi mitraliere de fiecare parte. Pilotul i-a explicat plin de mândrie că era un Focke-Wulf, ultimul model, adaptat pentru paraşutări. Din planşeu fusese decupat un pătrat, care a fost înlocuit cu un panou din lemn fixat etanş cu materiale de ambalat. Trapa cădea în momentul în care se trăgea de o manetă. Chapman avea să fie trecut peste Canal de un echipaj format din trei oameni: tânărul pilot, *Leutnant* Fritz Schlichting, *Überleutnant* Karl Ischinger, navigator şi comandant, şi un *Ünteroffizier* pe post de radiotelegrafist şi mitralior. Aveau să comunice printr-un sistem „de tip laringe”[28]. Chapman a observat că pilotul părea a sta intenţionat în faţa panoului de comandă, de parcă voia să-l împiedice pe pasager să-l vadă.

În cabină, Chapman şi-a tras combinezonul de zbor peste vechiul costum pe care îl luase cu el în Jersey cu ani în urmă.

În timp ce își încheia combinezonul și își lega genunchierele și bocancii, a observat că îi tremurau mâinile.

S-a produs o întârziere, pentru că au așteptat raportul meteo din Marea Britanie. Chapman fuma țigară după țigară. Pentru a face conversație, a întrebat care erau riscurile să fie doborâți de tunurile antiaeriene sau de avioanele de vânătoare. Tânărul pilot a râs și a zis că puteau „evita atacul" folosind un dispozitiv care devia sunetul: de jos, avionul ar fi părut că se află la cel puțin un kilometru în spate față de poziția reală. Chapman și-a dat seama că niciunul dintre membrii echipajului nu avea parașută și s-a simțit un pic mai liniștit.

Puțin după ora 23, pilotul i-a făcut semn lui Chapman să vină la avion. Von Gröning și colonelul Luftwaffe s-au dus cu el. Mergea încet, din cauza genunchierelor și a bocancilor, a parașutei și a raniței grele pe care o avea în spate. Chapman a dat mâna cu prietenul al cărui nume real nu îl știa și care a spus că, atunci când va primi primul mesaj de la Fritz, va desface șampania la vilă. „Eu și colonelul o să așteptăm", a zis Von Gröning. „Cu siguranță, vom aștepta."[30]

Chapman s-a strecurat prin trapa de la carlingă, iar pilotul i-a spus să stea în genunchi deasupra găurii din planșeu, cu fața spre spatele avionului. Mitraliorul era deja acolo. Navigatorul s-a grăbit să se strecoare în spate.

La 23.25, avionul și-a luat zborul de pe Le Bourget. Singura sursă de lumină din carlingă era o mică lanternă pe care o ținea radiotelegrafistul. Când avionul s-a înclinat, Chapman a zărit multe luminițe în depărtare. Au urcat mai sus. I s-a părut că simte mirosul mării. Brusc, în carlingă s-a făcut foarte frig, în ciuda căldurii slabe produse de un radiator. Radiotelegrafistul a spus că Chapman ar trebui să-și pună masca de oxigen. Din când în când, navigatorul scria ceva pe o bucățică de hârtie, pe care i-o dădea peste cap pilotului. Dacă Chapman s-ar

fi întins cu fața în jos, greutatea raniței i-ar fi tăiat răsuflarea. Așa, în genunchi, nu era în stare să-și îndrepte spatele sau să se întoarcă. Chapman simțea crampe în tot corpul. Ceva cald i-a trecut peste bărbie, gâdilându-l. Nu reușise să-și strângă masca cum trebuie; îi curgea sânge din nas. În timp ce treceau pe deasupra coastei englezești, la nord de Skegness, a văzut proiectoarele care luminau cerul. Avionul a părut să coboare cu motoarele huruind amenințător, apoi a urcat din nou. Trecând peste mlaștinile din Cambridgeshire, a executat un ciudat „opt" pe cer. Chapman și-a legat casca și a prins coarda parașutei de un șurub de deasupra capului. Echipajul părea netulburat: „Departe de a fi agitați sau speriați, râdeau și glumeau"[31], de parcă erau într-o plimbare de agrement.

Chapman a simțit că pilotul îl bate pe spate. Și-a dat jos masca de oxigen, s-a lăsat în genunchi și a tras de manetă. Trapa de sub el a dispărut, iar el a fost tras în jos, dar, în loc să plutească, s-a trezit suspendat, cu capul în jos, sub avion. Aerul trecea în viteză peste el, tăindu-i respirația. Ranița exagerat de mare se prinsese de marginile trapei. I s-a părut că a rămas atârnat o veșnicie, dar, de fapt, a fost vorba doar de câteva secunde. Apoi, a simțit o lovitură în zona șalelor – bocancul radiotelegrafistului – și a început să facă tumbe înspre pământ. Un trosnet puternic, o zdruncinătură și parașuta s-a deschis cuminte deasupra lui. Brusc, s-a făcut liniște deplină. Sângele îi picura pe bărbie. În depărtare, a văzut luminile proiectoarelor întretăindu-se în beznă. Dedesubt, a auzit tânguitul unei sirene, semnalând că pericolul a trecut. Pentru o clipă, s-a întrebat dacă acolo, jos, nu era cumva Franța, și nu Anglia. Nu cumva era încă unul dintre testele lui Von Gröning? Timp de 12 minute, a plutit, în noaptea tăcută, fără vânt, spre un punct din întunericul de dedesubt, care era la cel puțin 32 km de locul în care ar fi trebuit să fie.

Capitolul 11

Palpitanta noapte a Marthei

Pe 16 decembrie, la ora 1.48, sergentul Joseph Vail, de la Poliția din Littleport, a auzit ceea ce credea că erau două avioane sau un avion cu două motoare foarte puternice, deasupra zonei de vest a localității. O alertă a fost transmisă imediat către toate posturile de poliție din zonă: „Fiți foarte atenți în zona Wisbech – Downham Market – Ely, întrucât un avion a fost văzut survolând regiunea dinspre Lincolnshire. Ar putea fi Nightcap, deși zona nu este cea prevăzută."[1] Un alt apel telefonic a fost făcut către un număr din Whitehall, apoi altul, acasă la maiorul Tar Robertson, care s-a trezit și și-a tras pe el pantalonii ecosez. În acel moment, picioarele lui Eddie Chapman încă nu atinseseră pământul.

Operațiunea „Nightcap" era numele de cod folosit de MI5 pentru „capcana-Fritz". Încă din octombrie, fusese interceptat un mesaj în care se spunea că Fritz va „merge foarte curând în vacanță"[2] și a fost transmisă o avertizare ofițerilor de legătură ai serviciilor de securitate din trei zone diferite ale țării, să se aștepte la sosirea unui agent al inamicului:

> Agentul X are, probabil, mai puțin de 30 de ani și o înălțime de aproximativ 1,80 m. Vorbește engleza, franceza și germana. Are pregătire de radiotelegrafist. Este posibil ca Agentul X să fie dotat cu mijloace de sinucidere, cum ar fi pilule cu otravă.

> De aceea, la arestare, trebuie percheziţionat imediat, reţinut pentru anchetă şi trimis la Londra sub escortă.[3]

Timp de câteva luni, britanicii au urmărit fiecare punct şi liniuță din traficul lui Fritz, până când au crezut că îl cunosc foarte bine. Din surse ultrasecrete, echipa de contraspionaj a obţinut o imagine mai amplă a misiunii lui Fritz, dar nu şi planul privind sabotarea producției avionului Mosquito. Din mesajele interceptate se deducea că existau trei posibile zone de aterizare: Mundford, North Norfolk şi Munții Cambrieni, aceasta din urmă fiind cea mai probabilă. Robertson descoperise până şi numele de familie real al lui Fritz, deşi, la început, acesta i-a indus în eroare, întrucât MI5 a pierdut câteva zile anchetându-l pe nevinovatul Robert William Chapman, un soldat care fusese dat dispărut în Deşertul Libiei şi care ar fi fost recrutat, chipurile, de Abwehr în timp ce era ţinut în captivitate.

Vânătorii de spioni din secția B1A cunoşteau detalii despre lucrările stomatologice făcute lui Fritz, numele de pe cărţile de identitate false pe care le poseda, chiar şi lungimea aproximativă a părului său după ce sursele ultrasecrete raportaseră: „Ar putea prezenta interes pentru serviciile de informaţii faptul că Fritzchen a spus clar astăzi, la ora 13 GMT, că «nu poate să-şi respecte programul din această dimineață pentru că se tunde»."[4] Ştiau că parola lui era „Joli Albert", cunoşteau culoarea bocancilor lui şi faptul că, în manşeta pantalonilor, avea otravă.

MI5 ştia însă şi că şansele de a-l prinde pe Fritz, chiar şi cu informaţiile primite de la sursele ultrasecrete, erau slabe.

Existaseră multe discuții în cadul Diviziei B, secția de contraspionaj a MI5, cu privire la ademenirea acestuia. Ideea unei capcane a poliţiei, cu drumuri blocate şi căutări din casă în casă, a fost respinsă pe motiv că oferea „prea multe posibilităţi de scurgere a informaţiilor şi atrăgea atenţia presei"[5]. Dacă un agent al

inamicului afla că era vânat, germanii puteau să-şi dea seama că mesajele lor erau citite, iar sursele ultrasecrete trebuiau protejate cu orice preţ. O altă variantă era să se pregătească o „unitate mobilă"[6] a Field Security Police – FSP – poliţia militară ataşată serviciului de securitate, care putea fi mobilizată imediat în zona aterizării. Şi aceasta a fost respinsă, pentru că putea „isca probleme cu poliţia locală şi oferea şanse mici de succes".

În cele din urmă, s-a decis să se pregătească mai multe capcane, în speranţa că măcar una va funcţiona. Îndată ce sursele ultrasecrete aveau să primească informaţia că Fritz era pe drum, începea operaţiunea „Nightcap". Dick White urma să fie sunat acasă, la Londra, iar ofiţerii de legătură regionali şi Comandamentul Aviaţiei de Vânătoare aveau să fie alertaţi. Un ofiţer de informaţii trimis la Comandamentul Aviaţiei de Vânătoare trebuia să urmărească avioanele care soseau, iar dacă era detectat un avion inamic ce părea că se îndreaptă spre una dintre cele trei zone vizate, trebuia să-l anunţe pe ofiţerul de serviciu de la MI5, care avea să-l contacteze pe şeful poliţiei din zonă, cerându-i să verifice, discret, localităţile rurale. Dacă avionul era doborât, paraşutistul avea să sară şi putea fi prins. Dacă însă spionul reuşea să aterizeze nedetectat, poliţia trebuia să „ia la puricat" pensiunile şi hotelurile. Participanţilor la operaţiunea „Nightcap" li s-a spus cu stricteţe: „Orice aţi face, trebuie să le subliniaţi tuturor colaboratorilor necesitatea vitală de a fi cât se poate de discreţi, [...] publicului *nu* trebuie să i se spună că suntem în căutarea unui agent paraşutat." Dacă erau întrebaţi de ce caută prin toate tufişurile şi prin toţi copacii, poliţiştii trebuiau „să susţină că sunt în căutarea unui dezertor".

În ciuda pregătirilor făcute, cei din MI5 erau foarte conştienţi că reţeaua lor era plină de găuri. Evident, aveau de a face cu un agent bine pregătit, un „sabotor calificat, [...] capabil să folosească

la perfecţie emiţătorul”[7]. Fiind englez, Fritz dispunea de cel mai bun camuflaj pe care putea să îl aibă un spion; era pe cale să fie paraşutat într-una dintre cele trei zone izolate, puţin populate, fiecare având până la 20 km în diametru, identificate de britanici: avea bani, o armă şi, potrivit surselor ultrasecrete, foarte mult curaj. MI5 era realist: „Ne-am dat seama că planul nostru nu oferea mai mult de 40% şanse de a-l găsi pe omul nostru, dacă acesta nu se pierdea cu firea şi îşi juca bine rolul.”[8]

Comandamentul Aviaţiei de Vânătoare a detectat aparatul Focke-Wulf, iar şase avioane de vânătoare din Grupul 12 au fost trimise în urmărire. Unul dintre ele s-a apropiat de acesta, dar apoi „aparatura de la bord n-a mai funcţionat, nu se ştie de ce”. Avionul german a scăpat şi doar vigilenţa sergentului Vail a făcut ca operaţiunea „Nightcap” să se desfăşoare totuşi. Din cauză că se chinuise câteva secunde să iasă dintr-un avion care zbura cu 560 km/h, Chapman aterizase destul de departe de zona prevăzută. Într-un final, persoana căreia i s-a datorat capturarea Agentului X a fost Eddie Chapman.

Martha Convine nu putea să doarmă. Fusese trezită de zumzetul unui avion şi stătea întinsă întrebându-se dacă aparatul era german. O cuprindea moleşeala, când sirena a trezit-o din nou. Soţul ei, George, supraveghetor la Apes Hall Farm din Ely, sforăia, desigur, pentru că George putea să doarmă şi în timpul Bătăliei Angliei, iar, în ultima vreme, chiar făcuse acest lucru. Martha era pe punctul să adoarmă în sfârşit, când a auzit o bătaie puternică în uşă.

Martha l-a scuturat pe George să se trezească, şi-a pus pe ea halatul şi s-a uitat pe geam în beznă. „Cine e?”[9] O voce de bărbat a răspuns: „Un aviator britanic, am avut un accident.”[10]

Era 3.30 dimineaţa. În ultima oră, Chapman umblase pe câmpurile umede, cultivate cu ţelină, ameţit şi încă traumatizat

de faptul că atârnase în gol, agățat de un avion care zbura cu o viteză îngrozitoare. Aproape că se lovise de un hambar gol la aterizare și părea să-și fi pierdut harta. În cele din urmă, găsise casa din piatră, din secolul al XVIII-lea, și se uitase, folosind lanterna, prin geamul de la ușă. Pe masa din hol era o carte de telefon englezească – o ușurare, căci asta însemna, desigur, că noroiul lipicios care i se adunase pe bocanci în ultima oră era englezesc, și nu franțuzesc.

În timp ce George, somnoros, a aprins lampa, doamna Convine a coborât scările și a deschis ușa. Persoana din prag părea să fi ieșit dintr-o mlaștină. Martha „a observat că avea sânge pe față" și că purta costum. Pe timp de război, e bine să fii cât se poate de precaut, așa că Martha l-a întrebat unde îi era avionul. El a arătat vag spre împrejurimi:

— Dincolo de câmp, a zis el, bâiguind că aterizase cu parașuta.

— Mi s-a părut că aud un „Jerry", a spus Martha.

— Da, a zis bărbatul, fără noimă. Era un avion care le acoperea pe ale noastre.

De fapt, n-a început să vorbească logic decât atunci când s-a așezat lângă plită, în bucătărie, cu o ceașcă de ceai în mână. Ceruse voie să folosească telefonul, iar George, care era la nevoie și polițist și știa numărul pe de rost, a format, în locul lui, numărul postului din Ely. Bărbatul a vorbit foarte încet, dar Martha l-a auzit limpede spunând că „tocmai sosise din Franța"[11], ceea ce era foarte interesant.

Până să ajungă sergenții Vail și Hutchings cu o mașină, împreună cu doi polițiști, s-a făcut 4.30. Parașutistul băuse trei căni de ceai, mâncase patru felii de pâine prăjită și, evident, se simțea mult mai bine, chiar vesel.

Convine i-a condus pe polițiști în camera de zi, unde bărbatul vorbea cu Martha. Vail a raportat că „a dat mâna cu noi și a părut agitat, dar mulțumit să ne vadă"[12]. Apoi, a băgat mâna

în buzunar și a scos un pistol, spunând: „Presupun că primul lucru pe care îl vreți e ăsta." A descărcat arma și i-a întins-o lui Vail, împreună cu încă o magazie plină.

Când Vail l-a întrebat de unde a venit, bărbatul a răspuns: „Din Franța. Vreau să iau legătura cu Serviciul Britanic de Informații. Trebuie să vorbesc cu ei. Mă tem că nu pot să vă spun prea multe."

Pe unul dintre scaunele din încăpere se afla un pachet lunguieț, cusut în pânză de sac. Bărbatul a spus că în el erau „un port emițător, ciocolată și niște cămăși". Când Vail a întrebat dacă avea bani, și-a scos cămașa, arătându-i „un pachețel prins de spate, între omoplați", pe care l-a luat și l-a dat polițistului. Înăuntru, acesta a văzut, uimit, teancuri de bancnote. Parașutistul și-a scos apoi portofelul, în care era o carte de identitate pe numele „George Clarke".

„E numele dumitale adevărat?" a întrebat Vail. Bărbatul doar „a clătinat din cap și a zâmbit".

În timp ce polițiștii s-au dus să-i caute parașuta, bărbatul a devenit „extrem de vorbăreț", lăudându-se cu ofițerii superiori germani pe care îi cunoștea și declarând, aparent fără niciun motiv, că Europa nu putea fi invadată decât din Africa, prin Italia. Vail s-a întrebat dacă nu cumva era „amețit" de la aterizare. Bărbatul mirosea puțin a țelină.

Exoticul vizitator și escorta lui polițienească au plecat cu mașina poliției. George a zis că se culcă la loc, fiindcă avea de lucru a doua zi. Martha a rămas însă în bucătărie în timp ce se iveau zorii, gândindu-se la întâmplările ciudate din ultimele ore. Mai târziu, făcând curățenie, a găsit în spatele canapelei o hartă militară britanică; probabil că îi căzuse bărbatului din buzunar. Când a întins-o pe masa din bucătărie, a văzut că Mundford era încercuit cu roșu. Omul fusese „foarte politicos", s-a gândit Martha Convine, iar, sub tot acel nămol și sânge uscat, probabil

că se ascundea un bărbat destul de arătos. Abia aştepta să îi spună vecinei, dar ştia că nu putea. Sergentul Vail spusese că nu trebuiau să sufle o vorbă nimănui despre cele întâmplate, lucru de asemenea interesant.

La sediul poliţiei, Chapman a fost dezbrăcat, percheziţionat, îmbrăcat cu un alt rând de haine şi prezentat adjunctului şefului poliţiei, care a clătinat din cap într-un fel binevoitor. Chapman era circumspect: nu-i plăcea să se afle într-o secţie de poliţie şi nu era obişnuit să le spună poliţiştilor adevărul. Răspunsurile lui au fost rezervate.

— Numele?[13]

— George Clarke, deocamdată.

— Meseria sau profesia?

— Păi, treceţi-mă independent.

Şeful poliţiei a luat sacul din pânză în care se afla emiţătorul.

— Ăla n-ar trebui desfăcut decât de Serviciul de Informaţii, rosti scurt Chapman.

Pastila maro fusese găsită în manşetă. Avea şi altele? „Mai bine ar verifica."

Chapman le-a oferit o variantă selectivă a poveştii lui, începând cu faptul că fusese în Insula Jersey şi sfârşind cu „experienţa îngrozitoare" a suspendării cu capul în jos dintr-un avion german.

De ce se dusese în Insulele Canalului? „În vacanţă."

De ce fusese închis la Romainville? „Din motive politice."

Apoi nu le-a mai dezvăluit nimic. „Am avut o călătorie neplăcută", a zis el. „Trebuie să vorbesc cu serviciile britanice de informaţii. Le voi spune o poveste foarte interesantă."

Serviciile secrete erau la fel de nerăbdătoare să audă povestea lui Fritz. Doi bărbaţi în haine civile au venit cu o maşină. S-au semnat nişte hârtii, iar Chapman a fost dus cu maşina, prin traficul matinal, la Londra şi la Royal Patriotic School din

Wandsworth, unde a fost reținut oficial, potrivit articolului 1A al „Ordinului privind sosirea dintr-o țară inamică”. Apoi a fost urcat din nou în mașină. Nu știa și nici nu prea îi păsa unde mergeau. Entuziasmul, teama și extenuarea din ultimele douăzeci și patru de ore îl sleiseră de puteri. Abia a observat sacii cu nisip de la intrarea în oraș. După o jumătate de oră, au trecut de un gard înalt din lemn, cu role duble de sârmă ghimpată deasupra, și au oprit în fața unei vile mari și urâte, în stil victorian.

Doi bărbați în pantofi de sport l-au condus pe Chapman într-o cameră de la subsol, cu o bancă și două pături, și l-au închis acolo. Un bărbat cu monoclu a deschis ușa, l-a privit cu asprime, n-a zis nimic, apoi a plecat. A fost dezbrăcat din nou și i s-a ordonat să pună pe el niște pantaloni de închisoare din flanel și o haină cu un romb alb de 15 cm cusut pe spate. A apărut un doctor care i-a spus să deschidă gura. Timp de câteva minute, acesta i-a verificat dinții, mai ales noua lucrare dentară. Apoi l-a consultat la inimă, l-a ascultat la plămâni și l-a declarat într-o stare excelentă, dar „epuizat din punct de vedere psihic și fizic”[14]. A venit un bărbat cu un aparat de fotografiat și i-a făcut poze din față și din profil.

Chapman s-a străduit să-și țină capul ridicat. Cu un ultim efort, s-a uitat în obiectiv. Chipul din fotografie este vlăguit de oboseală și stres. În părul încâlcit, are noroi întărit, iar pe mustață, o dâră de sânge uscat. Pe chip se mai poate citi însă ceva. În spatele pleoapelor grele și al bărbii nerase se poate vedea urma slabă a unui zâmbet.

Capitolul 12

Lagărul 020

Locotenentul-colonel Robin „Ochi-de-Tinichea" Stephens, comandantul Lagărului 020, centrul secret în care britanicii îi anchetau pe spionii inamici capturați, avea un talent deosebit: îi făcea pe oameni să cedeze. Îi desfăcea, psihologic vorbind, în bucățele, apoi, dacă el considera că merită osteneala, îi refăcea la loc. Considera asta o artă care nu putea fi învățată. „Un bun anchetator se naște, nu se face"[1], zicea el. „Trebuie să aibă anumite calități înnăscute: o ură implacabilă față de inamic, o abordare oarecum agresivă, o neîncredere cronică și, mai presus de toate, o determinare neabătută de a-l da gata pe spion, indiferent cât de mici par șansele, indiferent cât de multe sunt dificultățile, indiferent cât de mult ar dura."[2] În poze, Stephens poate părea caricatura anchetatorului de la Gestapo, cu monoclul lui strălucitor și „metodele de a te face să vorbești". Cu siguranță, avea anumite modalități de a-i face pe oameni să vorbească, dar nu erau metodele brutale folosite de Gestapo. În spatele monoclului se afla însă un înnăscut și inspirat psiholog amator.

Născut în Egipt, în 1900, Stephens se înrolase în Gurkha, legendarele trupe nepaleze, înainte să intre în serviciul de securitate în 1939. Vorbea urdu, araba, somali, amharica, franceza, germana și italiana. N-ar trebui să înțelegem din aceasta că Stephens era tolerant față de alte rase și nații. Era cât se poate

de xenofob, fiind înclinat să facă remarci de genul: „Italia e o țară populată de pitici care-și dau importanță."[3] Îi displăceau „grăsanii belgieni, plângăcioși și romantici"[4], „evreii polonezi șmecheri"[5] și „islandezii lipsiți de inteligență"[6]. De asemenea, îi detesta pe homosexuali. Mai presus de toate, îi ura pe germani.

În 1940, guvernul a creat un centru permanent destinat interogării și detenției celor bănuiți de spionaj, de acțiuni subversive și a străinilor din țările inamice. Acesta se afla în Latchmere House, o casă mare și mohorâtă, în stil victorian, situată în apropiere de Ham Common, în vestul Londrei. Acolo, în timpul Primului Război Mondial, fusese un spital militar specializat în tratarea soldaților care sufereau de stres posttraumatic. După cum spunea Stephens, clădirea avea „celule de nebuni gata pregătite pentru deținuți"[7]. Izolat, cu un aspect amenințător, înconjurat de mai multe garduri din sârmă ghimpată, centrul de anchetă avea denumirea codificată de Lagărul 020 (*Camp 020*). Colonelul Stephens, extrovertit și irascibil, își teroriza subordonații aproape la fel de mult ca pe deținuți. Niciodată nu își dădea jos monoclul (se spunea că dormea cu el) și, cu toate că, din această cauză, toată lumea îi zicea „Ochi-de-Tinichea", doar câțiva îndrăzneau să i-o spună în față. Acest zbir iritabil mai avea însă o fațetă. Știa să aprecieze foarte bine caracterul unui om și o situație; niciodată nu își ieșea din fire cu un prizonier și condamna folosirea violenței sau a torturii, considerându-le un lucru barbar și contraproductiv. Oricine recurgea la tortură nu mai avea ce să caute în Lagărul 020.

În afara lagărului, Ochi-de-Tinichea era fermecător și foarte amuzant. Era un scriitor frustrat, după cum se poate vedea din rapoartele lui, care conțin încântătoare ornamente literare; unele dintre afirmațiile lui exagerate, bazate pe idei preconcepute, erau menite să șocheze pur și simplu sau să amuze. Se considera un maestru al artei interogatoriului. Unii dintre colegii lui îl credeau chiar nebun. Puțini contestau însă faptul că făcea o treabă uimitoare: stabilea vinovăția spionului inamic, îi înfrângea rezistența, scotea de la el informații vitale, îl speria nebunește, câștigându-i încrederea și, în cele din urmă, îl preda lui Tar Robertson, care îl folosea ca agent dublu. Nimeni nu putea să transforme un spion așa ca Ochi-de-Tinichea.

În dimineața zilei de 17 decembrie, la ora 9.30, Eddie Chapman se afla în camera de interogare 3 a Lagărului 020, în fața acestui bărbat ciudat, aparent supărat, în uniformă de soldat nepalez, cu privire de basilisc. Stephens era flancat de alți doi ofițeri, căpitanii Short și Goodacre. Cei trei formau un tribunal sinistru și amenințător. Acest scenariu făcea parte din tehnica lui Ochi-de-Tinichea. „Fără cavalerism.[8] Fără bârfă. Fără țigări... un spion pe timp de război trebuie să fie în vârful baionetei. E o chestiune[9] de atmosferă. Încăperea în care se află e ca o sală de judecată, iar el trebuie să se ridice și să răspundă la întrebări, ca înaintea unui judecător."

Încăperea avea microfoane. În altă parte a Lagărului 020, un stenograf consemna fiecare cuvânt.

— Te cheamă Chapman, da?[10] s-a răstit Ochi-de-Tinichea.

— Da, domnule.

— Nu spun asta ca să te ameninț, dar aici ești într-o închisoare a Serviciului Secret Britanic și e datoria ta să înțelegi că vom afla de la tine întreaga ta poveste. Înțelegi?

Nu a fost nevoie de nicio amenințare. Într-o revărsare de sinceritate, Chapman i-a spus tot. I-a povestit lui Stephens

despre faptul că a fost dat afară din Coldstream Guards, despre trecutul lui infracţional, despre timpul petrecut în închisoarea din Jersey, lunile de la Romainville, recrutarea lui, instructajul primit la Nantes şi Berlin şi despre paraşutare. I-a spus despre codurile pe care le ştia, tehnicile de sabotaj pe care le învăţase, scrisul invizibil, parole, cuvintele-cheie şi frecvenţele radio. I-a spus despre Graumann şi Thomas, Wojch şi Schmidt şi despre bărbatul urât, cu dinţi de aur din Angers. A explicat cum a strâns informaţii şi cum le-a distrus apoi în ultima clipă.

Când Chapman a început să vorbească despre decizia sa de a deveni infractor cu normă întreagă, interogatoriul s-a transformat aproape într-o farsă.

— Ei bine, e destul de greu, domnule. Am început să umblu cu o gaşcă de gangsteri.

— Ce vrei să spui?

— Nu pot spune exact cum am ajuns să fac asta.

— Ce anume te-a făcut să te predai acestor oameni curioşi?

— E destul de greu de spus.

Când a vorbit despre misiunea de a arunca în aer sala maşinilor de la fabrica de avioane De Havilland, Stephens l-a întrerupt.

— Destul de riscant, nu-i aşa?

— Da.

— Ai fost oarecum preferat. Aveau încredere în tine?

— Da.

— Au spus că au o părere foarte bună despre tine, că poţi pătrunde oriunde şi, teoretic, poţi face orice?

— Da.

Stephens a abătut discuţia spre conţinutul raniţei lui Chapman. A remarcat faptul că banii erau legaţi cu benzi despre care şi-a dat seama imediat că erau germane şi „l-ar fi costat capul” dacă ar fi fost găsite.

— Bărbatul care trebuia să te percheziționeze a văzut că banii erau prinși cu benzi germane? a întrebat Stephens, nevenindu-i să creadă.

— Asta e vina lui Thomas, a zis Chapman, la fel de uimit. De emoție, probabil că a uitat să le dea jos.

Stephens a notat ceva. Procesul de distanțare a lui Chapman de supraveghetorii lui germani, prin subminarea încrederii în eficiența lor, începuse. Prin urmare, când Chapman și-a amintit de conversația avută cu Von Gröning, în care acesta a zis râzând că Chapman nu va îndrăzni niciodată să-i trădeze pentru că poliția britanică l-ar aresta, Stephens a intervenit din nou. „Acela a fost un șantaj evident, pe față"[11], a zis el, cu falsă indignare, și a fost încântat când Chapman, „cu oarecare amărăciune, a spus că a simțit asta tot timpul"[12].

După două ore de interogatoriu, Stephens l-a lăsat pe Chapman în compania căpitanului Short, un tip plinuț, cu figură de bufniță, la fel de vesel pe cât era șeful lui de amenințător. Azi, această tehnică s-ar numi „polițist bun, polițist rău"; în ghidul lui secret de tehnici de interogare, Stephens o numea „una caldă, una rece"[13].

— Te-au tratat destul de bine, nu-i așa?[14] a zis Short, pe un ton înțelegător.

— Da, m-am simțit foarte bine acolo.

— Mai ales după ce ai fost în închisoarea din Jersey și în celălalt lagăr de concentrare.

— Cât timp trebuie să rămân aici? Vreau să spun că mi-am asumat foarte multe riscuri ca să adun informații care am crezut că vor fi prețioase și sunt prețioase, cred.

Stephens îl adusese pe Chapman exact unde dorise. Spionul părea dornic să spună tot, cu aparentă onestitate. Voia să spună mai multe. Voia să-i mulțumească pe cei care îl prinseseră. În plus, voia să iasă din închisoare.

În biroul lui, Stephens a primit un telefon de la polițistul care îl însoțise pe Chapman la Londra: „Nu știu ce vă poate spune acest bărbat, domnule. A venit cu o parașută germană, dar l-am recunoscut imediat, a fost în plutonul meu în urmă cu niște ani.”[15] Printr-o ciudată coincidență, cei doi fuseseră împreună în Coldstream Guards, iar polițistul i-a spus că Chapman absentase nemotivat și fusese dat apoi afară. Povestea se potrivea exact cu cea pe care o spusese Chapman: deocamdată așadar spunea adevărul.

Anchetatorii au început să preseze și mai mult. Lui Chapman i s-a dat o pauză și ceva de mâncare, dar apoi s-au întors, iscoditori, denaturând intenționat ceea ce el spusese deja, scormonind în orice fisură din povestea lui ca să afle dacă mințea sau ascundea ceva. După părerea lui Stephens, „niciun spion, oricât de perspicace, nu rezistă unui interogatoriu stăruitor”[16]. Ofițerii de la MI5 au lucrat în schimburi, până târziu în noapte. „Fizic și psihic, așa ceva îl doboară și pe cel mai puternic până la urmă”[17], a prezis Stephens.

Chapman a continuat să furnizeze o mulțime de informații: în decurs de 48 de ore, a descris peste 50 de indivizi, de la Graumann până la bucătăreasa Odette. A vorbit despre lucruri de importanță vitală, dar și de o banalitate absolută, despre amplasamentul apărării antiaeriene de la Nantes, locul în care se afla sediul Abwehr din Paris, rolul lui în ocuparea teritoriului francez administrat de regimul de la Vichy și prețul untului pe piața neagră. I-a descris pe naționaliștii bretoni, pe trădătorii din mișcarea gaullistă și diverse alte personaje dubioase care trecuseră prin Nantes. Le-a spus unele lucruri pe care le știau, precum codurile pe care le spărseseră deja, ceea ce le-a permis să testeze sinceritatea lui Chapman; le-a spus însă și multe lucruri noi, neprețuite, zugrăvind o uimitoare și detaliată imagine a metodelor de spionaj germane. Părea nerăbdător nu doar să

dea informații, ci și să facă sugestii cu privire la cum ar putea fi folosite. Era sigur că, acționând pe baza acelor informații, Marea Britanie putea să spargă codurile folosite de Abwehr și să intercepteze mesajele dintre diversele unități.

Anchetatorii au avut o reacție vagă, dar, în sinea lor, s-au bucurat, deoarece sugestiile lui Chapman arătau că sursele ultrasecrete erau încă intacte: „E foarte evident, din remarcile lui, că nu are nici cea mai mică idee că noi interceptăm mesajele dintre aceste stații de câteva luni”[18], notau anchetatorii. A devenit repede limpede faptul că nu era nevoie ca Chapman să fie ademenit ca să acționeze ca agent dublu pentru Marea Britanie și că era nerăbdător să treacă la treabă. Unul dintre motivele disponibilității lui a devenit evident în clipa în care a spus ce s-a întâmplat cu Tony Faramus.

— El e ținut ostatic pentru buna mea purtare[19], a explicat Chapman.

— Pentru buna ta purtare în Franța sau aici?

— Aici. Ideea a fost să fie folosit ca un fel de pârghie, să mă determine să-mi fac treaba aici. Dacă Chapman putea să-și convingă șefii germani că făcea ceea ce voiau, viața prietenului său putea fi încă salvată. Stephens a mai notat ceva.

În timp ce memoria lui Chapman era cercetată în căutare de informații prețioase, bagajul îi era percheziționat în căutare de indicii. Chibriturile pentru scrisul invizibil și pilula maro au fost trimise la analiză; bancnotele au fost examinate individual, notându-li-se seria, pentru a se stabili de unde proveneau; cărțile de identitate false au fost studiate la lumină ultravioletă de către cei de la imprimerie, compoziția chimică și tiparul lor fiind analizate și comparate cu cele ale originalului; emițătorul a fost trimis celor de la Special Operations Executive – SOE (care răspundea de acțiunile de sabotaj și spionaj desfășurate în spatele liniilor inamice), pentru a afla dacă provenea de la

un agent britanic ce opera în Franța, iar dacă era așa, de la cine anume. Chapman a fost chestionat în legătură cu fiecare obiect din portofelul lui. Le-a spus că doar unul era cu adevărat al lui: „Aveam o scrisoare personală, pe care mi-a scris-o o prietenă – o prietenă a mea dinainte de război – și pe care am luat-o cu mine.”[20]

Fiecare declarație a lui Chapman o comparau cu dovezile furnizate de sursele ultrasecrete, pentru a încerca să-l prindă cu minciuna. Când cronologia lui Chapman era eronată, cum se întâmpla ades, verificau iar și iar orele și datele, până când se declarau satisfăcuți că erorile erau „inexactități firești”[21], nu distorsiuni intenționate. Celor de la Scotland Yard li s-a cerut să ofere detalii despre trecutul lui infracțional, să verifice declarațiile lui extravagante cu privire la mârșăviile săvârșite; când a sosit dosarul, s-a constatat că acesta nu cuprindea multe dintre infracțiunile pe care Chapman le recunoscuse.

Mai târziu, potrivit afirmațiilor lui Stephens, Chapman „a mărturisit că ar fi avut și o experiență de sodomie”[22] în perioada Soho. Nu prea știm ce să credem despre asta: nu există nici urmă de o asemenea mărturisire în transcrierile interogatoriilor. În plus, lui Ochi-de-Tinichea nu-i plăceau absolut deloc homosexualii și se mândrea că era în stare să-i identifice și să-i dea în vileag pe sodomiții de circumstanță. Poate că Chapman avusese o aventură homosexuală în tinerețe, dar este sigur că, mulți ani, fusese heterosexual până la un nivel aproape patologic. În chip de recomandare, Stephens a notat aprobator: „Azi, nu există nici urmă de sodomie și a dispărut orice predilecție pentru femeile de la periferia societății.”[23]

Cu dovezile oferite de Chapman, spionajul britanic construia rapid o imagine a întregului sistem creat de Abwehr în Franța. Serviciul secret german fusese atât de sigur că propriul

cod nu putea fi spart, încât personalul diverselor unități folosea adesea nume reale în corespondența radio. Informațiile respective erau combinate acum cu descrierile făcute de Chapman, permițându-le englezilor să-i identifice pe diverșii membri ai organizației. Chapman ar fi fost uimit.

Spionajul britanic știa de mult că șeful și adjunctul șefului secției Abwehr din Nantes erau *Rittmeister* Stephan von Gröning și *Oberleutnant* Walter Praetorius. Dar bărbatul pe care Chapman îl știa cu numele de „Wojch" era de fapt *Feldwebel* Horst Barton, în timp ce „Schmidt" era Franz Stoetzner, amândoi fiind suspectați de sabotaj. Cei doi veniseră în Anglia înainte de război pentru a lucra ca ospătari, fiind susținuți de o asociație britanică de proprietari de restaurante și hoteluri. „Leo" era un infractor german cunoscut și se numea Leo Kreusch, pe când „Albert" fusese comis-voiajor și se numea Albert Schael. Ofițerul Gestapo din Angers care încercase să-l recruteze pe Chapman era probabil Dernbach, „unul dintre principalii agenți de contraspionaj din Franța"[24]. Pas cu pas, numele au început să prindă chip: chiar și pilotul avionului Focke-Wulf și frumoasa traducătoare de la Romainville au fost identificați. Tar Robertson a fost impresionat de faptul că Chapman nu fusese informat în privința identității camarazilor lui germani: „În niciun moment nu și-a putut da seama de numele adevărat al vreunuia dintre ei"[25], scria el. Când unuia dintre anchetatori i-a scăpat, în timpul discuției, numele „Von Gröning", lipsa de reacție a lui Chapman le-a dovedit că nu îl mai auzise.

Crearea unei imagini complete asupra vieții duse de Chapman în Franța necesita timp, dar deja nu mai aveau timp. A doua zi după sosirea lui în Lagărul 020, Chapman i-a scris colonelului Stephens un mesaj, în care îi spunea că „azi ar trebui să încep să transmit"[26] și îi amintea de observația lui Von Gröning cu privire la birocrația britanică.

„Este important să luăm legătura cu «friţii» în cel mai scurt timp”[27], scria el, folosind, poate, în mod intenţionat genul de limbaj preferat de Stephens. „Dr. Graumann a subliniat asta în mod special.[28] Ar putea bănui că aranjăm ceva. Crede, probabil, că mi-ar lua mai mult timp să încep dacă aş aranja ceva cu voi.”

În aceeaşi zi, Radio Security Service a recepţionat transmisia staţiei germane de la Paris. La fiecare trei minute, începând cu ora 9.45, Maurice trimitea un mesaj la care aştepta răspunsul lui Fritz. MI5 avea acum o dilemă. Dacă se întârzia cu stabilirea contactului, Von Gröning avea să suspecteze că ceva nu a mers; dacă răspundeau fără să fie absolut siguri că Chapman era corect cu ei, rezultatele puteau fi catastrofale. Au hotărât să aştepte o zi, două pentru „a se lămuri”[29] ce era cu Chapman şi care erau motivele lui.

Până seara, Chapman tot nu primise răspuns de la Stephens. Fusese interogat timp de 48 de ore, cu scurte pauze; era obosit şi neliniştit. Dacă legătura nu se stabilea în scurt timp, consecinţele aveau să fie teribile. De asemenea, în sufletul lui se dădea o luptă între afecţiunea pe care încă o simţea pentru Von Gröning şi nevoia stringentă de a-l trăda, între dorinţa de a-şi salva pielea şi aceea de a-l salva pe Tony Faramus, între propriul interes şi un scop mai important, încă nedefinit, între loialitatea faţă de prietenul său şi datoria faţă de ţară. I-a scris lui Stephens încă o scrisoare, mult mai lungă. Este un document extraordinar, o combinaţie de autocompătimire, autoexaminare şi autoafirmare, care reflectă agonia interioară a spionului. Este declaraţia unui om care bâjbâie în bezna morală în căutarea luminii:

Mon Commandant,

Nimeni nu aşteaptă recunoştinţă de la propria ţară – daţi-mi însă voie să vă atrag atenţia asupra câtorva lucruri. Timp de treisprezece luni, am fost sub stăpânire germană. În acest timp, chiar şi atunci când am stat în detenţie, am fost tratat cu cea

mai mare corectitudine și prietenie de oameni pe care îi respect și care cred că au ajuns să mă simpatizeze – din nefericire pentru ei și pentru mine.

Din prima zi, mi-am propus să încerc să pun cap la cap o serie de fapte, locuri, date etc. referitoare la organizația germană, ceea ce cred că ar fi o sarcină formidabilă chiar și pentru unul dintre experții dumneavoastră bine pregătiți. De la început, am avut un handicap foarte mare, cunoștințele mele de germană erau slabe, iar cele de franceză, și mai și – cele mai importante două limbi pentru munca noastră. Am învățat franceza până am stăpânit-o, am învățat chiar și argoul. Acum, o știu la fel de bine ca limba engleză. Apoi, domnule, timp de nouă luni, am ascultat fiecare conversație pe care am putut să o aud. Am deschis multe sertare cu documente pe care scria „gehein" [secret]. Am făcut găuri foarte mici în baie, spre camera dr. Graumann, un foarte bun prieten al meu.

Să nu credeți că vă cer prietenia acum, e un pic prea târziu – pe de altă parte, este acest lucru ciudat, patriotismul. Uneori, când mă gândesc la el, râd un pic sceptic. Am luptat, iar țara mea a câștigat (de ce, nu pot să explic). Tare aș vrea să nu fi fost niciun război – încep să-mi doresc să nu mă fi apucat niciodată de treaba asta. Să spionezi și să-ți înșeli prietenii nu e plăcut, e ceva murdar. Totuși m-am apucat de ea și o s-o termin. Să nu credeți că cer ceva pentru asta, nu cer. Pare foarte ciudat să lucrezi pentru două guverne diferite – unul îmi oferă șansa de a avea bani, succes și o carieră. Celălalt îmi oferă o celulă la închisoare.

Nu a mai rămas foarte mult timp pentru a aranja lucrurile.
Al dumneavoastră sincer,
Eddie[30]

Pe când Chapman scria acest bilet sincer, Stephens îi strângea pe cei patru anchetatori ai săi la o discuție cu privire la soarta acestui remarcabil și, posibil, foarte valoros escroc. După

spusele lui Stephens, Chapman acceptase că se afla într-o poziție ciudată, fiind căutat de poliția britanică, dar oferindu-se – chiar stăruind – să lucreze pentru serviciile de informații britanice. „Dacă este să-i dăm crezare lui Chapman, s-a oferit să lucreze pentru germani ca să scape și, imediat ce a aterizat, s-a pus la dispoziția autorităților britanice, cerând să lucreze împotriva germanilor."[31] Profilul psihologic preliminar indica faptul că, în ciuda afecțiunii sale personale pentru Graumann, motivele lui Chapman erau „ura față de germani, combinată cu simțul aventurii. Nu există nicio femeie la mijloc și nicio înțelegere în privința reabilitării. Are curaj și tupeu"[32].

Exista însă în mod evident o problemă. Dacă Chapman era lăsat liber, avea să fie ridicat cu siguranță de poliție. Chiar îi spusese asta lui Stephens: „Din câte îmi dau seama, cu trecutul meu strălucit, s-ar cuveni să primesc o condamnare de vreo paisprezece ani."[33] Și mai rău, putea să se înhăiteze din nou cu banda lui de infractori. Dacă însă era ținut sub pază în Lagărul 020, Stephens anticipa că Chapman „se va acri și ar putea încerca să fugă"[34]. Singurul mod de a lucra cu el în siguranță era să-l lase pe jumătate liber, sub supraveghere, dar nu în închisoare, ci „sub control, într-un loc liniștit, la țară".

„Părerea mea", a declarat Stephens, „este că Chapman ar trebui folosit ca agent dublu [...] apoi trimis înapoi în Franța, iar acolo să intre într-un grup de sabotori care sunt instruiți deja să fie trimiși în America cu o misiune cu adevărat importantă."

Anchetatorii au acceptat acest lucru în unanimitate. Trimiterea lui Chapman înapoi în Franța presupunea un oarecare risc. Putea fi deconspirat de germani sau putea să le mărturisească totul; putea chiar să schimbe din nou tabăra. Posibilele beneficii ale existenței unui spion englez în inima serviciului secret german depășeau însă pericolele. În seara aceea, Lagărul 020 a transmis un mesaj echipei din St. James's Street care

se ocupa de agenţii dubli: „După părerea noastră, Chapman ar trebui folosit la maximum, [...] vrea sincer să lucreze pentru britanici împotriva germanilor. Datorită curajului şi ingeniozităţii, este ideal ca agent."[35]

Tar Robertson urmărise fiecare întorsătură a acestui caz şi a acceptat să-l trimită, a doua zi, pe unul dintre ofiţerii lui să discute cu Chapman. Înainte să fie cooptat în rândul agenţilor dubli, Chapman avea nevoie de un nume de cod. Prin convenţie, numele agenţilor trebuiau alese la întâmplare, ca nişte simple porecle, fără nicio legătură cu identităţile lor reale. Convenţia era însă constant încălcată. Desigur, „Snow" era o anagramă parţială a lui Owens; un alt agent dublu era numit „Tate" pentru că Robertson se gândise că semăna cu actorul de comedie Harry Tate; se spunea că Duško Popov, un agent iugoslav cam dezmăţat, fusese numit „Tricicletă" din cauza preferinţei lui pentru sexul în trei. Numele ales pentru Edward Chapman nu putea fi mai nimerit.

În seara zilei de 18 decembrie, Tar a transmis un mesaj întregului personal al secţiei B1A: „Pentru Fritzchen am ales numele de Zigzag."[36]

Capitolul 13

Crespigny Road, nr. 35

Bărbatul trimis de Tar Robertson să se ocupe de Zigzag era căpitanul Ronnie Reed, un expert în transmisiuni tânăr, discret, o alegere inspirată. Slab la față, cu mustață lungă și subțire, ochelari și pipă, părea arhetipul ofițerului de rang mediu. Ba chiar semăna atât de mult cu un ofițer de rang mediu, încât, atunci când Tar Robertson a trebuit să pună o poză pe o carte de identitate falsă pentru operațiunea „Mincemeat" – în care un cadavru îmbrăcat în uniformă militară, având asupra lui informații înșelătoare, a fost aruncat intenționat pe coasta Spaniei – a ales o poză a lui Ronnie Reed. Semăna cu toți și cu nimeni.

Tatăl lui Reed, ospătar la Restaurantul „Trocadero", murise în Bătălia de pe Somme în 1916, iar mama îl crescuse într-o locuință închiriată din King's Cross*. De la Saint Pancras Church of England School a primit o bursă pentru Polytechnic School, unde a studiat mecanica și a făcut o pasiune pentru radio. Putea să construiască un transmițător de la zero, iar cu prietenul său Charlie Chilton (care a devenit un celebru prezentator și producător de radio) a făcut, din camera proprie, o transmisie cu un aparat realizat de el însuși: Ronnie a interpretat cu voce tremurată cântecul lui Bing Crosby *Dancing in the Dark*, iar Charlie a zdrăngănit la chitară.

---

* Cartier în partea centrală a Londrei (n. red.).

Izbucnirea războiului l-a găsit pe Reed lucrând ca inginer radio la BBC, ziua, şi călătorind în eter, noaptea, sub indicativul de apel G2RX. Într-o noapte, Reed şi mama lui se adăpostiseră în timpul unui raid aerian, când a venit o maşină de poliţie. Reed a fost scos din adăpost şi dus, printre bombele care cădeau, la Wormwood Scrubs. Un bărbat stătea la poarta închisorii. „Ah, domnule Reed, vă aşteptam. Intraţi"[1], a zis el. A fost condus pe coridoarele slab luminate la o celulă de la primul nivel.

Acolo, flancat de doi gardieni, se afla un bărbat în uniformă de aviator, cu faţa acoperită de sânge.

— Bărbatul acesta e paraşutist, a zis un ofiţer cu trese roşii, care intrase în celulă după Reed. Ar trebui să transmită diseară în Germania. Vrem ca amândoi să mergeţi pe un câmp din Cambridge, să transmiteţi şi să te asiguri că trimite mesajul pe care l-am pregătit noi.

În noaptea aceea, Reed şi paraşutistul, Gösta Caroli, care, în scurt timp, avea să devină agentul dublu „Summer", au stat într-o cocină de pe un câmp din Cambridgeshire şi au transmis un mesaj la Hamburg folosind codul Morse: „Mă dau la fund câteva zile până rezolv cu cazarea. Am ajuns cu bine."

Aşa a început cariera lui Reed în serviciul secret.

Timid, blând şi reţinut, Reed era uşor de ignorat, dar era „geniul umil"[2] al transmisiilor din vreme de război care cunoştea la perfecţie tainele radioului. Avea de asemenea iscusinţa necesară identificării „semnăturii" altui operator, putând apoi s-o imite cu exactitate – era, probabil, cel mai bun imitator în codul Morse din Marea Britanie. Priceperea lui Reed l-a făcut indispensabil pentru echipa lui Robertson, iar, în scurt timp, urmărea traficul tuturor agenţilor dubli. Una dintre sarcinile lui era să-i supravegheze pe agenţi în timp ce transmiteau Abwehrului, asigurându-se că nu inserau mesaje cifrate. Dacă un agent nu era dispus sau nu putea să transmită, Reed

trimitea chiar el mesajul, cu tot cu „amprenta" revelatoare a agentului. Ronnie Reed era însă mai mult decât un bun radioamator; sub îndrumarea lui Robertson, el devenea un excelent ofițer de informații, incisiv, înțelegător și, practic, invizibil.

În celula lui Chapman, Reed a dat pentru prima dată mâna cu ultimul agent care îi fusese încredințat. Tânărul ofițer își propusese să manifeste de la început o aversiune față de acel infractor lipsit de remușcări, cu un „trecut de senzație"[3]. Dar, la fel ca majoritatea oamenilor și împotriva voinței lui, s-a trezit fermecat.

Reed i-a explicat sincer lui Chapman că, dacă voia să lucreze pentru MI5, trebuia să ducă o viață de pustnic. Orice contact cu poliția, cu boemii din Soho sau cu tagma infractorilor îi era interzis. În schimb, i-a explicat Reed, „trebuia să lucreze pentru noi sub strictă supraveghere, într-o izolare aproape totală de alți membri ai comunității"[4]. Chapman a râs și i-a spus că, după toată agitația din ultima vreme, o viață liniștită ar fi mai mult decât binevenită. Reed a zis că se va întoarce a doua zi ca să facă prima transmisiune în Germania și l-a lăsat pe Chapman să conceapă un mesaj folosind codul Constantinopol și indicativul de control FFFFF. Reed avea să-l verifice și să stea lângă Chapman când îl va transmite.

Schimbător ca întotdeauna, Chapman pare să se fi simțit îmbărbătat după discuția cu Reed, pentru că, imediat, i-a trimis o nouă scrisoare lui Stephens. Tonul lui morocănos, timid dispăruse. Acum era extrem de vorbăreț:

> *Mon Commandant,*
>
> *Merci pour votre bonté.* Întrucât avem puțin timp la dispoziție spre a ne cunoaște unul pe altul, dați-mi voie să încep cu o mică explicație. În acest moment, povestea mea este foarte greu de spus. În mintea mea se amestecă în mod frenetic nume,*

---

* Vă mulțumesc pentru bunătate (fr. în original) (n. red.).

formule, descrieri, locuri, momente, explozii, transmisiuni și salturi cu parașuta, discuții scurte, dar importante, intrigi peste intrigi. Pe deasupra, trebuie să încercați să vă închipuiți un creier slăbit de trei ani de detenție și multe luni de izolare. [...] Uneori, încercând să pun lucrurile cap la cap, chiar credeam că o s-o iau razna. [...] Aceste lucruri sunt adevărate, toate s-au întâmplat – dar datele, numele, momentele, toate sunt vraiște în capul meu, ca un joc uriaș de cuvinte încrucișate. [...] În concluzie, Mon Commandant, aveți puțină răbdare cu mine dacă locurile, datele și momentele mele nu coincid. [...] Mă tem că toată povestea a fost asemenea unui vis; dumneavoastră trebuie să încercați să o înțelegeți.

Eddie[5]

Stephens era obișnuit să-i intimideze pe cei nou-veniți în Lagărul 020. Nu era deprins ca cineva să i se adreseze pe un asemenea ton frivol sau să i se spună ce să facă și, cu atât mai puțin, de către un spărgător țopârlan în haine de deținut. Dar, în loc să explodeze, cum ar fi trebuit, Stephens doar a râs pe înfundate și a pus biletul în dosarul Zigzag.

A doua zi dimineață, Chapman a fost luat de Reed și doi polițiști zdraveni și dus cu o dubă, pe o distanță de 140 de metri, de la poarta din față a Latchmere House până la Equestrian Club, o mică sală de concerte folosită drept club, cu un catarg de steag de 8 metri despre care Reed credea că servește ca antenă. Locul era pustiu. În timp ce polițiștii au stat de pază, Reed i-a pregătit lui Chapman emițătorul.

La ora 10.02, sub privirea vigilentă a lui Reed, Chapman a încercat să-i contacteze pe controlorii Abwehrului. La 10.06, stația germană a răspuns că îl recepționează „cam slab"[6] și cu interferențe, dar i-a dat undă verde. Agentul Zigzag a transmis primul lui mesaj ca agent dublu: „FFFFF AJUNS. MĂ SIMT BINE CU PRIETENII. OK."[7] A adăugat obișnuitul lui hăhăit final: „HI HU HA."

După-amiază, sursele ultrasecrete au raportat că stațiile Abwehr din Franța au confirmat faptul că mesajul îi aparținea „categoric lui Fritz”[8], pentru că „au recunoscut stilul și mai ales felul lui de a încheia mesajele”[9]. Înșelătoria funcționa.

În dimineața următoare, lui Reed și lui Chapman le-a fost imposibil să reia legătura cu Parisul. Se pare că transmisiile erau recepționate de Nantes, nu de stația principală din capitală. Un al doilea mesaj a fost trimis „orbește”: „FFFFF ADUCEȚI PE MORRIS [*sic*] ADUCEȚI APARATUL MAI APROAPE DE COASTĂ. TREBUIE RECEPȚIE MAI BUNĂ. F. OK.”[10]

Spre sfârșitul lui decembrie, au primit primul mesaj direct de la Von Gröning: „MULȚUMESC PENTRU MESAJ. DORESC REZULTATE BUNE. OK.”[11]

Înșelătoria părea să funcționeze, deși aveau să mai treacă două săptămâni până să fie rezolvate problemele cu recepția și transmisia. Traficul radio a primit numele de cod ZINC, iar dosarul aferent a fost așezat alături de cel al lui Zigzag.

Chapman părea a fi mai mult decât cooperant, raporta Reed, și furniza în continuare informații prețioase: „Zigzag are un foarte bun spirit de observație și este extrem de sincer în orice ne spune.”[12] (Citind această evaluare, John Masterman își exprima scepticismul cu privire la faptul că un astfel de individ înțelegea măcar ideea de onestitate deplină.)

Special Branch a început să-i caute pe ceilalți membri ai Găștii Dinamită. A aflat că Jimmy Hunt fusese condamnat pentru spargerea unui depozit și furt în 1938; Darry era încă la Dartmoor, executând o pedeapsă de șapte ani; ceilalți erau fie dezertori, fie la închisoare, fie morți. Era perfect. Nu exista nicio șansă de contact accidental, iar în condițiile în care membrii găștii erau greu de găsit, aceștia puteau fi incluși în poveste fără să existe pericolul de a-și face apariția neanunțați. Chapman fusese instruit să ia legătura cu vechii săi amici și, eventual, să ia cu el, la întoarcere,

pe unul dintre ei. Hunt părea candidatul ideal. Aşa cum spunea Masterman, „germanii nu aveau poza lui Hunt, ci doar o descriere generală, [astfel că] era posibil să fie imitat de cineva cu accent de Cockney"[13]. Hunt, spărgătorul de seifuri, avea să joace mai departe un rol esenţial, fără să iasă măcar o dată din celula de la închisoare.

Treptat, supraveghetorii lui Chapman au început să-şi dea seama că dobândiseră un agent dublu care putea fi extrem de preţios. Când Lagărul 020 a transmis din greşeală identitatea lui Zigzag unei alte secţii a serviciilor de informaţii, Masterman, maestrul intoxicării, a protestat cu vehemenţă faţă de acest gest „nejustificat"[14]. Secţia B1A era grijulie cu noua sa comoară şi, cu toate că Tar era bucuros să transmită şi altora informaţiile aflate, nu avea de gând să-l împartă pe Zigzag cu nimeni.

Investigaţiile criminalistice au confirmat cât de mult îl preţuiau germanii pe agentul Fritz. Echipamentul său a fost declarat de primă clasă. Banii cu care venise erau autentici, nu marfă contrafăcută, pe care Abwehrul o plasa adesea agenţilor mai puţin importanţi. Capetele chibriturilor erau impregnate cu chinină, pe care cercetătorii din departamentul ştiinţific au descris-o ca fiind „un foarte bun instrument de scris invizibil"[15]. Pilula maro era cianură de potasiu, provocând moartea instantaneu. Postul emiţător aparţinea unui agent al SOE. Doar în privinţa cărţilor de identitate contrafăcute se părea că Abwehrul făcuse economii. Cei de la imprimerie au spus că sunt falsuri realizate de un amator, putând fi descoperite de orice poliţist cu spirit de observaţie. „Pare un lucru destul de neobişnuit că germanii nu s-au sinchisit ceva mai mult de realizarea documentelor"[16], s-a plâns Tar, de parcă ar fi fost ofensat că germanii nu se străduiau suficient. Un mister nerezolvat era felul în care avionul Focke-Wulf reuşise să scape de urmărirea avioanelor de vânătoare englezeşti: Ministerul Aerului n-a putut conchide decât

că „ceva bizar s-a întâmplat în legătură cu avionul respectiv și cu semnalul radio asociat acestuia”[17].

Lagărul 020 nu era locul potrivit pentru un agent dublu. Ca să fie eficient, Zigzag trebuia să fie tot timpul mulțumit, iar asta însemna să i se asigure un confort cel puțin comparabil cu cel de la vila La Bretonnière. Chapman fusese răsfățat de germani: „I-au satisfăcut vanitatea, i-au dat libertate și l-au tratat cu respect.”[18] Acum, MI5 trebuia să încerce să găsească un covor roșu sau ceva asemănător și să-l întindă pentru agentul Zigzag.

Caporalul Paul Backwell și fruntașul Allan Tooth erau, după părerea tuturor, cei mai buni agenți de poliție din cadrul spionajului britanic. Amândoi fuseseră polițiști înainte de război și, după acesta, au avut o carieră de succes în domeniul informațiilor. Erau inteligenți, educați și amabili; de asemenea, erau bine făcuți și, atunci când voiau, știau să bage frica în cineva. Tar Robertson i-a chemat în biroul lui și le-a spus să meargă cu o mașină până la Lagărul 020, de unde să-l ia pe un anume „Edward Simpson”, „un infractor periculos, care era căutat de poliție și fusese eliberat pentru a îndeplini o misiune foarte riscantă”[19]. Trebuiau să-l însoțească la o locuință conspirativă din nordul Londrei, unde aveau să stea cu el până la noi ordine. Robertson vorbea cât se poate de serios: „Succesul acestei operațiuni depinde de discreția ei.”[20] Avea să fie emisă o legitimație de fotograf pe numele Simpson, în care era specificat faptul că acesta îndeplinea „sarcini speciale pentru Ministerul de Război” și care putea fi prezentat dacă era solicitat de autorități.

„Nu există motiv să ne îndoim de loialitatea lui Simpson față de această țară și, de aceea, nu trebuie să vă considerați paznicii lui”, a continuat Robertson. „Vă veți considera mai degrabă însoțitori, iar datoria voastră este să-l împiedicați să intre în belea cu poliția și cu foștii lui asociați infractori, să acționați ca un scut între el și lumea din afară.” „Simpson” nu trebuia

lăsat niciodată singur, fie zi, fie noapte. Nu trebuia să comunice cu nimeni, nu trebuia să folosească telefonul şi nici să trimită scrisori. Dacă încerca să fugă, Tooth şi Backwell nu trebuiau să ezite să „îl rețină", apoi să-l contacteze fie pe Reed, fie pe Masterman. Ambii polițişti aveau să fie dotați cu arme de foc.

În acelaşi timp, trebuiau să-i țină companie lui „Simpson". „Este un regim plictisitor", a zis Tar, „şi, de aceea, trebuie să vă străduiți să-i faceți viața cât mai agreabilă în aceste circumstanțe." Puteau să-l ducă la cârciumă seara: fiecare agent avea să primească 5 £ pentru bere, iar Simpson urma să primească şi el bani pentru a putea să „îşi plătească partea". După ce îi câştigau încrederea, polițiştii trebuiau să noteze tot ce li se părea important din ceea ce spunea şi să-l încurajeze să vorbească despre trecutul lui. Pe scurt, trebuiau să-l păzească, să se împrietenească cu el, iar apoi să-l spioneze. Deşi considerau ciudat faptul că li se cerea să țină un escroc recunoscut departe de mâinile poliției, Backwell şi Tooth erau mult prea discreți pentru a spune asta.

Cu câteva zile înainte de Crăciun, Backwell şi Tooth, îmbrăcați în haine civile, au sosit la Lagărul 020, au luat obiectele personale ale lui Chapman şi l-au escortat afară din celulă. Acesta, fără nicio introducere, l-a întrebat pe Backwell dacă îi poate împrumuta o liră, căci voia să-i dea bacşiş sergentului „care avusese grijă de el atât de bine"[21]. (Doar Chapman putea să iasă din Lagărul 020 de parcă pleca de la un hotel de lux.) Au luat-o spre nord. În maşină, însoțitorii lui Chapman s-au prezentat drept „Allan" şi „Paul" şi i-au explicat că, din acel moment, aveau să fie „însoțitorii lui permanenți, prietenii care îl protejau de poliție şi de foştii lui asociați infractori"[22]. Chapman a vorbit puțin pe drum. „Discuția a fost încordată"[23], a raportat Backwell.

Nimeni nu le-a dat atenție celor trei bărbați care au coborât din maşină şi au luat-o pe aleea grădinii de la nr. 35, de pe Crespigny Road – o casă oarecare de pe o stradă liniştită

din nordul Londrei, în banalul cartier Hendon. Câţiva vecini „săpau pentru victorie"* în grădinile lor, dar nimeni n-a ridicat privirea. Un vecin ar fi trebuit să fie extraordinar de curios ca să vadă că, la numărul 35, nu se ridicau niciodată storurile (mulţi nu se sinchiseau să o facă), că încuietoarea fusese schimbată sau că un bărbat cu mustaţă subţire sosise chiar în dimineaţa aceea ca să ridice o antenă pe acoperişul din spate.

Intraţi în casă, Backwell a încuiat uşa şi, potrivit spuselor lui, cei trei locatari au început „să se instaleze"[24]. Reed pregătise camera pentru transmisiile radio la etaj; dormitorul lui Chapman era alături, în timp ce poliţiştii împărţeau al treilea dormitor. Menajera, doamna West, nu avea să vină timp de câteva zile, aşa că poliţiştii au împărţit treburile casnice: Tooth urma să se ocupe de cumpărături, iar Backwell de gătit. Când Chapman a fost suficient de departe ca să nu audă, şi-au împărţit şi cealaltă sarcină: „Eu şi Allan am căzut de acord să ne concentrăm pe aspecte diferite ale vieţii lui Eddie. Allan îi studia caracterul, ce îi plăcea şi ce nu, în timp ce eu mă ocupam de partea faptică şi notam tot ce prezenta interes în discuţiile purtate."

Chapman era agitat. Se plângea că doarme prost şi nu dădea semne că vrea să iasă din casă. Asemenea unor cloşte, Tooth şi Backwell s-au pus pe treabă, vrând „să-l facă pe Eddie să se simtă ca acasă". Backwell l-a întrebat pe Chapman ce îi plăcea să citească şi a fost uimit să descopere că îi plăcea literatura serioasă. „Avea gusturi neobişnuite pentru cineva cu stilul lui de viaţă", considera Backwell, care i-a cumpărat nişte romane germane, cărţile lui Alfred Tennyson şi piesele lui Pierre Corneille în franceză.

---

* „Dig for Victory" a fost o campanie lansată de Ministerul britanic al Agriculturii în timpul războiului, cu scopul de a încuraja populaţia să cultive acasă legume şi zarzavaturi, care fuseseră drastic raţionalizate (n. tr.).

Treptat, Chapman a părut să se relaxeze. Zilele îi erau ocupate cu interogatorii, transmisiuni sub supravegherea lui Reed și întocmirea unor planuri. Seara, citea, fuma, asculta radioul și pălăvrăgea cu amabilii lui paznici. Când erau singuri, Backwell și Tooth comparau însemnările despre cel pe care-l aveau în grijă. Au fost surprinși de faptul că propaganda germană părea să fi avut un efect „imens" asupra lui; la început, a respins relatările BBC despre înaintarea Aliaților, spunând că știe sigur că Germania va câștiga războiul și că Rusia era sleită de puteri. Aliații, zicea el, nu vor reuși niciodată să invadeze Franța. Backwell a decis să lanseze propria campanie de propagandă, punându-l să citească lucrări patriotice precum *I, James Blunt*, romanul lui H.V. Morton, care prezenta Marea Britanie sub o imaginară stăpânire nazistă. „Treptat, l-am făcut să-și dea seama că propaganda germană, oricât de convingătoare fusese, era departe de adevăr."

După câteva zile de trai în comun, Backwell și Tooth au raportat că Chapman părea „foarte fericit" și era „o mină de informații". Tovarășul lor părea să știe totul despre sabotaj și „vorbea adesea despre diverse metode de distrugere a pilonilor, podurilor, rezervoarelor de petrol etc."[25]. Uneori, insista să vorbească în franceză. Polițiștii au ajuns la concluzia că locuiau cu cel mai neobișnuit individ. Într-o clipă citea literatură clasică în franceză și cita din Tennyson, iar în următoarea vorbea despre cea mai bună metodă de a arunca în aer un tren.

Într-o seară, în timp ce se relaxau după cină, Chapman s-a întrebat cu voce tare „ce l-o fi făcut să părăsească Germania și să vină aici"[26]. A continuat să mediteze în același spirit: „În Germania, ar fi trăit bine, atât acum, cât și după război. Nu fusese obligat să vină."[27] Cei doi polițiști și-au pus aceeași întrebare. Teoria lui părea să se bazeze pe o lectură atentă a lui H.G. Wells: „Nu manifestă simpatie pentru naționalism, iar în urma reconstrucției postbelice i-ar plăcea să vadă o federație

mondială.” Tooth a tras concluzia că, în sufletul său, Chapman era patriot: „E mândru să fie britanic și își dorește să câștigăm războiul.” Pe de altă parte, părea îmboldit de o cutezanță profundă. „Pare să fie un om pentru care prezența pericolului este vitală”, scria Tooth. „Am impresia că acesta este motivul pentru care se va întoarce în Franța, căci, teoretic, este un om fără țară.”

Câteva zile mai târziu, Chapman a lăsat să-i scape că avea un plan secret, dar apoi a schimbat subiectul, remarcând: „E un plan atât de nebunesc, încât va fi considerat imposibil.” Tooth le-a raportat lui Reed și Robertson remarca lui Chapman, adăugând: „Pot doar să presupun că succesul acestor planuri depinde în întregime de promisiunea dr. Graumann de a-l face să ajungă la Berlin când va avea loc ceva foarte important.”

Chapman nu avea remușcări pentru trecutul lui și își desfăta noii tovarăși cu povești extravagante despre propriile ticăloșii, de pildă, despre momentul în care a intrat prin efracție în casa de amanet „Grimsby” sau despre lovitura de la „Express Dairies”. Informațiile au fost adăugate imediat la lista tot mai lungă a MI5 cu infracțiunile nedepistate ale lui Chapman. „Cred că ar trebui să păstrăm aceste noi aventuri doar pentru noi, dar să le consemnăm”[28], a notat Reed.

Anchetatorii, vânătorii de spioni și agenții dubli ai MI5 (cu excepția lui Reed) proveneau de obicei din clasele superioare și erau un produs al școlilor publice englezești. Cei mai mulți nu întâlniseră niciodată un om ca Chapman, iar primul lor impuls era să-l disprețuiască pe acest individ vulgar, cu manierele lui exagerate. Totuși, în aproape toate cazurile, ajungeau mai întâi să-l placă și apoi să-l respecte, deși niciodată fără a avea îndoieli.

Cum se apropia Crăciunul, experții în spionaj de la Londra s-au întrebat ce să facă cu Eddie Chapman și ce anume i-ar plăcea.

Când nu se gândea la noi moduri de a-i păcăli pe naziștii germani, lui John Masterman, istoric și sportiv, îi plăcea să se

gândească la cricket. Uneori, se gândea la spionaj şi la cricket în acelaşi timp. „Să conduci o echipă de agenţi dubli", medita el, „seamănă foarte mult cu a conduce un club de cricket. Jucătorii mai bătrâni îşi ies din formă şi sunt înlocuiţi treptat de cei nou-veniţi. Nu e întotdeauna uşor să alegi cei mai buni jucători pe care să îi trimiţi în teren. Unii au nevoie de mult antrenament ca să fie cu adevărat pregătiţi să joace."[29] În Chapman, părea să fi descoperit un jucător la bătaie cu uimitoare înclinaţii naturale, care nu avea nevoie de antrenament suplimentar şi care putea obţine un scor fantastic. Asta dacă nu ieşea nervos de pe teren şi apoi reapărea ca să înceapă aruncările pentru partea adversă.

Masterman se desfăta cu aceste gânduri în timp ce stătea întins pe pardoseala frizeriei din Reform Club de pe Pall Mall. La începutul războiului, locuise în United University Club; apoi, când o bombă aruncase în aer acoperişul, se mutase la Oxford şi Cambridge. La scurt timp după aceea, frizerul de la Reform Club a murit, iar frizeria a fost închisă; Masterman a fost invitat să-şi stabilească bârlogul acolo, ofertă pe care o acceptase repede deoarece clubul era la doar câteva minute de mers pe jos de sediul secţiei B1A. Aşadar acum îşi petrecea nopţile pe pardoseala pe care, încă de la 1841, căzuseră şuviţele bărbaţilor „nemaipomeniţi, demni de a face parte dintr-un club".

Să doarmă pe o saltea subţire aşezată pe gresia tare nu era lucru uşor. Bucătarul de la club îşi dădea toată silinţa în privinţa raţiilor, dar mâncarea era de cele mai multe ori respingătoare. Curentul se întrerupea cu o iregularitate monotonă. Băile erau folosite prin rotaţie şi erau mereu reci. Cu toate acestea lui Masterman îi plăcea să locuiască la club: „Simţeam, din cauza amintirilor despre inutilitatea mea din Primul Război, un fel de plăcere inconştientă pentru greutăţi şi disconfort."[30] Se uita la camarazii lui care luau parte la război (ca întotdeauna, femeile erau invizibile pentru el) şi se gândea la stoicismul lor.

Într-o noapte, Carlton Club a fost lovit de o bombă. Membrii cluburilor din jur, în papuci şi pijamale, au format cozi lungi pentru a salva biblioteca de flăcări, trecând cărţile din mână în mână şi vorbind despre valoarea fiecăreia dintre ele pe măsură ce le dădeau mai departe. Astfel de oameni, credea Masterman, „făceau ca înfrângerea să pară imposibilă"[31]. Acest ciudat călugăr războinic avea să petreacă restul timpului rămas până la încheierea războiului în această lume masculină a mâncării instituţionalizate, a pardoselelor tari şi a băilor reci. Iar acum, când avea un nou jucător de primă clasă în mare formă pe care să-l trimită în teren, John Masterman era mai fericit decât fusese vreodată în viaţa lui.

În cealaltă parte a Londrei, în Latchmere House, comandantul Lagărului 020 se gândea şi el la agentul Zigzag. Stephens îi considera pe cei mai mulţi spioni inamici drept „drojdia societăţii, perfidia lor nefiind egalată de curaj"[32]. Chapman era însă altfel – „cel mai fascinant caz"[33] de până acum. Spre deosebire de alţi agenţi capturaţi, el nu arătase niciun pic de teamă. Părea să tânjească după acţiune şi foarte puţin după altceva. „Ce fel de om e spionul?"[34] se întreba Stephens. „E patriot, curajos? Face parte din lumea interlopă, poate fi şantajat? E doar un mercenar? Spionii care muncesc doar pentru bani sunt puţini, dar sunt periculoşi." Pentru un escroc, remarca el, Chapman era ciudat de neinteresat de bani. Părea un patriot sincer, dar nu genul acela sălbatic, naţionalist, reprezentat de Stephens. Chapman părea să-şi dorească încă un episod incitant din drama aflată în plină desfăşurare care era viaţa lui. Dacă MI5 reuşea să pună în scenă următorul act cu destul fler, atunci Zigzag putea fi cea mai mare vedetă a lor, îşi zicea Ochi-de-Tinichea.

În ajunul Crăciunului, Maurice, radiotelegrafistul german de la Paris, i-a transmis următorul mesaj agentului Fritz: „TE ROG VINO LA NOUĂ PATRUZECI ŞI CINCI ŞI LA CINCI

PM QRQ."[35] („Qrq" era prescurtarea pentru „trimite mai mult repede".) Se pare că germanii aveau în continuare dificultăți cu recepționarea transmisiilor lui Chapman. Ronnie Reed umblase la radioul lui Chapman și nu găsise nicio problemă, dar nu era foarte alarmat. Legătura sporadică îi ajuta să mai câștige timp.

Mult mai îngrijorător era un lucru pe care îl spusese Chapman. La scurt timp de la sosirea lor în Crespigny Road, acesta îi ceruse lui Reed să o găsească pe Freda Stevenson, fosta lui iubită și mama copilului său. Până atunci, Chapman făcuse doar vagi aluzii la Freda. Acum, a spus că nu își ținuse niciodată în brațe fata, care avea deja trei ani, că încă era îndrăgostit de Freda și că voia să le vadă pe amândouă urgent. Reed i-a spus că va încerca să o găsească.

Freda era un factor imprevizibil. Reed s-a gândit că, dacă îi dădeau voie lui Chapman să o contacteze, aveau să-i ridice moralul, dar situația s-ar fi complicat. Dacă Chapman avea intenții serioase față de o femeie pe care nu o văzuse de câțiva ani și de un copil pe care nu îl cunoștea, putea asta să afecteze dorința lui de a se întoarce în Franța? Poate că Freda se recăsătorise; poate că dăduse copilul în adopție. Reed a ajuns la următoarea concluzie: „Ar trebui să aflăm situația lor exactă înainte ca Zigzag să le viziteze, ca să nu intre în ceea ce ar putea fi o situație foarte ciudată."[36] Pe măsură ce zilele treceau, solicitările lui Chapman de a le vedea pe Freda și pe Diane deveneau însă tot mai insistente. Reed trăgea de timp și, de fiecare dată când făcea asta, Chapman se posomora și se târa în camera lui. Backwell și Tooth îl tratau ca pe un adolescent morocănos și imprevizibil. „Eddie avea toane", scria Backwell. „Dacă lucrurile nu ieșeau cum voia el, se ducea sus, se trântea pe pat și stătea acolo cu orele, refuzând să mănânce. Niciodată nu se enerva pe mine și pe Allan în aceste momente. Îl lăsam însă în pace când se simțea astfel."[37]

Irascibilitatea tot mai accentuată a lui Chapman a aruncat o umbră de tristețe peste sărbătoarea Crăciunului. Backwell a fript un pui și niște cârnați. Tooth a făcut poze în jurul mesei din bucătărie. Ele constituie o ciudată reflexie a schimbărilor de dispoziție ale lui Chapman: într-o poză bea bere și zâmbește spre aparat, în alta pare cuprins de suferință.

Un alt motiv al frustrării lui Chapman îl reprezenta comunicarea cu șefii lui germani, care se desfășura în continuare cu dificultate. Deși aparatul lui recepționa mesaje trimise din Franța, el era incapabil să stabilească un contact direct și trebuia să trimită mesajele „orbește". Imediat după Crăciun, Reed a anunțat că a rezolvat problema. Chapman remarcase în treacăt că, în perioada petrecută la vila din Franța, a observat un contact slăbit la emițător, pe care îl lipise cu un vătrai încins. Asta, a zis Reed strâmbând din nas, este „o metodă improvizată de realizare a unei conexiuni electrice satisfăcătoare"[38]. A luat aparatul acasă, a reparat contactul chiar el și l-a adus înapoi a doua zi dimineață, spunând că era sigur că acum va funcționa.

Peste noapte, Chapman scrisese și codase un mesaj simplu. Reed l-a verificat, l-a aprobat și a pornit aparatul. La 9.45, s-a făcut legătura cu stația de la Paris. Totul funcționa perfect. În graba și entuziasmul lor de a vedea dacă aparatul mergea, au făcut însă o greșeală. Era prima, dar și cea mai gravă pe care o puteau face. Pe 27 decembrie, la 9.47, Chapman a transmis următorul mesaj: „CHEAMĂ LA 1000 DACĂ PARISUL NU MĂ POATE RECEPȚIONA. OK FRITZ. HU HA HU HO."[39] A venit confirmarea că mesajul a fost recepționat. Reed și Chapman jubilau.

Zece minute mai târziu, stăteau la o cană de ceai, în bucătărie, când, brusc, Chapman s-a albit. „Doamne, cred că am uitat cei cinci F"[40], a spus el bâlbâindu-se.

Capitolul 14

Ce ieșire din scenă!

Mânia lui Tar Robertson era un lucru groaznic. Stephens Ochi-de-Tinichea era foarte furios în majoritatea timpului, astfel încât subordonații lui se obișnuiseră cu asta; Tar însă nu-și pierdea cumpătul aproape niciodată. „Nu judeca"[1], zicea un prieten. „Vedea ce era mai bun în fiecare." În dimineața zilei de 28 decembrie, când Reed și-a informat șeful, bâlbâindu-se, că tocmai trimisese un mesaj prin radio fără indicativul stabilit pentru „totul e în regulă", Robertson n-a văzut ce era mai bun în Reed. A văzut roșu.

Omițând cei cinci F de la începutul mesajului, Chapman și Reed îi indicaseră accidental lui Von Gröning că Fritz era controlat de serviciul britanic de informații. Pe lângă faptul că, probabil, unul dintre cei mai promițători agenți dubli ai războiului fusese pus în pericol, exista și riscul ca Abwehrul să fie avertizat în legătură cu faptul că alți presupuși agenți loiali erau și ei controlați. Întreaga rețea de agenți dubli putea fi periclitată.

Reed era paralizat de rușine și remușcare. Pentru un radiotelegrafist cu experiența lui, era o greșeală atât de elementară, încât era aproape de neiertat. Una dintre sarcinile lui Reed era să urmărească așa-zise „indicative de control" pe care un agent le putea insera în mesaje pe ascuns, pentru a-i avertiza pe germani că lucra sub constrângere. Uneori, aceste indicii erau

greu de observat: omiterea salutului, adăugarea (sau omiterea) unui X sau a unui punct. Semnul de control al lui Chapman, care indica faptul că era încă un agent liber, era însă evident şi inconfundabil; MI5 ştia în ce consta; fusese folosit în toate mesajele lui Zigzag de până atunci.

Tânărul Reed s-a lansat într-un şir de justificări penibile. „Din faptul că atât eu, cât şi Zigzag am uitat complet de ei [cei cinci F], se poate vedea că sunt foarte uşor de omis"[2], a spus el cu umilinţă. Apoi a precizat că Chapman „ar fi făcut la fel, fără îndoială, dacă ar fi operat ca agent liber"[3], dar nu despre asta era vorba. De asemenea, a afirmat că, din moment ce „Zigzag a trimis deja două mesaje în care a inclus cei cinci F, personal, nu cred că această omisiune e atât de gravă cum ar fi fost dacă s-ar fi întâmplat mai devreme". Era zbaterea ruşinată a unui om care încerca disperat să potolească mânia şefului.

În aceeaşi seară, în al doilea interval de recepţie, de la ora 17, Chapman şi Reed au trimis împreună un alt mesaj, de data aceasta fără greşeală: „FFFFF SCUZE ÎMBĂTAT DE CRĂCIUN UITAT FFFFF. CRĂCIUN FERICIT. F."

„Poate că şi ei uită de cei cinci F", a scris Reed, cu o încredere pe care nu o simţea. În următoarele 24 de ore, MI5 a urmărit cu nelinişte sursele ultrasecrete, aşteptând să vadă un val de mesaje care să indice faptul că Von Gröning ştia de acum că agentul lui fusese prins şi transmitea sub control britanic. În cele din urmă, a fost interceptat un mesaj laconic: „Mesaj de 14 litere de la Fritzchen, descifrat. S-a constatat că nu începea cu cei 5 F."[4] Von Gröning dăduse crezare celui de-al doilea mesaj. O greşeală stupidă făcută de una dintre părţi fusese anulată de o eroare la fel de prostească făcută de cealaltă parte, iar bietul Reed, sfârşit, putea să respire din nou. Mult mai târziu, avea să afirme că greşeala fusese doar „enervantă"[5]. Când s-a întâmplat, a fost teribil de ruşinoasă.

Chapman se simţea uşurat, dar era tot mai neliniştit. O viaţă domestică, încuiat într-o casă de la periferie, cu doi foşti poliţişti, nu era chiar ceea ce îşi închipuise că va face ca spion. A început să se agite, cerând să se ia o hotărâre în privinţa lui. A redactat un bilet, scriind deasupra „Lucruri pe care aş putea să le fac în Franţa", şi i l-a dat lui Reed:

> Ar trebui să înceapă de acum pregătirile pentru întoarcerea mea. Mi s-a dat de înţeles că, după întoarcerea mea în Franţa, mi se va reda libertatea – dr. Graumann a spus că voi face un tur al Germaniei. Desigur însă că pot să rămân şi la Paris. Sunt multe puncte care pot fi atacate şi pot să fac planuri destul de bune pentru atacarea lor. [...] Pot furniza detonatoare şi o cantitate mică de dinamită, precum şi detalii cu privire la locurile care urmează să fie atacate. Dacă mi s-ar da doi, trei oameni buni şi mi s-ar permite să-i instruiesc chiar eu, să pregătesc lucrurile pentru ei în Franţa, să mi se dea mână liberă şi să lucrez după metodele mele, sunt sigur că aş putea face treabă bună. Pe de altă parte, dacă vrem doar informaţii, trebuie să învăţ mai bine limba germană, întrucât cunoştinţele mele nu sunt suficiente şi, de asemenea, să fiu instruit în diferite specialităţi ale armatei terestre şi marinei militare. Aceasta e mai degrabă o treabă pe termen lung, iar dacă cei care pregătesc plecarea mea vor veni să mă vadă şi îşi vor nota ideile mele, sunt sigur că se vor obţine rezultate bune.[6]

Laurie Marshall, adjunctul lui Reed, a fost trimis imediat în Crespigny Road să asculte ideile lui Chapman, care erau fie simple şi eficiente, fie spectaculoase şi bizare. Dacă era trimis înapoi la Nantes, a explicat Chapman, putea să ascundă informaţii codificate în „mesajele prosteşti"[7] pe care le transmitea prin radio; lucru şi mai ambiţios, dacă britanicii trimiteau o echipă de sabotori, putea încerca să le furnizeze explozivi şi detonatoare din stocul aflat în biroul lui Graumann de la La

Bretonnière. „Oamenii trebuie să fie foarte hotărâţi şi pregătiţi să-şi piardă viaţa"[8], a insistat Chapman. Printre posibilele ţinte s-ar afla birourile Gestapoului, sediile Abwehrului şi ofiţeri SS. Chapman observase că ofiţerii superiori ai Abwehrului îşi trimiteau adesea unii altora cutii cu sticle de cognac drept cadou; ar fi fost relativ uşor să facă o capcană dintr-o asemenea cutie şi să o umple cu „suficient exploziv pentru a distruge o clădire întreagă". Deşi entuziasmul lui Chapman i s-a părut „un pic sinistru", Marshall a raportat că discuţia a oferit „un excelent indiciu al felului în care funcţionează mintea lui Zigzag".

Deocamdată, nu exista niciun indiciu că Abwehrul suspecta că ceva nu era în ordine, dar, pentru a menţine încrederea lui Von Gröning în agentul lui, în scurt timp, era necesară un fel de demonstraţie a dibăciei lui Chapman. „Ar trebui să facem tot ce se poate să aranjăm o explozie rapidă şi spectaculoasă la uzina De Havilland"[9], scria Masterman. Acest act de sabotaj înscenat trebuia apoi prezentat pe larg în presă şi, bineînţeles, în *Times* – ziarul britanic preferat de Von Gröning.

Echipa care se ocupa de agenţii dubli credea că un agent dublu trebuia să ducă, pe cât posibil, viaţa pe care germanii credeau că o duce şi să facă lucrurile pe care pretindea că le face. Masterman numea asta „principiul verosimilităţii, necesitatea imperativă de a-l face pe agent să experimenteze realmente tot ceea ce declară că trebuie să facă"[10]. Interogat fiind, este mult mai uşor să spui parţial adevărul decât să susţii o construcţie şubredă, formată numai din minciuni. Dacă Chapman avea de gând să pretindă că a aruncat în aer fabrica De Havilland, trebuia să meargă să inspecteze locul, exact cum ar fi făcut dacă, într-adevăr, ar fi trebuit să execute un act de sabotaj.

Chapman şi Backwell au făcut drumul de 16 km până la Hatfield cu autobuzul şi au coborât chiar în spatele fabricii. Chapman a studiat cu atenţie ţinta în timp ce s-au plimbat încet

în jurul zonei îngrădite. Aproape de intrarea principală, aşa cum stabiliseră, Backwell s-a oprit şi s-a aşezat cu spatele la fabrică, iar Chapman s-a uitat peste umărul lui şi a descris tot ce vedea, prefăcându-se că stătea de vorbă cu prietenul lui: poarta părea a fi păzită de un singur gardian, iar în interiorul complexului, lui Chapman i s-a părut că vede trei posibile centrale electrice. În curte, a numărat 25 de avioane – era prima dată când Chapman vedea elegantele aparate Mosquito din lemn. Chiar şi pentru un amator, erau nişte avioane mici şi frumoase, care „aveau în acelaşi timp ceva belicos în înfăţişarea lor"[11]. Ceva mai departe, gardul trecea prin spatele grădinii cârciumii „The Comet". Lângă ea era o cafenea mică. Schimbul de dimineaţă tocmai sosea, iar gardianul, evident, îi cunoştea pe toţi muncitorii de la fabrică din vedere, pentru că îl saluta pe fiecare din cap când treceau pe lângă el şi le nota numele pe o listă.

Chapman şi Backwell s-au dus la cafenea să bea un ceai. În colţ, era un bărbat în uniformă, un fruntaş, care s-a uitat la ei, dar n-a zis nimic. Putea fi un spion trimis de Abwehr să vadă dacă Fritz îşi făcea treaba? Sau era doar un soldat vigilent, aflat în permisie, care se întreba de ce, în plin război, doi bărbaţi vorbeau în şoaptă în apropierea unei importante fabrici militare? Oare avea să dea alarma şi să ceară să fie arestaţi? Backwell a alungat acest gând: „Părea mai degrabă agitat decât suspicios."[12] Probabil, fruntaşul doar întârziase la întoarcerea din permisie.

În seara aceea, cu acordul proprietarului fabricii, care fusese inclus în scenariu de MI5, Backwell şi Chapman s-au întors şi au inspectat zona mai amănunţit. Patru mari transformatoare electrice se aflau într-o curte înconjurată de ziduri. În apropiere, era o clădire lângă o piscină goală. În fotografiile pe care le aveau, germanii crezuseră greşit că văd o centrală electrică auxiliară, când, de fapt, acolo se aflau doar o veche centrală termică şi o pompă pentru piscina scoasă din uz. Noaptea, intrarea

principală era în continuare păzită, dar o poartă mai mică, de lângă cârciumă, era doar încuiată. Chapman a spus că, dacă ar fi încercat realmente să distrugă fabrica, s-ar fi cățărat pe poarta aceea mică în toiul nopții, ar fi tăiat sârma ghimpată de sus și ar fi folosit cârciuma drept acoperire. Apoi, ar fi pus două serviete, fiecare umplută cu 13,5 kg de explozibil, una sub grupul principal de transformatoare, iar cealaltă unde se afla presupusa centrală auxiliară. Fiecare bombă ar fi avut un detonator legat la un ceas de mână, cu o întârziere de o oră. Dacă ar fi fost pus în practică, un astfel de atac „ar fi compromis definitiv producția întregii fabrici"[13]. Desigur, nici măcar un superspion n-ar fi putut să care singur 27 kg de explozibil și două serviete peste un gard de sârmă ghimpată: pentru acest act de sabotaj fictiv, Chapman avea nevoie de un complice la fel de imaginar. Jimmy Hunt era perfect pentru treaba asta și, din moment ce încă era încarcerat, nu era în măsură să obiecteze.

De revelion, Chapman i-a transmis un mesaj lui Von Gröning: „FFFFF AM FOST SĂ VĂD PE WALTER. ESTE FOARTE GREU. SE POATE FACE. AM HAINE BILETE ETC."[14]

Interiorul fabricii De Havilland era singura imagine pe care Chapman trebuia să o descrie în mod convingător după întoarcerea în Franța. Dacă voia să-l convingă pe Von Gröning că reluase legătura cu prietenii lui infractori din Soho, trebuia să meargă în Soho; dacă pretindea că aterizase în apropiere de Ely și apoi luase trenul de dimineață spre Londra, trebuia să poată descrie cum arăta locul respectiv în plină zi. Șeful lui german ceruse informații suplimentare, cum ar fi mișcările de trupe și măsurile defensive, iar dacă voia să nu-și piardă credibilitatea, trebuia să înceapă să trimită – sau cel puțin să pară că trimite – ceea ce voiau. Evident, nu putea să facă asta zăvorât în Hendon. Trebuia să iasă și să facă niște cercetări; John Masterman și cenzorii

din Comitetul 20 aveau să hotărască apoi ce se putea trimite în siguranță lui Von Gröning.

MI5 a simțit că Abwehrul devenea nerăbdător. Fritz era în Marea Britanie de trei săptămâni când a sosit următorul mesaj: „ROG TRIMITE INFO CONCRETE DESPRE SEDIUL GUVERNULUI ȘI AL MINISTERULUI DE RĂZBOI."[15] După câteva zile, a venit un alt mesaj: „ROG TRIMITE NUMELE LOCULUI ȘI O SCURTĂ DESCRIERE A SOSIRII TALE."[16]

Chapman a răspuns imediat: „FFFFF ATERIZAT LA 3,2 KM NORD DE ELY ȘI ÎNGROPAT ECHIPAMENTUL. LUAT TREN A DOUA ZI SPRE LONDRA CU EMIȚĂTOR ȘI MAI TÂRZIU CONTACTAT PRIETENI. TOTUL OK. FRITZ."[17] Von Gröning primise însă destule asigurări optimiste, dar vagi. Voia niște detalii. Astfel că Backwell și Tooth au stabilit o serie de ieșiri pe durata zilei pentru colocatarul lor. L-au dus înapoi în Ely, în locul în care aterizase, și au refăcut imaginarul lui drum spre gara din Wisbech, unde au mâncat pește și cartofi. Au mers în locurile în care ar fi mers un spion german: în jurul aerodromului de la Hendon, la gările-terminus din Londra și în cartierele din capitală care fuseseră bombardate recent. Au început să se oprească mai des la cârciuma „Hendon Way", unde cei trei au devenit „bine cunoscuți și acceptați"[18]. Nimeni nu le punea întrebări; ceva legat de cei doi bărbați mai în vârstă care stăteau cu berea în față, într-un colț, nu îndemna la familiaritate.

S-au dus să cumpere haine în West End, stând cu ochii pe mijloacele de transport ale armatei, însemnele armatei americane, distrugerile provocate de bombe, birourile guvernamentale și infractorii care puteau să-l recunoască pe Chapman. „În scurt timp, Eddie a început să-și recapete încrederea"[19], raporta Backwell. „Cu toate acestea, niciodată n-a încercat să scape de mine sau de Allan și părea a se agita dacă nu eram lângă el,

chiar și pentru scurt timp." Astfel de ieșiri creau cadrul vital pentru povestea de acoperire a lui Chapman și, mai mult de atât, „îl ajutau să-și țină mintea ocupată". Backwell și Tooth își dădeau seama că mintea lui Chapman, când nu era ocupată, avea tendința să alunece spre gânduri întunecate, stăruind asupra Fredei și fiicei lui, ca și asupra propriei frustrări sexuale.

Chapman părea „teribil de neliniștit". A remarcat că nu știe să traducă din germană cuvintele tehnice legate de fabricarea bombelor, astfel că în Crespigny Road a fost trimisă o profesoară de germană, doamna Barton, care să-i dea lecții private. Asemenea unui profesor universitar care are un student dificil, John Masterman a sugerat să i se dea dicționarul german Muret-Sanders, în patru volume, și să învețe stând în pat. I s-au dat mai multe cărți și reviste, dar Chapman nu putea să stea nemișcat mai mult de câteva minute. Într-o seară, i-a mărturisit lui Tooth că avea „sentimente nihiliste – când simte că viața lui e goală și că nimic nu contează cu adevărat"[20]. Reed devenea tot mai alarmat de crizele de depresie ale lui Chapman, de nerăbdarea lui și de repetatele referiri la sex. „Neastâmpărul și vitalitatea lui inerente au luat-o curând pe făgașul inevitabilei relaxări feminine. [...] S-au făcut multe încercări de a purifica aceste trăiri și de a-i dirija energia spre lucruri mai utile."[21]

Reed, Tar Robertson și John Masterman s-au întâlnit și au căzut de acord asupra faptului că agitația lui Chapman îl făcea „aproape imposibil de folosit ca agent dublu pe termen lung în această țară"[22], pentru că, din punct de vedere temperamental, nu era făcut să ducă o „viață retrasă"[23]. A fost elaborată o strategie generală: sabotarea fabricii De Havilland putea fi simulată într-un mod cât mai detaliat, mai zgomotos și mai convingător cu putință. Chapman avea să câștige încrederea supraveghetorilor săi germani și, apoi, să se întoarcă în Franța ocupată,

probabil, via Lisabona; nu trebuia să ia cu el complici şi nici să contacteze alţi agenţi ai Aliaţilor din Franţa, ci să desfăşoare activităţi de spionaj şi, poate, de sabotaj pentru Marea Britanie, care aveau să fie precizate la o dată ulterioară.

În acea seară, Reed a făcut o vizită în Crespigny Road pentru a prezenta deciziile luate. Chapman stătea pe un scaun şi arăta „foarte palid”[24]. Tooth a spus încet că ascultau radioul când Chapman a intrat şi a auzit o „referire la cernelurile secrete şi mişcările de trupe”[25]. Crainicul vorbea despre un eveniment lipsit de importanţă, dar, preţ de o clipă, Chapman – ca întotdeauna, asumându-şi rolul principal în orice dramă – crezuse că ştirea se referea la el şi era încă în stare de şoc.

Reed a început o discuţie generală despre viitor. A spus că, dacă atacul simulat asupra fabricii De Havilland mergea cum sperau, germanii aveau să fie încântaţi şi era posibil să vrea să-l ţină în Marea Britanie. Era Chapman pregătit să rămână şi, poate, să pună la cale alte acte de sabotaj simulate?

Chapman a clătinat din cap.

— Am o altă problemă, mai personală, de rezolvat după întoarcerea mea, la Berlin.[26]

— Orice iniţiativă personală din partea dumitale, indiferent cât de lăudabilă, va fi probabil mai puţin mulţumitoare decât recomandările noastre[27], a zis Reed.

Chapman a devenit răutăcios:

— Din moment ce nu îmi ştiţi planurile, cum puteţi judeca?

— Cred că ar trebui să ne spui exact ce-ţi propui să faci.

— Nu. O să credeţi că e absurd şi imposibil. Întrucât sunt singurul care poate aprecia dacă pot face asta, e mai bine să nu spun nimănui.

Chapman era încăpăţânat, dar, cu „multă răbdare şi înţelegere”, Reed l-a tot îndemnat să spună ce avea în minte. În cele din urmă, Chapman s-a înmuiat şi a oftat adânc.

— Dr. Graumann şi-a ţinut mereu promisiunile faţă de mine şi cred că îşi va ţine şi promisiunea pe care a făcut-o în legătură cu ce se va întâmpla după ce mă voi întoarce. El crede că simpatizez cu naziştii. Mereu am spus „Heil Hitler!" în prezenţa oamenilor şi mi-am exprimat admiraţia faţă de Hitler ca om şi faţă de filosofia nazistă. De câte ori vorbea Hitler la radio, îl ascultam fascinat. I-am spus dr. Graumann că aş vrea foarte mult să particip la o adunare nazistă la care vorbeşte Hitler.

Graumann promisese să obţină pentru Chapman un loc în apropiere de podium, „în primul sau al doilea rând", chiar dacă asta însemna să-l îmbrace în uniforma unui înalt reprezentant al regimului.

— Cred că dr. Graumann îşi va ţine promisiunea.

Chapman a făcut o pauză.

— Atunci îl voi asasina pe Hitler.

Reed tăcea uimit, dar Chapman continua să vorbească.

— Încă nu ştiu sigur cum voi face asta, dar, având în vedere cunoştinţele mele în materie de explozibili şi de materiale incendiare, ar trebui s-o pot face.

Reed şi-a venit în fire, spunând că îi va fi extrem de greu să se apropie de Führer suficient de mult pentru a arunca o bombă.

— Indiferent că reuşeşti sau nu, vei fi lichidat imediat.

Chapman a zâmbit.

— Ah, dar ce ieşire din scenă.

Reed n-a încercat să-l facă să se răzgândească. Au discutat până seara târziu despre posibilităţile pe care le avea. Chapman le-a spus că el nu va putea niciodată să ducă o viaţă normală în Marea Britanie, dat fiind trecutul lui; nu putea nici să rămână pentru totdeauna în Franţa ocupată. Aceasta era şansa de a da vieţii lui un sens, chiar dacă o sacrifica.

Scriindu-şi raportul în acea noapte, Reed a încercat să intuiască ce anume determinase acea ultimă şi extraordinară

întorsătură în afacerea Zigzag. În parte, oferta de a-l asasina pe Hitler părea să se fi ivit din nihilismul sinucigaş care uneori îl cuprindea pe Chapman. În acelaşi timp însă, el era avid de faimă, căutând „marea ieşire din scenă". Reed şi-a amintit că Chapman strânsese cândva tăieturi din ziare în care se vorbea despre infracţiunile lui: „Nu se poate gândi la un mod mai bun de a părăsi această lume decât acela de a face să-i apară numele cu litere de-o şchioapă în presa din toată lumea şi de a fi imortalizat în cărţile de istorie – aceste lucruri i-ar încununa gestul final." Era ceva disperat în acea misiune autoimpusă; oferta unui escroc de a-l asasina pe unul cu adevărat diabolic. Totuşi mai era ceva, o ciudată sclipire de eroism, un simţ al datoriei morale la un individ care, până atunci, nu se simţise obligat decât faţă de el însuşi. Reed era impresionat. „Cred că are un considerabil devotament faţă de Marea Britanie."

Capitolul 15

Freda și Diane

Unde era Freda? Chapman stăruia cu întrebările. Ceea ce fusese cândva o cerere era acum o pretenție. Era irascibil și devenea agresiv. Într-o seară, i-a mărturisit lui Backwell că, acum, pentru el nu conta decât grija față de Freda și Diane. Trebuia să-și repare greșelile. Polițistul raporta: „Vrea să se îngrijească de [copilul] care, a zis el, este singurul lucru care-l interesează."[1] Ba chiar a vorbit despre luarea în întreținere a lui Diane dacă Freda avea dificultăți, dar a recunoscut că acest lucru era „imposibil"[2] în actualele circumstanțe. I-a cerut lui Tooth ca, în eventualitatea morții lui, să-i dea lui Diane operele complete ale lui H.G. Wells la împlinirea vârstei de 16 ani. În același timp însă, se întreba dacă nu era mai bine ca fiica lui să nu „știe niciodată de existența lui [pentru că] doar o va dezavantaja și îi va cauza suferință și necazuri"[3].

„Problemele personale îi ocupau în mare măsură atenția"[4], raporta Backwell. Dacă uciderea lui Hitler era una dintre misiunile autoimpuse ale lui Chapman, grija pentru Freda și Diane era alta. Într-o noapte, și-a pierdut cumpătul și a mâzgălit furios un bilet către Tar Robertson: „Sursele mele de informații, practic, s-au epuizat. Aici, nu mai pot fi de folos și, din multe, multe motive personale, nu mai vreau să stau aici nicio zi în plus."[5] Backwell l-a dat mai departe, atașându-i o notă:

„Crede că situația lui actuală este intolerabilă, în condițiile în care se află din nou în țară și nu poate totuși să-și vadă vechile cunoștințe și să facă ce vrea. [...] În esență, este un om de acțiune, care nu poate avea din fire un mod de viață stereotip."[6] Backwell era convins că doar o întâlnire cu fosta lui iubită și cu fiica lor îl va readuce pe Chapman într-o dispoziție rezonabilă. „Problema legată de Freda pare să fie prezentă mereu în mintea lui"[7], scria el. „O întâlnire cu Freda îi va rezolva aproape toate problemele."

Reed se îndoia. Nu se știa cum ar reacționa Freda la o revedere. Riscul de securitate era prea mare, deoarece, „dacă îi purta ranchiună și își dădea seama că Zigzag s-a întors în țară, probabil că avea să meargă la poliție și să provoace o situație jenantă"[8]. Chiar dacă revederea decurgea bine, Freda trebuia inclusă cumva în povestea de acoperire a lui Chapman, ceea ce putea să-i pună în pericol pe ea și pe copil. I-a spus lui Chapman că poliția încerca în continuare să dea de urma Fredei, în timp ce „autoritățile" îi analizau cererea. Chapman a reacționat urât. A devenit mai „agresiv și mai capricios"[9] și a continuat să zacă în pat. Acum, Reed era alarmat. Chapman era convins că MI5 o găsise deja pe Freda, dar îi ținea intenționat despărțiți. Și avea dreptate.

Poliția o găsise pe Freda Elsie Louise Stevenson aproape imediat, pentru că, de câțiva ani, aceasta încerca să-l găsească pe Eddie Chapman „în legătură cu o cerere de pensie alimentară". Acum, locuia cu fiica ei într-o pensiune, în Cossington Road, nr. 17, în Westcliffe-on-Sea, comitatul Essex.

Viața Fredei devenise tot mai tristă după ce o părăsise Chapman, la 19 ani. Locuia în apartamentul din Shepherd's Bush când dispăruse el, în 1939, cu câteva săptămâni înainte să constate că era însărcinată cu Diane. Încercase să-l găsească pe Eddie, mai întâi, întrebându-i pe barmanii din Soho, apoi, pe

asociații lui infractori și, în sfârșit, mergând la poliție. Așa a aflat că era în Jersey, închis. I-a trimis scrisori și poze. Niciodată n-a primit niciun răspuns. Apoi, a venit invazia și n-a mai avut rost să-i scrie. În lumea interlopă din Londra s-a zvonit că Chapman ar fi fost împușcat de germani în timp ce încerca să evadeze din Jersey.

Freda a trecut peste asta. Era dansatoare, dar, după ce a început războiul, s-a dansat tot mai puțin. S-a mutat în Southend ca să fie aproape de mama ei. Ființă palidă, fragilă, cu ochi mari, căprui și gură mică, cu colțurile lăsate, era încrezătoare și blândă din fire, dar și uimitor de optimistă și o mamă extraordinar de protectoare. Tatăl ei, șofer de autobuz, murise înainte de nașterea ei, astfel că și Freda fusese crescută fără tată. Nu cerea ori nu aștepta multe de la viață, iar cu puținul pe care i-l oferea aceasta se descurca. În august 1941, a cunoscut un bărbat mult mai în vârstă, pe nume Keith Butchart, care conducea o fabrică de baloane, și s-a măritat cu el. Mariajul a eșuat aproape imediat. Într-o noapte, când Butchart era la cârciumă, Freda a luat-o pe micuța Diane, a dat foc noului costum al soțului ei și a plecat.

Locuia într-o pensiune și lucra cu jumătate de normă ca pompier când au venit cei doi ofițeri de la Special Branch. În micul salon de la intrare, aceștia i-au pus o mulțime de întrebări despre Eddie Chapman. Când au plecat, Freda a îmbrățișat-o pe Diane și a simțit un licăr de speranță.

Întorși în Crespigny Road, Tooth și Backwell au aflat că misiunea lor a devenit mai complexă, incluzând întreținerea și satisfacerea libidoului lui Chapman. Nu doar că trebuiau să gătească, să facă curățenie și să-l distreze pe cel pe care-l păzeau, acum, mai trebuiau și să-i găsească femei de moravuri ușoare. Cei doi polițiști au acceptat această nouă îndatorire cu o veselă resemnare. Până atunci, MI5 încercase să-l țină pe Chapman

departe de ceea ce Reed denumise cu delicateţe „relaxare feminină". Acum, li s-a spus că, dacă Chapman voia să se relaxeze, trebuia încurajat să o facă.

Pe 15 ianuarie, după ce au cinat la cârciuma „Landsdowne", Chapman şi Backwell s-au dus în zona prostituatelor din New Bond Street. După o negociere rapidă la uşa unei clădiri, Chapman a ales o prostituată care l-a dus într-un apartament de deasupra unei prăvălii. „Din fericire, chiar peste drum era o cârciumă"[10], a raportat Backwell, „şi mi-a promis că ne vedem acolo într-o jumătate de oră. S-a ţinut de cuvânt." Câteva zile mai târziu, escrocul şi poliţiştii au ieşit împreună să se „relaxeze". La „Lyons Corner House", au cunoscut două fete, pe Doris şi Helen, şi le-au invitat la cină. Bărbaţii s-au înţeles dinainte ca, dacă cineva avea să întrebe cu ce se ocupa Chapman, să spună că era membru al forţelor armate „tocmai întors din străinătate"[11] – o minciună care explica şi de ce nu era familiarizat cu viaţa din Marea Britanie în timp de război. Ultima dată locuise la Londra în 1939 şi îi trebuiseră câteva săptămâni să se obişnuiască cu raţionalizarea, cupoanele, stingerile şi adăposturile antiaeriene.

Vizita din New Bond Street, într-o oarecare măsură inevitabilă, a oferit doar o relaxare temporară. În scurt timp, Chapman era mai deprimat ca oricând. Paznicii lui s-au străduit şi mai mult să-l distreze. Într-o seară, dându-i lui Chapman un palton, o pălărie şi o eşarfă, l-au dus să vadă emoţionantul film de război *In Which We Serve*, cu Noel Coward, vechea lui cunoştinţă. Chapman a fost avertizat să fie atent şi, dacă vedea pe cineva cunoscut, să se facă nevăzut, apoi să se întâlnească cu paznicii lui într-un loc prestabilit. Lucrurile au mers bine o vreme şi, de câteva ori, Chapman a observat câţiva foşti asociaţi înainte ca aceştia să-l vadă pe el. „Era ceva uimitor la Eddie"[12], raporta Backwell. „Când venea vorba despre feţe şi descrieri, era

excelent. Adesea, la Londra, remarca chipuri pe care le mai văzuse în cu totul altă parte."

Trăsăturile lui Chapman erau însă şi ele distinctive. Într-o seară, la intrarea în restaurantul „Prince's" din West End, Chapman s-a trezit faţă în faţă cu un „spărgător"[13] într-un costum maro la două rânduri, pe care îl cunoscuse înainte de război. Roşu la faţă şi „uşor băut"[14], bărbatul a întins o mână şi a zis: „Noroc, străine, mă bucur să te văd."[15] Tooth s-a pregătit să intervină, dar Chapman „s-a uitat fix la individ, a zis un «noroc» de formă şi a coborât scările". Bărbatul l-a urmat, scuzându-se pentru greşeala făcută, dar insistând că Chapman era „imaginea identică [*sic*] a cuiva pe care îl cunoştea". În acest moment, Chapman a început să vorbească în franceză – „o remarcă amuzantă despre ce înseamnă să ai un frate geamăn" – şi l-a lăsat pe individ în uşă, cu gura căscată. Backwell a considerat că şmecheria a funcţionat: „Bărbatul s-a scuzat şi a plecat, cumva uimit, dar, cred eu, destul de sigur că făcuse o greşeală."[16] Chapman a susţinut că a uitat numele bărbatului; niciunul dintre paznicii lui nu l-a crezut. „Cred că e normal ca Zigzag să nu dezvăluie numele acestui spărgător dintr-un simţ al loialităţii faţă de foştii lui asociaţi", reflecta Reed. „La urma urmei, chiar nu e treaba noastră."[17]

Incidentul n-a făcut altceva decât să accentueze frustrarea lui Chapman în legătură cu starea sa de semicaptivitate, în care putea observa Londra pe care o ştia, dar fără să facă parte din ea. A cerut să-l vadă pe Winston, fratele lui mai mic, despre care credea că era în armată, dar i s-a spus că „verificările noastre de până atunci arătau că fratele lui era în India"[18] (ceea ce era fals). Într-o noapte, s-a gândit să iasă pe geam şi să se ducă în West End, dar conştiinţa l-a oprit când şi-a dat seama că „acest lucru nu era în interesul muncii lui sau al tovarăşilor lui"[19]. Tânjea totuşi după vechii lui prieteni şi i-a cerut lui Reed

să o găsească pe Betty Farmer. Reed nu era sigur dacă voia asta în scopuri amoroase sau pentru a se scuza că o abandonase într-un mod atât de spectaculos în sala de mese a unui hotel din Jersey cu trei ani în urmă. Ca întotdeauna, motivele lui Chapman erau greu de ghicit: era un individ căruia îi plăcea să aibă de unde alege, care părea incapabil să-şi asume un risc fără să se protejeze. Ultima urmă lăsată de Betty Farmer era declaraţia ei înduioşătoare dată poliţiei din Jersey în 1939. Dispăruse. Reed s-a gândit că aşa era mai bine. Viaţa sentimentală a lui Chapman era deja suficient de complicată.

S-a luat hotărârea de a se aranja o întâlnire cu una dintre foarte puţinele cunoştinţe ale lui Chapman în care se puteau încrede, regizorul de cinema Terence Young, care era acum ofiţer de informaţii ataşat Field Security Section, Divizia Blindate de Gardă, din Forţele Interne. Între timp, Young devenise o celebritate, un regizor de film promiţător, şi se făceau demersuri pentru a-l scoate din armată ca să realizeze filme de propagandă. Se spunea că Churchill era „personal interesat" de acest proiect. Young a fost abordat de Marshall de la secţia B1A şi întrebat la un ceai dacă voia să se întâlnească cu Chapman, în condiţii de maximă confidenţialitate, pentru „a vorbi despre unii dintre vechii lui prieteni"[20] şi „pentru a-i ridica moralul"[21]. Young a fost încântat, spunând că se întrebase adesea ce se întâmplase cu vechiul şi nărăvaşul lui prieten. „A spus că Zigzag e un escroc şi că mereu va fi aşa", a raportat Marshall, „dar că este un camarad extraordinar."

Young a continuat prin a vorbi despre lumea opulentă, destrăbălată în care se învârtise Chapman înainte de război, despre oamenii pe care îi cunoscuse din „lumea filmului, teatrului, literaturii, politicii şi diplomaţiei" şi despre popularitatea lui, „mai ales printre femei". Marshall a întrebat dacă se putea avea încredere în Chapman în munca de informaţii. Young a fost

ferm: „I s-ar putea da cea mai grea misiune ştiut fiind că o va duce la îndeplinire şi niciodată nu îl va trăda pe cel care l-a trimis, dar, în paranteză fie spus, era foarte probabil că îl va jecmăni pe cel care l-a trimis. [...] Apoi, va duce la bun sfârşit misiunea şi se va întoarce la cel pe care l-a jecmănit ca să raporteze." Pe scurt, puteai să te bazezi pe el, indiferent ce i se cerea să facă, dar era complet lipsit de încredere din toate celelalte puncte de vedere.

Chapman şi Young s-au întâlnit la o cină târzie, într-un separeu discret de la „Savoy", cu Marshall ca însoţitor. Au părut „încântaţi să se vadă, iar conversaţia a fost foarte animată", a raportat Marshall. În timp ce băutura curgea, discuţia a ajuns la război, iar Young şi-a exprimat opinia potrivit căreia victoria Aliaţilor era „inevitabilă". Chapman a replicat, spunând că era o părere „nejustificat de optimistă, care reflectă suficienţă", înainte să se lanseze într-o adevărată odă adusă „idealismului lui Hitler, precum şi puterii şi eficienţei soldatului german". În ciuda eforturilor de reeducare depuse de Tooth şi Backwell, erau încă vizibile efectele vieţii duse de acesta printre nazişti. În drum spre casa din Crespigny Road, Marshall l-a avertizat pe Chapman în legătură cu „absurditatea exprimării unor asemenea puncte de vedere, indiferent cât de adevărate ar fi".

Încrederea lui Chapman în eficienţa armatei germane era subminată în alt fel: Abwehrul avea încă dificultăţi tehnice cu radiorecepţia. Sursele ultrasecrete au dezvăluit că o nouă staţie radio, cu numele de cod „Horst", deservită de un radiotelegrafist cu normă întreagă, identifcat drept *Leutnant* Vogy, fusese creată special la St Jean de Luz pentru a recepţiona mesajele lui Fritz. Pe 14 ianuarie însă, Maurice a transmis un mesaj în care îi spunea lui Chapman că trebuia să expedieze în continuare mesajele „orbeşte" pentru că noua antenă căzuse. Această nouă dovadă de prostie le-a dat şansa de a-i pune pe germani în defensivă.

Următorul mesaj transmis de Fritz lui Von Gröning a fost, după spusele lui Chapman, „un spectacol slab": „FFFFF DEZGUSTAT ŞI ÎNGRIJORAT DE LIPSA DE RECEPŢIE. CATEGORIC, LUCRU DE MÂNTUIALĂ. MI S-A PROMIS SPRIJIN DEPLIN ŞI AM NEVOIE DE EL. TREABA MERGE MINUNAT. AM LISTA COMPLETĂ CU TOT CE VREŢI. TREBUIE SĂ FACEŢI CEVA SĂ REZOLVAŢI PROBLEMA. F. "[22]

În următoarele zile, traficul radio al Abwehrului a fost studiat pentru a se evalua efectele acestui atac. Nu s-a întâmplat nimic. Evident, radiotelegrafistul decisese pur şi simplu să nu dezvăluie mesajul în cauză ca „să nu atragă mânia"[23] lui Von Gröning, cum se exprima Reed. Nu era nici prima, nici ultima dată când rotiţele unei mari maşinării luau o decizie unilaterală pentru a-l împiedica pe şef să afle de incompetenţa lor. După câteva zile, Maurice a transmis un mesaj împăciuitor, spunând că antena fusese reparată şi „fuseseră făcute noi reglaje"[24]. Din acel moment, transmisia şi recepţia au funcţionat perfect.

Backwell l-a luat pe Chapman la cumpărături, pentru bombe. Ca să-i convingă pe germani că a distrus fabrica De Havilland cu explozibili, Chapman trebuia să vadă dacă era posibil, de fapt, să obţină ingredientele necesare. A fost uimitor de simplu. De la Timothy Whites, au cumpărat clorat de potasiu sub formă de erbicid. De la Boots, din Harrow, au luat permanganat de potasiu şi nitrat de potasiu. J.W. Quibell, din Finchley Road, a fost bucuros să-i vândă lui Chapman floare de sulf, cristale de naftalină şi pulbere de aluminiu sub formă de vopsea argintie; făina şi zahărul puteau fi cumpărate, la un anumit preţ, de la orice băcan. Deşi Marea Britanie era afectată de raţionalizare, cumpărarea materialelor necesare fabricării unei bombe artizanale era floare la ureche. (De fapt, ar fi fost mai greu să faci rost de ingrediente pentru un tort ca lumea.) Lista de cumpărături a lui Chapman n-a fost niciodată pusă la îndoială: când acesta a cerut, din greşeală,

„Kalium”[25] (cuvântul german pentru potasiu), asistentul unui farmacist a crezut pur și simplu că i s-a cerut calciu. Întors în Crespigny Road, Chapman a făcut experimente „la scară mică”, amestecând diverse substanțe explozive. De data asta, n-a exersat aruncând ceva în aer: spre deosebire de vecinii din Franța, cu siguranță, oamenii de treabă din Hendon n-ar fi acceptat să se trezească în spatele casei cu butuci în flăcări. „Asta l-a ținut ocupat pe Eddie”[26], scria Backwell, deși „era foarte agitat și nu putea să se concentreze prea mult asupra unui lucru.”

Chapman ar fi trebuit, poate, să fie mulțumit că făcea bombe, îi punea la punct pe germanii lui, se întâlnea cu prieteni vechi, le trimitea mesaje tăioase șefilor lui germani și încropea o poveste de acoperire. Era însă nefericit. Tânjea să o vadă pe Freda, iar copilul devenise o obsesie. Nu prea vorbea despre altceva. Reed și-a dat seama că o problemă era pe cale să stârnească o adevărată criză: „În această stare de spirit, putea să se întoarcă ușor împotriva noastră când se ducea înapoi pe continent, dezvăluind inamicului legătura cu noi. Chiar dacă nu se întâmpla așa ceva, probabil că nu ar mai fi fost dispus să ducă la îndeplinire nicio misiune dată de noi și ar fi acționat pe de-a-ntregul sub imboldul momentului și după bunul lui plac.”[27]

Marshall, adjunctul lui Reed, a fost trimis să aibă o discuție deschisă cu Chapman, la o sticlă de whisky. Marshall era o fire înțelegătoare și un excelent ascultător. Pe măsură ce au băut și au stat de vorbă, Chapman a început să-și deschidă sufletul cum n-o mai făcuse niciodată. A vorbit doar în franceză, lucru care „are tendința să-i înlăture rezervele pe care le are din fire și să-l determine să-și exprime cele mai ascunse gânduri”[28], nota Marshall. Chapman a vorbit despre copilăria grea, resentimentele provocate de lipsa de educație, nerăbdarea și dorința lui de a repara greșelile din trecut, ca și despre dorința de a găsi o rațiune de a trăi sau de a muri.

Au vorbit până la trei dimineața. Relatarea de nouă pagini a lui Marshall despre această conversație „serioasă și intimă"[29] este unul dintre cele mai revelatoare documente din dosarul Zigzag: un studiu complet despre caracterul unui om care se luptă cu aspectele contradictorii ale firii lui.

„Se străduiește, poate pentru prima dată, să se înțeleagă pe sine și să înțeleagă sensul vieții", scria Marshall. „În ultimii trei ani, a descoperit reflecția, pe H.G. Wells, literatura, motivele altruiste și frumusețea. Deși nu regretă trecutul, simte că locul lui nu este în societate și ar fi mai bine dacă ar muri – dar nu inutil. Vrea să plătească pentru lucrurile rele pe care le-a făcut. Nu se poate mulțumi cu faptul că a făcut ceva important dacă nu realizează el însuși ceva concret."

A mărturisit că era împărțit între patriotism și egoism și că „se lupta cu el însuși". Până atunci, mereu „acționase pentru sine și făcuse ce voise să facă", dar se schimbase. „Acum, își dăduse seama că trebuia să se gândească la alții, iar lucrul ăsta i se părea foarte greu." La un moment dat, Chapman s-a întors către interlocutorul lui cu aerul unui om suferind și l-a întrebat: „Crezi că viața personală e mai importantă decât țara sau idealurile?"

Marshall i-a răspuns că nu.

Următoarea întrebare a fost și mai profundă: „Care crezi că e rostul vieții?"

De data aceasta, Marshall a răspuns: „I-am spus că eu cred că omul se înalță spre un destin superior, că s-a luptat să se ridice de la stadiul de maimuță până la actuala formă de civilizație, că evoluează treptat și că este de datoria fiecăruia dintre noi să ajute omul în această ascensiune."

Marshall și-a dat seama cât de moralizator trebuia să fi sunat răspunsul lui și a adăugat repede: „Asta nu înseamnă neapărat că trebuie să fim «cumințenia întruchipată». Războiul e o bestialitate."

Chapman a cântărit vorbele lui Marshall, remarcând că aceasta era şi credinţa lui H.G. Wells şi, în măsura în care avea aşa ceva, propria lui filosofie. Au vorbit despre socialism şi capitalism, despre patriotism şi datorie. „Se părea", credea Marshall, „că se gândise la acele lucruri pentru prima dată şi le considera o mare descoperire, ceea ce, de fapt, şi sunt."

Acum, a fost rândul lui Marshall să pună o întrebare: „Ce rol îţi propui să joci tu personal pentru a-l ajuta pe om în lupta pe care o duce?"

Răspunsul lui Chapman a fost dezolant: „Viaţa mea are o mică însemnătate; ar fi mai bine să mor – nu să-mi dau viaţa fără rost, ci să fac ceva prin care să pot plăti [*sic*] pentru greşelile pe care le-am comis."

Marshall a replicat că asta era „ieşirea din scenă a unui laş. Dacă mori acum, înseamnă că te recunoşti înfrânt. Acum, eşti un om care gândeşte. Omul trebuie să evolueze, iar tu trebuie să-ţi joci rolul în înfăptuirea acestui progres. Tu decizi dacă o victorie britanică va ajuta omenirea în progresul ei sau dacă ar fi mai bine să triumfe principiile naziste".

Chapman a răspuns că se hotărâse deja în această privinţă: „Anglia nu trebuie să piardă războiul."

Marshall s-a gândit că Chapman „a văzut prea multă brutalitate şi oroare, populaţia franceză intimidată [şi] brutalitatea Gestapoului" pentru a putea să stea deoparte. Marshall s-a îndreptat spre casă în zori, pe o vreme rece, convins că, acum, Chapman „îşi va juca rolul".

Reed a fost fascinat de raportul lui Marshall despre discuţia avută cu Chapman şi l-a descris ca pe „cel mai valoros studiu psihologic"[30]. Acesta dezvăluia un om nerăbdător să-şi facă datoria, dar şi determinat să găsească o rezolvare la frământările lui interioare. Chapman nu putea să-şi găsească „destinul

superior" în războiul cu Hitler până nu se împăca cu cineva aflat mai aproape. Era momentul să înceapă operațiunea „Freda".

La 26 ianuarie 1943, Freda și Diane au fost aduse cu mașina la Londra și cazate la Hotelul „Brent Bridge". Revederea a avut loc seara. Backwell și Tooth, foarte amabili, au oferit flori, o sticlă de șampanie și au avut grijă de copilă. În timp ce Freda Stevenson și Eddie Chapman s-au familiarizat din nou unul cu celălalt într-o cameră de la etaj, polițiștii s-au jucat cu Diane, care avea trei ani, în holul hotelului. Eddie a fost instruit să-i spună Fredei că evadase din Jersey și că, în schimb, poliția renunțase la toate acuzațiile. „Acum, urma să se înroleze și să fie trimis în străinătate."[31] Ea a acceptat explicația fără întrebări. A doua zi, Freda și Diane s-au mutat în Crespigny Road pentru a deveni, cum spunea Backwell, „parte a unei gospodării"[32] care era formată acum dintr-un escroc și agent dublu, o dansatoare devenită pompier, un copil mic plin de energie și doi polițiști foarte răbdători.

Freda a reintrat în viața lui Chapman la fel de brusc și de total cum ieșise el din a ei cu aproape patru ani în urmă. În această bizară parodie a vieții domestice, Chapman nu și-a mai dorit să meargă în West End sau să se întâlnească cu foștii lui tovarăși, ci părea „chiar mulțumit să se limiteze la cercul nostru"[33]. Din când în când, seara, tânărul cuplu ieșea la plimbare, braț la braț, pe Hendon Way, iar un polițist îi urma de la distanță, pe când celălalt avea grijă de Diane și făcea menajul.

Desigur că sarcina dublă de a avea grijă de o gospodărie extinsă și de a supraveghea un agent dublu neverificat ridica probleme logistice. Freda se mutase în dormitorul lui Chapman. Astfel, dificultatea consta în „a o determina pe Freda să se trezească, să se îmbrace și să coboare înainte de 9.45, când, în baie sau pe scări, se putea auzi zgomotul telegrafului." O altă problemă era că doamna West, menajera, venea dimineața și trebuia oprită să folosească aspiratorul în timp ce Chapman transmitea.

Într-o seară, în jurul orei 19, Chapman a anunţat că el şi Freda se duc la culcare. „Eddie, transmitem la ora 21"[34], i-a şoptit Reed în timp ce cuplul pleca. „Nu uita."

La 20.00, Reed a urcat pe vârfuri şi a bătut uşor la uşă. „Ai o oră, Eddie." Niciun răspuns.

La 20.45, Reed a bătut cu putere în uşă. „Mai ai doar cincisprezece minute, Eddie."

Chapman a scos capul. „Oh, nu, nu doar cincisprezece minute", a zis el şi a dispărut iarăşi înăuntru.

Reed se întreba dacă va trebui să intre şi să le întrerupă chiar el partida de amor., dar., când mai rămăseseră doar câteva minute, în sfârşit, a ieşit Freda cu părul răvăşit.

Femeia a reacţionat la acest subterfugiu cu o impresionantă lipsă de interes. Iubitul ei rareori ieşea din raza vizuală a unuia sau, de cele mai multe ori, a doi bărbaţi robuşti, care îi urmăreau fiecare mişcare. Alţi bărbaţi, de obicei, în haine civile, dar mai ales unul cu nişte splendizi pantaloni ecosez, veneau şi plecau la ore ciudate, iar Fredei i se spunea adesori să facă o plimbare lungă cu copilul. Uneori, Eddie putea fi auzit exersând substantivele germane. În dulapul din bucătărie erau nişte chimicale cu un aspect foarte ciudat. „Freda trebuie să se fi obişnuit cu întâmplările stranii"[35], credea Backwell. „Niciodată n-a pus însă nicio întrebare." Când ea şi Chapman locuiseră împreună în Sterndale Road, văzuse venind şi plecând întruna tot felul de bărbaţi dubioşi, a căror prezenţă şi ale căror treburi nu-i fuseseră niciodată explicate, astfel că e posibil să i se fi părut că lucrurile stăteau ca pe vremuri. „Cu toate că ştia foarte puţin din ceea ce se întâmpla, a acceptat situaţia fără să pună întrebări şi s-a obişnuit ca noi, cei trei, să fim mereu împreună"[36], scria Tooth.

Schimbarea stării de spirit a lui Chapman s-a produs imediat. „De când le-a văzut pe Freda şi pe copilă, E a fost într-o dispoziţie foarte bună şi spune că întreaga lui concepţie despre

viitor s-a schimbat. Acum, are un «*raison d'etre*»*. Şi-a pierdut interesul pentru alte femei şi pentru ieşirile în oraş şi spune că e pregătit să rămână în acest cartier, să se ocupe de cazul lui şi să se pregătească de întoarcerea sa în Franţa."[37] În locul morocănosului deprimat dinainte, noul Chapman părea extrem de exuberant. Îşi iubea la nebunie fiica, un copil plin de energie, a cărui vitalitate şi gălăgie umpleau casa. Nihilismul sumbru al lui Chapman a făcut loc unui optimism şi unei încrederi în sine la fel de exagerate. Ba chiar a început să vorbească despre ce va face când se va sfârşi războiul, lucru pe care nu îl mai făcuse înainte. A vorbit despre mutarea în Polonia împreună cu Freda, despre deschiderea unui cabaret sau, pur şi simplu, despre întoarcerea la infracţiuni, căci se îndoia de „capacitatea lui de a duce o viaţă supusă legii"[38]. Se întreba însă şi dacă ar putea fi loc pentru el în serviciile secrete, întrucât asta „ar satisface nevoia lui de acţiune"[39].

În sinea sa, Tooth se îndoia foarte mult că MI5 l-ar primi pe Chapman definitiv în rândurile sale, dar a observat că tânărul avea o atitudine pozitivă: „Înainte, nu credea în existenţa unui viitor pentru el şi nu îşi dorea unul."[40] Întrucât îndeplinise o misiune – reunirea cu Freda şi cu copilul lui – acum, Chapman era nerăbdător să o ducă la îndeplinire pe următoarea, actul simulat de sabotaj asupra fabricii De Havilland.

„Ce bărbat!"[41], a scris Ronnie Reed, aflând că succesul operaţiunii „Freda" depăşise toate aşteptările. „Este extraordinar cât de evident pare un plan de acţiune după ce a fost pus în practică. Introducerea unei anumite femei în acest caz a contribuit la depăşirea aproape tuturor dificultăţilor şi a schimbat întregul tablou al problemelor lui emoţionale şi al atitudinii lui faţă de viaţă."[42] Printr-o ciudată coincidenţă, s-a descoperit că, în

* Raţiune de a fi (fr.) (n. red.).

perioada în care el era la închisoare, fusese declarat divorțul lui Chapman de Vera Freiberg. Imediat a cerut-o în căsătorie pe Freda, care, în mod înțelept, a spus că poate ar trebui să mai aştepte până la întoarcerea lui din armată.

Nu era doar altruism în satisfacția manifestată de MI5 față de întorsătura pe care o luaseră evenimentele: erau şanse mult mai mici ca Eddie Chapman, cu o logodnică şi un copil în Marea Britanie, să treacă de partea Germaniei. Dat fiind trecutul său, cererea în căsătorie a lui Chapman de azi putea fi foarte bine uitată mâine, dar, aşa cum remarca Reed cu înțelepciune, „această hotărâre îi oferă un motiv puternic să se întoarcă în Teritoriul Aliaților”[43]. Supraveghetorii britanici ai lui Chapman erau, în general, oameni onorabili şi cinstiți, dar recunoşteau un mijloc de constrângere atunci când exista unul. Aşa cum germanii îl țineau ostatic pe Faramus pentru loialitatea lui Chapman, MI5 putea acum să aibă grijă de Freda, câtă vreme Chapman era cuminte. Desigur, această idee nu a fost rostită niciodată în termeni atât de direcți. Ce rost ar fi avut o asemenea grosolănie?

În ceea ce o priveşte pe Freda, poate că ea chiar nu şi-a dat seama niciodată de rolul esențial jucat în acea poveste şi nici nu şi-a imaginat că politicoşii vizitatori care o tratau într-un mod atât de respectuos aveau un motiv ascuns; poate că niciodată n-a pus nicio întrebare deoarece chiar nu a suspectat nimic. Totuşi Freda era o luptătoare înnăscută şi, dacă înțelegea rolul pe care îl juca, era mult prea şmecheră să o spună.

Capitolul 16

Abracadabra

Ca să-i convingi pe germani că fabrica de avioane De Havilland a fost distrusă, fără să provoci pagube reale, era nevoie de o adevărată magie. Aşa se face că a fost chemat un magician. În acest moment, intră în scenă scamatorul profesionist, vedeta londoneză, cea mai extravagantă armă secretă a Marii Britanii, Jasper Maskelyne. Acesta provenea dintr-o veche familie de magicieni, alchimişti şi astronomi (bunicul lui fusese un faimos scamator în epoca victoriană), iar în anii 1930 era deja foarte cunoscut ca maestru iluzionist, specializat în prestidigitaţie şi în demascarea falşilor spiritişti. Era şi un priceput inventator. (Unul dintre cele mai durabile daruri făcute de el umanităţii este uşa de toaletă cu monedă. Când „dai un penny", îi datorezi asta lui Jasper Maskelyne.) Arăta ca un adevărat magician, cu mustaţă dată cu fixativ şi despărţită pe mijloc, ca a unui star, cu joben şi baghetă magică. Era foarte isteţ şi insuportabil de vanitos.

Când şi-a pus pentru prima dată talentul de magician în slujba efortului de război, a fost respins pe motiv că era comediant (ceea ce era) şi a fost pus să-i distreze pe soldaţi. Până la urmă însă, generalul Archibald Wavell, inventivul comandant al forţelor britanice din Africa de Nord, şi-a dat seama că aptitudinile lui Maskelyne puteau fi valorificate pe câmpul de luptă. Maskelyne a fost trimis în Deşertul Libiei, unde a înfiinţat

„Trupa Magică", poate cea mai excentrică unitate militară care a existat vreodată, din care făceau parte un specialist în chimie analitică, un caricaturist, un infractor, un creator de decoruri, un restaurator de tablouri, un tâmplar și un soldat profesionist, care se ocupa cu documentele militare. Trupa a început să joace farse inamicului. A construit submarine și avioane false, a camuflat tancuri sub formă de camioane și a reușit să ascundă o parte a Canalului Suez folosind un sistem de oglinzi și proiectoare rotative care au creat pe cer un vârtej orbitor cu un diametru de 14 kilometri.

Maskelyne a contribuit la câștigarea Bătăliei de la El Alamein prin realizarea unui șir întreg de „trucuri, șmecherii și dispozitive" menite să-l convingă pe Erwin Rommel că britanicii aveau să contraatace dinspre sud, nu dinspre nord. În 1942, Trupa Magică a construit peste două mii de tancuri fictive și o falsă conductă de apă pentru această armată imaginară. Conducta construită pe jumătate era ușor de văzut din aer, iar ritmul lent în care se lucra la ea pare să-i fi convins pe germani că un atac era cu neputință înainte de noiembrie. Rommel s-a dus acasă în concediu, iar atacul a început pe 23 octombrie. După victorie, Churchill a lăudat „minunatul camuflaj" care a contribuit la obținerea ei.

Acesta era deci omul care putea să facă să dispară fabrica De Havilland într-un nor de fum. Potrivit afirmațiilor lui Charles Fraser-Smith, un furnizor de dispozitive militare pentru serviciile secrete, care, mai târziu, avea să fie imortalizat în romanele cu James Bond ca domnul „Q", lui Maskelyne i s-a cerut să facă în așa fel încât, „de sus, să pară că locul respectiv a fost distrus pe vecie"[1]. Cu acordul lui Tar Robertson și al colonelului John Turner, șeful secției de camuflaj din Ministerul Aerului, a început să prindă contur un plan de simulare a sabotării fabricii.

La început, s-au gândit să întindă foi de azbest peste acoperiș, iar apoi, pur și simplu, să provoace un incendiu puternic,

care, cu siguranță, putea fi văzut de avioanele germane de recunoaștere. Masterman s-a opus acestei idei, spunând că flăcările ar fi o țintă foarte tentantă pentru Luftwaffe; exista „riscul ca germanii să încerce să bombardeze fabrica în timp ce focul ardea"[2]. În schimb, s-a decis să se realizeze un camuflaj atât de convingător, încât să pară, atât de jos, cât și de sus, că o bombă foarte puternică explodase în interiorul fabricii.

Tehnicienii au construit patru replici ale transformatoarelor secundare, din lemn și papier mâché, vopsite în gri metalic. Două dintre ele aveau să fie răsturnate ca și cum ar fi fost aruncate de suflul exploziei. Adevăratele transformatoare urmau să fie acoperite cu plasă de sârmă și cu tablă ondulată, vopsite în așa fel încât să arate, de deasupra, ca o „groapă imensă"[3]. În noaptea în care trebuia pusă în scenă păcăleala, porțile mari din lemn care dădeau spre clădirea transformatoarelor aveau să fie înlocuite cu niște porți deformate și rupte. Pereții clădirii mai mici trebuiau acoperiți cu prelate vopsite astfel încât să arate ca un zid de cărămidă pe jumătate dărâmat, iar celelalte ziduri trebuiau acoperite cu funingine, de parcă ar fi fost înnegrite din cauza unei explozii. Împrejurul fabricii, pe o rază de 30 de metri, urma să se împrăștie moloz și sfărâmături. Colonelul Turner l-a asigurat pe Tar că piloții avioanelor de recunoaștere, precum și orice agent german trimis să cerceteze daunele vor fi păcăliți cu desăvârșire.

Chapman i-a transmis lui Von Gröning următorul mesaj: „FFFFF WALTER GATA DE PLECARE. ÎNCEPEȚI PREGĂTIRILE PENTRU ÎNTOARCEREA MEA. F."[4]

Meteorologii militari au studiat prognoza meteo și fazele lunii. Pe baza lor, au stabilit că înscenarea atacului se putea realiza cel mai bine în noaptea de 29 spre 30 ianuarie, când aveau să fie puțini nori (permițându-le germanilor să vadă ce se făcuse), dar și multe ore de întuneric deplin. În noaptea respectivă, luna

nu răsărea decât la 2.30 dimineața, oferindu-le magicienilor cel puțin trei ceasuri de întuneric în care să-și poată face treaba.

Crearea unui decor convingător era doar jumătate din producție. Pentru a-i convinge pe germani, articolele apărute în presă trebuiau falsificate și ele, iar pentru asta era suficient un singur ziar, *Times*, „Zeul Fulgerelor", cum i se mai zicea, organul de presă al puterii din Marea Britanie. Chapman stabilise cu Stephan von Gröning să-i transmită mesaje prin intermediul ziarului *Times*; MI5 avea să folosească acum aceeași metodă directă de comunicare pentru a-i servi o minciună.

Redactorul-șef al ziarului era Robert Barrington-Ward, un stâlp al integrității presei, care urmase aceeași universitate ca John Masterman. Cu toate acestea Masterman a avertizat că introducerea în joc a lui Barrington-Ward putea fi „extrem de dificilă"[5]. Masterman i-a prezentat pe scurt situația, subliniind importanța operațiunii, apoi a întrebat dacă ziarul ar fi de acord să „publice, sâmbătă dimineață, un scurt paragraf după incident"[6]. Barrington-Ward a refuzat politicos, cu părere de rău, dar ferm, spunând că, „deși i-ar plăcea să ajute, ideea că ar trebui să insereze în *Times* ceea ce, de fapt, era o știre falsă contravenea întregii sale politici. Nu doar reputația, ci și utilitatea publică a ziarului depindea în totalitate de principiul conform căruia acesta n-ar trebui să insereze niciodată o știre pe care nu o considera adevărată". Masterman a obiectat. Acel paragraf fals era „o bagatelă în sine". Barrington-Ward nu s-a clintit: „Cu respect, răspunsul e «nu»."

Teoretic, redactorul-șef de la *Times* avea dreptate: când un ziar independent, chiar și în vreme de război, publică deliberat minciuni, nu mai poate fi considerat nici independent, nici ziar. Barrington-Ward l-a convins de asemenea pe Masterman să renunțe la încercarea de a „planta" povestea falsă în presă prin intermediul Ministerului Informațiilor pentru că asta însemna

fie să mintă ziarele, fie, şi mai rău, să le dezvăluie jurnaliştilor şiretlicul folosit, strategie care, cu siguranţă, avea să ducă la dezastru, pentru că cei mai mulţi sunt din fire incapabili să ţină un secret. În schimb, Barrington-Ward l-a sfătuit pe Masterman să-i „abordeze în particular" pe alţi colegi de breaslă, cu principii etice mai puţin ferme: redactorul-şef de la *Daily Telegraph* sau de la *Daily Express*. Masterman nu era obişnuit să i se ţină lecţii de etică. Oarecum jenaţi, cei doi şi-au dat mâna şi au căzut de acord să considere că discuţia lor „nici nu a avut loc".

Arthur Christiansen, redactorul-şef de la *Daily Express*, a fost fie mai puţin capricios, fie mai patriot, fie amândouă. Şi el a spus că, acceptând să joace un rol în această farsă, „trebuia să publice deliberat ceva ce ştia că nu era adevărat"[7], dar se bucura să fie de ajutor. Chiar i-a plăcut ideea de a-i păcăli pe germani, dar a spus că, potrivit regulilor cenzurii pe timp de război, nu trebuia să publice nimic care putea să-l încurajeze pe inamic. Distrugerea unei importante fabrici de avioane făcea parte, categoric, din categoria ştirilor nepublicabile, iar dacă dădea publicităţii această informaţie, „cenzorii, de îndată ce ar vedea paragraful, ar sări imediat cu gura pe el la telefon"[8]. Au ajuns atunci la un compromis: Christiansen avea să publice ştirea falsă, dar numai în prima ediţie a ziarului, care era trimisă la Lisabona, de unde urma să fie distribuită, prin consulatul german, în Germania şi în teritoriile ocupate. Dacă germanii descopereau vreodată că ştirea a apărut doar în prima ediţie, aveau să tragă pur şi simplu concluzia că cenzorul a observat-o şi l-a obligat pe redactor să o scoată din ediţiile ulterioare. Masterman a redactat o ştire de un paragraf cu privire la un eveniment care nu se întâmplase şi care nu avea să se întâmple niciodată. Christiansen, chicotind, a transpus-o în limbaj jurnalistic.

Chapman i-a transmis lui Von Gröning un mesaj referitor la data planificată a acţiunii de sabotaj: „FFFFF PREGĂTIRILE

PENTRU WALTER SUNT ACUM GATA. OBIECTIVELE SUNT STAŢIILE AUXILIARE."[9]

Ultimele elemente ale complexei intoxicări fuseseră stabilite. Comandamentul Aviaţiei de Vânătoare a fost instruit să fie atent la avioanele de recunoaştere din zona Hatfield, dar să nu le atace sub niciun motiv. Dacă vreunul dintre angajaţii fabricii întreba despre prelatele vopsite, proprietarul fabricii trebuia să spună că făceau parte dintr-un test „menit să verifice dacă în pozele făcute la mare înălţime se pot vedea pagubele minore"[10]. Dacă apărea presa, trebuia să i se spună că „s-a întâmplat ceva, un lucru lipsit însă de importanţă, despre care nu merita să se scrie"[11]. Aceasta ar fi dat de lucru maşinii de răspândit zvonuri.

Când s-a lăsat întunericul, o echipă de experţi camuflaţi din trupele de geniu, care includea şi câţiva decoratori care lucraseră la Old Vic*, s-a strecurat în fabrica de avioane De Havilland şi a început să pună la cale marea păcăleală. E posibil ca Maskelyne să fi condus echipa sau să fi urmărit pur şi simplu totul de pe margine. Aşa era el: acum îl vedeai, acum nu îl mai vedeai. Deşi era vorba despre un act de prestidigitaţie la scară industrială, totuşi, în câteva ore, experţii în camuflaj au terminat, iar Ronnie Reed i-a privit dispărând în „beznă"[12]. Puţin înainte de miezul nopţii, locuitorii din Hatfield au fost treziţi de o explozie puternică.

Zorii au luminat un peisaj devastat. Locul falsei explozii era „înconjurat de haos", cum spunea Reed. Cărămidă, moloz, fiare îndoite, bucăţi de beton şi lemne despicate erau împrăştiate peste tot în curtea staţiei auxiliare. Dintr-o parte, clădirea mai mică părea să fi fost lovită cu un ciocan uriaş, iar transformatoarele false zăceau distruse printre dărâmături, ca intestinele unui

* Unul dintre cele mai vechi teatre londoneze, fondat la 1818 (n. red.).

imens animal eviscerat. Chiar şi omul de la sala cazanelor era convins, pentru că s-a dus la biroul fabricii într-o „stare de mare agitaţie”[13] şi strigând că o bombă a lovit clădirea. A fost ridicat repede un paravan pentru a-i ţine la distanţă pe curioşi.

Tar Robertson a analizat treaba făcută de magician şi s-a declarat încântat. „Întregul tablou era foarte convingător”, a scris Reed. „Fotografiile aeriene realizate de la o înălţime mai mare de 600 de metri arătau distrugeri semnificative fără să stârnească vreo suspiciune.” Condiţiile meteo nu erau ideale, existând un strat dens de nori, dar dacă „cealaltă parte ar fi venit în vizită”, ar fi văzut o „scenă a distrugerii”, o păcăleală pictată pe pânză. Asta, scria Fraser-Smith, era „capodopera lui Maskelyne”[14].

Chapman a transmis o radiotelegramă triumfătoare: „FFFFF WALTER EXPLODAT ÎN DOUĂ LOCURI.”[15] În noaptea respectivă, Stephan von Gröning, exultând, a comandat „şampanie pentru toţi”[16] cei din La Bretonnière. Imediat a venit un răspuns: „FELICITĂRI PENTRU REZULTATUL BUN OBŢINUT CU WALTER. TE ROG TRIMITE INFORMAŢII DESPRE RELATĂRILE DIN PRESĂ. O SĂ FACEM TOT CE PUTEM SĂ ARANJĂM ÎNTOARCEREA TA. AŞTEPTĂM PROPUNERI.”[17]

DAILY EXPRESS

Luni, 1 februarie 1943
Ediţia întâi

EXPLOZIE LA FABRICĂ

Se fac cercetări cu privire la cauza unei explozii produse la o fabrică de la periferia Londrei. Se pare că pagubele sunt minore şi nu există pierderi de vieţi omeneşti.

Caracterul foarte concis al ştirii apărute în ziar trebuia să dea de înţeles că erau mai multe de spus despre cele întâmplate. Prima ediţie a fost tipărită la 5 dimineaţa, iar câteva exemplare au fost trimise, ca de obicei, la Lisabona.

Printr-o fericită coincidenţă, în ziua următoare exploziei, Hermann Göring, care se lăudase că niciun avion inamic nu putea zbura deasupra Berlinului fără să fie lovit, trebuia să vorbească la o paradă militară din capitala Germaniei. Înainte să-şi înceapă discursul, mai multe avioane Mosquito din Escadrila 105 au trecut pe deasupra şi au început să bombardeze oraşul, întrerupând procesiunea şi enervându-l pe şeful Luftwaffe. În aceeaşi după-amiază, alte avioane Mosquito din Escadrila 139 au săvârşit o mârşăvie asemănătoare la o paradă la care trebuia să vorbească dr. Goebbels. Aparatele Mosquito îşi demonstraseră încă o dată valoarea. Cu ce satisfacţie trebuie să fi primit Înaltul Comandament German vestea că uzina care le fabrica era acum în ruine graţie unui agent german.

Tonul folosit de Von Gröning în mesajul de felicitare adresat agentului Fritz indica faptul că Abwehrul nu se grăbea să-l aducă înapoi, date fiind rezultatele excelente obţinute până atunci. Totuşi cei din MI5 doreau ca el să se întoarcă în Franţa cât mai curând, înainte ca poliţia să afle că adăposteau un infractor cunoscut. „După cum stau lucrurile", remarca Tar, „Security Service urmează să obţină renunţarea la acuzaţii pentru cel puţin două infracţiuni dintre multe altele care se crede că au fost comise"[18]. Regăsindu-şi încrederea, Chapman era foarte nerăbdător să se apuce de lucru ca spion, sabotor sau asasin.

Oferta lui Chapman de a-l omorî pe Hitler a fost respinsă, fără zarvă sau alte explicaţii. Dosarele MI5 sunt ciudat de tăcute în legătură cu acest subiect. Deşi propunerea trebuie să fi

fost dezbătută la cele mai înalte niveluri, în documentele declasificate nu este nici urmă de ea. În raportul oficial cu privire la cazul Zigzag se descrie în detaliu propunerea lui Chapman de a-l arunca în aer pe Führer, dar pasajul imediat următor – care se presupune a fi fost răspunsul la propunere – a fost eliminat de cenzorul intern al MI5.* Se poate ca însuşi Churchill să se fi împotrivit. În mai 1942, câţiva partizani cehi pregătiţi de britanici îl uciseseră pe Reinhard Heydrich, potenţialul succesor al lui Hitler şi şeful securităţii Reichului, dar înfiorătorul val de represalii care a urmat a convins guvernul britanic să elimine din discuţie tentativele de asasinat ulterioare. Poate că Chapman era prea imprevizibil pentru a putea fi folosit împotriva unei ţinte atât de mobile. Era la fel de posibil ca, acum, după ce descoperise dragostea şi calitatea de părinte, Chapman să nu mai fie atât de dornic „să moară în plină glorie”[19].

Reed credea că promisiunea lui Von Gröning de a-l trimite pe Chapman la o adunare nazistă fusese „vagă”[20]. Dimpotrivă, fusese cât se poate de clară. În ciuda propriilor rezerve pe care le avea faţă de Hitler, Von Gröning răspunsese cu entuziasm ideii de a-l plasa pe Chapman în imediata apropiere a Führerului, chiar dacă trebuia să-l deghizeze în ofiţer german. Acest lucru dă naştere unei alte ipoteze interesante. Von Gröning, ca mulţi membri ai Abwehrului, se opuneau în principiu regimului nazist. Unii ofiţeri complotaseră împotriva lui Hitler încă din 1938, iar conspiraţia din iulie care urmărea asasinarea Führerului în anul următor a dus la desfiinţarea Abwehrului şi la execuţia lui Canaris** însuşi. Oare văzuse

* Vezi National Archives, dosarul KV2/459, documentul 254 B, paragraful 50.

** Wilhelm Franz Canaris (1887–1945), amiral german şi şef al Abwehrului. A fost executat la 9 aprilie 1945 din cauza atitudinii sale antinaziste (n. red.).

Von Gröning în Chapman un instrument cu ajutorul căruia l-ar fi putut asasina pe Hitler? Aristocratul german însuşi nutrea oare ambiţia „de a fi imortalizat în cărţile de istorie”[21]? Intuise el că preţiosul lui spion, în ciuda aparentului său devotament, putea să aibă un alt motiv pentru care îşi dorea să ajungă lângă liderul nazist? Oare Chapman şi Von Gröning lucrau împreună pe ascuns în acest scop? Probabil că răspunsurile nu se vor afla niciodată, fiindcă serviciile britanice de informaţii au înăbuşit în tăcere ideea respectivă. John Masterman făcea rareori greşeli şi aproape niciodată nu recunoştea că le face. Totuşi, după război, încă se întreba dacă se săvârşise o gravă eroare când MI5 „refuzase să încurajeze”[22] propunerea lui Chapman de a-l ucide pe Hitler: „Poate că am ratat o şansă, fiindcă Zigzag era un infractor pragmatic, cu iniţiativă.”[23]

Cei din MI5 discutau încă ce să facă în privinţa lui Chapman. După părerea lui Reed, Masterman şi Robertson, acesta era „sincer şi direct”[24], dar schimbător. „Sinceritatea lui nu poate fi pusă la îndoială”, a subliniat Reed. Bursierul din Cockney, crescut în apartamentele ieftine din King's Cross, înţelegea trecutul plin de greutăţi al lui Chapman şi putea vorbi pe limba lui. Ceilalţi nu erau convinşi. Căpitanul Shanks, unul dintre confraţii lui Reed, ofiţer de caz, a spus hotărât că Chapman era un impostor, „un individ al cărui atu îl reprezintă felul de a fi atrăgător, curtenitor şi agreabil, eleganţa lui superficială. [...] Dă impresia unui hoinar care n-a prins cheag, dar a dobândit o oarecare poleială”[25]. Shanks credea că era „posibil” ca în Chapman să se afle „o urmă de decenţă”[26], însă nu era sigur. Era un profitor şi un pirat care fusese de acord să lucreze pentru germani dintr-un interes pur personal, iar acum îşi oferea serviciile Marii Britanii din aceleaşi motive. „Chapman nu e prost, poate că a ales să joace la două capete. E greu de acceptat

că un individ care a fost toată viaţa duşmanul societăţii poate fi stimulat de sentimente patriotice." Shanks recunoştea că, „patriot sau oportunist, Chapman a făcut, fără îndoială, un serviciu acestei ţări", dar nu putea să-şi ascundă antipatia.

Astfel de observaţii, deşi parţial adevărate, reflectau prăpastia existentă între veteranii serviciilor secrete, oameni cultivaţi, proveniţi cu preponderenţă din pătura superioară, şi escrocul neinstruit, provenit din rândurile clasei muncitoare, cu care erau acum mână în mână. Unor ofiţeri de caz mai snobi nu le scăpase faptul că Chapman încerca să-şi mascheze accentul nord-estic cu „un fel rafinat de a vorbi"[27], dar şi faptul că se străduia să pară cultivat. „Exprimarea lui naturală şi instinctivă e adeseori agramată"[28], observa un anchetator. „Cred însă că e de admirat faptul că un om cu trecutul şi caracterul lui a dobândit chiar şi cultura rudimentară pe care o are."

În niciun caz, prăpastia socială nu era mai mare decât cea dintre Eddie Chapman şi Victor, lord Rothschild – pair, milionar, om de ştiinţă, şef al B1C, secţia de explozibili şi sabotaj a MI5.

Lordul Rothschild era produsul colegiului Eton, al universităţii Cambridge, al Clublandului* şi al celei mai înalte pături a societăţii britanice. Era moştenitorul unui titlu, avea bani ca să cumpere orice şi un coeficient de inteligenţă de 184. Malcolm Muggeridge, jurnalistul şi scriitorul care a lucrat în serviciile de informaţii în timpul războiului, îl considera insuportabil, plin de „falsele certitudini ale ştiinţei şi de un respect la fel de fals, conform şi previzibil, dat de bogăţia şi de faimosul său nume"[29]. În acelaşi timp însă, era ciudat de timid şi de-a dreptul neînfricat, nutrind o pasiune copilărească pentru explozii. Ca şef al B1C (cu un personal format din exact

---

* Zonă din capitala britanică în care se află sediile multor cluburi frecventate de cei din păturile superioare ale societăţii (n. red.).

două secretare), rolul lui Rothschild era să combată sabotajele, să identifice acele elemente ale efortului de război al Marii Britanii vulnerabile la atac și să împiedice acțiunile de sabotaj ale germanilor. Una dintre sarcinile lui era să se asigure că trabucurile lui Winston Churchill nu erau capcane explozive. O alta, mult mai puțin amuzantă, era să demonteze bombele germane: explozibili ascunși în umerașe, bombe care semănau cu bălegarul de cal, termosuri umplute cu TNT.. Făcea asta cu o uimitoare stăpânire de sine, într-un laborator privat, susținut din largul său buzunar. „Când desfaci în bucăți un detonator", scria el, „nu ai timp să-ți fie frică."[30] În acest caz, cei mai mulți erau fericiți să ia de bune cuvintele lui Rothschild.

Ca agent de sabotaj pregătit de germani, evident, Chapman trebuia demontat și examinat de lordul Rothschild cu mare atenție, ca orice bombă. S-au întâlnit de două ori, au stat de vorbă câteva ore și s-au înțeles grozav: escrocul și pairul, doi bărbați care nu aveau nimic în comun, erau interesați de exploziile puternice. Au vorbit despre capcane explozive și dispozitive incendiare, bombe de cărbune, bombe pentru trenuri și diverse moduri de a scufunda o navă. Chapman i-a explicat tehnicile germane de realizare a unor detonatoare din ceasuri de mână, sticle de cerneală și filamente de bec. I-a arătat lui Rothschild cum se maschează o bombă pe o șină de tren cu un fluture, cum se ascunde dinamită în bucăți de marțipan și cum se realizează un detonator dintr-un medicament pentru stomac numit urotropină*.

Rothschild a asimilat totul cu uimire și admirație:

— Cred că este extraordinar ce ai ținut dumneata minte. Cred că e al naibii de greu să memorezi diverse lucruri.[31]

---

* Medicament pe bază de formaldehidă și amoniac, folosit mai ales ca antiseptic al căilor urinare (n. red.).

— Am foarte multă experienţă în asemenea treburi, a răspuns Chapman.

— Ai ştiut ceva dinainte despre ele, nu-i aşa?

— Am avut un pic de experienţă în a pătrunde în diverse locuri.

— Eşti expert în electricitate?

— Nu sunt expert, dar mi-am început palpitanta carieră ca inginer electrician.

— Problema este că dumneata eşti prea bun pentru aşa ceva... Adică, băieţii obişnuiţi pe care probabil că ar pune mâna germanii nu ar fi atât de îndemânatici ca dumneata.

Şi au trăncănit aşa, încântându-se unul de celălalt, un om de ştiinţă cu multă şcoală şi un la fel de bine pregătit spărgător.

— Cum deschizi un seif deci? a întrebat Rothschild.

— Păi, bagi dinamită în gaura cheii şi nu strici seiful, doar uneori pui ceva mai mult şi arunci în aer uşiţa, dar alteori ai noroc şi seiful se deschide pur şi simplu.

Astfel, vlăstarul unei mari dinastii bancare a aflat cum să jefuiască o bancă.

Când discuţia a ajuns la falsul sabotaj al fabricii De Havilland, Rothschild a devenit mai gânditor. „Aş fi vrut să fac asta cu dumneata", a oftat excelenţa sa. „Ar fi fost amuzant, nu-i aşa?"

Când au terminat cu trecutul, au vorbit despre viitor.

— Ce vei face când te vei duce înapoi? a întrebat Rothschild.

— Păi, cam aştept sugestii. Adică, dacă pot fi de vreun ajutor, vreau să fac tot ce pot.

Lui Rothschild i-a venit o idee: ar vrea să pună mâna pe nişte bombe, detonatoare şi alte şmecherii germane:

— Cred că ar trebui să ne furnizeze nişte echipamente.

— Păi, ce aţi vrea?

— Unele dintre drăciile lor. Dacă te gândești să ne mai vizitezi, am vrea să ne aduci niște echipamente germane în locul alor noastre. În anumite privințe sunt mai interesante, nu-i așa?

Când a apărut Ronnie Reed, în toiul discuției despre cum se face o bombă dintr-o bucată de cărbune, Rothschild i s-a adresat cu entuziasmul unui copil: „Tocmai spuneam că am cam vrea să facem un pic de spectacol împreună – să aruncăm ceva în aer."

În cele din urmă, fără tragere de inimă, lordul Rothschild a pus capăt unui interogatoriu care seamănă cu o sporovăială între doi vechi prieteni însuflețiți de aceeași pasiune: „Am pălăvrăgit o grămadă de timp", a zis el fericit.

Chapman s-a ridicat și a dat mâna cu dolofanul și radiosul pair, care i se prezentase ca „domnul Fisher".

— Păi atunci, multe mulțumiri și la revedere, a zis excelența sa. Și baftă, în caz că nu te mai văd înainte să pleci în una dintre călătoriile tale.

L-ar fi trimis pe Chapman într-o vacanță plăcută, nu într-o misiune în inima Germaniei naziste.

Capitolul 17

Cu cât riscul este mai mare...

Maiorul Tar Robertson a venit în persoană să-l felicite pe Chapman pentru succesul falsei operațiuni de sabotaj. Au stat în camera din față a casei din Crespigny Road, în timp ce Backwell și Tooth și-au făcut de lucru în bucătărie, iar Freda a dus-o din nou pe Diane la plimbare.

„Cred că ești un bărbat foarte curajos"[1], a declarat Tar. „Mai ales având în vedere faptul că ești pregătit să te întorci în Franța și să continui să lucrezi pentru noi." Dintre numeroșii spioni care au trecut prin Lagărul 020, „puțini, foarte puțini"[2] puteau fi considerați cu adevărat neînfricați. Chapman, zicea el, era cel mai curajos de până atunci.

Apoi, Tar i-a prezentat în linii mari misiunea. După ce învăța ce să le spună germanilor, Chapman avea să se întoarcă în Franța ocupată ca agent de contrainformații pe termen lung, cu scopul principal de a obține informații despre Abwehr. Trebuia să accepte orice misiune îi vor încredința germanii, apoi să contacteze serviciile de informații ale Aliaților în momentul în care se va ivi ocazia. Chapman nu avea să primească un post emițător, pentru că acest lucru îl putea da foarte ușor în vileag, și nici nu avea să fie pus în legătură cu agenții britanici din Franța, fiind „mult prea important ca să riște apelând la asemenea contacte"[3]. Aveau să se facă aranjamente astfel încât el

să poată să transmită mai departe mesaje, dar nu trebuia să încerce să comunice, exceptând situațiile în care avea informații foarte importante, până când contactul avea să fie restabilit în siguranță.

„Nu doresc cu niciun chip să preiei în Franța o misiune care ți-ar putea face probleme cu autoritățile germane și mai ales nu vreau să te angajezi în vreo acțiune de sabotaj periculoasă"[4], a zis Robertson. Uciderea lui Hitler nu era în program.

Înainte ca Tar să continue, Chapman a ridicat o problemă care îl preocupa de când avusese discuția cu lordul Rothschild. Dacă se întorcea cu un complice – cum ar fi Leo sau Wojch – „oameni pentru care avea o anumită simpatie"[5], atunci, probabil că trebuia să-i predea poliției după sosire, „știind totuși că, astfel, oamenii aceia vor fi condamnați la moarte". Nu era sigur că putea să facă asta. Niciodată nu trădase un complice. Tar i-a răspuns că, deși așa spunea legea, era „destul de sigur că vor face tot posibilul ca dorințele lui să fie îndeplinite". Chapman nu avea să-și dea prietenii pe mâna călăului.

Tar a continuat: „Pregătim o poveste de acoperire cât mai apropiată de adevăr, astfel încât, dacă vei fi supus de germani unui contrainterogatoriu detaliat, să trebuiască să le spui doar adevărul." Șeful echipei care se ocupa de agenții dubli studiase tehnicile de interogare folosite de germani, cunoștea pericolele care-l pășteau pe Chapman și chiar făcuse o listă cu tehnici menite să-l ajute să facă față presiunii: „Nu te grăbi niciodată când vorbești, astfel poți să maschezi ezitările atunci când e nevoie; trebuie să creezi impresia de ambiguitate; nu trebuie să se vadă că ai spirit de observație; dă-le impresia că ești derutat, speriat sau prost; prefă-te beat sau obosit cu mult înainte de a te simți astfel."[6] De asemenea, Tar l-a avertizat pe Chapman că putea fi supus torturii fizice, că i se puteau administra droguri

sau substanțe anestezice, dar, în general, anchetatorii germani preferau să obțină rezultate prin „provocarea unei prăbușiri psihice, [...] făcându-l pe martor să se simtă nesigur pe sine, incomodat, ridicol sau jenat, dezbrăcându-l la piele sau îmbrăcându-l cu lenjerie feminină, punându-l să stea cu fața la perete sau pe un scaun cu trei picioare, astfel încât să fie nevoit să facă un efort constant pentru a-și menține echilibrul"[7]. Probabil că urma să aibă de-a face cu doi anchetatori, „unul brutal, celălalt blând"[8]. Mai presus de toate, trebuia să nu se abată de la povestea învățată și să nu spună niciodată o minciună inutilă.

În ciuda sfaturilor lui, Robertson știa de asemenea că, dacă Chapman cădea în mâinile celor de la Gestapo, iar aceștia alegeau să nu-l creadă, aveau să-l determine să cedeze, după care urmau să-l omoare.

Prima sarcină era să-l ducă pe Chapman înapoi, în spatele liniilor inamice, dar Abwehrul nu părea grăbit să-l retragă. În ciuda solicitării lui Chapman de a fi luat, sursele ultrasecrete au dezvăluit faptul că problema nici măcar nu era discutată peste Canal. Drept răspuns la solicitarea de „propuneri", Chapman a transmis un mesaj: „FFFFF LUAT DE SUBMARIN SAU VEDETĂ RAPIDĂ. VOI GĂSI UN LOC POTRIVIT PE COASTĂ. ÎNCERC SĂ OBȚIN DOCUMENTE NAVALE. VEZI ULTIMA PAGINĂ EXPRESS 1 FEBR."[9]

Răspunsul primit câteva zile mai târziu a fost direct: „IMPOSIBIL SĂ TE LUĂM CU SUBMARINUL."[10] În schimb, au spus că Chapman trebuia să se întoarcă pe cale „NORMALĂ"[11], cu alte cuvinte, cu un vapor de Lisabona. Deși aceea fusese dintotdeauna ruta preferată a lui Von Gröning, nu era deloc normal ca, în plin război, să ocolească prin Lisabona neutră. „Propunerea era absurdă"[12], a zis Reed, „pentru că Zigzag neavând decât o amărâtă de carte de identitate, având 28 de ani și

neocupându-se cu nimic, era imposibil să meargă în calitate de pasager." Probabil că germanii știau asta, iar propunerea lor era doar un șiretlic menit să-l țină pe loc. După părerea lui Reed, era evident că „orice încercare de întoarcere în teritoriul ocupat trebuia făcută de Zigzag pe cont propriu"[13]. În concepția lui Chapman, refuzul de a trimite un submarin era dovada că șefii lui germani „nu erau prea dornici să-i plătească cele 15 000 £ pe care i le promiseseră"[14].

Masterman credea că exista o șansă ca germanii să trimită, în cele din urmă, un submarin, dar „nu erau pregătiți să-i dea banii"[15], iar încercarea de a-l feri pe Chapman de neplăceri în timp ce aștepta să se realizeze acea îndepărtată posibilitate era o „sarcină neplăcută și, practic, imposibilă"[16]. Chapman trebuia să ajungă singur la Lisabona, cu ajutorul MI5. Reed i-a cerut unui agent al MI5 din Liverpool să afle cum putea fi trimis cineva, sub identitate falsă, ca membru al echipajului, la bordul unui vas comercial britanic, în Portugalia. Agentul a raportat că un astfel de plan era posibil, „cu condiția ca omul respectiv să arate și să se poarte ca un marinar"[17].

În timp ce Reed a început să plănuiască plecarea lui Zigzag, Chapman și-a făcut propriile pregătiri. Un bilet scris de mână a ajuns în timp util pe biroul lui Tar. Avea scris sus „Lucruri care aș vrea să fie aduse la îndeplinire". Era testamentul lui:

> Germanii mi-au dat un contract de 15 000 £. Acest contract este în prezent la Berlin. Trebuie să primesc banii la întoarcerea mea în Franța. Dacă mi se întâmplă ceva, aș vrea ca lucrurile pe care le-am pregătit pentru fiica mea, Dianne [*sic*] Chapman, să fie duse la îndeplinire – în acest scop îi deleg pe doi prieteni ai mei, Allan și Laurie [Tooth și Marshall], să aibă grijă să se facă ceea ce vreau eu. Freda Stevenson trebuie să împartă banii în mod egal între ea și fiică. Dacă nu voi putea să scot banii din țară, sper că, atunci când vor intra în Germania,

Aliații îi vor face pe germani să plătească „quoi même". I-am explicat asta lui Ronnie [Reed]. În schimb, mă ofer să fac tot ce pot şi mă supun instrucțiunilor care îmi vor fi date.

Aproximativ 350 £ îi fuseseră dați deja lui Chapman din banii cu care venise din Franța: din aceştia, a cerut ca Freda să primească săptămânal 5 £. Când banii se vor fi terminat, spera ca MI5 să continue să-i plătească până când avea să fie „în măsură să-i înapoieze şi să continue plățile"[19]. Dacă făcea rost de bani în plus în Franța, avea să încerce să-i trimită Fredei printr-un ceasornicar din Nantes, pe care îl cunoştea şi care făcea drumuri regulate în Elveția neutră. De acolo, banii puteau fi transferați în Marea Britanie.

„Zigzag e pe deplin convins că germanii îl vor plăti", scria Laurie Marshall. „Nu cere autorităților britanice să-i dea niciun ban lui sau urmaşilor lui."[20]

Acesta era cel mai derutant lucru pentru membrii cu o gândire mai plată ai MI5. Aveau în față un hoț lacom, care părea să nu fie deloc interesat de bani pentru el însuşi. Backwell a mai observat că, deşi Chapman ținea „să obțină cât mai mulți bani de la germani, nu părea foarte interesat de partea financiară a angajamentului"[21]. Era atent să-şi plătească partea sa de cheltuieli, iar într-o zi remarcase pe un ton ironic că „îşi plătea cazarea"[22] în Crespingy Road din banii cu care venise.

Potrivit „principiului generozității"[23] enunțat de Masterman, agenții dubli trebuiau plătiți. Dar cu cât? Laurie Marshall, care, pe timp de pace, fusese contabil, a început să calculeze valoarea netă a lui Chapman ca spion. În primul rând, era „riscul de a-şi pierde viața, pe care şi-l asuma în numele nostru: va face tot posibilul să nu ne trădeze, [dar] dacă se va descoperi că i-a trădat pe nemți, va plăti cu viața"[24]. La acesta se adăuga valoarea informațiilor pe care putea să le obțină în viitor:

„Dacă se va întoarce cu succes la germani, Zigzag va fi singurul în măsură să ne ofere informații complete despre activitățile SS din Franța de îndată ce vom putea lua legătura cu el."[25] Pe de altă parte, mai exista o posibilitate: „Nu putem fi absolut siguri că, odată întors la prietenii lui din Nantes, Zigzag ne va fi 100% credincios și nici că își va îndeplini pe deplin misiunea dată – s-ar putea să facă ceva pe cont propriu. Nu putem spune că ne va lăsa baltă, dar nici nu putem fi absolut siguri."

Așadar ecuația era următoarea: viața lui Chapman plus valoarea informațiilor lui minus posibilitatea ca el să devină trădător, să dea greș sau să pornească într-o misiune nebunească pe cont propriu. Contabilul a socotit totul cu grijă și a recomandat „să i se dea lui Zigzag o sumă substanțială acum [și] o altă sumă substanțială să i se promită după îndeplinirea cu succes a misiunii sau după ce vom avea confirmarea că, deși ne este loial, misiunea lui nu a reușit din cauză că este suspectat de germani". Banii respectivi trebuiau adăugați celor care i se plătiseră deja, iar dacă Chapman nu avea să se mai întoarcă, să li se dea automat Fredei și fiicei ei. Între timp, trebuia deschis un cont de economii, iar banii, investiți într-un împrumut de război cu dobânda de 3%. Astfel, omul căutat de poliția britanică și angajat de două servicii secrete rivale nu urma doar să profite de pe urma războiului, ci și să investească în el. Banii trebuiau păstrați la London Co-Operative Society. Chapman preferase întotdeauna cooperativele, chiar dacă mai mult pentru ce putea scoate de la ele decât pentru ce putea băga în ele.

Deocamdată, jocul dublu al lui Zigzag mersese strună, iar asta, pentru precautul Reed, era motiv de îngrijorare: „Era prea bine ca să fie adevărat și era mult mai rezonabil ca lucrurile să meargă puțin prost."[26] Chapman era de aceeași părere: totul „mergea parcă prea bine"[27]. Cu siguranță că Von Gröning avea

să-l aprecieze şi mai mult dacă lucrurile mergeau un pic anapoda. Jimmy Hunt, fantomatica lui dublură, avea să fie vinovatul de serviciu.

Chapman îi informase deja pe germani că îl recrutase pe Hunt drept complice şi că îi datora 15 000 £ pentru imaginarul rol jucat de acesta în actul de sabotaj care vizase fabrica De Havilland. Din moment ce se hotărâse ca Chapman să se întoarcă singur, fictivul Hunt trebuia acum să dispară, de preferat într-un fel care să-i bage în sperieţi pe germani.

În dimineaţa zilei de 9 februarie, în timp ce transmiteau un mesaj în Franţa, Chapman şi Reed au întrerupt în mod intenţionat transmisia bătând „PPPPP", indicativul stabilit pentru pericol. Nici de această dată, germanii nu au recunoscut avertizarea. Reed s-a revoltat: „După ce s-au făcut pregătiri atât de minuţioase ca Zigzag să le indice faptul că poliţia era pe urmele lui, aceştia, practic, l-au lăsat cu buza umflată."[28] Miza trebuia ridicată.

În ziua următoare, a fost transmis următorul mesaj: „FFFFF PERICULOS SĂ CONTINUI SĂ TRANSMIT. LUCRURILE DEVIN CIUDATE. ESTE ESENŢIAL SĂ MĂ ÎNTORC CU JIMMY. AM DOCUMENTE IMPORTANTE. DOCUMENTELE NAVALE GREU DE OBŢINUT."[29]

Povestea pe care Chapman avea să le-o spună germanilor era următoarea: Jimmy Hunt văzuse mesajul care spunea că germanii refuzau să trimită un submarin şi, gândindu-se că, poate, nu va fi plătit, a început să facă probleme, cerându-i lui Chapman să-l însoţească înapoi în Franţa; indicativul PPPPP fusese transmis deoarece Jimmy văzuse o maşină de poliţie care, bănuiau ei, intercepta transmisiunile.

Din nou, germanii s-au complăcut, ignorând „ciudăţenia"[30] la care făcuse referire Chapman şi solicitând mai multe informaţii despre explozia de la fabrică. Chapman a transmis un mesaj

succint, spunând că stațiile auxiliare de la fabrică fuseseră „distruse complet” prin plasarea „sub transformatoare a 27 kg de gelinită”. Acesta a fost urmat de un alt mesaj, în care spunea că „identificase o posibilitate de a se întoarce la Lisabona și întreba dacă fuseseră făcute pregătirile pentru a fi primit”. La acesta nu s-a primit niciun răspuns. Era evident că germanii trebuiau făcuți să se trezească și să fie mai atenți.

La 12 februarie, pe prima pagină a ziarului *Evening Standard* a apărut o știre cu titlul „Investigații în legătură cu gelinita”: „Un bărbat a fost interogat la postul de poliție din Shepherd's Bush, aseară, în legătură cu posesia de gelinită.” În *News Chronicle* a apărut o știre similară, spunându-se că „185 de nume au fost obținute în urma unei razii efectuate în cluburile din Hammersmith”. Ambele știri erau, desigur, false, ele apărând în ziare cu complicitatea redactorilor-șefi ai acestora.

Acum, Chapman a transmis ultimul mesaj: „FFFFF JIMMY ARESTAT. VEZI EVENING STANDARD 12 FEBRUARIE PRIMA PAGINĂ. OPRESC TRANSMIȚĂTORUL IMEDIAT. VOI ÎNCERCA SĂ AJUNG LA LISABONA. FRITZ.”[31] Într-o notă internă, Reed cerea: „Să nu se mai facă transmisiuni cu aparatul lui Zigzag.”[32] Fictivul Jimmy Hunt își îndeplinise rolul, iar acum putea fi lichidat. Traficul ZINC a fost oprit.

Ultimul mesaj al lui Chapman, cuprins de panică, a părut să aibă efectul dorit. Sursele ultrasecrete au interceptat un mesaj plin de îngrijorare al lui Von Gröning, care le cerea radiotelegrafiștilor de la Paris și Bordeaux să continue să urmărească frecvențele în căutarea unui semn de la agentul lui; altă variantă era „absolut nejustificabilă”[33].

Dintr-o lovitură, MI5 îi convinsese pe germani că un agent valoros se afla acum în pericol de moarte. Hunt fusese îndepărtat din peisaj și se mai câștigase puțin timp pentru a se pregăti întoarcerea lui Chapman în Abwehr.

Timp de o lună, lui Chapman i s-a permis „să trăiască împreună cu Freda şi copilul lui ilegitim, ca soţ şi soţie"[34], cum se exprima Reed. Acum, venise momentul să înceteze ciudatul aranjament domestic din Crespigny Road. Lui Backwell şi Tooth le părea aproape la fel de rău ca lui Chapman să le vadă pe Freda şi Diane plecând. Lumea lor fusese una ciudată, simplă, ferită de realităţile triste ale războiului. Tar Robertson a aranjat ca Eddie şi Freda să petreacă ultima noapte împreună nu în Crespigny Road, ci în decorul impunător al unui dormitor de la sediul din St. James. În transcrierea uneia dintre convorbirile avute de lordul Rothschild cu Chapman există un dialog ciudat de înduioşător. Cei doi erau în toiul unei complicate discuţii despre detonatoare, când Ronnie Reed i-a întrerupt:

— Victor, te superi dacă Eddie vorbeşte puţin cu Freda la telefon?[35]

— Nu, desigur că nu.

Când Chapman a ieşit din cameră, Reed i-a spus lui Rothschild:

— Fiindcă e ultima ei noapte la Londra, ne-am gândit că ar fi bine să o petreacă aici. El o va duce doar să-şi ia nişte haine.

— Frumos, a zis lordul Victor.

Era într-adevăr frumos.

„Freda s-a întors acasă", a scris Backwell în jurnalul său, „iar noi am început un tir concentrat de întrebări."[36]

Viaţa lui Chapman avea să depindă de capacitatea lui de a-şi spune povestea inventată „fără ezitare"[37]. Oră de oră, zi de zi, Chapman repeta fiecare detaliu al poveştii pe care trebuia să le-o spună germanilor, din clipa în care aterizase până în clipa „arestării" lui Hunt. După o săptămână, un poliţist din Field Security, pe nume Hale, a fost adus să joace rolul unui anchetator german; l-a bombardat pe Chapman cu întrebări: unde a locuit, pe cine a văzut, cum a obţinut explozibilii şi ce

a aflat? Hale încerca întruna să-l încurce cu întrebări ciudate, precum: „Ce pantofi purta Jimmy Hunt?”[38] Încerca să-l intimideze acuzându-l că era spion britanic și pretinzând că existase un observator german la fabrică în noaptea exploziei, pe care aveau să-l aducă în scurt timp. Chapman „n-a fost tulburat în niciun fel”[39]. Când Hale a vrut să știe ce s-a întâmplat cu membrii Găștii Dinamită, Chapman n-a ezitat deloc: „Bietul Freddy Sampson a fost declarat dezertor de către RAF; Tommy Lay are patru ani de stat la Wandsworth, iar Darry execută șapte ani la Dartmoor. Nu știu ce face George Sherrard, dar trăiește în Kilburn și probabil că e băgat în vreo șmecherie.”[40] Cât despre Hunt, Chapman avea să spună că fusese eliberat pe cauțiune după ce l-au arestat, acuzându-l de posesie de explozibili.

Reed, care a urmărit interogatoriul experimental, a fost mulțumit de felul în care Chapman a făcut față tacticilor de intimidare. Era un mincinos înnăscut: „Putem să ne bazăm pe faptul că, ingenios cum îl știm, va inventa mici detalii și evenimente nostime, care sporesc întotdeauna credibilitatea unei povești. [...] Zigzag nu este ușor de zdruncinat în cursul unui interogatoriu, iar dacă nu cumva inamicii au vreo informație despre faptul că a lucrat pentru serviciile britanice în timpul șederii în această țară (ceea ce e puțin probabil), nu cred că va avea probleme să-i facă să creadă că și-a dus la îndeplinire misiunea așa cum și-au dorit.”[41]

O parte din misiunea lui fusese să adune informații cu caracter militar și de altă natură. Ca să-i convingă pe germani de buna lui credință, Chapman trebuia nu doar să spună o poveste credibilă, ci și să le ducă niște „bunătăți”. Chapman a întocmit o listă cu toate lucrurile de care, după cele văzute de el, Abwehrul putea fi interesat câtuși de puțin; din ea, Reed a eliminat tot ce îi putea fi de folos inamicului; apoi, au adăugat câteva informații suplimentare, interesante, dar, în esență, inofensive,

iar la urmă, câteva născociri credibile, care să-i pună pe cei din Abwehr pe gânduri. Amestecul rezultat – mărunţişuri garnisite cu frânturi de adevăr – a fost aprobat de Comitetul 20, apoi a fost aşternut pe paisprezece coli de hârtie cu cerneală invizibilă. Chapman a schiţat o serie de simboluri militare divizionare, unele reale, altele imaginare: „steaua de mare albastră, cu tentacule îndoite, pe fundal galben", „mâini albastre şi nori albi deasupra unui scut"[42] şi aşa mai departe; le-a spus că sediul fiscului (pe care până şi ofiţerii MI5 îşi doreau să-l vadă bombardat) se găsea în Llandudno* şi că Ministerul Agriculturii avea o filială în Africa House din Kingsway**; a schiţat o hartă a aerodromului militar de la Hendon şi a descris dispozitivele de apărare care înconjurau Green Park şi Hyde Park din centrul Londrei: „Tunuri antiaeriene camuflate şi protejate cu structuri din beton. Câteva camioane sau soldaţi. Pichete, ATS***, nişte barăci. Patru antene, posibil de radiotelegrafie, copaci în apropiere, aproximativ 24 de platforme de rachetă şi adăposturi din piatră şi fier pentru muniţie, goale."[43] Reed a considerat că erau informaţii suficient de interesante pentru a convinge Abwehrul că Chapman era sincer şi suficient de numeroase pentru a dovedi că era sârguincios.

Între ei, ofiţerii MI5 au discutat despre ce alte informaţii le-ar putea dezvălui Chapman germanilor dacă era descoperit ca agent dublu sau, mai rău, dacă trăda. Chapman fusese în Lagărul 020, precum şi în alte obiective militare vulnerabile numai noaptea. Stephens s-a gândit că poate „aflase numele

---

* Localitate din Ţara Galilor, situată pe ţărmul Mării Irlandei. În 1940, aici a fost mutat, din motive de siguranţă, sediul administraţiei fiscale britanice pe durata războiului (n. red.).

** Stradă importantă din zona centrală a Londrei (n. red.).

*** Auxiliary Territorial Service a fost organizaţia de femei a armatei britanice în timpul celui de-al Doilea Război Mondial (n. red.).

ofițerilor sau al gardienilor”[44], dar nimic de mare importanță. Robertson era și el optimist: „În posesia lui Zigzag nu se află nicio informație pe care ne-ar deranja să o împărtășească germanilor dacă ar vrea să se întoarcă împotriva noastră”[45], a scris el, adăugând repede: „De fapt, nu credem că se va întoarce împotriva noastră.”

Exista un secret, mai presus de toate celelalte, pe care Chapman nu trebuia să-l afle niciodată. „Este absolut necesar să nu i se ofere niciun indiciu despre sursele ultrasecrete”[46], a scris Reed. Chapman nu avea nici cea mai vagă bănuială că fuseseră sparte codurile folosite de Abwehr. Din anumite puncte de vedere însă, fusese *prea* bine informat: părea a crede că ajuta Marea Britanie să spargă acele coduri – ceea ce englezii chiar ar fi făcut dacă codurile n-ar fi fost sparte deja. Dacă îl forța să dezvăluie ce le spusese celor de la MI5, Abwehrul putea deduce că, în acel moment, codurile sale erau vulnerabile, hotărând să le schimbe și să le dea englezilor o nouă bătaie de cap. Chapman trebuia făcut să creadă că codurile germanilor nu puteau fi încă sparte, înfățișându-i o „imagine sumbră [...] cu privire la capacitatea unității noastre de interceptare de a recepționa și de a decodifica radiotelegrame”[47]. Reed i-a spus lui Chapman că MI5 putea să intercepteze transmisiunile germanilor, dar îi era greu să dea de urma agenților inamici care transmiteau în Marea Britanie și aproape imposibil să spargă codurile germane fără „un număr uriaș de interceptări”[48]. Chiar și cu informațiile furnizate de Chapman, spunea Reed cu părere de rău, „descoperirea unui cifru necesita foarte mult timp”. Deși era complet neadevărat, Chapman a răspuns că opinia lui Reed confirma ceea ce îi spusese Von Gröning: „Codul folosit de stațiile lor este foarte complicat și, practic, imposibil de spart.” Dacă Chapman era dat în vileag, se puteau

baza pe faptul că el avea să le confirme germanilor convingerea că transmisiunile lor erau sigure. Sursele ultrasecrete erau în siguranță în mâinile lui Zigzag: agentul care trebuia să înșele era, de fapt, înșelat.

După ce a repetat povestea pe care trebuia să le-o spună germanilor până s-a plictisit de moarte, Chapman a fost pus să memoreze un chestionar cu toate informațiile utile pe care putea să le obțină la întoarcerea în teritoriul ocupat. Și acesta a trebuit verificat cu atenție. Anchetatorii de la MI5 adunaseră multe informații utile din întrebările puse spionilor germani capturați, căci, adeseori, acestea dezvăluiau existența unor lacune în informațiile deținute de Abwehr cu privire la anumite zone de interes. Tar Robertson a fost stăruitor: lui Chapman trebuia să i se dea doar „instrucțiuni care, dacă era capturat și forțat să le dezvăluie adversarului, să nu-i ofere acestuia informații”[49]. Chestionarul lui Chapman era uimitor de amplu, acoperind aproape toate aspectele organizării Abwehrului, inclusiv codurile, personalul, clădirile, relațiile cu Gestapoul, hotelurile preferate și planurile în eventualitatea unei invazii aliate. SOE voia informații despre tehnicile de contraspionaj, mai ales despre stația de interceptare a transmisiunilor condusă de Dernbach – vânătorul de spioni chel de la Angers. Rotschild l-a întrebat pe Chapman dacă ar vrea să afle informații despre țintele acțiunilor de sabotaj din Marea Britanie, despre substanțele chimice folosite de sabotori și despre tehnicile de camuflaj.

Chapman a fost de acord cu toate solicitările, chiar și cu cele imposibil de satisfăcut, pentru că era în cea mai bună dispoziție. Perspectiva pericolului părea să acționeze asupra lui ca un drog, iar Backwell a observat că, „în ciuda faptului că, din multe puncte de vedere, s-a liniștit, pare a fi un individ pentru care prezența pericolului este esențială”[50]. Robertson a fost

de aceeaşi părere, afirmând că această „înclinaţie adânc înrădăcinată pentru aventură, mişcare şi acţiune este mai probabil cauza, nu rezultatul trecutului său infracţional”[51].

Misiunea nu trebuia să fie limitată nici ca durată, nici ca amploare, pentru că, aşa cum observa Rothschild, „se pot ivi o grămadă de ocazii, care, în acest moment, sunt o necunoscută”[52]. Se putea întoarce cu o echipă de sabotori, putea să meargă în America ori se putea oferi să instruiască o echipă de germani specializaţi în acţiuni subversive, care să rămână în Franţa după o invazie a Aliaţilor şi retragerea germanilor: „Evident, dacă ar urma să obţină controlul asupra unei astfel de organizaţii, importanţa pentru cauza aliată ar fi imensă”[53], scria Reed. Chapman ar trebui să se folosească de propria iniţiativă: „Totul depinde de posibilităţile care ţi se vor oferi după ce vei ajunge acolo”[54], i-a spus Rothschild. Era posibil ca MI6, care opera în afara teritoriului britanic, să emită pretenţii în privinţa lui Chapman, dar MI5 lucra deja cu agentul Zigzag şi intenţiona să lucreze în continuare cu el.

Din motive deopotrivă practice şi personale, echipa B1A era încrezătoare că Chapman nu îi va trăda, mai ales datorită refacerii legăturii emoţionale cu Freda şi cu fiica lor. La scurt timp după ce au plecat, Freda i-a trimis lui Chapman o scrisoare înflăcărată, pe care MI5 a interceptat-o şi a copiat-o înainte să i-o dea. „O să vedeţi că interesul lui de a se întoarce în această ţară e foarte mare”[55], a remarcat Reed când i-a arătat şefului său scrisoarea. Apoi, erau banii: poate că germanii aveau să-l recompenseze cu o mică avere, dar prioritatea lui era să-şi susţină financiar familia din Marea Britanie, iar asta depindea de loialitatea lui. Cel mai important era însă caracterul lui Chapman. Robertson îl considera un om „sincer mânat de patriotism”[56] şi, chiar dacă era infractor, şansa neaşteptată de a obţine informaţii despre inamic în urma plasării unui spion

în inima serviciilor secrete germane era prea mare pentru a o irosi doar din motive de moralitate. Tar a conchis că, date fiind „relațiile personale excelente pe care Zigzag părea să le aibă cu diverşi ofițeri, ar fi extrem de important să se întoarcă în acele cercuri, cu prestigiul de a fi îndeplinit cu succes o misiune dată de ei”[57]. Reed a fost categoric: „Va fi primit ca un erou.”[58]

Când momentul plecării s-a apropiat, ofițerul de caz a raportat că agentul Chapman era cât se poate de pregătit. „Zigzag e încrezător că povestea lui va prinde, iar moralul lui este foarte bun. [...] Întrucât interogatoriul care i se va lua la Berlin ar putea fi mai laborios, după primele zile, n-ar trebui să aibă dificultăți în a-şi relua existența pe care o ducea înainte de a veni aici.”[59]

Dacă, „printr-o neşansă”, colaborarea lui cu britanicii era descoperită, probabil că avea să poată supraviețui ca agent triplu. Dar, pentru a face asta, va trebui să explice de ce a inclus în mesaje, *de la început*, FFFFF, semnul care indica faptul că acționa liber. După părerea lui Tar, „este foarte important să aibă o poveste alternativă pentru orice eventualitate, care să explice destul de bine neadevărul intenționat al primei povești”. Reed a venit cu o soluție ingenioasă.

Dacă Chapman era demascat, trebuia să spună că MI5 „o ținuse pe Freda ostatică şi îl obligase să se întoarcă în Franța”, amenințând că, altfel, „o împuşcă pe femeie”. Ca dovadă că încercase să-l avertizeze pe Von Gröning că era controlat de britanici putea să amintească mesajul, transmis după Crăciun, din care omisese indicativul FFFFF. Putea să pretindă că, după aceea, britanicii au remarcat omisiunea şi l-au obligat să includă indicativul în mesajele sale ulterioare. Astfel, o greşeală putea fi folosită în avantajul lui Chapman. Reed a recunoscut că explicația respectivă avea şanse mici să fie folosită în „ultimă instanță”, dar dacă Chapman avea să fie încolțit, „putea să-l ajute să scape cu viață”.

Casa conspirativă din Crespigny Road, care fusese căminul discret al lui Chapman timp de trei luni, a fost părăsită. Emițătorul a fost băgat într-un dulap – plănuia să-i spună lui Von Gröning că îl îngropase – la fel și cărțile de identitate false, banii și pilula cu otravă. A dat mâna în mod solemn cu Paul Backwell înainte să urce în mașina în care îl așteptau Reed și Tooth și care trebuia să-i ducă la Liverpool pentru următoarea etapă. Tar i-a spus: „Cu excepția unor circumstanțe speciale, nu ne așteptăm să primim multă vreme vești de la tine.”[60] Ce n-a spus Tar, deși amândoi știau, era faptul că exista o mare probabilitate ca, odată ce părăsea teritoriul britanic, să nu mai audă niciodată de Zigzag.

Colonelului Stephens i-a revenit sarcina de a scrie raportul final despre Chapman, iar el s-a descurcat de minune, făcând apel la toate resursele sale literare. Ochi-de-Tinichea a scris cu mândrie profesională și admirație sinceră, în cel mai bombastic stil cu putință:

> Povestea multor spioni este banală și monotonă. Nu ar trece testul în ficțiune. Individul este un ratat. Motivul este sordid. Teama este prezentă. Patriotismul este absent. Tăcerea nu este calitatea unui om curajos, ci, mai degrabă, o reacție la teama de consecințe. Aventura nu înseamnă nimic.
>
> Povestea lui Chapman e altfel. În ficțiune, ar fi respinsă ca improbabilă. Individul este un escroc, dar, ca escroc, nu este nicidecum ratat. Cariera lui infracțională a fost ascendentă, de la fuga din armată la indecență, de la femei la șantaj, de la jaf la spargerea seifurilor. În ultima vreme, recompensele au fost mari și, fără îndoială, se disprețuiește pentru măruntișurile pe care le câștiga la început. Bărbatul, în esență vanitos, a ajuns pe o poziție superioară și, potrivit propriei aprecieri, a devenit un fel de prinț al lumii interlope. Nu are scrupule și nimic nu îl oprește. Nu se tocmește cu societatea, iar banii sunt un mijloc,

nu un scop. Nu cunoaşte teama şi, cu siguranţă, simte o ură profundă pentru germani. Într-un cuvânt, pentru Chapman, aventura înseamnă viaţă. Având în vedere acest lucru, are curajul să realizeze lucruri incredibile. Tocmai nechibzuinţa îl ajută. Azi este un spion german paraşutat; mâine îşi va asuma un risc extrem ca agent dublu activ, miza fiind viaţa lui. Fără aventură, ar fi un răzvrătit; în cele din urmă, va recurge din nou la infracţiuni în căutarea a ceva extraordinar. Riscul este considerabil, dar, atât timp cât există o şansă de reuşită, cred că acesta trebuie asumat.

Pentru Chapman, un singur lucru este sigur: cu cât mai mare este riscul, cu atât mai mari sunt şansele de reuşită.[61]

Capitolul 18

Pasagerul clandestin

Pe tot parcursul războiului, căpitanul Reginald Sanderson Kearon, comandantul navei comerciale „City of Lancaster", fusese vânat de torpilele germane. Preluase comanda vasului „Assyrian" în 1940, acesta fiind scufundat ulterior de un submarin. Apoi, a preluat cârma navei „Belgravian", până când şi aceasta a fost lovită de torpile. În ambele cazuri, el fusese ultimul care părăsise vasele ce se scufundau.

Kearon era unul dintre miile de eroi necunoscuţi ai marinei comerciale care continuau să străbată oceanele transportând materiale vitale. Vasele comerciale navigau în convoaie, adesea neînarmate corespunzător şi slab apărate. Acesta era un altfel de război: murdar, adeseori plictisitor şi extraordinar de periculos. De obicei, inamicul era invizibil.

Având un deplasament de 3 000 de tone, „City of Lancaster" fusese construit de Palmers of Jarrow în 1924 pentru transportarea cărbunelui; acum, transporta alimente, materiale de construcţii, muniţie şi orice era necesar pentru a susţine efortul de război, oriunde avea nevoie imperiul. Echipajul de 30 de oameni era format în mare parte din irlandezi din Liverpool, bărbaţi aspri, care munceau din greu pe mare şi se îmbătau straşnic pe uscat. „Lancaster" era la fel de marcat de război cum era şi căpitanul ei. Evacuase 2 500 de oameni din St Nazaire în

1940, în timp ce vasele de lângă el fuseseră bombardate şi scufundate cu toţi pasagerii la bord. Fusese urmărit de submarinele germane şi atacat de bombardierele Heinkel, ripostând cu tunurile care lansau proiectile de 4,5 kg, respectiv 5,4 kg, două tunuri antiaeriene şi două mitraliere, la pupă şi la proră. Nimeni n-a pretins că a fost o luptă dreaptă.

Născut în 1905, în Arklow, în comitatul Wicklow, irlandezul Kearon, un individ mare, prietenos şi direct, arăta precum Neptun în uniformă. Părul îi albise, dar marginile bărbii sale mari erau încă ruginii, parcă oxidate de stropii de apă sărată. Prin vene îi curgea un amestec concentrat de apă de mare, rom şi furie care îl făcea neînfricat, îndrăgit şi temut de echipaj în egală măsură şi, aparent, de neînfrânt. După ce petrecuse trei ani ca ţintă plutitoare şi văzuse două vase scufundate sub comanda lui, acest lup de mare abia aştepta să riposteze.

„City of Lancaster", care trebuia să ajungă la Freetown, în Sierra Leone, via Lisabona, se afla în portul Liverpool, unde era încărcat cu ţevi, corespondenţă şi pachete pentru prizonierii de război, când căpitanul Kearon a fost chemat la căpitănie. Îl aştepta un bărbat slab, scund, în haine civile, cu o mustaţă ciudată. S-a prezentat drept maiorul Ronald Reed (fusese avansat). Politicos, dar autoritar, bărbatul i-a explicat că lucra pentru serviciul britanic de informaţii. Căpitanul Kearon, a zis el, va prelua în curând un nou membru al echipajului, un anume Hugh Anson, pe postul de ajutor de steward. Omul cu pricina era agent dublu şi se afla într-o misiune secretă vitală pentru guvernul britanic, iar Kearon trebuia să se asigure că bărbatul se va simţi bine la bord. La Lisabona, acesta urma să fugă de pe vas. În urma dezertării lui, „City of Lancaster" avea să rămână cu un om mai puţin, dar acest lucru era inevitabil. Kearon trebuia să raporteze incidentul, exact cum ar fi făcut pentru orice alt membru al echipajului. Oamenilor li se va spune că Anson era un

fost infractor care executase cinci ani de închisoare în Lewes*, dar care fusese eliberat mai devreme cu ajutorul Prisoner's Aid Society, cu condiția să intre fie în marina comercială, fie în armată. Acoperirea lui – de „individ cu un trecut urât, dar despre care se credea că acum era pe drumul cel bun"[1] – ajuta la explicarea lipsei de experiență nautică a acestuia, iar când avea să dispară la Lisabona, pur și simplu, autoritățile aveau să presupună că el revenise la vechile obiceiuri.

Reed vorbea pe un ton serios: „De acum înainte, viața acestui om se află în mâinile dumitale. Este absolut necesar ca echipajul să nu știe nimic despre această misiune."[2] În cele din urmă, a scos un plic mare, gros, legat cu șnur, prevăzut cu un sigiliu albastru și ștampilat „OHMS", *On His Majesty's Service***. Pachetul trebuia încuiat în seiful vasului, apoi înmânat lui „Anson" după sosirea la Lisabona. În el se găseau revolverul Colt al lui Chapman, cu un butoiaș încărcat de rezervă, 50 de bancnote de 1 £, o cartelă pentru alimente și una pentru haine pe numele Hugh Anson. De asemenea, mai erau tăieturi din ziare despre o explozie la o fabrică din nordul Londrei.

Întors în camera de la hotel, Reed a scris: „Căpitanul Kearon m-a impresionat prin discreție."[3] În realitate, Reginald Kearon era încântat să aibă la bordul vasului un spion britanic.

Chapman și Tooth se cazaseră la Hotelul „Washington". Reed stătea la „Adelphi", care era mai confortabil. Chiar și în lumea serviciilor secrete, ofițerii aveau privilegii; în plus, era mai sigur pentru cei trei conspiratori să nu fie văzuți împreună, în caz că îi urmărea cineva.

Hugh Anson era numele șoferului mașinii cu care fugea Gașca Dinamită. Chapman avea să le explice germanilor că îi

---

* Orășel în sud-estul Angliei, în comitatul East Sussex (n. red.).
** În slujba Majestății Sale (n. tr.).

dăduse lui Anson 100 £ pentru toate cărțile sale de identitate și că, apoi, pusese poza lui în locul celei a lui Anson, care acceptase să „se dea la fund"[4] timp de două luni, înainte de a raporta dispariția documentelor. Chapman avea să susțină că făcuse rost de actele necesare pentru a deveni membru al echipajului mituindu-l pe un anume Frani Daniels, un infractor de la căpitănie. Adevăratele aranjamente făcute în vederea expedierii lui Chapman se dovediseră însă mult mai complexe. Falsificatorii din MI5 pregătiseră un „set complet de acte civile falsificate"[5], care includea un formular de luare în evidență de către armată, o carte de asigurare medicală și un carnet de șomer. Obținerea actelor profesionale s-a dovedit a fi însă o treabă „complexă și complicată"[6]. În cele din urmă, cu ajutorul unui agent MI5 local, pe nume Hobbes, Reed a hotărât să fure o fișă de selecție a meniului de la departamentul de catering al marinei comerciale. Hobbes a intrat la căpitănia din Liverpool, prefăcându-se că verifică măsurile de prevenire a incendiilor, și a ieșit cu actele necesare – pe care apoi Reed le-a completat în mod fraudulos, la o bere, într-un colț al crâșmei „Olandezul Zburător", situată alături. „Această metodă, deși incorectă din punct de vedere moral, s-a dovedit a fi practic adecvată"[7], a raportat Reed.

În acea seară au examinat posibilitățile de comunicare cu Marea Britanie, în eventualitatea în care Chapman reușea să pună mâna pe un post emițător german. Reed a decis că modul cel mai bun de a transmite mesaje era prin intermediul unui cod simplu, încorporat în „pălăvrăgeala de radioamator"[8] a lui Chapman, micile înflorituri pe care le adăugase mereu mesajelor sale, mai ales acel „hohot de râs".

Mesajul „QLF" e un semn comic, însemnând „te rog, trimite cu piciorul stâng"[9], iar „99" avea un sens ceva mai insultător. Dacă Chapman transmitea „QLF", însemna că șefii lui germani erau „pe deplin satisfăcuți"; dacă transmitea „99",

însemna că erau „suspicioşi". Mesajele mai complexe puteau fi transmise folosind diverse combinaţii ale hohotelor:

HU HU HU: Nicio informaţie de transmis.
HA HA HA: Filiala Abwehr din Nantes se închide.
HI HA HU: Plec la Berlin.
HA HU HI: Plec la Paris.
HU HI HA: Plec la Angers.
HE HE HE: Plec în America.
HE HE HE HA: Un grup de americani a plecat în SUA şi operează acolo.

„«Hohotele» au apărut până acum în toate mesajele lui Zigzag. Nu considerăm că vor ridica vreun semn de întrebare din partea inamicului"[10], a notat Reed.

Dacă ajungea să poată folosi, nesupravegheat, un emiţător, trebuia să transmită mesaje în felul obişnuit, dar codate pe baza cuvântului DELIGHTFUL*. Chapman fusese pus de germani să inventeze un cuvânt-cheie pentru prima lui misiune, iar el propusese CONSTANTINOPLE. Dacă, în viitor, avea să i se ceară de către germani să găsească un alt cuvânt-cheie, s-au înţeles să aleagă POLITENESS**. Fără ca Chapman să ştie, englezii puteau deja să citească orice mesaj trimitea el, dar având cuvântul-cheie dinainte stabilit, viaţa spărgătorilor de coduri avea să fie şi mai uşoară. „Nu va trebui să încercăm să descifrăm mesajele lui, ci o vom putea face imediat"[11], scria Reed.

Von Gröning îi dăduse mereu lui Chapman ziarul *Times* atunci când îl primea. Când un mesaj al său avea să fie recepţionat în siguranţă, Reed urma să publice la mica publicitate, în marţea sau joia de după recepţie, următorul anunţ: „Doamna West îi mulţumeşte anonimului care a donat 11 £."[12] A doua cifră a numărului reprezenta numărul mesajelor primite. Aşadar, dacă

* Încântător (n. tr.).
** Politeţe (n. tr.).

MI5 recepţiona şase mesaje, doamna West avea să-i mulţumească anonimului ei binefăcător pentru 46 £. Cu puţin noroc, fictiva doamnă West (un mic prinos adus menajerei din Crespigny Road) avea să ajungă o femeie bogată.

În cele din urmă, Reed şi Chapman au întins o „cursă pentru elefanţi". Chapman a fost instruit să le spună şefilor lui din Abwehr că, înainte de a pleca din Marea Britanie, făcuse aranjamente „ca, dacă un alt membru al serviciului secret german avea nevoie de ajutor"[13], să-l contacteze pe spărgătorul de seifuri Jimmy Hunt la numărul de telefon Gerrard 4850. După ce se răspundea la telefon, cel care suna trebuia să spună: „Sunt Lew Leibich şi aş dori să vorbesc cu Jimmy."[14] Numărul corespundea unui telefon de pe biroul lui Ronnie Reed de la secţia B1A, care avea să organizeze un comitet de primire adecvat.

Pe o hartă a Lisabonei, Reed şi Chapman au localizat casa conspirativă germană de pe Rua Mamede, precum şi consulatul german. De asemenea, Reed l-a pus pe Chapman să memoreze un număr de telefon din Lisabona, la care să sune în caz de urgenţă. Ralph Jarvis, reprezentantul MI6 de la Lisabona, fusese deja anunţat că un agent important era pe drum. Radio Security Service şi cei din Bletchley Park au fost instruiţi să urmărească orice referire la Fritz în sursele ultrasecrete.

La sfârşitul serii, Chapman a anunţat că dorea să-i scrie Fredei o scrisoare de rămas-bun. Reed a propus să i-o trimită prin Laurie Marshall. Răvaşul a fost copiat şi expediat imediat Fredei. Scrisoarea de adio este în continuare secretă, dar biletul însoţitor, adresat lui Marshall, sună aşa: „Rămas-bun, deocamdată, ne vom revedea în curând la numărul 35 – îţi mulţumesc pentru bunătatea pe care mi-ai arătat-o – te rog, dă-i sau trimite-i scrisoarea asta Fredei."[15] Acesta nu era tonul cuiva care se temea pentru viaţa lui.

A doua zi, Chapman s-a prezentat la sediul Ministerului Comerțului. Funcționarul de acolo a acceptat actele false fără să obiecteze, remarcând doar că mai fusese trimis un ajutor de steward pentru vasul „City of Lancaster" și că, în mod evident, compania de navigație „nu știa ce face"[16]. Lui Chapman i s-a spus să se prezinte la vas și să se pregătească de plecare a doua zi. S-au întors la hotel, unde Tooth a împachetat lucrurile lui Chapman, inclusiv cele două noi uniforme albe de steward și paisprezece coli de hârtie care, privite cu ochiul liber, păreau a fi nescrise. La sfârșit, i-a controlat hainele, căutând lucruri care l-ar fi putut trăda, exact așa cum făcuse Praetorius cu multe luni în urmă. Apoi, Chapman a pornit spre docuri, „așa cum am stabilit, cu geanta pe umăr"[17], conform raportului întocmit de Reed.

Tooth și Reed l-au urmat „la o distanță cât se poate de respectabilă". Poate că distanța a fost prea respectabilă, deoarece, „cum, necum, după ce și-a târât picioarele câțiva kilometri în jurul docurilor, Zigzag a dispărut". La un moment dat, mergea înaintea lor, făcând pe marinarul vesel, după care s-a evaporat. Reed s-a întrebat dacă nu cumva Chapman se răzgândise brusc și fugise. Din ce în ce mai neliniștiți, au verificat docurile, dar nu l-au găsit nici pe Chapman, nici, culmea, vasul „City of Lancaster" În cele din urmă, au renunțat și au pornit abătuți spre hotel. Îi spuseseră lui Chapman să se întâlnească cu ei la „Adelphi", dar „un fel de intuiție feminină" i-a spus lui Reed că spionul lui s-ar putea să se fi întors deja la hotelul lui mai puțin pretențios: „Bineînțeles că Zigzag era la bar, cu o prostituată."

Au hotărât să nu-l întrerupă și au plecat tiptil, lăsându-l să termine tocmeala. De la „Adelphi", au sunat la barul de la „Washington" și l-au cerut pe Chapman, care a raportat vesel că găsise vasul, își lăsase geanta la bord și i se spusese să se întoarcă dimineață, la 8. „Nu voia să ia cina cu noi pentru că era «ocupat»", a raportat Reed cu delicatețe. Au convenit să se întâlnească în camera lui Reed de la „Adelphi", la ora 21.

Reed şi Tooth au luat cina la hotel şi, chiar înainte de ora stabilită, au urcat la apartamentul lui Reed. Când au deschis uşa, l-au găsit pe Chapman înăuntru: „Zigzag reuşise cumva să intre şi stătea întins pe pat, aşteptând cina, pe care o comandase de la telefonul meu, împreună cu mai multe sticle de bere." În decurs de câteva ore, Chapman confirmase toate calităţile care îl făcuseră un mare escroc, un spion extraordinar şi cel mai nestatornic bărbat: scrisese o scrisoare de dragoste mamei copilului său, dispăruse, se culcase cu o prostituată, intrase într-o cameră încuiată şi sunase la room-service pe banii altcuiva. De asemenea, s-a dovedit că furase forfecuţa de unghii placată cu aur şi pila de unghii ale lui Reed, „la care râvnise de ceva timp". Era exact cum prezisese Young: Chapman avea să-şi facă datoria, băgându-şi între timp mâna, vesel, în buzunarul tău.

Reed n-a putut să se înfurie. Ba chiar, incidentul i-a sporit afecţiunea pentru acel tânăr ciudat pe care nu îl cunoştea decât de opt săptămâni. „Zigzag este cea mai captivantă persoană. Nesăbuit şi impetuos, irascibil şi sentimental, devine, după ce îl cunoşti, un personaj extraordinar de agreabil. Oricine a avut treabă cu el ar putea cu greu să-l descrie într-un fel imparţial şi indiferent. Era greu de crezut că bărbatul respectiv avea un trecut vrednic de dispreţ. Infracţiunile de furt şi escrocherie, asocierea cu «depravaţii» şi descrierea lui de către Scotland Yard ca «infractor periculos» sunt greu de împăcat cu purtarea lui din ultima vreme."[18]

Trecutul lui Chapman *era* demn de dispreţ; acţiunile lui recente fuseseră aproape eroice (cu unele întreruperi); dar viitorul lui rămânea cu neputinţă de cunoscut. Ajuns la docuri, Chapman le-a făcut cu mâna şi s-a îndreptat spre pasarela vasului „City of Lancaster", lăsându-l pe Reed meditând: „Cazul Zigzag nu s-a terminat încă. Timpul ar putea dovedi chiar că abia a început."[19]

Capitolul 19

Joli Albert

Pe 15 martie 1943, „City of Lancaster" a părăsit râul Mersey, alăturându-se convoiului care se forma în Marea Irlandei, în total, 43 de vase comerciale, escortate de trei distrugătoare şi patru corvete mai puţin înarmate. Navele s-au aşezat pe rânduri, cu escortele de fiecare parte, în faţă şi în spate, precum câinii ciobăneşti care mânau turma înainte, atenţi la răpitori. Lui Hugh Anson, noul ajutor de steward, i s-a spus să-şi găsească o cabină împreună cu tunarii, apoi să se prezinte la cabina căpitanului. În timp ce convoiul se îndrepta spre sud, Chapman şi Kearon au avut o discuţie rapidă, în şoaptă. Căpitanul, „temându-se de curioşi"[1], s-a oferit să păzească lucrurile secrete ale pasagerului său şi a fost destul de dezamăgit când i s-au dat nişte banale coli de scris. Le-a încuiat în seif., fiind atent să nu-şi lase amprenta pe ele. Kearon i-a explicat lui Chapman că îl va trata ca pe orice alt membru al echipajului, iar în timpul călătoriei se aştepta ca el să fie indisciplinat, deoarece asta îi va confirma povestea de „băiat rău"[2] şi va ajuta la explicarea dispariţiei lui atunci când vor ajunge la Lisabona.

Dacă ajungeau la Lisabona. În după-amiaza aceea, un bombardier german s-a ivit pe cer şi a dat drumul câtorva bombe, ratând cu foarte puţin un vas de 5 000 de tone care transporta explozibil şi muniţie. În înaltul cerului, se roteau avioanele de

recunoaştere Focke-Wulf. „Pe chipurile tuturor se putea citi un sentiment de aşteptare şi nelinişte”[3], iar Chapman a observat că membrii echipajului dormeau complet îmbrăcaţi. Nu că ar fi avut timp să observe multe, căci Snellgrove, stewardul navei, l-a pus să spele cu peria, să servească masa şi, în general, să facă de toate, cum era normal pentru un novice. Chapman s-a plâns cu voce tare. Snellgrove a remarcat că „Anson avea rău de mare aproape tot timpul şi nu-l putea folosi aproape deloc la treburi”[4].

În noaptea aceea, în timp ce convoiul se îndrepta spre larg, Chapman a fost trezit din somnul său uşor de alarma vasului. Pe punte, orbecăind încă după colacul de salvare, a fost zdruncinat de o explozie puternică, urmată de alta. Două vase comerciale şi un petrolier erau cuprinse de flăcări, iar, la lumina acestora, Chapman vedea formele întunecate ale celorlalte vase. O torpilă lovise vasul cu muniţie. Căpitanul Kearon a oprit motoarele, iar scânteile au luminat cerul. Se părea că submarinele se retrăseseră din nou pe furiş. Geamurile compartimentelor se spărseseră, iar pe punte erau împrăştiate cioburi. Deşi n-a mai avut loc niciun atac în noaptea aceea, Chapman n-a putut să doarmă.

De dimineaţă, căpitanul Kearon i-a spus că din convoi lipseau şapte vase, trei dintre ele scufundându-se în urma coliziunilor din timpul nopţii sau din cauza avariilor provocate de explozia vasului care transporta muniţie. Chapman s-a gândit că acela era exact genul de informaţie care i-ar fi fost util să-l furnizeze germanilor la Lisabona, confirmând ceea ce aceştia ştiau deja, dar demonstrând dorinţa lui de a le fi de folos. Din acelaşi motiv, Chapman a început să noteze zilnic poziţia şi cursul vasului. Din moment ce avioanele de recunoaştere germane luaseră deja urma vaselor, „nu făcea nimic rău dacă dădea inamicului poziţia convoiului”[5]. Căpitanul a acceptat şi l-a lăsat pe Chapman să vadă jurnalul de bord al vasului pentru a nota

poziția exactă. Cu cerneala secretă pe care o mai avea, Chapman a scris cu atenție informațiile pe o coală de hârtie.

Căpitanului Kearon îi plăcea noul său rol de ajutor de spion. Restul echipajului nu știa însă ce să creadă despre noul steward. Zvonul cu privire la faptul că Anson era un fost pușcăriaș s-a răspândit repede. Toți au ajuns la concluzia că, evident, era „un spărgător de elită”[6]. Părea să aibă o grămadă de bani, o tabacheră din aur cu monogramă și un ceas de mână scump. Anson a mărturisit că, în Soho, fusese poreclit „Vărgatul”, din cauza timpului petrecut în haine de închisoare. Pentru un escroc însă, era surprinzător de politicos și de cultivat; citea cărți în franceză, „de plăcere”[7]. „Câțiva membri ai echipajului au fost impresionați de buna lui educație”[8], a raportat Kearon mai târziu. „Servantul-ochitor a rezumat opinia generală conform căreia omul provenea dintr-o familie bună, dar o luase pe căi greșite.”[9] Într-o seară, Chapman i-a uimit pe cei de pe vas anunțând că va scrie pe loc o poezie. Folosind un creion și un plic, s-a pus pe treabă, apoi a declamat rezultatul. Poezia de opt versuri, care s-a păstrat în arhivele MI5, s-a dorit a fi o autobiografie – povestea Vărgatului, care duce o viață grea, supraviețuiește datorită șireteniei și are multe prietene. Ea se termină așa:

Lipsit de griji, întâmplă-se ce s-o întâmpla,
Trei urale pentru Vărgat, ura, ura, ura.[10]

După cum se vede, acest mic acces de poezie proastă nu a fost cine știe ce, dar pentru urechile comesenilor lui Chapman a sunat ca Shakespeare, o dovadă în plus că se aflau în prezența unui adevărat hoț cu comportări alese. Anson era fără doar și poate destul de rebel ca să fie poet, căci bombănea fără încetare. Căpitanul a notat imediat în jurnalul de bord atitudinea lui nepotrivită: „A zis că nu-i place viața pe mare pentru că nimeni nu-și face treaba, a spus că el muncește cel

mai mult. Acest lucru este, categoric, neadevărat, după cum am observat eu, căpitanul."[11]

În data de 18, „City of Lancaster" a pătruns în estuarul fluviului Tajo* și a acostat în dana Santos. Portugalia era încă o țară neutră, deși dictatorul ei avea înclinație către nazism, iar Lisabona clocotea de agitația spionilor, fiind plin de refugiați, contrabandiști, agenți, șarlatani, traficanți de arme, bișnițari, intermediari, dezertori, profitori și prostituate. Era un oraș pe gustul lui Chapman. John Masterman a descris Lisabona, în romanul său postbelic intitulat *The Case of the Four Friends,* drept un „fel de loc de reglare a afacerilor internaționale, un mușuroi al spionilor și agenților, unde secretele și informațiile politice și militare – adevărate și false, dar mai ales false – se cumpărau și se vindeau și unde inteligențele se înfruntau direct"[12]. Aliații și puterile Axei aveau case conspirative, ascunzători, mulțime de informatori și mici armate de spioni, precum și consulate și ambasade oficiale, toate sub vălul străveziu al neutralității. Abwehrul avea chiar propriile baruri și bordeluri, folosite în mod expres pentru extragerea de informații de la marinarii britanici beți, ahtiați de sex.

Echipajul de pe „City of Lancaster" s-a adunat pe punte pentru a asculta o prelegere despre evitarea băuturilor tari și a femeilor ușoare. Boțmanul, Valsamas, l-a auzit limpede pe Anson șoptind: „Nu-l băgați în seamă. Sunt o mulțime de prostii."[13]

Pe uscat, ajutorul de steward s-a dus cu patru dintre colegi la British Seamen's Institute, în Rua da Moeda, unde s-au îmbătat toți, după cum le era obiceiul. Anson a spus că va plăti el, dar, după ce au tot băut o oră pe banii MI5, noul ajutor de steward i-a spus unuia dintre tunari că avea „treburi de rezolvat" în oraș cu o veche cunoștință.

---

* Cel mai lung fluviu din Peninsula Iberică. Se varsă în Oceanul Atlantic la Lisabona (n. red.).

— Dacă îl găsesc pe acest prieten, o să mă îmbăt criță[14], a mărturisit el.

Când tunarul Humphries a insistat să-i dezvăluie identitatea acelui prieten, Chapman i-a făcut cu ochiul și a zis misterios: „Mai bine nu dau nume."[15] S-a învoit să se întâlnească cu ei mai târziu, la „George's", un bar-bordel din zona docurilor.

Cu câteva zile înainte, englezii decodaseră un mesaj transmis de Abwehr unui alt agent dublu, cu numele de cod „Tata", în care îi spunea că locuința conspirativă de la nr. 50, din Rua Sao Mamede fusese „brûlé"[16], adică arsă. MI5 nu avea cum să-l avertizeze pe agentul Zigzag că de adresa lui de contact se alesese, cum s-ar zice, praful și pulberea.

Taxiul l-a lăsat pe Chapman în fața unei clădiri mari, murdare, din inima cartierului muncitoresc al orașului. Ușa a fost deschisă de o tânără, care a chemat-o pe mama ei. „Joli Albert"[17], a zis Chapman vesel, apoi, într-o portugheză greoaie: „Mă cheamă Fritz. Pot să-l văd pe *senhor* Fonseca?" Vorbele lui au fost primite cu „o mimică inexpresivă"[18]. A încercat din nou în germană, engleză și franceză. În cele din urmă, a scris numele „Fonseca" pe o bucată de hârtie. Femeile au părut a-l recunoaște și, din gesturile lor, a înțeles că domnul Fonseca nu era acasă. A scris cuvântul „telefon"[19]. După alte gesturi, fata l-a condus la o cafenea din apropiere, a format un număr și i-a întins receptorul lui Chapman. A răspuns o voce de bărbat. „Joli Albert", a zis Chapman. Rezultatul n-a fost mai bun ca înainte, dar cel puțin bărbatul vorbea un fel de franceză. A fost de acord să se întâlnească cu Chapman la cafeneaua de alături. Îndoindu-se profund, Chapman a așteptat, fumând țigară după țigară și bând un coniac portughez groaznic. În cele din urmă, a apărut un tânăr slab, de aproape 30 de ani, cu un bărbat mult mai în vârstă, care vorbea germana. Chapman a spus încă o dată parola și a explicat că trebuia să se întâlnească cu

un ofiţer superior din Abwehr. Expresiile lor alarmate arătau că planul eşuase într-un mod lamentabil. Era evident că „nu ştiau nimic despre chestiune"[20] şi, cu fiecare cuvânt pe care îl rostea, Chapman se punea într-un pericol tot mai mare. Şi-a cerut scuze pentru greşeală şi le-a spus celor doi bărbaţi „să uite toată afacerea"[21]. Apoi a fugit.

La „George's", petrecerea era în toi. Chapman s-a strecurat în mulţimea de marinari şi curve. Întoarcerea lui aproape că n-a fost observată. În scurt timp, discuta cu o barmaniţă portugheză care vorbea englezeşte, pe nume Anita. Avea 26 de ani, era subţire, avea ten închis, păr negru, ondulat şi ochi căprui; în plus, era prostituată şi informatoare plătită de MI6. Mai târziu, avea să spună serviciului de informaţii britanic că bărbatul pe care toată lumea îl ştia drept Anson îi mărturisise că numele lui real era Reed. Ronnie ar fi fost scandalizat.

Chapman şi-a petrecut noaptea cu Anita, într-un mic hotel din apropierea portului, întrebându-se dacă germanii renunţaseră la el, dacă nu-i fusese întinsă o cursă şi dacă întreaga lui carieră de agent dublu se terminase deja.

A doua zi dimineaţă, devreme, Chapman a intrat în holul elegant al legaţiei germane din Rua do Pau de Bandeira şi i-a spus bărbatului somnoros de la recepţie că se numea Fritz, era agent german şi voia să vorbească cu un ofiţer superior din Abwehr. Bărbatul a căscat şi i-a spus să se întoarcă după două ore. Când s-a întors, recepţionerul era mult mai treaz, chiar vigilent. A apărut un funcţionar care i-a spus lui Chapman să se ducă la o casă din Rua Buenos Aires, aflată în apropiere. Afară, la adresa care îi fusese dată, aştepta o maşină Fiat cu motorul pornit şi doi civili pe locurile din faţă. Lui Chapman i s-a spus să urce în spate, după care a fost condus în tăcere la o altă adresă, un apartament din Rua Borges Carniero, nr. 25. Acolo, a fost escortat la etaj, unde cei doi bărbaţi l-au invitat politicos

să le explice despre ce era vorba. Chapman le-a spus povestea învățată pe de rost, lucru pe care avea să-l facă de atunci de nenumărate ori. Cel mai înalt dintre cei doi, evident, superiorul, dădea din cap aprobator și, din când în când, punea întrebări, pe când celălalt, un bărbat scund și gras, lua notițe. Când Chapman a terminat, bărbatul înalt i-a mulțumit politicos și i-a spus să rămână la bordul vasului, dar să se întoarcă la adresa respectivă a doua zi.

În seara aceea, căpitanul Kearon a fost auzit luându-l la rost pe stewardul Anson pentru că petrecuse o noapte pe țărm fără permisiunea lui și avertizându-l pe față cu privire la pericolul bolilor venerice. Când Anson i-a spus căpitanului să „își vadă de treaba lui"[22], Kearon a explodat și i-a zis că „orice viitoare ofensă îi va aduce acuzații acasă"[23]. Echipajul s-a arătat de acord: Anson se juca cu focul.

Deși s-a prefăcut a fi foarte furios, căpitanul Kearon a fost profund ușurat când l-a văzut pe Chapman întorcându-se. Rămași singuri, Chapman i-a povestit cum a petrecut două zile fiind plimbat dintr-un loc în altul, adăugând că, dacă și când va trebui să întocmească un raport către MI5, va putea să spună că Abwehrul era un coșmar birocratic. Kearon va afirma mai târziu: „Mi-a spus să raportez că organizația lucra exact ca la Londra. A zis că Ronnie va fi mulțumit să audă asta!"[24] Kearon i-a făcut o sugestie: când Chapman va vrea să părăsească vasul, să înceapă o ceartă. Asta îi va permite căpitanului să-l pedepsească și îi va oferi lui Anson un motiv evident să fugă de pe vas pentru a evita o altă condamnare la închisoare în Marea Britanie.

Când Chapman s-a întors a doua zi în Rua Borges Carneiro, a fost dus în fața unui tânăr elegant, cu ochelari cu ramă de baga, care s-a prezentat drept „Baumann" într-o engleză excelentă și „și-a cerut scuze pentru neplăcerile provocate"[25] în ziua precedentă și pentru faptul că Germania nu l-a primit cu fastul

cuvenit. Bărbatul i-a oferit lui Chapman un trabuc şi un pahar de coniac, invitându-l să-şi•mai spună o dată povestea. Identitatea elegantului interlocutor al lui Chapman este incertă: MI5 îl va identifica mai târziu ca Baumann, alias Blaum, alias Bodo, un ofiţer care conducea secţia de sabotaj a Abwehrului de la Lisabona din 1942. Este însă la fel de posibil ca Baumann să fi fost maiorul Kremer von Auenrode, alias Ludovico von Kartsthoff, şeful filialei Abwehr de la Lisabona. Chapman însuşi credea că Baumann avea „legătură cu Johnny"[26], numele de cod dat de germani agentului Snow. Şeful german al lui Owens fusese un anume maior Nikolaus Ritter, alias Doktor Rantzau. Indiferent cine era, Baumann părea să ştie foarte multe despre perioada petrecută de Chapman în Franţa, despre misiunea lui şi despre rezultatele ei.

Chapman i-a predat foile de hârtie scrise cu cerneală invizibilă, apoi i-a făcut lui Baumann o propunere la care se gândise de când pornise spre Lisabona. În timpul instructajului primit la Berlin, învăţase să construiască o bombă găurind o bucată mare de cărbune, care se umplea cu explozibil. Pus în buncărul unei nave, dispozitivul rămânea neobservat până când era băgat în foc, unde exploda şi scufunda vasul.

Dacă Baumann îi dădea o astfel de bombă, a zis Chapman, o ascundea în cărbunii de pe „City of Lancaster", apoi fugea de pe vas, cum plănuise, şi-l trimitea, cu tot cu căpitan şi echipaj, pe fundul Oceanului Atlantic.

Tar Robertson era imperturbabil. Când a sosit însă ultima serie de mesaje interceptate de la sursele ultrasecrete, în dimineaţa zilei de 21 ianuarie, era cât pe ce să sară în sus. Agentul Zigzag stătuse în Lisabona două zile şi deja părea să pună la cale un act grosolan de trădare, oferindu-se să scufunde vasul care îl dusese acolo.

Într-un mesaj strict confidențial, filiala Abwehr din Lisabona îl informa pe amiralul Wilhelm Canaris că agentul Fritz era în măsură să saboteze un vas comercial britanic folosind o bombă de cărbune și solicita autorizație pentru a acționa. Operațiunea necesita permisiunea șefului Abwehrului însuși, deoarece „contravenea politicii consacrate a organizației de a nu se angaja în acțiuni de sabotaj în sau din Portugalia"[27]. Colac peste pupăză, același mesaj menționa ruta exactă urmată de „City of Lancaster" până la Lisabona și numărul vaselor scufundate în atacul asupra convoiului: aceste informații puteau veni doar de la Chapman. În orice caz, „le spusese germanilor despre convoiul lui mai multe decât ar fi trebuit"[28]. În cel mai rău caz, era o dovadă în plus a trădării.

Robertson a convocat o ședință de urgență și a stabilit o serie de sarcini, în ordinea priorității. Mai întâi, trebuiau protejate vasul și echipajul lui; în al doilea rând, trebuiau protejate sursa mesajului și sursele ultrasecrete; în sfârșit, „nu trebuia întreruptă misiunea lui Zigzag, decât dacă ne trăgea pe sfoară sau părea probabil să facă acest lucru"[29].

Lui Reed nu-i venea să creadă că Chapman putea să devină trădător atât de repede. Fusese forțat sau instruit să execute acel act de sabotaj ori era ideea lui? „Indiferent ce părere aveam despre caracterul și patriotismul lui Zigzag, nu puteam să ne asumăm riscul de a presupune că, de fapt, el nu va comite actul de sabotaj"[30], scria el. Când ședința era încă în desfășurare, Berlinul a transmis un mesaj prin care aproba sabotarea navei „City of Lancaster".

Cei din MI6 citiseră și ei telegramele și se oferiseră să-și folosească oamenii de la Lisabona pentru a-l neutraliza pe Zigzag. Robertson le-a spus să aștepte. „City of Lancaster" nu avea să plece din port mai devreme de câteva zile și, fiindcă Chapman plănuia să fugă de pe vas chiar înainte ca acesta să

pornească la drum, probabil că mai era timp să pună mâna pe el şi pe bomba de cărbune.

Maiorul Reed, scria Tar, „ştie unele lucruri şi aspecte legate de acest caz”[31]. În plus, „căpitanul şi Zigzag îl cunosc amândoi pe Reed, de aceea lui îi este mai uşor să-i abordeze fără să stârnească suspiciuni din partea germanilor”. Reed trebuia să ajungă de îndată la Lisabona, să-l găsească pe Chapman şi să-l interogheze imediat. Dacă Chapman nu oferea de bunăvoie informaţii despre actul de sabotaj, liber şi din proprie iniţiativă, trebuia arestat sub ameninţarea armei şi „adus înapoi în cătuşe”[32]. Chapman putea fi surprins să-l vadă pe Reed apărând brusc la Lisabona, dar nu avea niciun motiv să deducă faptul că mesajele Abwehrului fuseseră interceptate: „Ar fi foarte normal ca noi să-l trimitem pe dl Reed să verifice dacă acesta i-a contactat pe germani şi ce au spus aceştia.”[33]

Micul Ronnie Reed, radioamatorul care intrase în armată fiindcă îi plăcea să se joace cu transmiţătorul, era pe cale să devină el însuşi personaj principal într-o poveste a cărei acţiune se desfăşura cu repeziciune şi la sfârşitul căreia putea să aducă din nou în faţa justiţiei un infractor cunoscut sub ameninţarea armei.

În timp ce Reed se grăbea să prindă primul avion spre Lisabona, Chapman s-a întors în Rua Borges Carniero să ia bombele. Cu câteva zile înainte, îi dăduse lui Baumann ca mostră o bucată de cărbune de pe vas. Cărbunele galez are o textură şi o culoare aparte, iar falsificatorii germani obţinuseră rezultate remarcabile. Baumann i-a dat două bucăţi neregulate de cărbune negru, de circa 15 cm pe 15 cm, a căror formă, greutate şi textură nu se puteau deosebi de cele ale adevăratului cărbune galez. În loc să găurească o bucată de cărbune pe care o aveau deja, cum făcuse Doctorul, ca să pună mai mult explozibil, inginerii lui Baumann luaseră o cutie cu explozibil care

avea ataşat un detonator şi o înfăşuraseră în plastic, vopsindu-l şi acoperindu-l apoi cu praf de cărbune. Singurul indiciu al conţinutului letal era „un mic orificiu, de diametrul unui creion, existent pe una dintre feţe”[34].

Chapman a fost impresionat: bombele „nu puteau fi detectate”[35]. I-a spus lui Baumann că le va planta în buncăr chiar în noaptea aceea şi va fugi de pe vas a doua zi dimineaţă. Baumann a confirmat că toate actele necesare pentru scoaterea lui din ţară erau gata, inclusiv un paşaport nou, cu o poză făcută la Lisabona cu două zile în urmă.

În seara aceea, Chapman a urcat pe pasarela vasului „City of Lancaster” cu oarecare prudenţă, având două bombe mari de cărbune în rucsacul din spate. Nu ştia că Ronnie Reed se îndrepta cât putea de repede spre Lisabona; nu ştia nici că un anume căpitan Jarvis, din MI6, pusese un agent să supravegheze vasul şi aştepta ordinul de a pune mâna pe el şi, dacă era nevoie, de a-l ucide.

Chapman nu s-a apropiat însă de cuptor şi nu avea nicio intenţie să arunce în aer vasul. Pur şi simplu, îşi folosea iniţiativa, cum fusese instruit. Prietenul şi colegul său pasionat de bombe, rafinatul şi educatul „domn Fisher”, îi ceruse să facă rost de nişte „jucării” folosite de germani la sabotaj, şi exact asta avea de gând să facă. Domnul Fisher, se gândea el, avea să fie încântat să pună mâna pe cele două minunăţii din raniţa lui.

Ajuns la bord, Chapman a băgat cu grijă raniţa în dulap. Apoi, s-a apropiat de o namilă de tunar pe nume Dermot O'Connor, care moţăia pe prici, şi l-a lovit puternic în nas. Chapman îşi dăduse seama că vânjosul irlandez era membrul echipajului cel mai uşor de atras într-o bătaie, fără să pună întrebări ciudate. Această presupunere s-a dovedit a fi cu totul exactă.

O'Connor a sărit din pat ca o balenă ucigaşă care iese la suprafaţă, iar cei doi bărbaţi au început să se lovească vârtos,

cu zgomot, folosind orice armă le venea la mână. Există două versiuni despre felul în care s-a terminat bătaia: potrivit relatării lui Chapman, el l-a doborât pe O'Connor lovindu-l în cap cu o sticlă de whisky pe jumătate goală; potrivit căpitanului Kearon (şi celorlalţi martori), O'Connor l-a doborât pe Chapman lovindu-l cu capul în ochi. Chapman a fost dus la infirmerie, sângerând puternic şi strigând că irlandezul încălcase „regulile unui meci de box"[36]. După ce au fost bandajaţi, amândoi au fost amendaţi cu leafa pe o jumătate de zi de căpitanul Kearon, care i-a spus cu voce tare lui Chapman că acum o încurcase rău.

A urmat o scenă ridicol regizată.

Căpitanul Kearon: „În sfârşit, ai dat de unul mai bun?"[37]

Anson: „După ce m-am luptat cu el cinstit şi l-am învins după regulile boxului, mi-a dat cu capul în figură. Oamenii de pe vasul ăsta sunt nişte huligani."

Kearon: „Deci tu eşti singurul om cumsecade de la bord?"

Anson: „Da."

A doua zi, în zori, ajutorul de steward Anson, cu partea stângă a feţei taiată şi foarte învineţită, a fost pus să-i ducă ceaiul căpitanului Kearon. Chapman a bătut la uşa cabinei acestuia şi s-a strecurat înăuntru, cu o tavă pentru ceai într-o mână şi o raniţă cu două bombe mari în cealaltă. Mai înainte, Chapman îi explicase lui Kearon că „încerca să aducă la bord o bombă specială, pe care s-o transporte acasă"[38], iar acum a pus bombele din cărbune în mâinile căpitanului, explicându-i că „le propusese [germanilor] să saboteze «City of Lancaster», iar inamicul fusese de acord"[39]. Kearon nu era un om exagerat de timid, dar până şi el s-a înfiorat când i s-au pus în pat 4,5 kg de explozibil de către un bărbat cu o faţă parcă trecută prin maşina de tocat. A anunţat că va ridica ancora imediat şi va porni spre casă. Chapman i-a spus că bombele erau sigure atâta timp cât nu erau încălzite şi că orice schimbare de plan nu va face decât

să atragă suspiciunile germanilor. În cele din urmă, căpitanul a fost „convins să urmeze ruta obişnuită şi să se poarte de parcă nimic nu s-ar fi întâmplat". Acum, pe deplin treaz, Kearon a deschis seiful, a scos pachetul lui Chapman, a băgat înăuntru cele două bombe şi a închis repede uşa. Chapman a îndesat hârtiile şi banii în raniță şi i-a înapoiat căpitanului revolverul, „drept cadou". În schimb, căpitanul i-a dat lui Anson adresa cumnatei sale, Doris, care locuia în Porto, în caz că avea vreo problemă. Și-au dat mâna, iar Chapman a dispărut.

Rolul căpitanului Kearon în spionajul militar britanic se terminase. Spionul britanic îşi jucase foarte bine rolul, şi-a spus căpitanul. „S-a ridicat într-un mod foarte realist la înălțimea reputației lui de fost puşcăriaş." Poate că acest lucru nu era chiar surprinzător.

În după-amiaza aceea, sursele ultrasecrete au interceptat un mesaj transmis de filiala Abwehr din Lisabona, care confirma faptul că Fritz îşi încheiase misiunea. Informația a fost retransmisă de căpitanul Ralph Jarvis, de la MI6, lui Ronnie Reed, de la MI5, când a ajuns pe aeroportul din Lisabona, marți, 23 ianuarie, la ora 17.30, călătorind sub numele de Johnson, un funcționar din Ministerul Transporturilor de Război. Lui Reed i s-a făcut inima cât un purice. Dacă Chapman pusese bomba, era un trădător vinovat de tentativă de crimă, iar tonele de cărbune din buncărul vasului trebuiau verificate cumva, bucată cu bucată. Jarvis i-a spus că Kearon fusese interogat de agenții lui la căpitănie şi „negase cu îndârjire că Hugh Anson avea vreo legătură cu spionajul britanic". Reed a răspuns că, probabil, căpitanul credea că protejează un agent britanic şi se supunea ordinelor de „a nu spune absolut nimănui de conexiune".

Căpitanul Kearon şi Ronnie Reed s-au întâlnit singuri la Royal British Club din Lisabona. Ofițerul de caz de la MI5 şi-a

dat seama imediat, după expresia bine dispusă și conspirativă a căpitanului, că temerile lui erau nefondate. Kearon i-a spus că Chapman „se comportase magnific", că „planul" de sabotare a vasului fusese un șiretlic pentru a obține bombele și că, în seiful vasului, se aflau două bucăți de cărbune exploziv, pe care va fi foarte fericit să le dea altcuiva cât mai repede posibil. Anson îi spusese clar că acel „cărbune era un exploziv puternic și trebuia să i-l dea lui Ronnie", sugerând ca MI5 să înscenează o falsă explozie la bord, „pentru a-i spori prestigiul" în fața germanilor.

De asemenea, Kearon i-a povestit că el și Chapman au fost de acord ca traseul vasului și atacul asupra convoiului să fie raportate germanilor fără a pune în pericol navigația britanică și că Chapman se lăsase bătut de un tunar irlandez ca să se confirme povestea de acoperire. Când chelnerul nu se uita, i-a dat numele și adresele din Lisabona pe care i le lăsase Chapman, plus un revolver.

Reed i-a trimis lui Tar Robertson o telegramă entuziastă: „M-am convins că Z joacă cinstit cu noi."[40]

Ușurarea a fost împărtășită la Londra. Nu doar că Chapman își demonstrase loialitatea, dar spionajul britanic avea acum două bombe cum nu mai văzuse până atunci. „Este genul de risc pe care Chapman a fost pregătit să și-l asume în numele nostru"[41], a notat Ochi-de-Tinichea Stephens. Se oferise să îndeplinească un act de sabotaj știind că, atunci când „City of Lancaster" nu avea să se scufunde în larg, el avea să fie suspectat în mod inevitabil de joc dublu, „cu posibile urmări fatale pentru el"[42]. Totuși fusese pregătit să-și asume acest risc. „S-a gândit că valoarea pe care o avea pentru britanici obținerea unor dispozitive folosite de germani justifica riscul asumat."[43]

Ceva mai puțin încântat de rezultat a fost MI6. Relația dintre cele două servicii era adesea încordată, iar cei de la spionajul extern nu îi apreciau pe cei de la securitatea internă, care se

băgau peste ei. MI6 a refuzat categoric ideea de a pune în scenă un fals act de sabotaj la bordul navei „City of Lancaster” aflate la Lisabona, spunând că acesta ar fi fost „complicat din punct de vedere politic”[44].

Jarvis, de la MI6, funcționar la o bancă comercială în viața civilă, i-a băgat frica în oase bietului Ronnie Reed, spunându-i că bombele de cărbune puteau fi activate de un detonator întârziat, nu de căldură și că puteau exploda în orice moment. Reed nu împărtășea abordarea nonșalantă a lordului Rothschild cu privire la explozibilii puternici. A considerat că era mai bine să pună bombele în bagajul lui: „Ar fi mai puțin regretabil dacă o explozie ar avea loc în avion, la întoarcerea mea acasă, și pentru avion, și pentru consecințele politice, și pentru mine...”[45]

Rothschild i-a spus că bombele trebuiau fotografiate, radiografiate, puse într-o cutie masivă de metal căptușită cu plută și trimise în Gibraltar, cu primul vas britanic, pe numele „domnului Fisher”, la adresa ANI, Whitehall. În Gibraltar, pachetul trebuia ridicat de la căpitanul Kearon de un agent MI5 care avea să spună: „Vin din partea lui Ronnie.”[46] Rothschild a stăruit asupra unui aspect: bombele trebuiau trimise, „dacă era posibil, intacte și nu tăiate în două”[47]. Doar cineva ca Rothschild putea să-și imagineze că altcineva ar *vrea* să taie o bucată de cărbune plină cu explozibil puternic.

Capitolul 20

Bomba neexplodată

Nimeni nu i-a acordat prea multă atenție marinarului norvegian cu un ochi învinețit, care a luat avionul de după-amiază de la Lisabona la Madrid și care stătea tăcut în spate. Avea pașaport norvegian, se numea Olaf Christiansson, era marinar și se născuse la Oslo. La bord se afla un grup de norvegieni, dar compatriotul lor tăcut nu s-a angajat în vreo discuție cu ei. De fapt, nici nu avea cum, pentru că nu știa niciun cuvânt în norvegiană.

Pe aeroportul din Madrid, un tip scund și îndesat, cu obraji rozalii, a ieșit din mulțimea care aștepta. „Tu ești Fritz?"[1] a șoptit acesta. „Da", a zis Chapman, „Joli Albert". La Hotelul „Florida", Chapman a mâncat friptură de porc, a băut o sticlă de vin spaniol licoros și a dormit douăsprezece ore. Următoarele cinci zile au trecut repede. Chapman a pierdut numărul vizitatorilor germani anonimi care veneau și plecau, puneau aceleași întrebări sau unele ușor diferite. Uneori, interogatoriile aveau loc în camera lui de hotel, în hol sau în cafenelele din apropiere. Germanul cu obraji rozalii i-a dat 3 000 de pesete și i-a spus că poate vrea să-și ia niște haine, ceai, cafea și „alte lucruri greu de găsit în Europa ocupată"[2]. Așadar se întorcea în Franța. Pe străzile Madridului, Chapman era urmat, discret, de un mic personaj zâmbitor.

Bărbatul care îl interogase prima dată la Lisabona, identificat mai târziu de MI5 drept Konrad Weisner, ofițer în Abwehr,

a reapărut la Hotelul „Florida" şi l-a anunţat pe Chapman că îl va însoţi la Paris. Într-un compartiment rezervat în vagonul de dormit, Chapman a stat întins treaz, în timp ce trenul trecea huruind prin gări, în noapte: San Sebastian, Irun, Hendaye, Bordeaux. În zorii zilei de 28 martie, trenul a oprit în Gare d'Orsay: pe peron aştepta Albert Schael, tovarăşul de pahar cu faţă rotundă al lui Chapman de la Nantes, adevăratul Joli Albert şi primul chip cunoscut pe care îl vedea. S-au îmbrăţişat ca nişte vechi prieteni, iar în timp ce mergeau cu maşina spre apartamentul Abwehrului din Rue Luynes, Chapman l-a întrebat unde era dr. Graumann. Albert, vorbind încet ca să nu audă şoferul, i-a zis că a fost trimis pe Frontul de Est, „în dizgraţie"[3].

Motivul surghiunirii lui Von Gröning e neclar. Chapman a aflat mai târziu că şeful lui se certase cu conducătorul filialei de la Paris pe o chestiune de „politică", iar faptul că Von Gröning bea foarte mult fusese folosit apoi drept pretext pentru îndepărtarea lui. Mai târziu, Von Gröning a pretins că a vrut să trimită un submarin care să-l ia pe Chapman, dar n-a fost luat în seamă şi s-a iscat o ceartă violentă. Este posibil, la fel ca în cazul altor membri ai Abwehrului, ca loialitatea lui Von Gröning faţă de Hitler să fi fost pusă la îndoială. Indiferent de motiv, Von Gröning fusese lăsat fără postul de la Nantes şi i se ordonase să se alăture vechii lui unităţi, Heeresgruppe Mitte, în Rusia.

Chapman îl considera pe dr. Graumann un „vechi prieten"[4], ba chiar mai mult, îi fusese protector şi patron. Dacă cineva putea să-l apere pe Chapman de Gestapo, acela era dr. Graumann. Dispariţia lui era o lovitură serioasă. Interogatoriile au continuat: colonelul german de aviaţie care îl dusese la aeroportul Le Bourget şi pilotul, *Leutnant* Schlichting, l-au întrebat despre săritură şi aterizare. Au fost urmaţi de un ofiţer din armată, fără nume şi neprietenos, apoi, de un civil, care a pus repede o serie de „vreo 50"[5] de întrebări despre instalaţiile militare şi

armele britanice, iar Chapman n-a reuşit să răspundă la niciuna. De câte ori Chapman întreba de dr. Graumann, primea „răspunsuri vagi”[6], cum că era „undeva pe Frontul de Est”. În cele din urmă, Chapman şi-a luat inima în dinţi şi a spus că voia să-l vadă imediat pe dr. Graumann şi că „nu îşi va spune povestea şi nu va lucra pentru altcineva”. Solicitarea şi accesul de furie aferent au fost ignorate sau cel puţin aşa a părut.

Tonul general al întrebărilor era unul binevoitor, dar insistent. Lui Chapman i s-a dat voie să „se distreze” seara, dar era însoţit mereu de Albert şi de cel puţin încă o persoană. Când însă a cerut un „avans” din banii care i se datorau, a fost respins fără înconjur. După ce a protestat furios, i s-au dat 10 000 de franci, sumă care apoi a fost mărită, cu vădită ezitare, la 20 000. Aceasta nu era primirea de erou şi bogăţia nemăsurată la care sperase, ceea ce i-a provocat lui Chapman un sentiment cât se poate de neplăcut.

Chapman a memorat chipurile celor care-l luau la întrebări şi câteva nume pe care a reuşit să le audă. Energia psihică şi-o concentra însă asupra repetării poveştii, pe jumătate adevărată, pe jumătate fictivă, care îi fusese băgată în cap în zilele şi săptămânile petrecute în Crespigny Road. Povestea nu se schimba niciodată, iar Chapman nu ezita niciodată, dar era atent să nu dea decât informaţii vagi cu privire la diverse momente sau date, ţinând cont de avertizarea lui Tar Robertson: „Momentul este un factor esenţial în disimulare, povestea nu trebuie să fie prea exactă.”[7] O ştia atât de bine, încât uneori o credea şi el. Noi ştim povestea fiindcă s-a păstrat o transcriere exactă a acesteia:

> Am aterizat pe la 2.30, pe un câmp arat. La început, am fost buimăcit din cauza coborârii, dar după ce mi-am revenit, am îngropat paraşuta sub nişte tufişuri, lângă un pârâu care curgea la marginea câmpului. Am desfăcut pachetul care mi-a fost prins de umeri, am luat cu mine transmiţătorul şi

am băgat detonatoarele în buzunare. Am văzut un mic şopron nu departe, iar după ce m-am apropiat de el cu precauţie, mi-am dat seama că era gol şi, intrând pe o fereastră, am urcat în pod şi am dormit până s-a crăpat de ziuă. Când m-am trezit, n-am ştiut cât era ora, pentru că ceasul meu se oprise. Se pare că se defectase la aterizare. Am părăsit şopronul şi am mers pe un drumeag, apoi pe drumul principal, spre sud, până am văzut un indicator pe care scria Wisbech. Uitându-mă pe hartă, mi-am dat seama că trebuia să fiu undeva în apropiere de Littleport, iar când am ajuns în sat, am văzut numele pe clădirea gării. M-am uitat după orele trenurilor spre Londra şi am văzut că pleca unul la 10.15. L-am prins şi am ajuns în Liverpool Street pe la unu fără un sfert. Am intrat într-un bufet, am băut ceva şi am cumpărat nişte ţigări, iar după ce am stat câteva minute, m-am dus la o cabină telefonică din gară şi l-am sunat pe Jimmy Hunt, de la Hammersmith Working Men's Club. Cel care a răspuns la telefon a zis că Jimmy va veni pe la ora 18, aşa că am luat metroul spre West End şi m-am dus la New Gallery Cinema, unde am văzut „In Which We Serve". M-am gândit că era mai bine să nu mă plimb atât de curând prin West End la lumina zilei.

Am rămas la cinema până la ora stingerii, apoi l-am sunat din nou pe Jimmy la club. A fost foarte surprins să-mi audă vocea, dar am stabilit să ne întâlnim la staţia de metrou din Hyde Park. Când a ajuns, ne-am dus la o cârciumă din apropiere şi i-am zis lui Jimmy că am reuşit să fug din Jersey şi că aveam atâtea lucruri să-i spun, încât m-am gândit că ar fi mai bine dacă mergeam într-un loc mai liniştit. Mă temeam mai ales ca poliţia să nu afle că mă întorsesem în ţară, aşa încât Jimmy a zis că mai bine ne-am duce la una dintre adresele la care se ascundea el, în Sackville Street, unde locuia cu o fată. I-am spus că nu vreau să mă vadă altcineva, aşa că a sunat-o şi i-a spus să iasă în oraş pentru o vreme, fiindcă avea un prieten

care trecea pe la el cu nişte afaceri. Era obişnuită să dispară când Jimmy avea de făcut afaceri „dubioase", aşa că nu i s-a părut ceva neobişnuit.

Când am ajuns în apartamentul din Sackville Street, i-am povestit lui Jimmy toată tărăşenia. I-am spus că, în timp ce am fost închis în Jersey., am decis să lucrez pentru spionajul german; că mă trataseră extrem de bine şi îmi promiseseră o sumă de bani considerabilă dacă îndeplineam o misiune în Marea Britanie. Aveam la mine 1 000 £ şi mi se promiseseră 15 000 £ dacă reuşeam să sabotez producţia fabricii De Havilland. Era o şansă excepţională ca Jimmy să câştige foarte mulţi bani şi protecţia guvernului german pentru a pleca din ţară. I-am arătat transmiţătorul pe care îl luasem cu mine şi i-am spus că aveam nevoie de un loc în care să-l pot folosi. Jimmy mi-a spus că poliţia îl urmărea destul de des în ultima vreme şi că se gândea să închirieze o casă în Hendon. Între timp însă, era de preferat ca eu să rămân în apartamentul din Sackville Street şi să stau mai retras.

M-am dus la casa din Hendon sâmbătă şi am transmis de acolo pentru prima dată duminică dimineaţă.

I-am explicat lui Jimmy cât de important era să încep imediat şi să obţin materiale pentru actul de sabotaj de la fabrica De Havilland. Am ajuns la concluzia că n-ar fi înţelept ca eu să ies prea mult, în caz că poliţia era pe urmele mele, iar Jimmy mi-a spus că în St. Luke's Mews rămăsese nişte gelinită din cea pe care o folosiserăm înainte de război.

Într-o zi, în preajma Anului Nou, m-am dus la faţa locului cu Jimmy şi am cercetat cu privirea întreaga fabrică De Havilland de pe drumul din apropiere. Am văzut că erau trei locuri care ne-am gândit că ar trebui să fie principalele noastre obiective. Am decis să mergem în recunoaştere pe timpul

nopţii şi am intrat pe o poartă nepăzită, care avea doar un pic de sârmă ghimpată. Aproape de sala cazanelor, am dat într-o curte peste şase transformatoare electrice imense. Puteai intra dacă te căţărai pe un zid; ne-am dat seama că, dacă puneam explozibil sub unul sau două transformatoare, puteam opri întreaga producţie a fabricii. Ne-am uitat împrejur şi am găsit o centrală electrică auxiliară aproape de o clădire aflată lângă piscină; era lipită de un gard înalt, iar înăuntru erau încă două transformatoare, care, evident, generau o putere considerabilă. Am stabilit că trebuia să punem cam 13,6 kg de explozibil sub fiecare transformator şi ne-am gândit să folosim în acest scop două valize.

În seara hotărâtă, ne-am dus acolo pe la ora 19 şi am parcat maşina în spatele unui garaj din faţa fabricii. Am băut nişte cafea într-un loc din apropiere, apoi, ne-am furişat prin grădina unei case din spatele cârciumii şi ne-am strecurat prin sârma ghimpată de la poarta nepăzită. Jimmy a ajuns la transformatoarele de lângă piscină, iar eu m-am ocupat de cel de lângă centrala electrică. Am fixat ceasul în aşa fel încât fiecare bombă să explodeze după o oră şi am oprit maşina pe şoseaua ocolitoare, la vreo trei kilometri de fabrică. După 55 de minute, am auzit două explozii puternice, la interval de vreo 30 de secunde. Îndată ce s-a întâmplat asta, ne-am întors direct la Londra.

A doua zi, am stabilit o întâlnire la „The Hendon Way" cu o fată pe nume Wendy Hammond, care lucra la o filială a companiei De Havilland. Mi-a spus că fusese o harababură cumplită şi că oamenii de la fabrică încercau să muşamalizeze totul şi să spună că nu se întâmplase nimic. Era clar că se produseseră pagube serioase, iar unii oameni fuseseră răniţi, dar nimeni nu voia să recunoască.

Adesea, Jimmy era cu mine în dormitor când transmiteam şi s-a arătat foarte interesat de mesajele pe care le primeam. Era

> interesat mai ales să ştie dacă exista vreo şansă să primească cele 15 000 £, iar când aţi trimis mesajul în care spuneaţi că era imposibil ca un submarin să mă ia, a devenit cumva agresiv şi a început să creadă că şansele de a primi banii erau extrem de slabe. A zis că se va întoarce cu mine la Lisabona şi va avea grijă să fie plătit. Din păcate, după cum ştiţi, a fost arestat, bănuit de posesie de gelinită, iar mai apoi a avut loc o razie la Hammersmith Club pentru a afla dacă nu cumva a avut şi asociaţi. A fost eliberat de poliţie după ce a fost reţinut o săptămână, dar, după aceea, nu prea am mai luat legătura cu el. Din cauza arestării lui Jimmy, nu a fost posibil să vină cu mine şi, oricum, ar fi fost mult mai dificil să obţin două seturi de documente de ieşire din ţară, aşa că a trebuit să vin singur.[8]

Îi era destul de uşor să se ţină, în linii mari, de această poveste; problema era să fie tot timpul cu băgare de seamă, dar să pară relaxat, să rămână consecvent, să anticipeze unde anume bătea întrebarea şi să fie cu un pas înaintea celui care îi punea întrebări. Ce spusese Robertson? Să nu vorbească repede, să fie vag, să nu spună niciodată o minciună inutilă. Regulile fuseseră uşor de aplicat în sufrageria din Crespigny Road, dar în faţa întrebărilor stăruitoare ale experţilor din Abwehr, Chapman a simţit cum siguranţa lui slăbea, în timp ce adevărul şi minciunile se contopeau. Pedantul Masterman îl avertizase: „Viaţa unui agent secret este destul de periculoasă, dar viaţa unui agent dublu este infinit mai nesigură. Dacă cineva face echilibristică pe o funie care se leagănă, el este acela, iar o singură alunecare îl poate distruge."[9] Nimeni nu ar putea să facă echilibristică la nesfârşit cu atât de multe mâini trăgând de funie.

După zece zile epuizante petrecute la Paris, lui Chapman i s-a spus că va merge la Berlin. Călătoria avea să-l ducă în inima nazismului, dar ceva îl făcea să bănuiască şi că „îl va duce mai

aproape de Graumann"[10]. Bănuiala i-a fost confirmată când Albert l-a luat deoparte și i-a spus că, indiferent ce s-ar întâmpla la Berlin, trebuia „să păstreze cele mai interesante detalii ale experiențelor trăite de el în Anglia pentru momentul în care l-ar putea întâlni pe Graumann"[11]. Mierosul Albert l-a rugat pe Chapman să pună o vorbă bună pentru el la dr. Graumann.

Trenul spre Berlin era plin ochi cu soldați. Fusese însă rezervat un compartiment de clasa întâi pentru Chapman și noul său paznic, un ofițer pe care el îl cunoștea cu numele de „Wolf". Când un maior din armată a insistat să ocupe un loc în compartimentul rezervat, Wolf a chemat poliția feroviară, iar bărbatul furios a fost dat afară, strigând că îi va raporta lui Himmler însuși jignirea adusă.

La Berlin, din gară a fost luat repede și dus la un mic hotel, „La Petite Stéphanie", departe de Kurfürstendamm*. Interogatoriile sâcâitoare au continuat. Chapman obosea. Neliniștea îi destrăma încrederea. A avut o scăpare. Un anchetator, se pare de la centrala Abwehrului, i-a cerut cu nonșalanță să-i spună cum a construit bomba folosită în actul de sabotaj. Chapman a explicat din nou că bateriile de lanternă atașate la un detonator fuseseră prinse în partea dreaptă a valizei cu bandă adezivă. Bărbatul a izbucnit: înainte, în timpul interogatoriilor de la Paris și Madrid, Chapman spusese că atașase bateriile pe partea stângă. Chapman și-a impus să gândească repede, dar să răspundă încet, cum îl învățase Tar: „Am avut două valize – una cu bateriile fixate pe partea dreaptă, iar una cu bateriile pe stânga."[12] Un moment greu trecuse.

A doua zi, a venit la hotel un ofițer de marină înalt, subțire, care s-a prezentat drept Müller și i-a dat un pașaport german nou, emis pe numele „Fritz Graumann"; locul nașterii – New York;

* Una dintre cele mai renumite străzi ale capitalei germane (n. red.).

numele tatălui – Stephan Graumann. Era cel mai clar indiciu că fostul lui şef reintrase în joc. Müller i-a spus lui Chapman să-şi facă bagajul şi să fie gata de plecare într-o oră: mergeau în Norvegia.

La Bletchley, spărgătorii de coduri urmăreau pe o hartă traseul întortocheat al lui Zigzag, care traversa Europa de la sud la nord: au transmis mai departe noile nume cu care Chapman figura în paşaportul norvegian şi în cel german, observând că presupusul act de sabotaj comis asupra vasului „City of Lancaster" îi „sporise cu siguranţă prestigiul"[13] în faţa şefilor germani.

Exista un singur impediment: bombele nu explodaseră şi, cu toate că germanii nu păreau să-l suspecteze pe Chapman, deveneau nerăbdători. „Germanii au arătat cel mai mare interes pentru «City of Lancaster» şi sunt dornici, fireşte, să afle dacă actul de sabotaj chiar a avut loc"[14], a avertizat Masterman. Anita, prostituata de la „George's Bar", a raportat că Jack, un negru nevoiaş care căuta obiecte de valoare pe plajă şi care locuia sub un pod din apropiere, fusese abordat de doi germani, care îi oferiseră 2 000 de escudo în schimbul unor informaţii despre marinarii de pe vasul britanic. Abwehrul încălcase toate regulile pentru a strecura bombele la bordul acestuia, dar vasul era încă intact: Canaris voia rezultate. Ewen Montagu, reprezentantul marinei în Comitetul 20, a lansat un avertisment: „Trebuie să aibă loc o explozie, altfel agentul Zigzag este compromis."[15]

Trebuia înscenat un incident la bordul vasului. Aşa s-a născut operaţiunea „Bomba neexplodată".

Victor, lordul Rothschild, a fost un pic dezamăgit când i s-a spus că nu putea arunca în aer „un vas comercial în stare perfectă"[16], dar s-a mulţumit cu „o bubuitură cât mai mare şi o grămadă de fum"[17]. Ideea unei explozii chiar şi moderate la

bordul vasului „City of Lancaster” i-a pus sângele albastru în mişcare: „O bubuitură bună ar fi o idee grozavă. Nu ştiu în ce măsură poţi să produci o bubuitură fără să provoci pagube. Presupun că depinde unde are loc bubuitura.”[18]

Împreună, Rothschild şi Reed au pus la cale un scenariu complex. Când vasul ajungea în Marea Britanie, Reed trebuia să urce la bord deghizat în ofiţer vamal, însoţit de un alt agent, deghizat la fel, care va avea la el un dispozitiv exploziv într-o geantă diplomat. Acest agent, „care mai întâi va trece pe la sediul MI5 pentru a fi instruit în manipularea bombei”[19], va pretinde că este în căutare de marfă de contrabandă, va pune bomba în buncăr, va aprinde fitilul şi va pleca repede. Când va auzi explozia, agentul „se va arunca jos şi se va preface că e rănit la braţ, care îi va fi bandajat de şeful său”[20]. Apoi, va spune că „el cerceta cărbunele din buncăr, când a auzit un şuierat, urmat de o explozie, care l-a aruncat la pământ”. Echipajul avea să fie interogat apoi, iar bârfele marinarilor aveau să facă restul. „Povestea sabotajului va ajunge la inamic prin câţiva membri ai echipajului”, anticipa Reed.

Operaţiunea necesita folosirea unei bombe speciale, care să facă mult zgomot şi fum fără să-l ucidă pe agentul MI5 care o declanşa, fără să aprindă cărbunele şi fără să scufunde vasul. Rothschild a apelat la prietenul lui pasionat de explozibili, locotenentul-colonel Leslie Wood de la Staţia Experimentală a Ministerului de Război. Acesta a făcut rost imediat de un dispozitiv care avea să producă „o explozie zgomotoasă, însoţită de degajarea unui fum roşiatic timp de aproximativ trei minute după aprindere”[21]. Wood i-a trimis lui Rothschild un pachet prin curier: „Ai aici cele trei jucării ale tale: una pentru tine, să o încerci personal, nu în casă! Celelalte două, pentru prietenul tău, să se joace cu ele.”[22]

Operațiunea „Bomba neexplodată" se baza pe un plan absurd. Era complicat, riscant și presupunea prea multă prefăcătorie („să bandajezi o rană închipuită introduce în mod accidental o «problemă» inutilă, extrem de periculoasă"[23], a avertizat Masterman). Ideea a fost respinsă, spre marea supărare a lui Rothschild, care și-a vărsat focul detonând singur toate cele trei jucării.

În schimb, bomba trebuia să fie „descoperită" când vasul ajungea la Glasgow, după care toți cei aflați la bord aveau să fie interogați: „Când «City of Lancaster» va ajunge din nou la Lisabona, imbecilii agenți germani vor încerca, bineînțeles, să ia legătura cu membrii echipajului și le va intra în cap (probabil, în cele mai multe cazuri, de la vreun marinar beat) ideea că pe drum s-a petrecut ceva interesant, pentru că a avut loc un interogatoriu neobișnuit când vasul s-a întors în Marea Britanie. Doar de asta e nevoie pentru a-l susține pe Zigzag."[24]

Cum era de așteptat, când vasul a intrat în portul Rothesay*, pe 25 aprilie, o mică armată de la Field Security Police a urcat la bord și a început să scormonească în buncăr, aruncând cărbunele afară, bucată cu bucată. Echipajul care se holba a observat că, „întrucât fiecare bucată de cărbune era aruncată spre doc, toți se fereau"[25]. În cele din urmă, după vreo cinci ore, un ofițer, „care era foarte murdar și acoperit cu praf de cărbune"[26], a fost văzut ieșind din buncăr triumfător, „ținând în mână un obiect care arăta ca un bulgăre de cărbune"[27]. Apoi, fiecare membru al echipajului a fost interogat, punându-se accent pe călătoria la Lisabona și pe dispariția ajutorului de steward Hugh Anson.

Autosugestia și-a făcut efectul: marinarii, care nu observaseră nimic neobișnuit la fostul lor coleg, au declarat acum că,

* Mic port în vestul Scoției (n. red.).

din clipa când urcase la bord, bănuiseră că Anson era spion german. Și-au amintit de tabachera lui de aur, de teancurile de bani și „lăudăroșenia”[28] lui, de nepriceperea lui în treburile marinărești, de manierele elegante și de aparenta lui educație „mult superioară condiției sale”[29]. La interogatoriu au apărut tot felul de detalii sinistre: faptul că se lăudase cu infracțiunile săvârșite, dăduse de băut tuturor și apoi plecase pe furiș de la „George's Bar”. Apoi, scria până și poezii și citea cărți în franceză. Unul dintre membrii echipajului a prezentat poezia lui Chapman ca dovadă concludentă a formidabilei genialități a bărbatului. „Calitatea poeziei nu corespunde adulării prefăcute a echipajului”[30], a remarcat sec unul dintre anchetatori, dar, pe cei de pe „Lancaster”, dovezile strânse îi duceau la o singură concluzie: Anson era un spion nazist poliglot, foarte educat, care a încercat să-i omoare pe toți cu o „mașinărie infernală”[31] ascunsă în buncăr.

Ca „un impuls dat răspândirii zvonului”[32], echipajul a fost pus să jure solemn că va păstra secretul. Bârfa a cuprins docurile din Glasgow ca un incendiu de pădure, spre încântarea lui Reed: „Aproximativ 50 de oameni îl consideră acum pe Zigzag un agent al inamicului și știu povestea cu bomba, iar vorba va umbla, ceea ce este exact rezultatul pe care [noi] ni l-am dorit.”[33] Zvonul a fost transmis altor marinari, iar de la ei, prin nenumărate baruri, a ajuns pe alte vase, în alte porturi, iar de acolo peste mări. A ajuns chiar și la urechile proprietarului vasului „City of Lancaster”, care s-a învinețit: „Nu are nimic împotrivă să ne ajute să plasăm agenți la bord, dar crede că se merge puțin cam departe când aceștia lasă explozibili pe vas.”[34]

Din cele mai sordide baruri din Europa, povestea unui important spion german care a încercat să saboteze un vas britanic a ajuns la Înaltul Comandament German, la FBI și la cele

mai înalte niveluri ale guvernului britanic. O copie a dosarului Zigzag i-a fost trimisă lui Duff Cooper, fostul ministru al informațiilor, care acum se ocupa de operațiunile sub acoperire din funcția de cancelar al ducatului Lancaster și care, la rândul lui, a arătat-o lui Winston Churchill. Cooper a afirmat că „a discutat destul de amănunțit despre Zigzag cu prim-ministrul, care a arătat un interes considerabil pentru acest caz"[35]. MI5 a primit instrucțiuni să dea prioritate cazului respectiv și să-l informeze imediat pe Churchill „dacă și când se va restabili contactul cu Zigzag"[36].

J. Edgar Hoover, șeful FBI, era și el pe urmele lui Zigzag. Prin John A. Cimperman, ofițerul de legătură al FBI de la ambasada americană de la Londra, Reed și Rothschild au transmis guvernului american „note informative cuprinzătoare"[37] despre cazul Chapman. „I-am promis domnului Hoover că îi voi oferi informații despre aspectele legate de sabotaj în schimbul atitudinii lor cooperante"[38], scria Rothschild. Chapman devenea repede o vedetă secretă de talie mondială: la Washington și Londra, la Berlin și Paris, isprăvile lui, reale sau false, erau discutate, erau admirate și stârneau uimire.

Acesta a fost momentul în care Zigzag-Fritz, cea mai misterioasă dintre sursele ultrasecrete, a dispărut brusc și complet din traficul telegrafic.

Capitolul 21

Frontul de gheață

Stephan von Gröning nu vorbea niciodată despre ororile la care a fost martor în cel de-al doilea stagiu petrecut pe Frontul de Est, dar fusese „profund afectat"[1] de cele trăite. Amintea doar un episod: când a fost trimis să redeschidă o biserică ce fusese închisă de comuniști, într-un sat ocupat de germani. Își aducea aminte cum sătenii au intrat în clădire și au căzut în genunchi. Von Gröning nu era un om religios, dar fusese impresionat de această manifestare a cucerniciei în toiul unui război necruțător. În ultimele luni, îmbătrânise cu câțiva ani. Încărunțise, avea fața mai palidă și mai trasă. Mâinile îi tremurau până se liniștea la primul pahar de băutură al dimineții. Mare parte din trufia lui ușuratică se risipise în vânturile reci ale Rusiei. La 45 de ani, Von Gröning începuse să arate ca un bătrân.

Cu toate acestea silueta dreaptă, în haină militară, care aștepta în spatele barierei de la aeroportul din Oslo era încă ușor de recunoscut. „Slavă Domnului că te-ai întors"[2], a zis Von Gröning. „Părea sincer emoționat." În ceea ce-l privește pe Chapman, acesta era sincer încântat să-l vadă pe „bătrân"[3], afecțiunea lui nefiind diminuată de lunile petrecute trădându-l și de intenția de a continua să facă acest lucru. Von Gröning i l-a prezentat pe individul dolofan, chel, în uniformă militară drept căpitanul Johnny Holst – acesta fiind numele lui real. Bărbatul

a zâmbit vesel şi i-a urat lui Chapman bun venit în Norvegia, într-o engleză execrabilă.

În timp ce intrau cu maşina în oraş, Von Gröning a explicat că, în curând, Chapman va putea să „se bucure de o binemeritată vacanţă"[4], dar, înainte de asta, trebuia interogat pentru ultima dată şi apoi trimis un raport complet, definitiv la Berlin.

Von Gröning sosise doar cu câteva zile înainte şi se mutase într-un elegant „apartament de burlac"[5], în Grønnegate, nr. 8, aproape de palatul prezidenţial, unde a deschis acum o sticlă de aquavit* norvegian pentru a sărbători sosirea în siguranţă a lui Chapman. Petrecerea a început. O tânără atrăgătoare, pe nume Molli, a fost primul oaspete sosit, apoi, un german cu înfăţişare aspră şi o mină inteligentă, pe nume Peter Hiller, şi, în sfârşit, Max, o poloneză cu părul lung şi bijuterii bătătoare la ochi. Chapman a reţinut puţine lucruri din prima noapte petrecută la Oslo, dar îşi aducea aminte că musafirii păreau „bucuroşi să-l vadă şi erau foarte entuziasmaţi de succesul repurtat în Anglia", dar niciunul mai mult decât Von Gröning. Când Chapman a întrebat ce se ştie de restul echipei de la Nantes, germanul a dat un răspuns vag. Walter Thomas, a zis el, era la Berlin şi avea să vină în scurtă vreme la Oslo pentru a-şi relua misiunea de „companion" al lui Chapman. În sinea lui, Chapman a oftat: tânărul nazist pasionat de dansurile populare englezeşti era un tovarăş foarte trist şi grav. „Beţivul Holst", care acum se lăţea pe o canapea în acordurile unui cântec german de petrecere, părea un camarad mult mai jovial. Curând după aceea, a izbucnit o încăierare între Holst şi Hiller din cauza farmecelor lui Molli, iar Chapman şi-a pierdut cunoştinţa.

Interogatoriul a început a doua zi dimineaţă, în ciuda mahmurelii atât a anchetatorului, cât şi a celui anchetat. Von Gröning

* Băutură spirtoasă produsă mai ales în Peninsula Scandinavă (n. red.).

era un anchetator abil. În primul rând, își cunoștea bine subiectul, cunoștea cel mai bun mod de a alimenta vanitatea lui Chapman, știa cum să-l înfurie și cum să-i rănească orgoliul. Pleoapele grele dădeau uneori impresia că era pe jumătate adormit, dar apoi punea o întrebare cu care îl lovea pe Chapman sub centură și care îl făcea să se precipite. Interogatoriul a continuat timp de două săptămâni, fiecare cuvânt fiind înregistrat și transcris de Molli Stirl, femeia de la petrecere, care era secretara filialei Abwehr de la Oslo. Von Gröning era neobosit și meticulos, dar era ceva diferit în felul în care îl chestiona pe Chapman, ceva foarte deosebit de interogatoriile dure luate în Spania, în Franța și la Berlin. Von Gröning voia ca Chapman să înțeleagă bine ce îl întreba: când făcea o greșeală, de cronologie sau legată de cele petrecute, îl ducea frumos înapoi, lămurea contradicțiile, apoi mergeau mai departe. Von Gröning era de partea lui Chapman; voia ca el să reușească, pentru binele lui Chapman, dar și al lui.

Chapman a simțit schimbarea din relația lor. La Nantes, fusese dependent de bunăvoința lui Von Gröning, tânjise după laudele lui, fusese flatat de atenția lui. Rolurile nu se schimbaseră, ci se egalizaseră. Chapman avea nevoie ca Von Gröning să-l creadă, iar Von Gröning avea nevoie ca Chapman să reușească, creându-se astfel o ciudată și nerostită complicitate. Uneori, bărbatul mai în vârstă părea aproape „patetic de recunoscător"[6] lui Chapman, fără de care ar fi putut și acum să înainteze cu greu prin zloată și sânge pe Frontul de Est. Von Gröning era „mândru de protejatul lui"[7], dar era și dependent de el, iar asta, se gândea Chapman, era „cea mai bună asigurare a lui"[8]. Poziția lui Von Gröning se prăbușise când Chapman a dispărut; întoarcerea lui ridicase încă o dată prestigiul lui Von Gröning în ochii conducerii Abwehrului. Chapman era mai mult decât un spion: era o investiție profesională, „bărbatul care îl «impusese» în serviciul secret german"[9], și amândoi știau asta.

Dependenţa reciprocă a spionului şi a şefului său nu era ceva propriu lui Chapman şi Von Gröning; era principalul defect al serviciului secret german. Structura descentralizată a Abwehrului le permitea ofiţerilor să-şi controleze propria reţea de spioni. Wilhelm Canaris îi judeca pe toţi, dar filialele şi chiar ofiţerii din aceeaşi filială aveau un anumit grad de independenţă şi erau în relaţii de concurenţă. În serviciile secrete britanice, ofiţerii de caz împărţeau responsabilitatea, deoarece un şef al cărui interes era legat de succesul propriului agent nu putea să-l citească bine pe acel agent. „Integritatea personală absolută şi eliminarea tuturor consideraţiilor personale reprezintă prima şi cea mai importantă condiţie a succesului"[10], sublinia Masterman. Dimpotrivă, în Abwehr, fiecare şef era într-atât de ambiţios în privinţa propriului spion, încât putea să-şi suprime suspiciunile şi să apere loialitatea sau eficienţa unui agent în ciuda dovezilor care reflectau contrariul. Chiar şi atunci când un spion era inutil sau mai slab, şeful lui nu era dispus să recunoască eşecul, în baza unei presupoziţii logice, dar fatale, potrivit căreia, „din motive egoiste, e mai bine să ai agenţi corupţi sau neloiali decât să nu ai deloc"[11].

Oare Von Gröning a citit bine ce a văzut dincolo de ochii albaştri spălăciţi ai lui Chapman? De câteva ori, Chapman i-a observat expresia „vigilentă"[12] şi s-a întrebat dacă povestea lui nu fusese cumva descoperită de bărbatul acela care îl cunoştea mai bine decât oricine altcineva. După cum spunea un membru al familiei, „Stephan îşi forma propria opinie, era secretos şi nu le spunea oamenilor ce gândeşte până nu întrebau"[13]. Dacă Von Gröning a suspectat că era minţit, că întreaga lui poveste despre actul de sabotaj, atitudinea eroică şi fuga din Anglia era o invenţie monstruoasă, n-a zis nimic, iar ochii cu pleoape grele au ales să nu vadă acest lucru.

Chapman a fost instalat la „Forbunds", un hotel mare şi confortabil, construit din lemn, în centrul oraşului Oslo, care fusese rechiziţionat de Abwehr şi Luftwaffe. Von Gröning i-a dat 500 de coroane drept bani de buzunar şi i-a spus că putea primi mai mulţi „dacă şi când va cere"[14]. Recompensa avea să-i fie plătită după ce raportul era scris, trimis la Berlin şi aprobat.

Chapman a văzut pentru prima dată ce însemna războiul de ocupaţie. În Franţa, avusese de-a face cu câteva curve, câţiva colaboraţionişti şi speculanţi, dar avusese puţine contacte cu alţi cetăţeni francezi. La Londra, discuţiile lui cu persoane din afara serviciului de securitate fuseseră puţine şi strict supravegheate. Acum, a văzut stăpânirea nazistă de la o distanţă supărător de mică.

Invazia Norvegiei, petrecută în aprilie 1940, a fost rapidă şi devastatoare. Naţiunea a fost decapitată, iar regele Haakon a fugit în exil, la Londra. Naziştii norvegieni, conduşi de Vidkun Quisling, au preluat puterea, formând un guvern-marionetă supus germanilor. Hitler nu avea obiective mărețe pentru Norvegia: voia să o apere de aşteptata invazie britanică, să o stoarcă de bani şi să o convertească la nazism. Norvegienii n-au cedat însă şi au respins fascismul. Presiunile şi ameninţările au fost înlocuite cu măsuri directe de constrângere. În primăvara lui 1942, Goebbels declara despre norvegienii recalcitranţi: „Dacă nu vor învăţa să ne iubească, vor învăţa cel puţin să se teamă de noi."[15] Mulţi au învăţat să se teamă de nazişti în teroarea declanşată ulterior de Gestapo, dar şi mai mulţi au învăţat să-i urască. Câţiva au colaborat, cum vor face mereu unii; extremiştii sau cei mai ambiţioşi au intrat în partidului nazist norvegian ori s-au oferit voluntari pentru „Regimentul Viking" – unitatea norvegiană folosită de Hitler pe Frontul de Est. Nehotărât, ineficient şi fanatic, Quisling a dobândit rara distincţie de a fi atât de puternic asociat cu o singură caracteristică – trădarea – încât din

numele lui a fost creat un substantiv*. La polul opus, mişcarea norvegiană de rezistenţă organiza proteste, greve, acte de sabotaj şi chiar punea la cale asasinate.

Între extremele colaborării şi rezistenţei, majoritatea norvegienilor simţeau o aversiune implacabilă, insolentă faţă de ocupanţii germani. Ca semn al împotrivirii, mulţi purtau la rever o agrafă pentru prins hârtii. Agrafa este o invenţie norvegiană: mica bucată de metal răsucit a devenit un simbol al unităţii, al unei societăţi unite împotriva opresiunii. Furia oamenilor s-a manifestat în mod tacit, prin mici revolte şi acte de impoliteţe. Ospătarii din restaurante îi serveau mereu pe compatrioţii lor mai întâi; norvegienii traversau strada pentru a evita contactul vizual cu un german şi vorbeau doar în norvegiană; în autobuze, nimeni nu stătea lângă un german, chiar şi atunci când autovehiculul era plin – o formă de nesupunere pasivă atât de enervantă pentru ocupanţii nazişti, încât a devenit ilegal să stai în picioare într-un autobuz dacă era un loc liber. Colaboraţioniştii erau evitaţi de prieteni, vecini şi familie, rareori li se făceau reproşuri pe faţă, dar erau marginalizaţi din punct de vedere social. Grupările de rezistenţă au numit acest comportament „frontul de gheaţă", dispreţul colectiv al societăţii norvegiene, menit să-l îndepărteze pe inamic.

Germanii şi colaboratorii lor norvegieni au încercat să se refugieze din faţa ostilităţii în câteva locuri în care puteau să discute unii cu alţii, cum ar fi Hotelul „Ritz" şi un restaurant mare, redenumit „Löwenbräu", unde erau primiţi doar germani şi colaboraţionişti. Chiar şi acolo, îşi amintea Chapman, izolat de restul societăţii, „aveai o senzaţie nepăcută"[16]. Norvegienii credeau că Chapman era german şi îl evitau. Îi răspundeau scurt sau îl priveau cu un dispreţ nedisimulat din spatele

* În limba engleză, *quisling* înseamnă colaboraţionist, trădător (n. red.).

a ceea ce el numea un „zid de ură”[17]. În Franța, nu avusese parte de o asemenea ostilitate. Fire sociabilă, Chapman învăța să se simtă detestat.

Stinghereala lui Chapman era accentuată de senzația că supraveghetorii lui germani îl priveau și ei cu o oarecare neîncredere. Zâmbitorul Johnny Holst îl însoțea peste tot, prietenos, dar vigilent. Germanii cu funcții înalte care veneau și plecau de la Hotelul „Forbunds” „păreau cumva bănuitori și nu erau comunicativi”[18]. Întrebările lui viclene despre operațiunile de spionaj se loveau de tăcere. Von Gröning îi promisese „libertate deplină”[19]. Amândoi știau că libertatea lui Chapman era departe de a fi deplină. Reprezentanții Abwehrului pe care i-a întâlnit nu și-au spus niciodată numele. El n-a trecut nici măcar o dată pragul sediului instituției, un bloc mare din Klingenberggate. Von Gröning i-a cerut să se relaxeze și „să nu lucreze”[20]. El a presupus că era vorba despre o recompensă, dar, treptat, și-a dat seama că această relaxare impusă era o măsură de precauție, un fel de a-l ține la distanță.

I s-a spus să poarte un pistol, să raporteze dacă simțea că era urmărit și să se asigure că nu era niciodată fotografiat. Fără îndoială, agenții britanici erau cu ochii pe el, l-a avertizat Von Gröning, și poate chiar era ținta lor. Dar și germanii erau cu ochii pe el. La fel și norvegienii.

Chapman era la Oslo de câteva zile când Praetorius, bărbatul pe care îl cunoștea sub numele de Walter Thomas, a sosit, în sfârșit, murdar, ciufulit, după o călătorie de trei zile cu trenul, via Suedia, și mai morocănos ca de obicei. Praetorius, proaspăt căsătorit cu Friederike, iubita lui din copilărie, participase, la Berlin, la un instructaj organizat pentru ofițerii care urmau să plece pe Frontul de Est. Era furios din cauză că, în loc de aceasta, a fost trimis să-l supravegheze pe Chapman. Spre deosebire de Von Gröning, care fusese foarte încântat să scape

de carnaj, Praetorius se vedea ca un cavaler în vechea tradiție: fiind un nazist și anticomunist înflăcărat, era nerăbdător, zicea el, să „se bată cu roșiii”[21] și era hotărât să câștige Crucea de Fier. (Chapman a tras concluzia că Thomas avea un „complex al eroului”[22].) Când făcând propagandă nazistă, când exersând dansuri populare englezești, Praetorius era aceeași prezență constantă, excentrică, lipsită de simțul umorului și profund agasantă. După doar câteva zile, Chapman l-a implorat pe Von Gröning să-l facă să plece, dar șeful lui, care îl considera pe Praetorius la fel de enervant, i-a spus că nu are încotro: Berlinul ordonase clar ca tânărul nazist să fie prezent la interogatorii și să îndeplinească rolul de „însoțitor”[23] al lui Chapman. Fără ca vreunul dintre ei să știe, Praetorius întocmea propriul raport.

După două săptămâni dense de interogatorii, Von Gröning a luat avionul spre Berlin, având în geantă versiunea finală a poveștii lui Chapman scrisă îngrijit la mașină de Molli Stirl. În sfârșit, Chapman putea să se relaxeze, fără să știe că soarta lui era intens dezbătută la sediul Abwehr de la Berlin, unde o parte a serviciului secret german voia ca el să fie recompensat, iar alta, să fie eliminat. Disputa poate fi parțial reconstituită pe baza interogatoriilor la care au fost supuși, după război, membri ai Abwehrului. Cum era și firesc, Von Gröning conducea clubul suporterilor, spunând că Chapman îndeplinise „singura misiune de sabotaj reușită vreodată”[24] de secția de sabotaj a Abwehrului de la Paris. Cel mai puternic adversar al său era ofițerul recent desemnat să conducă filiala de la Paris, Von Eschwege, care susținea că Fritz fie era „controlat de britanici”[25], fie era un impostor care, departe de a fi îndeplinit cu succes o misiune, „când s-a dus în Anglia, n-a făcut nimic și a mințit în legătură cu activitățile lui”.

Disputa a fost complicată de o luptă internă pentru supremație și de un conflict între personalități. Potrivit unui ofițer al

Abwehrului prezent la discuție, Von Eschwege „părea să aibă această idee, care nu era nouă pentru niciunul dintre noi, potrivit căreia nimic din ce se făcuse până atunci nu era folositor". Pe de altă parte, Von Gröning era înfățișat ca „unul dintre acei indivizi care nu au nevoie de sfaturile altora". Disputa a ținut cinci zile, până când, în sfârșit, decizia a fost luată, se pare, de Canaris însuși. Abwehrul avea nevoie de o poveste de succes; nu exista nimic care să dovedească faptul că Chapman juca la două capete și existau suficiente dovezi, inclusiv relatările din ziarele englezești, care să-i susțină povestea. Dăduse dovadă de un curaj exemplar în slujba Germaniei și trebuia recompensat, felicitat, răsfățat și supravegheat cu atenție.

Von Gröning s-a întors la Oslo „radiind de fericire"[26]. Conducerea Abwehrului, a spus el, a decis să-i plătească lui Chapman suma de 110 000 de mărci: 100 000 pentru „treaba bună făcută în Anglia"[27] și încă 10 000 pentru sabotarea navei „City of Lancaster". Asta însemna cu circa 27% mai puțin decât cele 150 000 de mărci promise inițial, dar tot era o sumă mare și o reflectare corectă a circumstanțelor: Abwehrul era sigur doar într-o proporție de 73% că Chapman spunea adevărul. Ca orice mercenar experimentat, Chapman a cerut să fie plătit „în bancnote"[28], dar Von Gröning i-a spus că banii vor fi păstrați „în cont" la sediul Abwehrului din Oslo, de unde Chapman îi putea „retrage când era necesar". Nu a fost nevoie să adauge că, în acest fel, Chapman avea să fie mai puțin tentat să dispară cu banii. De asemenea, urma să primească lunar 400 de coroane. Chapman a semnat o chitanță, care a fost contrasemnată de Von Gröning – acesta era acum nu doar șeful lui, ci și bancherul lui particular.

Scena care a urmat a reprezentat, poate, cel mai ciudat moment din întreaga poveste. Potrivit afirmațiilor lui Chapman, Von Gröning s-a ridicat „solemn"[29] în picioare și i-a dat o cutie mică, din piele. În ea, pe o panglică în culorile roșu, alb și negru,

era o Cruce de Fier – *das Eiserne Kreuz*, cel mai înalt simbol al vitejiei. Acordată prima dată în 1813 soldaților prusaci în timpul Războaielor Napoleoniene, Crucea de Fier a fost reintrodusă de kaizer în Primul Război Mondial, iar în al Doilea Război Mondial a devenit un element central al simbolicii naziste, însemnul absolut al curajului arian. Hitler însuși afișa cu mândrie Crucea de Fier care îi fusese acordată când era caporal, în 1914. Göring a primit două, câte una în fiecare război. Fascinația Crucii era atât de mare, încât erau tipărite și colecționate cu aviditate, de copii și de adulți deopotrivă, cărți poștale cu chipul celor mai faimoase persoane care o primiseră. Medalia, a zis Von Gröning, era o recunoaștere a „extraordinarului zel și succes" al lui Chapman. Niciun alt cetățean britanic nu a mai primit vreodată Crucea de Fier.

Chapman a fost uimit și, în particular, amuzat de acest neobișnuit gest. „Dacă rămân cu ăștia suficient de mult, s-ar putea să ajung *Reichsmarschall*", a meditat el cu ironie.

În timp ce ocupația nazistă apăsa tot mai greu asupra Norvegiei, Chapman, care primise ordin să se relaxeze, ducea o viață lipsită de griji: „Ești liber să explorezi zona rurală"[30], i-a spus Von Gröning. „Plimbă-te cu iahtul și scaldă-te."[31] Chapman a făcut ce i s-a spus. În timpul zilei, era lăsat să cerceteze noua locuință, mereu cu Johnny Holst și Walter Praetorius după el. Noaptea, mergeau să bea la „Löwenbräu" sau la „Ritz". Se zicea că următoarea lui misiune putea presupune o traversare a mării, astfel că Holst „a fost pus la dispoziția lui să-l învețe să manevreze un iaht". Holst era instructor de radiotelegrafie, dar putea să iasă cu iahtul sau să meargă la băut în orice moment, „amânând cursurile oricând voia". Noul însoțitor al lui Chapman era un tip ciudat, cultivat și rafinat în multe privințe, dar nepriceput în altele. Vorbea daneza și norvegiana, îi plăceau muzica și marea. Când era foarte beat (adică de cele mai multe ori), putea fi agresiv și

morocănos; când era doar amețit (adică în restul timpului), era sentimental și plângăreț. Suferea de o formă acută de delirium tremens, iar mâinile îi tremurau tare. Holst avea o relație cu o altă secretară a Abwehrului, o nemțoaică pe nume Irene Merkl, care făcuse parte dintre cei ce desfășuraseră activități subversive în Norvegia înainte de invazie. „Dacă britanicii vor veni vreodată în Norvegia, ea va fi împușcată", remarca Holst cu mândrie.

Von Gröning, conștient de înclinația lui Chapman spre plictiseală, i-a spus „să-și împrospăteze cunoștințele de Morse", astfel că, într-o dimineață, a fost escortat la școala radiotelegrafiștilor, aflată într-o casă mare din Oslo, ale cărei camere de la etaj fuseseră împărțite în boxe, fiecare având o ușă încuiată. Cei care se pregăteau să devină spioni erau aduși la ore diferite și încuiați, în așa fel încât să nu se vadă niciodată unii pe alții. A fost testată viteza cu care putea telegrafia Chapman. Agentul a fost declarat bun, dar cam „ruginit", după care a fost zorit să plece. Evident, nu aveau încredere să-l lase singur cu un post emițător.

Viața în Oslo se desfășura într-un mod plăcut. Se părea că Chapman nu trebuia să învețe sau să facă prea multe. Un fotograf pe nume Rotkagel, fost director al unei fabrici Leica*, a fost chemat să-l învețe să facă fotografii, iar englezul a primit un aparat propriu cu film. Lui Chapman i se părea ciudat faptul că era „privit ca un expert"; din când în când, era consultat în probleme de sabotaj, „i se cerea să dea sfaturi ca urmare a isprăvilor lui", iar Von Gröning îl prezenta cu mândrie demnitarilor germani veniți în vizită drept „bărbatul care a fost deja acolo pentru noi". Într-o zi, mai în glumă, mai în serios, Chapman i-a spus lui Von Gröning că vrea „să cumpere o barcă". În loc să respingă ideea,

* Renumită firmă germană producătoare de aparate de fotografiat, fondată de Ernst Leitz în 1914 (n. red.).

germanul a scos imediat un teanc de bani. De la şantierul lui Evanson, cu ajutorul şi cu sfatul lui Holst, a cumpărat o iolă suedeză, un mic şi elegant vas cu pânze, cu o cabină mică, ideal pentru navigaţia prin fiorduri. Pe măsură ce zilele treceau, regimul de supraveghere părea să se relaxeze; Holst şi Thomas nu-l mai urmăreau la fiecare pas. Ba chiar i se dădea voie să navigheze singur, ceea ce putea avea consecinţe dezastruoase în momentul în care, în ciuda sfatului dat de Holst, a ieşit în larg în fiordul Oslo şi şi-a pierdut velele într-o furtună. A fost remorcat înapoi în port, dar, în loc să se râdă de prostia lui, această aventură a părut „să-i crească prestigiul"[32] printre germani.

Chapman era un om elogiat, un captiv liber, bogat şi fără ocupaţie; ar fi trebuit să fie fericit. Frontul de gheaţă îl făcuse însă să-şi piardă entuziasmul. Privirile glaciale ale norvegienilor, senzaţia de ireal, amplificată de propriul joc dublu, produseseră o schimbare. La Nantes, fusese mulţumit să profite de situaţie, dar acum, când ducea o viaţă de falsă bonomie şi de lux furat împreună cu tovarăşii lui germani, se simţea afectat de dispreţul apăsător al norvegienilor, un „popor cu adevărat curajos, patriot"[33].

Hotelul „Ritz", o clădire cu faţadă clasică, de culoare crem, cu balcoane din fier forjat, situată în cartierul exclusivist Skillebekk, fusese cândva apanajul bogătaşilor din Oslo; acum, era refugiul preferat al unei alte elite, formate din ocupanţi şi colaboraţionişti. În fiecare seară, ofiţeri din SS, Gestapo şi Abwehr se întâlneau aici cu recruţi din Regimentul Viking şi cu membri ai guvernului Quisling.

Într-o seară de la sfârşitul lui aprilie, Chapman bea la barul din lemn de mahon de la „Ritz" când, la o masă din colţ, a văzut două tinere râzând. Când una dintre ele a scos o ţigară, Chapman s-a dus imediat şi i-a oferit foc. „*Bitteschon*"*[34] – fata

* Corect *bitteschön*. Aici, are semnificaţia unui refuz (n. red.).

a clătinat din cap, i-a aruncat o privire plină de dispreţ şi şi-a aprins singură ţigara. Chapman a observat că, de aproape, era „foarte atrăgătoare"[35], cu trăsături delicate şi ochi mari, cu pupile aproape incolore. Fără să se descurajeze, Chapman şi-a tras un scaun. Era francez, a minţit el, şi scria un articol pentru un ziar parizian. A mai cumpărat nişte băutură; le-a făcut pe fete să râdă. Holst s-a alăturat grupului şi a început să vorbească în norvegiană cu cealaltă fată, al cărei nume era Mary Larsen, în timp ce Chapman s-a apucat să o curteze pe prietena ei blondă, în franceză şi în engleză. În cele din urmă, ea i-a spus că se numeşte Dagmar. Încet, aproape imperceptibil, gheaţa a început să se topească. Chapman a invitat-o la cină. Ea a refuzat categoric. Chapman a insistat. În cele din urmă, ea a cedat.

Doar mult mai târziu, Chapman a stat şi s-a întrebat de ce o fată frumoasă, care îi ura pe germani ar fi ales să bea în cel mai vestit loc de întâlnire a naziştilor din oraş.

Capitolul 22

Fata de la „Ritz”

Dagmar Mohne Hansen Lahlum s-a născut în Eidsvoll, o mică localitate rurală din sud-estul Norvegiei, unde a fost semnată constituția Norvegiei în 1814. Fiică de cizmar, Dagmar era oricum, numai puritană nu și, încă de la o vârstă fragedă, localnicii bârfitori o vedeau, în general, prea drăguță și cu gura prea mare pentru comuna lor respectabilă. Vecinii bombăneau că își dădea aere și că o va sfârși prost. Lui Dagmar nu-i plăcea să locuiască în Eidsvoll, pretinzând, cu oarece justificare, că nimic interesant nu se mai întâmplase acolo de la 1814. Studia cu atenție revistele pe care i le trimitea o mătușă din Oslo și încerca să reproducă ultima modă folosind ea însăși acul și ața, visând să evadeze de acolo: „Era tânără, voia să vadă lumea, să învețe englezește și să danseze.”[1]

Cu puțin înainte de război, la 17 ani, Dagmar și-a împachetat puținele lucruri pe care le avea, s-a dus la oraș și a găsit de lucru ca recepționeră la un hotel din capitală. S-a înscris la un curs seral de manechine și a învățat să meargă relaxat și să-și legene șoldurile. Privise, îngrozită și puțin neliniștită, șirurile de soldați germani invadatori mărșăluind pe Karl Johanns Gate*, dar, la început, ocupația n-a prea afectat-o. Noaptea, în micul ei

* Strada principală din Oslo (n. red.).

apartament din Frydenlundsgate, citea cărți despre artă și poezie și realiza modele complexe de îmbrăcăminte. „Voia să se perfecționeze."[2] La fel ca Chapman, „era dornică de aventură"[3].

Pe prima a regretat-o repede. A cunoscut un bărbat mult mai mare ca ea, pe nume Johanssen, care părea experimentat și sofisticat, și s-a măritat cu el, primind o zestre de 20 000 de coroane de la tatăl ei. Johanssen voia ca Dagmar să gătească și să facă curățenie, ca o *hausfrau** supusă, dar ea nu se gândea deloc la așa ceva. L-a părăsit și și-a cerut zestrea înapoi; Johanssen a refuzat. În seara în care l-a cunoscut pe Chapman, Dagmar sărbătorea a douăzeci și una aniversare cu cea mai bună prietenă a ei, Mary, și toasta pentru începerea procedurii de divorț.

Deși Dagmar avea să fie marea pasiune a lui Chapman din timpul războiului, puține relații pot avea un început mai nefericit. Ea a crezut că Chapman era un inamic invadator, dar a recunoscut că era fermecător. Fiindcă Dagmar fuma țigări „Craven A", avea o tabacheră lungă din abanos, purta tocuri înalte și rochii îndrăznețe, la modă, el și-a închipuit că era doar o amatoare de plăceri. Amândoi se înșelau amarnic. Dagmar Lahlum, manechin și croitoreasă, lucra în secret și ca agent al Milorg, mișcarea norvegiană de rezistență. Deși niciunul dintre ei nu știa, Eddie Chapman și noua, „frumoasa și adorabila"[4] lui iubită luptau de aceeași parte a baricadei.

Chapman s-a umflat repede în pene. Și-a schimbat puțin povestea, n-a mai pretins că e jurnalist francez și i-a spus că e german, născut și crescut în SUA. A răsfățat-o pe Dagmar cu tot luxul pe care îl putea oferi un Oslo ocupat. Nu își mai croia singură hainele, pentru că el îi cumpăra orice își dorea. A dus-o cu barca prin fiorduri; au înotat goi în apa rece ca gheața

* Gospodină (germ.) (n. red.).

şi au făcut dragoste în pădure. Ca întotdeauna, iubirea şi loialitatea lui Chapman se schimbau în funcţie de starea lui de spirit. Era loial Marii Britanii, dar fericit să fie curtat de nazişti; le era loial şefilor din MI5, dar îl considera pe Von Gröning, bărbatul pe care îl trăda, drept cel mai bun prieten al său; era încă logodit cu Freda, dar îndrăgostit de Dagmar. Von Gröning observa şi aproba cu interes cum înflorea relaţia amoroasă. Un spion îndrăgostit era un spion care putea fi manipulat, iar Dagmar – în privinţa căreia nu aveau suspiciuni – putea fi o monedă de schimb foarte utilă. Era exact aceeaşi socoteală pe care MI5 o făcuse în legătură cu Freda.

Deşi Dagmar părea îndrăgostită, Chapman a simţit la ea încordare şi un pic de teamă, ceva tainic, care o făcea să fie prudentă. Evident, nu credea că era american de origine germană şi, adeseori, îl întreba cum de dobândise un accent atât de ciudat. Refuza să-l însoţească în restaurante frecventate de norvegieni. Pe stradă, compatrioţii se holbau la ea, văzând o norvegiană ţinându-se de mână cu un german, iar ea roşea foarte tare. Bârfitorii au observat cu acreală că Dagmar fuma ţigări americane procurate de pe piaţa neagră şi avea o garderobă nouă, scumpă. „Pentru că avea haine frumoase, toţi au presupus că era nazistă. Era regulă: dacă aveai bani, erai colaboraţionist."[5] Chapman vedea cum compatrioţii ei o dispreţuiau în mod subtil pe Dagmar; i-a simţit suferinţa şi stinghereala şi l-a durut. Într-o seară, la „Löwenbräu", un membru al Regimentului Viking a făcut o remarcă tăioasă despre Dagmar, pe care el a auzit-o. În clipa următoare, norvegianul era la pământ, Chapman snopindu-l în bătaie pentru acel „afront fantezist"[6]. Johnny Holst a trebuit să îl scoată de acolo. Din vorbele ei, era evident faptul că Dagmar era „anti-Quisling"[7], dar el ştia că, pe la spate, norvegienii îi spuneau „târfă nazistă"[8]. Prins în capcana propriilor

minciuni, Chapman dorea cu înfocare să-i spună adevărul, dar s-a abținut, știind că adevărul putea să-i omoare pe amândoi.

Precaritatea situației s-a accentuat când Chapman a fost chemat la Von Gröning într-o seară și a fost prezentat unui bărbat înalt, cărunt, îmbrăcat într-un costum englezesc ce părea scump. S-a prezentat drept „doctor König" într-o engleză excelentă cu accent american și părea să cunoască povestea lui Chapman îngrijorător de bine. Atitudinea lui rece și privirea „ca de șoim"[9] erau profund tulburătoare. Chapman a dedus că trebuia să fie „un soi de psiholog"[10]. Fără niciun preambul, König s-a lansat într-un interogatoriu detaliat, care, evident, fusese pregătit „pentru a-i testa seriozitatea"[11]. Chapman era vânat.

König: „Unde ai putea să lași un pachet important în Londra?"[12]

Chapman: „La The Eagle Club, în Soho."

— La cine l-ai lăsa?

— La Milly Blackwood, a zis Chapman repede. Într-adevăr, Milly fusese proprietara clubului, dar, din fericire pentru el, aceasta era moartă acum.

— Unde ai ascunde un mesaj secret pentru un alt agent?

— Într-o cabină telefonică sau într-o toaletă publică.

— Unde ți-ai lăsat emițătorul?

— Am adresa unei case, în grădina căreia, lângă un anumit copac, l-am îngropat.

Anchetatorul s-a oprit și l-a privit lung pe Chapman:

— Mă ocup de un agent care, în scurt timp, va pleca în Anglia într-o misiune. S-ar putea să aibă nevoie de el.

Brusc, Chapman și-a dat seama că i se întindea o cursă. Aparatul era, desigur, într-un dulap în Whitehall, iar omul nostru nu avea cum să-și contacteze șefii britanici ca să le ceară să-l îngroape. Pentru ascunziș, putea să dea o adresă inventată, dar dacă germanii trimiteau un agent să-l caute și nu găsea nimic,

adevărul avea să iasă la iveală. Nimeni din MI5 nu se gândise la acest lucru. Chiar şi lui Von Gröning îi scăpase, sau poate că alesese să-l ignore. Era oare o cacialma? Să îndrăznească să riposteze? La început a fost vag, apoi iritat, plângându-se că era „nedrept" să i se dea aparatul unui alt agent. „Mă aştept ca într-o zi să fiu trimis înapoi în Anglia"[13], a vociferat el. Nu era un argument prea convingător. Abwehrul putea să-i găsească uşor un alt transmiţător. Anchetatorul cu păr cărunt i-a aruncat o privire rece. A fost un „moment neplăcut"[14], a zis Chapman bagatelizând în mod evident cele întâmplate.

În seara aceea, bărbatul cu păr cărunt l-a însoţit pe Chapman la un restaurant liniştit. A început să-i dea să bea coniac şi, „din când în când, punea întrebări ciudate"[15]. Chapman s-a îmbătat, dar nici pe departe atât de tare pe cât părea. Spre sfârşitul serii, faţă-de-şoim vorbea şi el împleticit şi părea mai „inofensiv"[16], dar, în timp ce Chapman se clătina pe picioare, bărbatul l-a pironit cu privirea fără să clipească. „Nu eşti complet sincer"[17], a zis el. Chapman l-a privit şi el o clipă în ochi, apoi a zâmbit: „Ştiu."[18]

A doua zi dimineaţă, când Chapman s-a întors în apartamentul din Grønnegate, vizitatorul cu păr cărunt dispăruse, iar Von Gröning era bine dispus. „Doctorul a fost foarte mulţumit de răspunsurile şi de informaţiile tale", a zis el cu nonşalanţă. „Ai trecut testul."[19]

Au mai existat teste. După câteva zile, într-o seară, când Chapman stătea singur la „Löwenbräu" aşteptând-o pe Dagmar, o norvegiană de vreo 45 de ani s-a aşezat lângă el şi s-a prezentat drept Anne. Au început să vorbească în germană. Anne a făcut o remarcă despre accentul lui. Chapman i-a spus că fusese crescut în America. Au început să vorbească în engleză, pe care ea o stăpânea la perfecţie. Cu voce joasă, Anne a început să se plângă de ocupaţie, de lipsa alimentelor şi de soldaţii

germani aroganți. Chapman a ascultat, dar n-a zis nimic. Ea l-a invitat la cină. El a refuzat politicos. Îndată ce a sosit Dagmar, Chapman s-a ridicat repede și i-a spus că ei pleacă. După alte câteva zile, a văzut-o din nou pe Anne la „Löwenbräu". Era beată criță. Chapman și-a întors privirea, dar ea l-a văzut, a pornit împleticindu-se spre el și i-a spus printre dinți: „Cred că ești spion britanic."[20] Remarca a fost făcută suficient de tare ca să fie auzită de la masa alăturată. Când Chapman i-a relatat incidentul lui Von Gröning, germanul a remarcat simplu: „Las-o în seama mea."[21] Chapman și-a spus că acea Anne trebuie să fi fost un agent provocator al germanilor; dar poate că era o membră a rezistenței, care îi punea la încercare loialitatea, iar el o demascase. N-a mai văzut-o niciodată.

Războiul subteran lua amploare. Într-o după-amiază, când Chapman și Dagmar beau ceai în camera lui, o explozie puternică a zguduit hotelul. Chapman a îndesat într-o valiză cele câteva lucruri pe care le avea și a coborât în fugă scările cu Dagmar, alăturându-se mulțimii din stradă care privea uimită cum ardea ultimul etaj al clădirii. Pompierii au venit și au început să stingă focul, în modul cel mai ineficient cu putință, stropind cu apă peste tot, în timp ce mulțimea îi lua în derâdere și se bucura. Chapman s-a gândit că scena era demnă de un film al fraților Marx*. Până să-și termine pompierii treaba, Hotelul „Forbunds" era o ruină. Dagmar a dispărut de lângă Chapman și s-a întors câteva clipe mai târziu. „E mâna britanicilor"[22], a șoptit ea.

Chapman și supraveghetorii lui s-au mutat în altă parte, în Kapelveien, nr. 15, o casă conspirativă din Grafsin, o suburbie din nordul capitalei, care avea să devină echivalenta

* Actori americani de vodevil și de film, activi în prima jumătate a secolului al XX-lea. Reprezentanți de seamă ai genului burlesc (n. red.).

norvegiană a casei din Crespigny Road, cu Holst și Praetorius în rolurile lui Backwell și Tooth. Amintindu-și de aranjamentul domestic cu Freda, Chapman a îndemnat-o pe Dagmar să se mute acolo. La început, ea s-a opus. Compatrioții ei aveau s-o disprețuiască și mai mult, numind-o „femeie întreținută"[23]. Și apoi cine avea să plătească chiria? Chapman a râs, explicându-i că existau „suficienți bani pentru amândoi"[24]. Dagmar s-a mutat cu el.

Într-adevăr, bani erau destui, dar nu la discreție, iar Chapman cheltuia într-un ritm uimitor. Von Gröning era foarte bucuros să-i dea bani când cerea; ba chiar l-a încurajat pe Chapman să cheltuie cât mai mult, să dea petreceri, să-i cumpere lui Dagmar orice își dorea și să plătească de fiecare dată nota. Exista un scop în risipa pe care o făcea Von Gröning prin Chapman. După ce avea să cheltuie toți banii, Chapman trebuia să se întoarcă la treabă; un spion sărac, la fel ca un spion îndrăgostit, era mai ușor de manipulat.

Ca de obicei, Chapman nu știa câți bani mai avea, dar nu era atât de nepăsător, încât să-i scape un alt aspect al aranjamentelor financiare ale lui Von Gröning: germanii îi umblau la bani. Dacă Chapman cerea, să zicem, 10 000 de coroane, Von Gröning accepta, îl punea să semneze o chitanță, dar apoi îi dădea poate jumătate din sumă. Indiferent cât cerea, Von Gröning îi dădea întotdeauna mai puțin și „băga în buzunar diferența"[25]. Speculațiile lui Von Gröning la bursa de valori fuseseră dezastruoase, dar, în Chapman, acesta găsise o investiție care îi aducea un profit substanțial, și nu doar din punct de vedere profesional. Până atunci, Chapman îl privise pe Von Gröning ca pe mentorul lui, integru, aristocrat, invulnerabil. Acum, se convinsese că și el era un escroc, dar era bucuros să îl lase pe șef „să se servească"[26]. Niciunul dintre ei nu făcea vreo

aluzie la ceea ce ştiau că se întâmplă, înţelegerea lor tacită formând un alt fir din reţeaua complicităţii.

Imaginea casei din Kapelveien, nr. 15 ar fi putut fi o ilustraţie dintr-o carte de basme nordice – o casă mare, din lemn, la distanţă de drum, în mijlocul unei grădini mari, pline cu pomi fructiferi şi tufe de coacăze. Trandafirii se căţărau pe acoperiş. „Era un loc încântător"[27], îşi amintea Chapman. Pe uşă era o plăcuţă pe care scria un nume, „Feltman". La fel ca în Franţa, noua lui casă aparţinuse cândva unor evrei. Chapman s-a întrebat într-o doară ce s-o fi întâmplat cu ei.

Joshua şi Rachel Feltman emigraseră în Norvegia din Rusia în anii 1920. Deschiseseră o frizerie, apoi, un magazin de haine. Se descurcaseră bine. În 1927, Joshua cumpărase casa din Grafsin. Rachel nu putea avea copii, dar adoptase un nepot, Herman, şi îl crescuse ca pe fiul ei. Vecinii îi primiseră bine. Apoi, a venit oroarea.

La fel ca toţi ceilalţi, familia Feltman fusese martoră la invazie cu o neîncredere crescândă şi o teamă din ce în ce mai mare. Joshua era un bărbat masiv, paşnic, care vedea tot ce este mai bun în om. Şi naziştii erau oameni, zicea el. La început, părea a avea dreptate. Apoi, la începutul lui 1942, familiei Feltman i s-a ordonat brusc să plece din casă. S-au mutat într-un apartament, deasupra magazinului. Herman, acum în vârstă de 24 de ani, şi-a îndemnat părinţii să se refugieze în Suedia neutră: germanii începeau să-i adune pe evrei, iar din Europa începuseră să sosească informaţii despre atrocităţi îngrozitoare. Joshua a şovăit, iar Herman a hotărât să plece singur, să pregătească terenul pentru părinţi. Împreună cu un prieten evreu, a luat trenul spre Stockholm. Când s-au apropiat de graniţă, soldaţii nazişti au urcat în tren şi au început să ceară documentele. Din acte se vedea că Herman era evreu. A sărit

din trenul aflat în mişcare, şi-a rupt o mână şi şi-a fracturat coloana vertebrală. Era încă în spital când germanii l-au arestat şi l-au trimis în Polonia.

Fără să ştie de soarta fiului lor, Joshua şi Rachel încă şovăiau, dar când naziştii au început să strângă la un loc mica comunitate a evreilor norvegieni, au fugit. Milorg s-a oferit să-i ajute să ajungă clandestin în Suedia: un grup de partizani trebuia să-i ducă pe jos la graniţă şi să-i treacă în siguranţă dincolo. Joshua şi-a luat în spate lucrurile şi au plecat. Nimeni nu ştie exact ce s-a întâmplat mai departe. Poate că partizanii au râvnit la cele câteva bunuri personale din raniţa lui Joshua. Poate că ghizii lor erau colaboraţionişti acoperiţi. La scurt timp după ce Chapman şi Dagmar s-au mutat în Kapelveien, nr. 15, cadavrele soţilor Feltman au fost găsite în pădure, aproape de graniţa suedeză. Câteva săptămâni mai târziu, singurul lor fiu, Herman, a fost gazat şi incinerat la Auschwitz.

Leife Myhre, de 17 ani, care locuia la numărul 13, i-a văzut pe noii vecini mutându-se. Sâmbăta dimineaţa, făcea diverse treburi pentru Joshua Feltman, iar Rachel Feltman îi dădea biscuiţi. Îi plăceau soţii Feltman, „erau cinstiţi, muncitori, sinceri”[28], şi îi ura pe germani. Iniţial, la numărul 15 s-au mutat nişte ofiţeri germani, dar acum alţi vecini le luaseră locul. Purtau haine civile, iar peste gard îi auzea vorbind în engleză. Dădeau petreceri mari, apoi aliniau sticlele şi trăgeau în ele. Uneori, împuşcau şobolani în grădină. „Erau într-o formă fizică foarte bună. Într-o zi, a sunat telefonul şi l-am văzut pe unul dintre ei alergând în grădină şi sărind în casă pe o fereastră deschisă ca să răspundă.”[29] Fără voia lui, Leife a fost impresionat. N-a vorbit niciodată cu nimeni din casă, decât o singură dată, după ce s-a mutat norvegiana. „Era foarte atrăgătoare şi nu cu mult mai mare ca mine. Odată, când am văzut-o pe stradă, am oprit-o şi i-am spus: «Ştii, n-ar trebui să ai de-a face cu germanii ăia.»

Ea s-a uitat în jur, a roşit şi apoi mi-a şoptit: «Ştii, nu lucrez pentru ei.»" În expresia ei era ceva ce Leife n-a uitat niciodată – jenă, dispreţ, teamă.

Chapman, iubitul femeii, şi paznicii lui s-au instalat fericiţi în casa frumoasă furată de la soţii Feltman. Într-o seară, Chapman a surprins cu aparatul de fotografiat o scenă casnică: Dagmar îi cosea un nasture la sacou în camera de zi, cu o expresie timidă sau, poate, ferindu-şi în mod intenţionat privirea; Holst, inconştient din cauza băuturii, stătea pe canapea, cu mâinile vârâte în pantaloni, zâmbind stupefiat. Chapman câştiga mereu întrecerile de tir din grădină pentru că Holst nu putea să ţină ca lumea o armă din cauza afecţiunii de care suferea. Între timp, Praetorius exersa dansuri populare britanice în veranda din spate. Uneori, venea la cină Von Gröning. Lui Dagmar i s-a spus că vizitatorul burtos era un jurnalist belgian.

Într-o dimineaţă, Von Gröning a apărut la ei şi i-a spus lui Chapman că vor pleca la Berlin în câteva ore ca să se întâlnească cu „anumite persoane care aveau legătură cu organizaţia de sabotaj şi [care erau] interesate de povestea lui"[30]. Seara, s-au cazat la Hotelul „Alexandria" din Mittelstrasse, apoi s-au dus cu maşina la un apartament în care aşteptau trei bărbaţi: un *Hauptmann* în uniforma Wehrmachtului, un locotenent-colonel din Luftwaffe şi un ofiţer SS în haine civile, care era, fără îndoială, beat şi care, pe durata întâlnirii, „a avut tot timpul treabă cu o sticlă de coniac"[31]. I-au pus lui Chapman câteva întrebări vagi despre fabrica De Havilland şi despre alte posibile ţinte ale unor acte de sabotaj în Marea Britanie, mai ales despre amplasamentul unei „instalaţii vitale, care trebuia înlocuită cu una adusă din America". Chapman a spus cu înţelepciune că orice fabrică militară era foarte bine păzită. În timp ce specialiştii au fost preocupaţi de această idee care le dădea de gândit, s-a mai deschis o sticlă de coniac. Când au terminat-o, întâlnirea s-a încheiat.

Von Gröning era palid, declarându-se „dezgustat de toată povestea": colonelul era un tâmpit, iar SS-istul era cherchelit. Chapman a fost și el cumva derutat de ciudata întâlnire, dar aceasta îi furnizase o informație utilă: mai-marii săi din Germania plănuiau în mod evident să-l trimită într-o altă misiune în Marea Britanie. Dacă era așa, trebuia ca, la întoarcere, să prezinte ceva celor din MI5.

Chapman nu stătuse chiar degeaba în acea perioadă petrecută în țara fiordurilor, deoarece, în timp ce se plimbase cu ambarcațiunea în jurul orașului Oslo, completase tăcut chestionarul pe care îl avea în minte. A notat posibile ținte ale aviației britanice – depozite de muniții, rezervoarele uriașe din istmul Eckberg, în care Luftwaffe ținea carburantul, porturile în care erau trase și realimentate submarinele. A memorat chipurile persoanelor importante pe care le-a întâlnit, numele pe care le-a aflat, adresele clădirilor importante ale administrației germane și trăsăturile informatorilor și colaboraționiștilor care se învârteau prin baruri. „Totul depinde de posibilitățile care ți se vor oferi"[32], îi spusese Rothschild. Încet, pe ascuns, Chapman a schițat în minte o hartă a ocupației germane din Oslo.

Într-o după-amiază, după întoarcerea lui de la Berlin, Chapman și Dagmar au luat mica iolă și au pornit în larg, alunecând la umbra castelului Akershus și îndepărtându-se pe întinderea fiordului Oslo. Cu Chapman la cârmă, au trecut pe lângă șantierul naval Aker, au luat-o spre peninsula Bygdøy, limba de pământ care pătrunde în golful Oslo, curbându-se ca un semn de întrebare. La aproape doi kilometri de port, Chapman a aruncat ancora și au coborât pe o plajă mică, cu prundiș, pe care nu se aflau decât niște colibe de pescari părăsite.

Bygdøy era cel mai select domeniu din Norvegia, o enclavă cu intrare păzită, împărțită în mai multe proprietăți, printre

care şi una aparţinând coroanei. Acum, aici îşi avea domiciliul Vidkun Quisling. Cei doi au străbătut o porţiune de teren acoperită cu pădure deasă şi au găsit o potecă ce ducea în vârful colinei, unde se afla o vilă uriaşă din piatră, care aparţinuse cândva unui milionar norvegian, iar acum era fortăreaţa privată a lui Quisling şi sediul său administrativ. O numise Gimlé, după marele palat din mitologia scandinavă în care sufletele drepţilor trăiau pe vecie. Cu Dagmar de mână, Chapman a ţinut-o prin pădure, ocolind proprietatea, până când au ajuns în apropierea unui turn cu mitralieră, care păzea o intrare. Dincolo de poartă, o alee mărginită de tei ducea spre vilă; a măsurat cu privirea gardurile din sârmă ghimpată şi i-a numărat pe paznicii înarmaţi.

Întorşi la ambarcaţiune, Chapman a deschis o sticlă de coniac, a ridicat pânzele şi, în timp ce tăiau valurile, i-a dat lui Dagmar cârma, iar el a schițat o hartă a proprietății Quisling şi a dispozitivelor de apărare a acesteia; Tar Robertson avea să fie foarte interesat. Chapman nu a putut explica niciodată când sau măcar de ce a decis să-i mărturisească lui Dagmar adevărata lui identitate. Poate că, pur şi simplu, n-a mai suportat să mai mintă. Ulterior, a negat că fusese „sub influența alcoolului în acel moment”[33], ceea ce înseamnă că era cel puțin un pic amețit. Fără îndoială că frontul de gheață a jucat şi el un rol. Dagmar fusese marginalizată de propriul popor ca o „târfă nazistă”[34]: ea, Chapman şi câţiva din rezistenţa norvegiană ştiau că nu era aşa, dar el vedea ce efect avea acest lucru asupra ei. Chapman ştia că „risca să o piardă dacă continua să se dea drept german”[35], iar păstrarea lui Dagmar părea mai importantă decât orice altceva.

Chapman a tras la ţărm mica iolă. În amurg, ţinând-o pe Dagmar în brațe, a mărturisit: i-a spus că era spion britanic, că

nemții credeau că era agent german și că, în scurt timp, se va întoarce în Marea Britanie într-o misiune. Dagmar a fost intrigată: tot timpul bănuise că nu era german. Mai presus de toate, era ușurată, pentru că această dezvăluire îi dădea posibilitatea să-și clarifice propriile motive și sentimente. Își permisese să fie agățată de un bărbat fiindcă crezuse că acesta era german și putea avea informații utile pentru rezistență, dar și pentru că era arătos, fermecător și generos. Acum, cunoscându-i adevărata identitate, putea să-l iubească fără să se rușineze. A fost curioasă să afle „detaliile muncii pe care Chapman o făcea pentru britanici"[36], dar el a susținut că ea ar trebui să știe cât mai puțin. A pus-o să jure că nu va spune nimănui. Ea a acceptat și a dus secretul pe lumea cealaltă.

Așa a fost recrutată neoficial Dagmar Lahlum în serviciul secret britanic. „Ai putea fi utilă", i-a spus Chapman. Von Gröning părea să o simpatizeze; ea trebuia să profite de orice moment în care era „singură cu el" și să-l facă să vorbească liber; de asemenea, putea ajuta la strângerea de informații despre ceilalți membri ai Abwehrului de la Oslo.

Mărturisirea făcută de Chapman lui Dagmar a fost un act de credință, dar și un pariu nebunesc. Ura ei față de germani părea la fel de sinceră ca sentimentele pe care le nutrea pentru el; Chapman nu credea că fusese plantată de germani la „Ritz" ca momeală. Dar nu putea fi sigur. A testat-o, cerându-i să găsească locul în care se afla sediul Abwehrului din Oslo, lucru pe care Chapman îl știa deja. Dacă reușea, însemna că spunea adevărul; în caz contrar, probabil că el avea să fie deja într-o închisoare a Gestapoului sau mort. Dagmar a acceptat provocarea cu entuziasm.

Următoarele zile au fost agitate. Chapman a lăsat-o intenționat pe Dagmar singură, în compania lui Praetorius, Holst sau

Von Gröning, apoi le-a studiat chipurile, căutând o „schimbare de atitudine" care putea indica o trădare. Nu a detectat nicio urmă de bănuială. La două zile de la dezvăluire, Dagmar i-a spus în șoaptă că aflase ceea ce voia el: sediul Abwehrului era în Klingenberggate, nr. 8, iar șeful filialei era un ofițer de marină, cu patru galoane pe mânecă. Chapman a început să respire mai ușor. Nu doar că Dagmar părea a fi cinstită, ci se putea dovedi un agent de primă clasă, un ajutor formidabil pentru agentul Zigzag.

Dagmar părea să fie la curent cu tot felul de lucruri interesante; în plus, îi era de foarte mare folos. Un bărbat care fotografia o instalație militară dădea de bănuit, dar ce putea fi mai firesc decât un tânăr care îi face poze iubitei lui norvegiene? Von Gröning a dat o petrecere pentru Chapman în apartamentul lui când acesta a împlinit 29 de ani: Thomas i-a dăruit un aparat de radio, Holst, o scrumieră din fildeș, iar Von Gröning, o reproducere după Van Gogh. Dagmar a făcut un tort și o mulțime de poze cu chefliii, ca amintire. În noaptea aceea, Chapman a urcat la mansarda casei din Kapelveien, nr. 15, a dat la o parte tabla care proteja grinda din lemn de lângă coșul de fum și a ascuns acolo filmul: acesta conținea un întreg dosar fotografic al echipei Abwehrului de la Oslo, „obținut cu discreție" de o norvegiană distrată, drăguță, pe care nimeni nu putea să o suspecteze vreodată de spionaj.

Cooperarea dintre Eddie Chapman și Dagmar Lahlum în domeniul spionajului era și o alianță indirectă între serviciile secrete britanice și mișcarea clandestină norvegiană. Dagmar făcuse aluzie la legăturile ei cu mișcarea de rezistență, pe care evenimentele ulterioare le-au confirmat. Într-o seară, se aflau în apropiere de universitate: avea loc o demonstrație studențească împotriva ultimei încercări de nazificare a

Eddie Chapman, 16 decembrie 1942.
Fotografie făcută în Lagărul 020, centrul secret de interogare pe timp de război al MI5, la câteva ore după parașutarea lui în Cambridgeshire.

Chapman în Lagărul 020, cu fața murdară după ce a aterizat într-un câmp cu țelină.

Chapman în 1942, de Crăciun, în casa din Crespigny Road, nr. 35 a MI5. Fotografie făcută de Allan Tooth, unul dintre paznicii săi.

Dacă fotografia anterioară ni-l înfățișează pe Chapman zâmbind, aceasta ni-l arată mai posomorât – oglindire, poate, a toanelor lui violente.

Act de identitate irlandez falsificat de nazişti pentru Chapman, una dintre cele două cărţi de identitate false pe care le avea la el în 1942. Fotografia, făcută la Nantes, îl înfăţişează pe Chapman ca pe o vedetă de matineu.

Permisul de marinar falsificat de MI5 pentru Chapman, pe numele lui Hugh Anson, fost tovarăş de nelegiuiri.

Jersey în timpul ocupației: un sergent de poliție britanic primește ordine de la un ofițer nazist.

Norvegia în timpul ocupației: Vidkun Quisling, colaboraționist și marionetă a naziștilor, trece în revistă Regimentul Viking, compus din voluntari naziști norvegieni.

Intrarea în Fort de Romainville, fortăreața pariziană din secolul al XIX-lea transformată în lagăr de concentrare nazist.

Faramus (dreapta), circa 23 de ani, în lagărul morții de la Mauthausen-Gusen.

Anthony Charles Faramus în rolul unui prizonier de război în filmul *The Colditz Story* (1955).

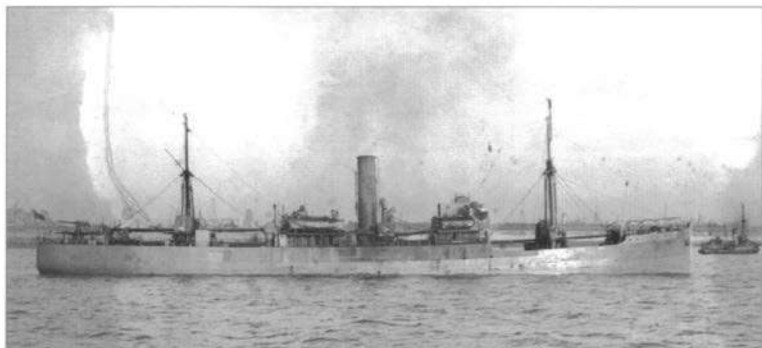
Bombardierul Mosquito în timpul producției, la fabrica de avioane De Havilland din Hatfield, comitatul Hertfordshire.

Un avion Mosquito – „Minunea de Lemn” – este pregătit pentru un raid asupra Germaniei.

Fabrica de avioane De Havilland, cu aparate Mosquito pe aerodromul din spate. Cei doi bărbați rezemați de perete ar putea fi Allan Tooth și Paul Backwell, paznicii lui Chapman.

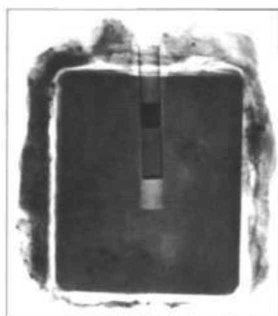
Simularea actului de sabotaj care trebuia să vizeze fabrica De Havilland: peste clădiri s-au tras prelate pictate în așa fel încât să semene cu pagubele produse de o explozie, iar în zonă a fost împrăștiat moloz.

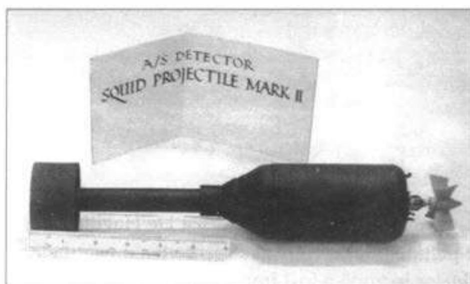
Vasul comercial „City of Lancaster", de 3 000 de tone, comandat de căpitanul Reginald Kearon, care l-a dus pe Chapman la Lisabona.

Bomba de cărbune construită de inginerii naziști din Lisabona, pe care Chapman a acceptat s-o ia la bordul vasului „City of Lancaster"

Radiografie a bombei de cărbune, în care se vede detonatorul cilindric al explozibilului învelit în material plastic și vopsit în așa fel încât să semene cu o bucată de cărbune.

Fotografia falsificată trimisă la Lisabona în 1944, în cadrul operațiunii de intoxicare „Squid". Rigla are 45 cm, dar pare să aibă doar 15 cm, astfel încât grenada antisubmarină nu pare a avea decât o treime din dimensiunea reală.

Rittmeister Stephan von Gröning (alias doctor Graumann), aristocraticul șef german al lui Chapman.

Stephan von Gröning, tânăr ofițer în „Dragonii Albi", c. 1914.

Oberleutnant Walter Praetorius (alias Thomas), principalul supraveghetor german al lui Chapman – un fanatic nazist, pasionat de dansurile populare englezești.

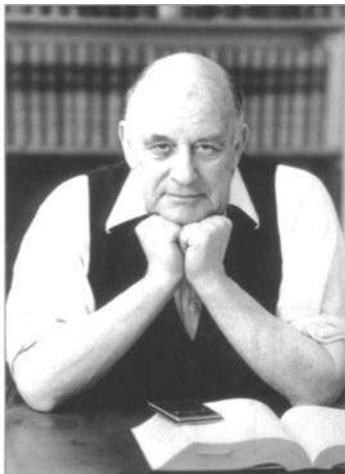
Karl Barton (alias Hermann Wojch), principalul instructor de sabotaj de la „La Bretonnière".

Franz Stoetzner (alias Franz Schmidt), agentul german cu accent londonez care a spionat în Marea Britanie înainte de război, când lucra ca ospătar la Londra.

Colonelul Robin „Ochi-de-Tinichea" Stephens, comandantul Lagărului 020: anchetator, adept al unei discipline stricte și psiholog amator.

Victor, lord Rothschild: pair, milionar, om de știință, șef al secției de explozibili și sabotaj a MI5 în timpul războiului. Rothschild și Chapman au descoperit o pasiune comună pentru explozii.

John Cecil Masterman: profesor la Oxford, autor de romane polițiste, sportiv și expert în spionaj; intelectualul din spatele sistemului de agenți dubli.

Jasper Maskelyne, prestidigitatorul angajat de Ministerul de Război britanic pentru a-i păcăli pe germani.

Maiorul Ronnie Reed, un inginer discret și genial de la BBC, devenit primul ofițer de caz al lui Chapman.

Reed folosind echipamentul radio german al lui Chapman.

Dagmar Lahlum,
iubita norvegiană a lui Chapman,
recrutată neoficial de acesta
în numele MI5.

Betty Farmer, femeia pe care Chapman a abandonat-o la „Hotel de la Plage” în 1938. „O să plec, dar întotdeauna o să mă întorc.”

Freda Stevenson, fotografiată aici cu Diane, fiica ei şi a lui Chapman. Se poate ca aceasta să fi fost poza trimisă lui Chapman la închisoarea din Jersey.

Desen făcut pe perete, în mansarda vilei „La Bretonnière”, sediul școlii germane de spioni din Nantes, care pare a fi imaginea lui Betty Farmer, iubita lui Chapman. Autorul pare a fi însuși ucenicul spion.

Caricatura lui Hitler înfățișat ca un morcov în mansarda vilei „La Bretonnière”: dovada că Von Gröning s-ar putea să fi încurajat o atitudine lipsită de respect față de Führer.

„La Bretonnière” Fotografia, făcută de Stephan von Gröning în 1942, a rămas în portofelul său tot restul vieții.

Chapman după întoarcerea sa în Marea Britanie în 1944.

Chapman într-un bar din West End, cu Billy Hill, cap al lumii interlope, care își spunea „Regele din Soho", și cu boxerul George Walker (dreapta).

Schimonosindu-se în uniformă SS, ținută pe care nu a purtat-o de fapt niciodată.

Chapman protestând în 1953, după ce încercările de a-și publica memoriile sub formă de foileton într-un ziar n-au dat roade, acest lucru fiind interzis de Legea secretelor de stat.

Crucea de Fier decernată lui Eddie Chapman de Führerul recunoscător pentru „succesul lui excepțional". Niciun alt cetățean britanic nu a mai primit această decorație.

Chapman în toată splendoarea, pozând cu Rolls-Royce-ul său. În calitate de corespondent onorific în materie de infracțiuni al ziarului *Sunday Telegraph*, Chapman s-a specializat în a-i avertiza pe cititori să-i evite pe cei ca el.

sistemului de învățământ. Brusc, a sosit poliția, care a început să-i ridice pe liderii studenților. Dagmar a arătat spre un tânăr care era luat de polițiști și a spus încet că era membru al Jossings, un grup de rezistență. Arătând legitimația emisă de SS, Chapman a intervenit și „a obținut eliberarea imediată a tânărului prieten al lui Dagmar", nu înainte însă de a se certa „pe stradă cu un soldat german și cu un ofițer german".

Pe 10 iulie 1943, în timp ce se plimbau braț la braț prin Oslo, Dagmar i-a spus lui Chapman să aștepte în stradă, apoi s-a repezit într-o tutungerie. S-a întors după câteva minute fără nimic, îmbujorată și entuziasmată, șoptindu-i: „Aliații au invadat Sicilia." Informația nu fusese difuzată de radioul norvegian, iar Dagmar nu ar fi putut s-o obțină decât pe căi clandestine. Luată la întrebări de Chapman, „ea a dat de înțeles, fără să dezvăluie numele vreunuia dintre contactele ei, că informația îi parvenise prin intermediul organizației patriotice Jossings".

Încă o dată, Chapman s-a întrebat cine pe cine pusese ochii în barul de la „Ritz".

Capitolul 23

Consultant în sabotaj

La sfârşitul verii lui 1943, când răcoarea a început să se lase peste fiorduri, Chapman a fost chemat la apartamentul lui Von Gröning şi i s-a oferit un contract pentru „o nouă misiune de sabotaj"[1] în Marea Britanie. Chapman trebuia să semneze deasupra liniei punctate, i-a spus germanul afabil, împingând pe birou o foaie de hârtie şi desfăcând capacul stiloului său de argint. Contractul era similar cu primul, iar lui Chapman i se promitea aceeaşi recompensă financiară. L-a citit atent şi l-a dat înapoi, spunând politicos că „nu considera oferta suficient de importantă"[2] şi că avea deja destui bani.

Von Gröning a fost uimit, apoi s-a înfuriat. A izbucnit o ceartă violentă, germanul subliniind cu amărăciune că, fără susţinerea lui, Chapman ar fi putrezit încă în închisoarea de la Romainville sau ar fi fost mort. Chapman a rămas ferm pe poziţie, spunând că afacerea nu era prea clară, că doar un act de sabotaj nu merita şi că banii erau insuficienţi. Refuzul lui era, parţial, un şiretlic menit să amâne despărţirea de Dagmar, dar şi o încercare de a obţine o misiune mai explicită, care să-l ducă înapoi la şefii lui britanici. Instrucţiunile lui Robertson fuseseră clare: află ce vor germanii, şi vom şti ce le lipseşte. Autoritatea lui Von Gröning fusese definitiv compromisă de dependenţa lui de Chapman, iar acesta era un moment hotărâtor în relaţia

dintre patron și protejat. Acum, Von Gröning avea nevoie de spionul lui mai mult decât avea nevoie Chapman de el. Germanul s-a înfuriat și a îngăimat, amenințând cu tot felul de pedepse, până când fața i s-a învinețit, iar venele gâtului i s-au umflat. În cele din urmă, l-a lăsat pe Chapman să plece, spunându-i că i se va tăia din bani. Chapman a ridicat din umeri: dacă venitul lui era redus, atunci și Von Gröning avea să piardă.

„Impasul" a ținut o săptămână. Unul câte unul, ceilalți membri ai filialei, Praetorius, Holst și chiar secretarele, l-au abordat pe Chapman și i-au vorbit despre furia lui Von Gröning și despre teribilele consecințe ale refuzului său de a semna contractul. Chapman s-a ținut bine, spunând că „urmărea să obțină un angajament mai important și mai bun și că nu va accepta ceva atât de vag". Când Von Gröning i-a tăiat fondurile de tot, Chapman a răspuns printr-o scrisoare înverșunată, spunând că, dacă germanul avea să continue așa, el era pregătit să se întoarcă la Romainville și să-și înfrunte soarta.

Von Gröning a cedat, așa cum Chapman știa că trebuia să se întâmple. Germanul a plecat la Berlin și s-a întors a doua zi „bine dispus". Șefii Abwehrului îi dăduseră lui Chapman o nouă misiune importantă, în schimbul „unei recompense consistente". Avea să fie trimis înapoi în Marea Britanie ca să afle de ce inamicul câștiga războiul submarinelor.

În primii trei ani ai conflictului, submarinele germane făcuseră ravagii în transporturile Aliaților. Vânând în „haită", ele loveau cu o eficiență formidabilă, după cum știa din proprie experiență și Chapman, înainte să dispară nevăzute și, adeseori, neatinse. În ultima vreme însă, bilanțul se schimbase, iar submarinele erau atacate și scufundate într-o proporție alarmantă. Germanii nu știau nici acum că fusese spart codul Enigma. În schimb, Berlinul era de părere că britanicii concepuseră probabil un sistem sofisticat de detectare a submarinelor, care le permitea

să le descopere de la suprafață, iar apoi să acționeze, fie evitându-le, fie atacându-le. Misiunea lui Chapman era să identifice acest detector de submarine, să afle cum funcționează, să-l fotografieze, să-l fure dacă se putea și să-l ia cu el în Germania. Pentru asta avea să primească 600 000 de mărci, plus 200 000 de mărci convertite în moneda preferată de el și o funcție de comandă într-o filială a Abwehrului din Europa ocupată.

Era vorba despre o avere aproape incredibilă, despre un premiu pentru o misiune, teoretic, irealizabilă și despre o afirmare sonoră a credinței germanilor în calitățile și loialitatea lui Chapman. La început, a ezitat, spunând că nu știa nimic despre aspectele tehnice ale misiunii și că „trebuia să fie instruit ce să caute". Toate aveau să se aranjeze, a zis Von Gröning cu complezența unui om a cărui investiție era pe cale să aducă un profit uimitor.

Pentru a găsi acea fabuloasă armă, Chapman avea să afle cele mai ascunse secrete ale războiului submarin dus de germani. De la Berlin, a sosit un document care conținea toate informațiile, „cunoscute sau prezumate", despre acel presupus detector de submarine. După câteva zile, a fost escortat de Holst și Von Gröning în portul norvegian Trondheim, unde trei ofițeri foarte bănuitori, din serviciul de informații al marinei germane, i-au înfățișat puținele lucruri pe care le cunoșteau despre capacitatea Marii Britanii de a detecta submarinele. Britanicii, au spus ei, păreau să folosească un fel de reflector parabolic cu „rază ricoșată" pentru a afla poziția submarinelor; de asemenea, detonatoarele folosite la grenadele submarine ale britanicilor păreau să aibă încorporat un dispozitiv pentru măsurarea distanței față de țintă și, astfel, explozia lor avea efecte maxime. Germanii nu știau cum funcționa exact sistemul britanic de radiolocație (sonarul de mai târziu); ei bănuiau că

folosea un „dispozitiv cu raze infraroşii", televiziunea sau o tehnică de detectare şi măsurare a căldurii emanate de submarine.

Chapman a rămas cu „impresia că oamenii respectivi ştiau foarte puţine despre dispozitivele noastre de detectare a submarinelor" şi erau „extrem de îngrijoraţi" din cauza acelei arme secrete în stare să descopere submarine, noaptea sau ziua, de la o distanţă de „până la 200 de mile". Un submarin, ziceau ei, fusese „atacat pe vreme rea, cu ceaţă deasă", lucru considerat imposibil până atunci. Pierderile suferite erau „foarte mari", iar situaţia se agrava. Ofiţerii au recunoscut că habar nu aveau de unde apăruse dispozitivul cu pricina, dar i-au dat „adresa unui atelier mecanic din Kensington, care se putea să-l fabrice"[3]. Pe parcursul discuţiei, în timp ce Chapman lua notiţe, ofiţerul superior „s-a uitat la el permanent şi a spus că l-a mai văzut undeva"[4].

Întors la Oslo, Chapman a fost chemat la o întâlnire cu *Kapitan-zur-See* Reimar von Bonin, şeful Abwehrului din Norvegia ocupată. A fost prima şi ultima dată când s-au întâlnit. În timpul mesei de prânz, în marile apartamente ale lui Von Bonin din Munthesgate, ofiţerul german, care chelea şi era îmbrăcat în uniformă completă, cu patru galoane aurii pe mânecă, i-a explicat că dispozitivul folosit de britanici împotriva submarinelor era atât de precis, încât putea detecta un submarin aflat pe fundul mării, cu motoarele oprite, şi că britanicii foloseau probabil „un aparat cu raze X"[5].

Misiunea era programată pentru martie 1944. La fel ca înainte, Chapman urma să fie paraşutat într-o zonă izolată a Marii Britanii, cu tot echipamentul necesar. După ce identifica sau, şi mai bine, după ce punea mâna pe dispozitiv, trebuia să fure o mică luntre pescărească de pe coasta de sud a Angliei şi să vâslească vreo zece mile în larg, de unde urma să fie „luat de cinci hidroavioane şi dus pe coasta Europei"[6]. Aparent, Abwehrul

credea că Chapman va putea, pur şi simplu, să fure o barcă în plin război şi să plece cu ea: asta demonstra fie ignoranţă, fie credinţă în talentul de infractor al lui Chapman, fie ambele lucruri. A fost dus la Bergen, unde, vreme de trei zile, a fost instruit de căpitanul portului „în folosirea unui busole de pe un mic cuter"[7].

Pregătirile pentru aruncarea lui Chapman în războiul de pe mare au fost întrerupte însă de izbucnirea unui alt fel de ostilităţi: un alt război pentru supremaţie, de data aceasta, în interiorul Înaltului Comandament German. În decembrie, un ofiţer superior german de aviaţie sosise de la Berlin, declarând că „Chapman era exact genul de om pe care Luftwaffe îl căuta pentru a-l trimite într-o misiune"[8]. Luftwaffe avea propriile planuri cu privire la vestitul spion britanic şi propriile idei fixe. O altă misiune a fost dezvăluită: aşa cum submarinele Germaniei sufereau din cauza folosirii unui nou dispozitiv de detectare, tot aşa avioanele de vânătoare de noapte ale britanicilor păreau să câştige războiul aerian cu o nouă tehnologie secretă. La bordul unui avion britanic doborât fusese găsit un sistem radar necunoscut până atunci: după prăbuşire, nu mai rămăsese mare lucru din aparatura respectivă pentru a o putea reconstitui, dar era destul pentru ca Luftwaffe să-şi dea seama că avea de-a face cu o nouă armă periculoasă. Era vorba probabil despre radarul creat de americani, AI 10 (Airborne Interceptor Mark 10), folosit de avioanele de vânătoare şi bombardierele britanice, în special de avioanele Mosquito, de la sfârşitul lui 1943. „Nicio recompensă nu va fi prea mare dacă vei putea obţine o fotografie sau planurile acestui dispozitiv", i s-a spus lui Chapman.

Cu câteva luni înainte, Chapman trezise mari suspiciuni. Acum, când Germania nazistă era în defensivă, părea să fie omul de succes al Abwehrului, curtat atât de marină, cât şi de

aviaţie, „fiecare dorindu-şi ca misiunea ei să aibă prioritate". Von Gröning a intervenit în dispută: misiunea navală trebuia să aibă prioritate (iar marina urma să susţină financiar operaţiunea); radarul avioanelor de vânătoare de noapte avea să fie un obiectiv secundar.

Chapman s-a trezit pus la treabă: ca un fel de profesor emerit de spionaj, ţinea seminarii în calitate de „consultant onorific în metode de sabotaj"[9], în faţa unui public select, format din spioni, folosind atacul fictiv asupra fabricii De Havilland drept caz de manual. Înainte, nu era lăsat să se apropie de emiţător, iar acum i se cerea să-i înveţe telegrafie pe doi tineri islandezi, Hjalti Bjornsson şi Sigurdur Nordmann Juliusson. Germania credea că Islanda putea deveni rampa de lansare a unei invazii a Aliaţilor pe continent, aşa încât Abwehrul începuse să creeze o reţea de spionaj islandeză. Cei doi fuseseră recrutaţi în Danemarca de un anume Gubrandur Hlidar, un veterinar cam ciudat, „mai interesat de practicarea inseminării artificiale, în care era specializat, decât de spionaj, în care nu era specializat"[10]. Recrutarea lui Bjornsson şi a lui Juliusson de către Hlidar demonstrează că acesta ar fi trebuit să rămână la eprubetele lui, pentru că cei doi nu aveau stofă de spion: deşi erau foarte binevoitori, erau şi remarcabil de obtuzi. A fost nevoie de câteva săptămâni de instruire intensă până să înveţe tehnicile elementare de radiotelegrafie.

Ultimii rămaşi din gaşca formată în Franţa au început să se împrăştie care încotro. Relaţia dintre Von Gröning şi Praetorius, niciodată amicală, se deteriora constant, nervosul şi ţâfnosul Praetorius acuzându-l pe Von Gröning că ar complota ca să-l ţină la Oslo pentru a-i refuza viitorul eroic care îl aştepta în armată. În cele din urmă, după repetate insistenţe pe lângă autorităţile superioare de a fi trimis în altă parte, şi-a văzut îndeplinită dorinţa. Praetorius a fost încântat de noua lui

funcție, deși aceasta nu era asociată în mod normal cu fioroasa mașinărie de război nazistă, cu atât mai puțin cu eroii teutoni de odinioară: Praetorius era de mult timp convins de efectele terapeutice și culturale ale dansurilor populare englezești. Cumva, reușise să convingă autoritățile germane de acest lucru și a fost numit instructor de dans în Wehrmacht.

Când Chapman l-a întrebat unde s-a dus tânărul nazist, Von Gröning i-a spus, cu o expresie dezgustată, că „era în turneu în Germania, învățându-i pe militarii germani dansul cu săbii, dansuri scoțiene etc., pe care le-a deprins când a fost în Anglia"[11]. Von Gröning era amuzat, dar uimit: decizia de a-l trimite pe adjunctul lui pe ringul de dans era încă o dovadă a faptului că Înaltul Comandament German încăpuse pe mâinile unor proști. După câteva săptămâni, Praetorius a trimis o poză cu el dând lecții de dans soldaților (din păcate, aceasta nu s-a păstrat). Bărbatul căruia Chapman îi spunea Thomas fusese un camarad enervant și pedant, dar și un izvor de excentricități distractive. Chapman a simțit o urmă de regret când nazistul-dansator și-a pus în valiză costumul alb și pantofii de dans și a ieșit din viața lui pentru totdeauna.

Când erau singuri seara, Chapman și Von Gröning făceau planuri de viitor; nu legate de spionaj, ci genul de planuri pe care vechii prieteni le fac împreună pentru a se încuraja în momentele grele. Au căzut de acord să deschidă amândoi un club sau un bar la Paris: Chapman avea să fie administrator, iar Dagmar, animatoare. Un asemenea local, a dat de înțeles Von Gröning, ar fi fost „cel mai bun paravan pentru continuarea activităților"[12] după război. Amândoi știau că era o fantezie. În condițiile în care Praetorius fusese dat la o parte, Von Gröning s-a relaxat și a devenit mai deschis. Nu se mai simțea obligat să declare un șovinism în care nu credea, nici să-și ascundă părerile despre nazism: „Hitler nu mai este câtuși de puțin la

cârma operaţiunilor militare"[13], zicea el. „Acestea se află în totalitate în mâna generalilor germani şi nimeni nu mai vede scris «eu, Hitler, ordon...» în ordinele armatei..."[14] I-a mărturisit lui Chapman că îl admirase mereu pe Churchill şi că, pe ascuns, asculta BBC în fiecare seară în pat. Când s-a transmis că mai mulţi ofiţeri britanici au fost împuşcaţi în Stalag III*, „şi-a exprimat dezgustul" în mod făţiş. Ba chiar „a dat glas opiniilor sale antihitleriste în public" şi i-a spus lui Chapman despre repulsia pe care i-o provoca uciderea în masă a evreilor europeni. Sora lui, Dorothea, adoptase de curând o fetiță evreică pentru a o salva de la gazare.

Von Gröning era un patriot german de modă veche, hotărât să câştige războiul, dar la fel de hotărât să se opună ororilor nazismului. Asemenea puncte de vedere nu erau neobişnuite la membrii Abwehrului. Wilhelm Canaris avusese grijă să numească oameni care îi erau loiali mai degrabă lui decât partidului nazist şi există dovezi că, aproape încă de la început, el şi alții din Abwehr au conspirat împotriva lui Hitler. Canaris angajase evrei în Abwehr, pe alții îi ajutase să fugă şi se crede că a furnizat Aliaților informații secrete despre intenţiile germanilor. Puternica rivalitate dintre Abwehr şi SS crescuse constant, pe fondul acuzațiilor potrivit cărora Canaris era defetist, dacă nu chiar trădător. Șeful Abwehrului a fost înlăturat de fapt de la comandă şi, în scurt timp, avea să sufere consecințe extrem de dramatice din cauza loialiştilor nazişti.

Pe măsură ce ziua plecării se apropia, Chapman şi Dagmar făceau şi ei planuri. Din clipa în care i se destăinuise în barcă, Dagmar „ştia că, într-o zi, o va părăsi pentru a se întoarce în Anglia"[15]. Și ei își făceau idei fanteziste despre viitor, imaginându-şi

* Este vorba, probabil, despre lagărul de prizonieri de război Stalag Luft III, creat de germani în martie 1942, în provincia Silezia Inferioară (azi, în Polonia) (n. red.).

clubul pe care aveau să-l deschidă la Paris, copiii pe care urmau să-i aibă şi locurile în care vor merge după război. Dagmar avea să fie în continuare agenta lui după ce el va pleca. Trebuia să păstreze legătura cu diverşi membri ai Abwehrului şi, în general, „să fie foarte receptivă la orice fel de informaţii care, mai târziu, ar putea prezenta interes”[16]. El urma să aranjeze ca britanicii să intre în contact cu ea de îndată ce nu avea să mai fie niciun pericol, dar nu trebuia „să aibă încredere în nimeni, decât dacă era abordată de cineva care, drept parolă, avea să rostească numele ei complet – Dagmar Mohne Hansen Lahlum”[17]. Din moment ce urma să lucreze ca agent britanic, a spus Chapman cu emfază, Dagmar trebuia plătită.

Aşa cum celor de la MI5 le lăsase instrucţiuni să aibă grijă de Freda, acum, Chapman a început să se îngrijească de soarta lui Dagmar. Prin Von Gröning, trebuia să i se plătească lunar o indemnizaţie de 600 de coroane din contul lui, până la noi dispoziţii. De asemenea, trebuia să i se ofere un loc în care să stea. Von Gröning a acceptat imediat: atât timp cât Dagmar se afla sub protecţia germanilor, loialitatea lui Chapman era asigurată. Holst a fost trimis să găsească o locuinţă adecvată, iar Dagmar a fost instalată imediat într-un apartament mic şi confortabil din Tulensgate, la nr. 4a. Acum, Chapman avea două femei sub protecţia a două servicii secrete, aflate în tabere diferite.

La 8 martie 1944, după unsprezece luni de la sosirea în Norvegia, Chapman a urcat într-un avion cu destinaţia Berlin, prima oprire în drum spre Paris şi Anglia. Despărţirea de Dagmar a fost sfâşietoare. Chapman înfrunta un viitor nesigur şi o lăsa pe Dagmar într-o situaţie foarte periculoasă, angajată şi plătită în secret ca agent britanic neoficial, dar „întreţinută” în aparenţă de Abwehr. Dacă trădarea lui Chapman era descoperită, şi ea avea să fie bănuită de germani. Dacă Germania pierdea războiul, compatrioţii ei puteau să se răzbune pe ea

pentru că „fraternizase" cu inamicul. Dagmar a plâns, dar i-a spus ferm că nu se temea. Dacă norvegienii aveau să o ia în râs, ea avea să le spună „să-și vadă de treaba lor"[18]; dacă „doamnele bârfitoare"[19] din Eidsvoll voiau să cotcodăcească și să mormăie în bucătăriile lor, n-aveau decât. Ea i-a promis că își va ține cuvântul, iar el, că se va întoarce la ea într-o bună zi.

În timp ce se îndreptau în viteză spre Berlin, Von Gröning și Chapman au recapitulat detaliile misiunii. La fel ca înainte, codul lui avea să fie de „tip dublă transpoziție"[20], bazat pe cuvântul-cheie ANTICHURCHDISESTABLISEMENTARIANISM (Chapman nu le făcuse niciodată viața ușoară germanilor care îi recepționau mesajele). Zilele și orele transmisiunilor urmau să fie stabilite folosind o formulă bazată pe un fragment dintr-un vers al cântecului *Take Me Back to Dear Old Blightly,* din Primul Război Mondial – „Liverpool, Leeds sau Birmingham, nu-mi pasă..."[21]. Mai rămăsese doar să stabilească un indicativ de control, un cuvânt sau o frază care să indice faptul că nu era stingherit de nimic. Chapman alesese deja. Mesajele libere urmau să conțină întotdeauna cuvântul DAGMAR, echivalentul indicativului FFFFF, folosit în prima misiune. Von Gröning a informat cu promptitudine Parisul și Berlinul: „Dacă mesajul nu includea cuvântul «Dagmar», agentul era controlat."[22]

Indicativul de control al lui Chapman era și un avertisment codificat pentru șefii lui germani: dacă lui Dagmar i se întâmpla ceva, tot aranjamentul cădea.

Capitolul 24

Prânz la „Lutétia”

Zigzag dispăruse și se credea că a murit. A apărut o mică speranță când sursele ultrasecrete au raportat că filialei Abwehr de la Lisabona i se ceruse „să ofere o adresă de acoperire pentru Fritzchen la solicitarea Berlinului”[1]. Solicitarea cu pricina nu a primit niciodată răspuns, iar Fritzchen nu a mai fost pomenit niciodată. Cei care ascultau traficul radio și spărgătorii de coduri de la Bletchley au continuat să urmărească frecvențele încercând să dea de urma agentului. Churchill însuși a cerut să fie informat dacă reapărea. N-a apărut însă nimic: nimic de la Chapman însuși, niciun semn de la sursele ultrasecrete că agentul german „Fritz” era încă activ și nicio semnalare a prezenței acestuia de către spionii SOE răspândiți în toată Franța ocupată. Filiala de la Nantes părea să se fi închis, iar numele lui Von Gröning nu a mai apărut în traficul radio al Abwehrului. Probabil că Chapman cedase la interogatoriu. Faptul că nu reușise să arunce în aer vasul „City of Lancaster” stârnise, poate, bănuieli sau poate că fusese trădat de vreo cârtiță britanică. Deși oameni ca Masterman și Robertson nu erau sentimentali, gândul la suferințele pe care le-ar fi putut îndura Chapman înainte de execuție nu le dădea pace.

Într-o dimineață rece de primăvară, pe coasta stâncoasă a Islandei, un vânător de foci a zărit trei bărbați „a căror înfățișare

şi ale căror activităţi i s-au părut suspecte"[2]: nu arătau ca nişte vânători de foci şi nicio persoană întreagă la minte nu s-ar fi chinuit să iasă afară în zori, pe ninsoare, la minus zece grade. Vânătorul l-a informat pe şeriful local, care i-a spus comandantului american instalat în apropiere, iar acesta a trimis câţiva oameni „în pustietate"[3] să vadă ce s-a întâmplat. Din fericire, i-au găsit repede pe cei trei bărbaţi, care aproape că îngheţaseră. Conducătorul ghinioniştilor era german, iar ceilalţi doi erau islandezi, aceştia recunoscând, după unele „declaraţii guturale de nevinovăţie"[4], că se numeau Bjornsson şi Juliusson.

Germanul, Ernst Christoph Fresnius, a susţinut că adunau informaţii meteorologice pentru o firmă germană de transport naval, dar nu a durat mult până când Bjornsson cel greu de cap a fost convins să mărturisească faptul că au ascuns un transmiţător şi un generator cu pedale într-o grotă din apropiere. Toţi trei au fost trimişi la Londra, unde Stephens a scos repede adevărul de la ei, instigându-l pe Fresnius împotriva „neiscusiţilor săi însoţitori"[5]. După numai câteva ore, Stephens a aflat că cei trei fuseseră trimişi să urmărească şi să transmită informaţii despre mişcările de trupe, confirmând că germanii erau „încă îngrijoraţi în legătură cu posibila folosire a Islandei ca bază a unei invazii continentale"[6].

Deocamdată, lucrurile păreau previzibile, dar când Bjornsson şi Juliusson au început să vorbească despre instructajul primit la şcoala de spioni din Norvegia, brusc, Stephens s-a ridicat în scaun şi a devenit atent. Instructorul de radiotelegrafie de la Oslo, au zis ei, fusese un „personaj misterios, care vorbea prost germana, cu o voce cam piţigăiată, îmbrăcat într-un costum gri de vară, cu doi dinţi din aur şi care se bucura de confortul unui iaht particular"[7]. O singură persoană putea să aibă acei dinţi şi acel gust vestimentar. Le-au fost arătate poze cu Chapman, iar Bjornsson şi Juliusson l-au identificat fără ezitare

pe instructorul de la Oslo. Echipa care se ocupa de agenții dubli a fost foarte fericită. Chiar și seriosul și severul John Masterman, din chilia lui de călugăr de la Reform Club, a salutat întoarcerea „unui vechi prieten"[8]. Zigzag reapăruse pe radarul MI5. Dar oare ce mai punea la cale – acum, că avea un costum nou și un iaht particular?

De la ultima deplasare a lui Chapman la Berlin, capitala germană fusese lovită în repetate rânduri de cumplite bombardamente aeriene. Orașul abia dacă putea fi recunoscut în timp ce el și Von Gröning mergeau cu mașina pe străzile distruse, printre „munți de moloz", în mirosul greu de gaz, fum și putrefacție. „Întregul oraș puțea a foc. Parcă erau ruinele orașului Pompei"[9], s-a gândit Chapman. Fețele berlinezilor erau scofâlcite de „resemnare și suferință"[10].

Chapman și Von Gröning s-au cazat la Hotelul „Metropol" din Friedrichstrasse, iar după o masă sărăcăcioasă, cu conserve de carne, au fost duși cu mașina, pe lângă clădirile bombardate ale Băncii „Berlin" și Hotelului „Kaiserhof", la sediul Luftwaffe – un monolit uriaș din beton, aflat în Leipzigerstrasse. La etajul al patrulea, un căpitan de aviație le-a arătat fragmente ale unor instrumente electrice recuperate de la un avion britanic, inclusiv un display încorporat în tabloul de bord cu care, spunea el, inamicul putea, se pare, „să localizeze cu cea mai mare ușurință avioanele de vânătoare de noapte și bombardierele noastre"[11]. Ofițerul avea doar o vagă idee despre locul în care s-ar putea afla acele dispozitive, spunând că Chapman putea încerca la „Cossors din Hammersmith"[12], un producător de tehnică militară, sau la o bază a aviației de vânătoare din Anglia, de unde să le obțină prin furt sau mită.

Chapman a fost din nou uimit de încrederea nemților în talentul lui de infractor: „Germanii s-au bazat întru totul pe

perspicacitatea mea de a duce la bun sfârşit misiunea cu ajutorul foştilor mei amici." În plus, cu fiecare reprezentant al autorităţilor pe care îl întâlnea, anvergura misiunii lui în Anglia se mărea. A fost prezentat unui alt ofiţer, care i-a spus că, după părerea comandamentului Luftwaffe, bombardierele de pe anumite aerodromuri britanice erau trimise să atace anumite oraşe germane. Ca misiune secundară, Chapman sau unul din gaşca lui trebuia să spioneze bazele aeriene din Cambridgeshire şi să încerce să afle planul bombardamentelor. Un civil pe nume Weiss i-a ţinut apoi lui Chapman o prelegere de patru ore despre „rachetele controlate prin radio şi bombele zburătoare". Era prima dată când Chapman auzea despre acele înfricoşătoare avioane-bombă fără pilot, care trebuiau să înfrângă, în sfârşit, rezistenţa Marii Britanii. Weiss i-a spus că toate ţările voiau acum să folosească primele aceste arme în ceea ce avea să fie ultima mare bătălie a războiului. Sarcina lui Chapman era să afle dacă Marea Britanie producea bombe zburătoare şi când intenţiona să le folosească.

În acea seară, în Friedrichstrasse, Chapman şi Von Gröning s-au uitat pe fereastra Hotelului „Metropol", singura clădire din cartier aflată încă în picioare, „o insulă într-o mare de moloz". Ţinând seama de epuizarea de pe feţele berlinezilor, de ruinele îngrozitoare ale oraşului şi de aşteptările fanteziste legate de misiunea lui Chapman, amândoi ajunseseră la aceeaşi concluzie: Germania se îndrepta spre înfrângere şi încerca, disperată, să schimbe cursul evenimentelor înainte de iminenta invazie continentală. Acum, Von Gröning „n-a făcut un secret din faptul că se aştepta ca Germania să piardă războiul" şi a mărturisit că a început „să schimbe mare parte din banii pe care îi avea în bunuri de valoare"[13] – obiecte care puteau fi mutate uşor în perioada imprevizibilă de după înfrângere – şi le-a adunat în casa din Bremen. După părerea lui Von Gröning, bombele zburătoare reprezentau un ultim şi nesăbuit pariu, dar maşinăria

nazistă de propagandă încă propovăduia victoria totală. „Dacă armele lor nu vor fi eficiente", a adăugat el pe un ton grav, „reacţia va fi cumplită."[14]

Lui Chapman şi Von Gröning li s-a ordonat să plece la Paris şi să aştepte instrucţiuni: Chapman a fost cazat din nou la Grand Hotel, în timp ce Von Gröning a stat la „Lutétia", de pe Boulevard Raspail, unde se afla sediul SS. A urmat o aşteptare chinuitoare. Întârzierea, a explicat Von Gröning frustrat, se datora „faptului că Luftwaffe nu putea sau nu se hotăra să găsească un avion". Chapman rătăcea pe străzile Parisului şi vedea un oraş lipsit de voinţă şi energie. Francezii erau tot mai supăraţi pe raidurile aeriene ale Aliaţilor, care ucideau germani şi civili deopotrivă, iar aşteptata invazie nu-i entuziasma prea mult. În cafenele, oamenii mormăiau: „E de preferat să trăieşti sub ocupaţie germană decât să trăieşti fără casă."

La jumătatea lui aprilie, au primit vestea că Chapman urma să ia avionul de la Bruxelles. El şi Von Gröning au luat repede trenul spre Belgia, doar ca să afle că zborul fusese anulat „din cauza pericolului de a fi interceptat de avioanele de vânătoare de noapte"[15]. S-au întors dezolaţi la Paris. În mai, s-a produs iarăşi agitaţie când Chapman a fost informat că va fi paraşutat în apropiere de Plymouth în timpul unui bombardament german, dar, din nou, lucrurile s-au potolit. Invazia Aliaţilor putea începe oricând, i-a spus Von Gröning, iar „dacă ateriza în Anglia înainte să înceapă, prima şi cea mai importantă misiune a lui era să afle data şi locul [atacului]"[16]. Deşi se aştepta ca, în cele din urmă, Germania să piardă războiul, Von Gröning, asemenea majorităţii germanilor din Franţa ocupată, a rămas cumva încrezător că apărarea germană din zona Canalului Mânecii putea „să respingă orice atac".

Starea de încordare a fost amplificată de faptul că lui Chapman îi fusese repartizată o nouă „umbră", în persoana unui

tânăr firav cunoscut sub numele de Kraus sau Krausner. Von Gröning l-a avertizat pe Chapman că acesta, un homosexual care frecventa lumea interlopă, era un renumit vânător de spioni, că prinsese mai mulți agenți ai inamicului decât oricine altcineva din contraspionajul german și că era „foarte priceput la a pune întrebări surprinzătoare". La fel ca orice ofițer german, avea o sarcină pentru Chapman – să livreze un aparat de fotografiat și bani unui agent deja stabilit în Marea Britanie.

Într-o seară, după cină, Kraus l-a întrebat nonșalant pe Chapman dacă îl cunoștea pe Dennis Wheatley, un celebru autor britanic de romane de groază. Chapman i-a spus că l-a întâlnit. „Lucrează pentru serviciile secrete britanice?"[17] a întrebat Kraus.

Chapman s-a prefăcut indignat: „De unde naiba să știu?"[18] El chiar nu știa ceea ce, evident, Kraus știa, și anume că Wheatley devenise un membru important al așa-numitei Controlling Section de la Londra, centrul ultrasecret care se ocupa cu operațiunile strategice de intoxicare a inamicului, aflat sub conducerea locotenentului-colonel John Bevan.

Duminică dimineață, în Place Pigalle, Chapman l-a recunoscut pe un fost ostatic de la Romainville, un tânăr algerian pe nume Amalou. Seara, într-o cafenea din Cartierul Latin, „Le Refuge", Amalou i-a povestit că a fost eliberat din închisoare după Chapman; nu știa de ce, nici de ce fusese arestat. Când Chapman l-a întrebat dacă știa ceva de Anthony Faramus, Amalou a ridicat din umeri, trist: Faramus fusese mutat din închisoare la câteva luni după Chapman; nimeni nu știa dacă era viu sau mort.

Faramus era acum în lagărul de concentrare de la Mauthausen. La Buchenwald, fusese înfometat, fusese bătut, înghețase în haina care-i ținea loc de tunică și în pantofii cu talpă de lemn și muncise până se prăbușise. „Când îmi voi afla sfârșitul",

se gândise el, „rămăşiţele mele pământeşti vor fi târâte afară prin noroi şi aruncate într-un loc din care, mai târziu, îl va lua căruţa crematoriului."[19] Faramus socotise că îi mai rămăseseră „de trăit aproximativ şase luni"[20], când, fără să-şi dea seama de ce, a fost urcat într-un alt tren şi transferat la Mauthausen, imensul lagăr de muncă din Austria de Sus.

Aici, condiţiile erau chiar mai rele decât la Buchenwald, căci acesta era, potrivit spuselor lui Faramus, „un adevărat lagăr de exterminare, un cimitir"[21]. Complexul de lagăre Mauthausen–Gusen fusese destinat să fie cel mai înfiorător dintre toate: aici, „inamicii Reichului", intelectualitatea şi alţii, puteau fi exterminaţi prin muncă. Boala, violenţa, brutalitatea şi camerele de gazare ucideau fără încetare. Peste 56 000 de oameni au pierit la Buchenwald; la Mauthausen, este posibil să fi murit 300 000. Unii muncitori îşi doreau moartea: sclavii ajunşi numai piele şi os, care munceau în carierele de la Mauthausen, aşteptau ca gardienii să nu fie atenţi, luau cel mai mare bolovan pe care puteau să-l ridice şi se aruncau cu el de pe stânci. Alţii, ca Tony Faramus, care avea piciorul rănit şi infectat, îşi aşteptau cu indiferenţă sfârşitul. Pe când Chapman se întreba ce se întâmplase cu prietenul lui, Faramus era şi el chinuit de întrebări: „Tot timpul m-am întrebat de ce. De ce atâta bestialitate? Care era scopul tuturor acestor lucruri?"[22]

La câteva zile după întâlnirea cu Amalou, Kraus a spus întâmplător că i-ar plăcea să meargă la cafeneaua „Le Refuge" din Cartierul Latin. Chapman a fost uimit. A început „să se frământe"[23]. Fusese urmărit până la cafenea? Îi spusese lui Amalou ceva ce putea să-l dea în vileag? Se pusese pe el sau pe Faramus într-un pericol şi mai mare pentru că îl întrebase de prietenul lui? Era Amalou informator? Chapman i-a propus să meargă la „Lido" şi un supărător zâmbet „cu subînţeles"[24] a apărut pe chipul lui Kraus.

La scurt timp după aceea, a sosit o scrisoare de la Dagmar, în care îi spunea că ea se simțea „bine și cunoscuse un anume *Sturmbannführer*”[25], codul stabilit de ei pentru a-i transmite că era încă plătită și nu era suspectată. Chapman a observat că scrisoarea fusese deschisă deja.

Pe 6 iunie, Aliații au invadat nordul Franței în urma celei mai mari operațiuni de desant maritim lansate vreodată. Operațiunea „Overlord” a fost precedată de operațiunea „Fortitude”, farsa pusă la cale de echipa agenților dubli de la Londra. Timp de câteva luni, aceștia îi dezinformaseră pe germani, dându-le de înțeles că invazia va avea loc în regiunea Pas-de-Calais. Trupele aliate au pătruns în Normandia, prinzând inamicul pe picior greșit. A fost una dintre cele mai mari păcăleli puse la cale vreodată în vreme de război.

Ziua Z a schimbat totul, inclusiv misiunea lui Chapman. MI5 ajunsese să creadă că Chapman putea realiza „imposibilul”; în unele cercuri ale Abwehrului, părea să existe tot mai mult convingerea că el putea face minuni. În zilele agitate de după invazie, șefii spionajului german au discutat chiar despre posibilitatea de a-l infiltra pe Fritz în zona de luptă din Normandia, ca să opereze în spatele liniilor, punându-i-se la dispoziție „ce uniformă voia (a fost sugerată cea a unui preot militar), câți bani voia și ajutorul altor agenți”[26]. Berlinul a transmis instrucțiuni ca el să afle codul folosit în transmisiile dintre nave „pentru bombardarea localităților de coastă de către marină, în vederea susținerii forțelor terestre”[27]. Planul s-a prăbușit când s-a ajuns la concluzia că până și unui spion cu posibilitățile lui Chapman i-ar fi greu să înoate până la o navă, în toiul unui conflict sângeros, deghizat ca preot militar, iar apoi să fure niște coduri ultrasecrete.

În schimb, s-a stabilit ca Chapman să instruiască o echipă de agenți subversivi, care să rămână în Paris dacă germanii se retrăgeau. A fost pus să le învețe Morse pe două voluntare, care s-au

dovedit complet nepotrivite pentru aşa ceva: una, o nervoasă balerină italiană pe nume Monica, cealaltă, o fostă dactilografă pe nume Gisella. Chapman a remarcat cu admiraţie „gropiţele"[28] din obrajii Monicăi şi a început să suspecteze că acum era abandonat în mijlocul agitatei lumi a birocraţiei militare germane.

Von Gröning era şi el deprimat. I-a spus lui Chapman că era convins că „nu va pleca niciodată"[29] şi că avea alte motive de îngrijorare: Abwehrul nu mai exista. Mergând pe urma unor dovezi care îi legau pe ofiţerii Abwehr de activităţile antinaziste, Hitler se dezlănţuise. Îl chemase pe Canaris şi îl acuzase că îngăduise „fărâmiţarea"[30] serviciului secret. Canaris a răspuns că acest lucru nu era deloc surprinzător din moment ce Germania pierdea războiul. Hitler l-a concediat imediat pe Canaris, dându-i o funcţie neînsemnată. Abwehrul a fost desfiinţat, iar activităţile acestuia au fost preluate de RSHA – Reichssicherheitshauptamt sau Oficiul Central al Siguranţei Reichului – aflat în subordinea SS-ului condus de Himmler. Von Gröning s-a trezit că nu mai lucra pentru liberalul Canaris, ci sub controlul lui Walter Schellenberg, şeful serviciului de spionaj al SS.

În tristeţea care-l cuprinsese, Von Gröning s-a gândit chiar să devină el însuşi spion, declarând că se va oferi să rămână în urmă în cazul unei retrageri şi că se va da drept negustor francez de antichităţi, pentru a coordona coloana a cincea. Chapman a pus acest plan pe seama „consumului exagerat de coniac"[31]. A încercat să-l înveselească, iar de ziua lui de naştere i-a cumpărat o statuetă din fildeş ca amintire a şederii lor la Paris.

În iunie, Germania a dat contralovitura de care se temeau mulţi, lansând asupra Londrei prima dintre „bombele ei zburătoare", V-1 (V de la Vergeltungswaffe – „armă pentru represalii"). „Se vor produce distrugeri teribile", a prevăzut Von Gröning, „pentru că nimic nu poate supravieţui exploziei pe o rază de 4 000 de metri."[32] Distrugerile aveau să fie atât de mari,

încât, dacă Chapman avea să ajungă vreodată în Marea Britanie, era posibil să nu-şi mai poată folosi transmiţătorul, deoarece toate centralele electrice urmau să fie distruse. Pe 13, în prima zi a barajului de bombe zburătoare, germanul şi englezul au ascultat BBC ca să afle informaţii despre efectele bombardamentului. Von Gröning a rămas cu gura căscată: ştirea cu pricina a fost ultima difuzată, iar referirile la noua armă a lui Hitler au fost „superficiale"[33], fiind făcute chiar cu nonşalanţă. Fuseseră înregistrate „puţine victime"[34]. Crainicul minţea (peste 6 000 de civili britanici aveau să moară din cauza atacurilor cu V-1 în următoarele nouă luni), dar ceea ce făcea el era o mostră de propagandă. Von Gröning a respins-o ca atare, dar a recunoscut că bombele zburătoare se vor dovedi „un fiasco"[35] dacă eficienţa lor nu putea fi evaluată corect.

În cele din urmă, Chapman s-a convins că Germania va pierde războiul fără ajutorul lui când, o dată în plus, superiorii săi au trecut la acţiune în mod neaşteptat; de la noii şefi de la Berlin, s-a primit un mesaj conform căruia aveau un avion pe care îl puteau pune „la dispoziţia lui Chapman"[36]; urma să decoleze din Olanda, pe 27 iunie. Motivul acestei decizii bruşte îl constituia lansarea bombelor zburătoare. Nesiguri de efectele teribilului baraj, din cauza „perdelei de fum" create de propaganda britanică, germanii aveau nevoie, la sol, de ochi şi urechi pe care să se poată baza: noua misiune a lui Chapman era să evalueze distrugerile cauzate de bombele V-1 şi să le trimită detalii, ca şi rapoarte meteo şi interpretări ale datelor barometrice. Urma să identifice ţinte şi să evalueze pagubele, pentru a le permite lansatorilor să trimită cu mai mare precizie bombele zburătoare de pe rampele aflate în nordul Franţei.

În decorul splendid, cu lambriuri al Hotelului „Lutétia", Von Gröning a analizat misiunea lui Chapman. În ordinea priorităţilor,

sarcinile lui erau următoarele: să obțină informații amănunțite despre dispozitivul britanic de detectare a submarinelor; să localizeze și să fure dispozitivul folosit pe avioanele de vânătoare de noapte; să transmită date despre efectele bombelor V-1, inclusiv despre momentul exploziei și pagubele produse; să transmită rapoarte meteo; să localizeze bazele militare americane existente în Marea Britanie; să identifice orașele germane lovite de la fiecare bază aeriană și să apeleze la un alt membru al găștii lui care să le supravegheze și să raporteze, folosind un al doilea transmițător.

Complexitatea misiunii multiple a lui Chapman reflecta disperarea crescândă a spionajului german, conștient că doar o lovitură spectaculoasă ar mai putea avea un efect nefast asupra elanului Aliaților. Germanii, neștiind că întreaga rețea proprie de spioni se întorsese împotriva lor, credeau că aveau câțiva agenți activi în Marea Britanie. Unii dintre ei erau foarte prețuiți. Niciunuia nu i se ceruse niciodată să îndeplinească o misiune atât de dificilă și de periculoasă. Fritz devenise aproape un mit, iar undeva în eșaloanele superioare ale Înaltului Comandament German, se credea, într-un triumf al utopiei, că doar acest spion britanic putea să-i mai ajute să câștige războiul.

În acest măreț scop, Chapman a fost înzestrat cu cea mai bună aparatură pe care Germania putea s-o ofere unui spion, inclusiv un aparat miniatural de fotografiat Wetzlar, un aparat de fotografiat Leica (acesta trebuia să fie dat anonimului spion din Marea Britanie), un telemetru și un exponometru Leitz, plus șase role de film. Nu s-a mai spus ca Chapman să-și dezgroape vechiul emițător lăsat în Marea Britanie: acum, avea două aparate nou-nouțe, cu antenă, căști, cinci cristale și un manipulator din bachelită. Pentru autoapărare și, eventual, sinucidere, lui Chapman i s-au dat un revolver Colt cu șapte

gloanțe, precum și un flacon din aluminiu cu un lichid alb și câteva pastile, otravă cu efect instantaneu care „putea fi utilă dacă ceva nu mergea cum trebuie". În sfârșit, i s-au mai dat un săculeț din pânză cu 6 001 £ în bancnote uzate, de diferite valori (echivalentul a aproape 200 000 £ din zilele noastre), împărțite în mai multe plicuri – cea mai mare sumă de bani pe care o văzuse Chapman de la jafurile din anii 1930. Drept acoperire, avea asupra lui două scrisori, una adresată domnului James Hunt, din St. Luke's Mews din Londra, cealaltă semnată de „Betty" și plină de „fleacuri inofensive"[37].

Poate că Abwehrul, o organizație falimentară din multe puncte de vedere, fusese desființat, dar nimeni nu putea blama ospitalitatea și simțul importanței ofițerilor săi. Von Gröning a anunțat că, la Hotelul „Lutétia", urma să se servească un prânz de rămas-bun pentru plecarea lui Fritz, spionul cu numărul V-6523. Cu fiecare oră, Aliații se apropiau tot mai mult de Paris, dar, în universul convivial al lui Von Gröning, era mereu timp pentru o petrecere.

Astfel, la 25 iunie 1944, un faimos spion german și agent dublu britanic a fost invitat de onoare la un prânz festiv, organizat la sediul SS din Parisul ocupat. Oaspeți au fost Von Gröning, sinistrul Kraus, două secretare atrăgătoare din grupul dactilografelor și un ofițer de informații din Bremen, prieten cu Von Gröning. Într-un separeu cu lambriuri, în jurul unei mese pline cu mâncare și vin, invitații au băut în cinstea lui Chapman și i-au urat succes. Chiar și lui momentul i s-a părut „ireal"[38]. Pe la jumătatea felului principal, a sunat telefonul și i s-a dat receptorul: era un ofițer superior din SS, care îi transmitea urări de bine și îi trimitea „două sticle de coniac și țigări pentru petrecere"[39]. Von Gröning s-a ridicat, cherchelit,

în picioare şi a ţinut un discurs de rămas-bun, preamărind isprăvile din trecut ale lui Chapman şi prevestind că misiunea lui va avea „un efect profund asupra războiului”[40]. Era oare doar o urmă de ironie în vocea lui Von Gröning când a închinat pentru viitorul „triumf”[41] al lui Chapman? Englezul a observat că, tot timpul, Kraus a afişat înfiorătorul lui „zâmbet cu jumătate de gură”[42].

Petrecăreţii, afumaţi, s-au revărsat în Boulevard Raspail, unde pe Von Gröning, Chapman şi o valiză mare din piele, în care se aflau toate lucrurile lui, îi aştepta o maşină. „Ultima imagine a mea cu şefii de la «Lutétia» a fost cea a grupului care îmi făcea cu mâna de pe treptele din faţă în timp ce noi ne îndepărtam cu maşina.”[43]

Capitolul 25

Escrocul risipitor

Când în Cambridge se iveau zori viforoase, în dimineața zilei de 29 iunie, la trei săptămâni după Ziua Z, un bărbat în haine civile putea fi văzut mergând clătinându-se pe Six Mile Bottom Road, ținând în echilibru pe cap o valiză mare din piele și ocărând ca pentru sine. Chapman era într-o stare de spirit foarte proastă. În ultimele 24 de ore, fusese ospătat, se trăsese în el și fusese azvârlit dintr-un avion de la aproape 1 200 m altitudine; vomitase pe combinezonul de parașutist și se lovise cu capul de un drum tare din Anglia de Est. Acum, nevasta unui fermier tocmai țipase la el, amenințând că va pune câinii pe el.

Cu câteva ore înainte, după ce dăduse mâna cu Von Gröning, Chapman fusese legat cu centura pe locul din spate al unui avion german Junkers 88, pe aerodromul Soesterberg din apropiere de Utrecht, în Olanda. Pilotul bombardierului era un tânăr cu înfățișare sănătoasă, de vreo 21 de ani. Schlichting, pilotul din prima misiune, se pare că fusese împușcat în avionul său Focke-Wulf „invizibil". Nu era o informație care să inspire încredere. Cu puțin înainte de miezul nopții, bombardierul a decolat, a traversat Marea Nordului la o altitudine de doar 15 metri, apoi a zburat paralel cu țărmul, „ferindu-se de lumina directă a lunii care răsărea"[1].

După ce a trecut de coastă, aparatul german a fost atacat de avioanele de vânătoare de noapte și de bateriile antiaeriene. Pilotul a turat motoarele la maximum încercând să evite loviturile, urcând în spirală până la 1 200 m, apoi plonjând din nou – la fiecare răsucire, lui Chapman i se întorcea stomacul pe dos. Mațele i s-au zvârcolit din nou când artileria antiaeriană a lovit coada avionului.

Deasupra zonei de parașutare, Chapman s-a aruncat în bezna și a plutit spre pământ timp de vreo zece minute oribile, lovit de un vânt puternic și încercând cu disperare să nu scape din mâini o valiză mare, în care avea aparatura foto și radio. Undeva deasupra orașului Cambridge, ținând strâns bagajul greoi, a vomitat resturile banchetului de la „Lutétia".

A doua aterizare a lui Chapman a fost mai rea decât prima. Legănându-se puternic în bătaia vântului, abia evitase un gard viu, apoi se izbise de un drum de țară dintre Cambridge și Newmarket, leșinând. Timp de 15 minute, a zăcut buimăcit, după care s-a ridicat în picioare clătinându-se. Amețit, și-a desfăcut ranița, și-a înfășurat în parașută combinezonul, mănușile, genunchierele, cureaua și lopățica de infanterie și a ascuns totul sub un gard viu. Încă amețit, a bătut la ușa unei căsuțe din apropiere și i-a explicat femeii care îi deschisese că tocmai aterizase forțat. Femeia s-a uitat la hainele civile, a țipat îngrozită și i-a trântit ușa în față. Chapman a plecat cât de repede i-au permis picioarele care i se înmuiaseră, temându-se să nu fie împușcat în spate. Nu era primirea la care visase.

La o mică fermă, și-a făcut curaj și a încercat din nou. De data aceasta, primirea a fost mai cordială. A telefonat la cel mai apropiat post de poliție și a vorbit cu ofițerul de serviciu, care a început, cu o precizie plictisitoare, să-și noteze „amănuntele": nume, locul nașterii, data nașterii, starea civilă...

„Scos din sărite”[2], Chapman i-a spus brusc să-l contacteze imediat pe şeful poliţiei şi să-i spună că a aterizat un agent dublu britanic. „Nu fi prost”, i-a zis poliţistul de la celălalt capăt. „Du-te la culcare.”[3]

Înfuriat, Chapman a strigat: „Exact asta mi-au spus ultima oară. Sună la postul din Wisbech, îşi vor aminti de mine.”[4] În cele din urmă, Ronnie Reed, somnoros, a fost trezit de telefonul care suna. „Sunt Eddie”, s-a auzit o voce familiară, piţigăiată. „M-am întors, cu o nouă misiune.”[5]

Două ore mai târziu, Chapman era din nou în Lagărul 020, uitându-se la reflexia sa din monoclul strălucitor al lui Ochi-de-Tinichea Stephens. Cu două săptămâni în urmă, sursele ultrasecrete interceptaseră un mesaj transmis de la Paris la Berlin şi semnat de Von Gröning, în care acesta întreba „dacă operaţiunea era posibilă”[6]. A fost alertată secţia B1A: dacă Von Gröning se întorsese, atunci poate că şi Zigzag era pe cale să iasă la suprafaţă. Un agent de la Paris a raportat că a văzut la Hotelul „Lutétia” un britanic care se potrivea descrierii lui Chapman, „un tip zvelt, un adevărat aventurier”[7].

Și iată-l, spre încântarea lui Stephens, pe pungaş în persoană, „exuberant în îngâmfarea lui”[8], spunându-le o poveste aproape imposibilă despre supravieţuire şi descriind „perioada splendidă”[9] petrecută în Norvegia. „Curajosul şi neînduplecatul Chapman le dăduse satisfacţie patronilor lui germani, nu mai puţin neînduplecaţi”[10], a notat Stephens. „A reuşit să treacă tot felul de teste. Aparent, era în stare să le ţină piept celor mai mari beţivi ai lor fără să-şi dea drumul la gură şi să ducă o viaţă la fel de grea ca oricare dintre ei.”

După o oră de discuţii, Chapman era „atât de obosit, încât nu mai avea rost să-l interogăm”[11], dar chiar şi o cercetare fugitivă a indicat faptul că „avea de împărtăşit un volum uriaş de informaţii de cea mai mare importanţă”. Chapman a fost dus

într-o casă conspirativă din Hill Street, în Mayfair, unde a căzut doborât de somn. Stephens a rămas însă treaz, scriind şi cumpănind. Ochi-de-Tinichea era, poate, cel mai puţin sentimental ofiţer din toate serviciile secrete, iar Chapman se încadra aproape perfect în cele trei categorii de fiinţe umane pe care le dispreţuia cel mai mult: spion, pungaş şi „degenerat moral”[12]. Totuşi era impresionat, chiar mişcat de acel tânăr ciudat: „Caracteristica uimitoare a acestui caz este curajul lui Chapman. Totuşi povestea nu se limitează la atât, pentru că Chapman a făcut faţă interogatoriilor serviciului secret german cu infinită dibăcie. A făcut şi poate face încă ţării sale un mare serviciu. Pentru asta, în schimb, Chapman merită să fie răsplătit de patrie şi să primească o graţiere pentru infracţiunile săvârşite.”[13] O directivă a fost trimisă tuturor ofiţerilor MI5 care aveau legătură cu acest caz. În ea se spunea că Zigzag trebuia „primit ca un prieten întors în patrie, căruia îi datorăm mult şi care nu este bănuit sau supravegheat în niciun fel”[14].

În dimineaţa următoare, Chapman a fost dus cu maşina la Naval and Military Club, unde s-a întâlnit cu Tar Robertson şi Ronnie Reed la un mic dejun consistent. Căldura cu care l-au primit a fost cât se poate de sinceră. Mai ales Reed a fost încântat să îşi vadă prietenul „întors nevătămat, răcnind ca un leu”[15]. Pentru a doua oară în doi ani, Chapman şi-a deschis sufletul în faţa şefilor lui britanici. De data aceasta însă, povestea lui nu a fost şirul incoerent de amintiri vagi despre cele petrecute în Franţa, ci dosarul detaliat, precis, memorat în cele mai mici amănunte al unui agent bine pregătit. A scos un film nedevelopat, cu poze ale ofiţerilor superiori din Abwehr, şi o bucată de hârtie din orez, pe care notase cuvântul-cheie folosit de staţia radio de la Oslo – PRESSEMOTTAGELSETRONDHEIMSVEIEN – şi diverse frecvenţe. I-a descris în detaliu pe cei pe care îi cunoscuse, locurile pe care le văzuse şi obiectivele militare

importante pe care le identificase ca potențiale ținte ale bombardamentelor. Pe cât de vagi și incomplete fuseseră informațiile lui anterioare, pe atât de meticuloase și precise erau observațiile lui acum, oferind o imagine completă a forței germane de ocupație: amplasamentul sediilor SS, Luftwaffe și Abwehr din Oslo, depozitele de combustibili, centrul de comunicație a submarinelor, bazele aeriene de aprovizionare, șantierele navale, însemnele divizionare germane și poziția apărării antiaeriene. A schițat din memorie o hartă a locului în care se afla vila lui Vidkun Quisling din Bygdøy și a povestit cum „a tras la mal intenționat pentru a vedea casa"[16].

După micul dejun, Chapman a fost examinat medical de dr. Harold Dearden, psihiatrul Lagărului 020, care l-a declarat „cât se poate de apt din punct de vedere psihic, dar obosit din punct de vedere fizic"[17]. La început, cei care îl ascultau erau înclinați să creadă că exagera, dar pe măsură ce acesta oferea informații, scepticismul a dispărut. „Toate probele par să dovedească, într-un mod cât se poate de clar și concludent, absoluta lui nevinovăție"[18], nota Stephens. „Este de neconceput ca, dacă ar fi dezvăluit ceva legat de aventurile lui în această țară cu ocazia vizitei lui anterioare, germanii să-i fi acordat libertatea, cu atât mai puțin să-l fi recompensat cu acele sume substanțiale și chiar mai puțin să-l fi trimis aici încă o dată."

Exista un mod simplu de a verifica dacă era complet sincer. MI5 știa că fusese implicat în instruirea lui Bjornsson și a lui Juliusson, dar Chapman habar n-avea că cei doi spioni islandezi incompetenți fuseseră prinși. Dacă le dădea informații despre islandezi fără să i se ceară, scria Stephens, atunci „puteam fi siguri de buna lui credință"[19]. Chapman a făcut exact acest lucru, oferind amănunte despre spioni, despre înfățișarea și instructajul la care participaseră, care s-a potrivit cu ceea ce anchetatorii știau deja. „Cred că asta demonstrează pe deplin

că Chapman joacă corect”[20], scria Stephens. Chapman era sincer; chiar şi otrăvurile pe care le adusese erau autentice – cianură de potasiu sub formă de pilule, fabricate de Laroche din Paris, precum şi sub formă lichidă: „Singurul loc sigur pentru ele este canalul, după care trebuie trasă bine apa”[21], au conchis cei din departamentul ştiinţific al MI5.

Un alt indiciu al bunei lui credinţe îl reprezenta dezvăluirea faptului că aparatul foto Leica şi 1 000 £ din banii cu care venise erau destinate unui alt spion german din Marea Britanie, „un individ despre care credeau, fără îndoială, că era unul dintre cei mai valoroşi agenţi pe care germanii îi aveau în ţară”[22]. Șefii lui Chapman se străduiseră să se asigure că el nu va afla numele acelui spion. MI5 îl ştia însă: era Brutus.

Roman Garby-Czerniawski, alias Armand Walenty, era un pilot polonez de avion de vânătoare, care condusese un grup antinazist secret din Franţa, până când a fost capturat de germani în 1941. După opt luni de închisoare, germanii au crezut că l-au convins să treacă de partea lor şi i-au permis să „evadeze”[23] ca să organizeze o coloană a cincea poloneză în Marea Britanie. Garby-Czerniawski s-a predat, iar acum acţiona cu mult succes ca agent dublu sub numele „Brutus”.

De ceva timp, şefii germani ai lui Garby-Czerniawski promiseseră să-i trimită mai mulţi bani şi aparatură foto mai bună. Cu puţin timp înainte ca Chapman să aterizeze, sursele ultrasecrete interceptaseră un mesaj al Abwehrului de la Paris către Wiesbaden, în care se spunea că lui Fritz i se dăduseră „bani şi un Leica”[24] pe care să i le dea lui „Hubert”, numele de cod german al lui Brutus. Când Chapman a anunţat că îndeplinea rolul de curier, nu a făcut decât să confirme ceea ce MI5 ştia deja.

Era o nouă dovadă că Chapman era „sigur”. Presupusa predare a aparaturii de către Zigzag lui Brutus putea să le dea mari bătăi de cap: necesita crearea şi corelarea nu a unui flux

de informaţii false, ci a două, iar cei doi agenţi nu mai puteau opera independent după aceea. „Lui Zigzag i se vor da, iar el va trebui să pară că îndeplineşte instrucţiuni care îl vor lega de Brutus. Nu ne convine să-i punem în legătură pe cei doi agenţi, dar ne va fi foarte greu să evităm asta."[25]

Extraordinara amploare a misiunii lui Chapman le dădea britanicilor posibilitatea să-i păcălească încă o dată pe germani, dar MI5 era precaut. „Deşi nimeni nu se gândeşte nicio clipă că [Chapman] ar putea să ne trădeze, dacă vrem să-l folosim în orice formă de intoxicare, asupra acestui aspect trebuie, desigur, să nu planeze nicio umbră de îndoială."[26]

Existau doar două lucruri în povestea lui Chapman care îl deranjau pe meticulosul Stephens: loialitatea lui faţă de Von Gröning, căruia el îi zicea dr. Graumann, şi relaţia lui cu Dagmar Lahlum.

Prietenia lui Chapman cu Von Gröning devenise mai puternică între timp, iar loialitatea lui Chapman faţă de Marea Britanie putea fi slăbită de afecţiunea lui. „Trebuie ţinut minte mereu că a avut o legătură foarte strânsă cu Graumann, pentru care a nutrit un respect deosebit", scria Stephens. „Îl consideră antinazist şi liberal în concepţie."[27] Chapman a sărit repede în apărarea lui Graumann, afirmând că era „un om foarte capabil, precaut şi ingenios, dar dezavantajat de materialul prost, adică de personalul pe care îl avea la dispoziţie"[28]. A mai spus că sora lui adoptase un copil evreu, deşi şefii mai cinici din MI5 se întrebau dacă, în caz că era adevărat acest lucru, nu cumva era doar o simplă „formă de asigurare pentru viitor"[29].

Stephens a trebuit să ia în considerare posibilitatea ca Von Gröning şi Chapman să lucreze împreună în secret. Mereu era ceva imposibil de cunoscut şi schimbător în caracterul lui Chapman. Oportunistul şi principialul erau unul şi acelaşi, căci, aşa cum observa Stephens, „Chapman este o persoană dificilă,

iar loialitatea lui aparţine încă, într-o anumită măsură, Germaniei. Nu poţi ignora ideea că, dacă Germania ar fi câştigat războiul, el ar fi putut foarte uşor să rămână în străinătate. În Anglia, nu avea poziţie socială; în Germania, printre golani, era acceptat. Nu este uşor să analizezi modul de gândire al lui Chapman: este obligat să compare viaţa de lux dusă printre germani, unde aproape că este singurul lui judecător, cu tratamentul primit aici, unde încă trebuie să se teamă de lege"[30]. Aceste îndoieli au fost confirmate de Len Burt, şeful Special Branch şi ofiţer de legătură al poliţiei cu MI5, care, având în vedere trecutul infracţional al lui Chapman, a rămas „convins că Zigzag e un om fără scrupule, care va şantaja pe oricine dacă crede că acest lucru merită şi nu se va feri chiar să se vândă inamicului dacă va considera că îi iese ceva din asta"[31].

Enigma n-a putut fi rezolvată imediat. Chapman trebuia filat, iar relaţia lui cu Von Gröning, verificată: trebuia tratat cu mănuşi. MI5 nu putea să fie la fel de generos ca naziştii, dar putea încerca: „Deşi nu ne propunem şi nu putem să-i oferim şampanie la masă, acesta este genul de lucru cu care trebuie să concurăm."[32]

Mai îngrijorătoare era relaţia lui Chapman cu Dagmar Lahlum – „inevitabila prietenă"[33], cum a spus oftând un ofiţer al MI5. Având încredere în această femeie neverificată, Zigzag „o sfeclise rău"[34], după părerea lui Stephens. Putea să-l trădeze în orice clipă, cu consecinţe dezastruoase: dacă Von Gröning îşi dădea seama că era tras pe sfoară, orice informaţie pe care Chapman o trimitea în Germania avea să fie interpretată, pe bună dreptate, ca fiind contrară adevărului. Astfel, Zigzag avea să ofere inamicului informaţii reale, nu false.

Chapman a afirmat cu tărie şi în mod repetat că, pe lângă faptul că îi era loială, Dagmar era şi un bun spion şi o antinazistă hotărâtă. A povestit cum i-a făcut curte şi cum a stat pe gânduri

câteva luni înainte să îi spună adevărul. „Nu e o fată «uşoară»", a protestat el, „şi sunt sigur că nu a fost «plantată» de germani în cafenea când am întâlnit-o prima dată."[35] Dacă l-ar fi denunţat, „ar fi observat imediat o schimbare de atitudine a germanilor faţă de el"[36]. Dacă nemţii ar fi suspectat-o pe Dagmar sau pe el, nu ar fi acceptat să-i dea gratis un apartament şi un salariu lunar. Dagmar avea „încrederea lui deplină". Pentru şefii britanici ai lui Chapman însă, „introducerea neoficială a acestei fete în serviciul guvernului britanic" a adus o neaşteptată şi nedorită complicaţie.

Cei care îl interogau pe Chapman au observat că era „nerăbdător să vorbească despre Dagmar Lahlum de câte ori se ivea ocazia". Revenea de fiecare dată la subiect, subliniind că promisese să „îi asigure o situaţie financiară" şi să o reabiliteze după război: „Unul dintre obiectivele lui va fi să-i refacă reputaţia în faţa compatrioţilor ei susţinând că îi trădase pe germani." Pasiunea lui Chapman părea a fi destul de sinceră, dar MI5 nu uitase de Freda Stevenson, care era încă susţinută financiar de serviciile secrete britanice. „Exista un fel de înţelegere, pe care acum, evident, ZZ o regreta, potrivit căreia, dacă el reuşea să se întoarcă, urma să se însoare cu Freda"[37], observa un anchetator sceptic.

Ca atu, Chapman le-a povestit că Dagmar aflase despre debarcările din Sicilia prin intermediul grupărilor clandestine norvegiene şi că era legată de mişcarea de rezistenţă. Ce dovadă mai bună putea exista despre buna ei credinţă? MI5 nu vedea lucrurile chiar aşa. Serviciile de informaţii britanice erau în contact cu Milorg, principala grupare de rezistenţă norvegiană, dar considera că aceasta era ineficientă, se mişca greu şi era predispusă la scurgeri de informaţii. Faptul că Dagmar părea să facă parte din Milorg şi că era posibil să le fi spus membrilor grupării despre adevărata identitate a lui Chapman nu

făcea decât să tulbure apele și mai mult. Dagmar lucra pentru o organizație secretă, era în legătură cu o alta și era plătită de o a treia; din punctul de vedere al britanicilor, femeia avea prea mulți pretendenți pentru a sta liniștiți: „Dagmar este în contact cu mișcarea de rezistență norvegiană, în același timp, beneficiază de încrederea unui agent al serviciului secret britanic, iar, în prezent, este întreținută de serviciul secret german."[38]

Deși credința lui în Chapman era neștirbită, Stephens îndemna la precauție: „Nu vreau să-mi rețin admirația pentru un bărbat curajos, dar trebuie să atrag atenția în legătură cu acest personaj ciudat. În Anglia, este căutat pentru delicte. În Germania, este admirat și tratat regește de către serviciul secret german. Așadar este firesc ca, în timp, să fi ajuns să-i antipatizeze pe englezi în multe privințe și să-i admire pe germani. De fapt, nu este vorba doar despre admirație, ci despre o afecțiune sinceră pentru șeful lui, Graumann. Actuala lui ambiție este să se mute cu Dagmar Lahlum la Paris, la sfârșitul războiului. Cui îi este loial Chapman? Personal, cred că există un echilibru fragil din acest punct de vedere."[39]

Susținătorii lui, inclusiv Tar Robertson, au subliniat că Chapman își demonstrase din plin loialitatea. Acest lucru era însă contrabalansat de trecutul lui infracțional, de afecțiunea față de Von Gröning și, acum, de problema unei noi încurcături sentimentale. După o lungă controversă, șefii lui au căzut de acord. Avea să existe un ultim episod în „unul dintre cele mai fascinante capitole din istoria contraspionajului în vreme de război"[40]. Lui Chapman avea să i se dea încă o șansă de a-și demonstra temeritatea.

Pe 30 iunie, la două zile după aterizare, Chapman i-a transmis lui Von Gröning primul mesaj, în timp ce Ronnie Reed îl aproba din priviri: „ATERIZARE DIFICILĂ DAR TOTUL OK. CAUT UN LOC MAI BUN. REVIN JOI. DAGMAR."[41]

Capitolul 26

Gândăceii

Lovită de atâta timp, Marea Britanie era pregătită psihic pentru bombele zburătoare ale lui Hitler. Propaganda nazistă vorbea de multă vreme despre o nouă armă care avea să răzbune bombardarea patriei şi să zdrobească în sfârşit rezistenţa britanicilor. La începutul lui 1944, germanii au început să le pună în vedere agenţilor să evacueze Londra în scurtă vreme, pentru propria siguranţă. Primele bombe-robot, acţionate de un motor cu reacţie şi dotate cu un sistem de ghidare rudimentar, ajunseseră deasupra oraşului în seara zilei de 13 iunie. Bombele, având fiecare 800 kg de explozibil, au zburat cu aproximativ 640 km/h, bâzâind ca nişte insecte veninoase care se opreau brusc când rămâneau fără combustibil şi făcând loc, în timp ce se prăbuşeau spre pământ, unei linişti sinistre, urmate de o explozie.

La început, bombele zburătoare au venit câte una sau câte două; apoi, în roiuri. În seara zilei de 15 iunie, 217 rachete au lovit Marea Britanie, 45 căzând în zona centrală a Londrei. Imprevizibile şi greu de doborât, rachetele V-1 au introdus un nou factor de incertitudine în viaţa civililor.. Oamenii se opreau şi ascultau, neliniştiţi, motoarele care se auzeau deasupra, aşteptând să se facă brusc linişte. Ca de obicei, britanicii le-au găsit o poreclă hazlie, care să le mai alunge teama de aceste arme atroce – „gândăceii".

Bombele zburau la întâmplare, ceea ce era atât un lucru bun, cât şi unul rău. Nimeni nu putea spune unde căzuseră capetele de luptă. În plus, nu puteau fi nimerite uşor. La Londra, s-a observat un lucru: artileriştii germani păreau să ţintească inima oraşului, dar cele mai multe bombe cădeau la trei sau cinci kilometri distanţă de Trafalgar Square. John Masterman a dedus din aceasta un fapt evident: „Era limpede că germanii puteau doar să corecteze traiectoria şi să obţină rezultate prin ajustări bazate pe încercări şi că informaţiile lor aveau la bază mai ales rapoarte transmise din ţară."[1] Dacă rapoartele puteau fi falsificate, atunci bombele V-1 puteau fi deviate spre zone în care ar fi produs mai puţine pagube.

În momentul în care Chapman a ajuns în Marea Britanie, cu ordin să transmită rapoarte despre bombele zburătoare, a fost pus în aplicare un plan rudimentar de intoxicare. Dacă, în rapoartele lor, agenţii dubli exagerau numărul bombelor căzute în nordul şi vestul Londrei şi subestimau numărul celor căzute în sud şi est, germanii de la rampele de lansare aveau să presupună, logic, că trăgeau prea departe şi să reducă distanţa. Bombele zburătoare erau deja din ce în ce mai puţine, iar dacă se transmiteau cu grijă rapoarte false, puteau fi îndreptate mai spre sud şi est, departe de zonele dens populate ale Londrei şi chiar spre zona rurală, unde aveau să cadă mai mult pe câmp şi în pădure. Evident, această înşelătorie avea limitele ei: „Dacă era lovită Catedrala St. Paul, era inutil şi dăunător să se raporteze că bomba căzuse peste un cinematograf din Islington"[2], căci germanii urmau să descopere repede adevărul, iar credibilitatea agentului dublu avea să fie compromisă. Masterman a stabilit ca membrii Comitetului 20 „să decidă până unde se putea merge cu intoxicarea fără a-i da în vileag pe agenţi"[3].

Pentru bărbații pragmatici din serviciul de informații militare, planul era clar și logic, dar să convingi cabinetul britanic să autorizeze un șiretlic care îi salva pe unii londonezi, dar îi condamna pe alții la moarte era mult mai greu. Politicienii au susținut, într-un mod oarecum bizar, că moralul populației va avea de suferit dacă bombele zburătoare vor fi deviate spre zone până atunci neatinse ale țării, deoarece locuitorii speriați de bombe din centrul Londrei „se învățaseră să trăiască"[4] (sau să moară) cu distrugerile și erau cei mai în stare să facă față unui nou bombardament. Miniștrii au refuzat să-și asume „enorma responsabilitate [...] a direcționării atacului către oricare parte a Londrei"[5]. În ciuda scrupulelor acestora, s-a trecut la intoxicarea inamicului.

Barajul s-a intensificat. Până la sfârșitul lui iunie, circa 660 de rachete V-1 căzuseră în Londra. Germanii păreau să țintească zona Charing Cross, dar principalul punct de impact trebuia să fie, conform calculelor, Gara Dulwich, din sudul Londrei. Juan Pujol, vestitul agent dublu spaniol căruia britanicii îi dăduseră numele de cod „Garbo", se oferise să le furnizeze șefilor lui germani informații exacte despre locurile în care cădeau bombele: „Aș putea să fac observații zilnice [...] și să vă transmit, prin radio, un raport exact cu privire la obiectivele lovite, astfel încât să puteți corecta tirul." Garbo își presăra rapoartele cu izbucniri caracteristice de fervoare nazistă: „Sunt sigur că veți reuși să-i îngroziți pe fricoșii ăștia, care nu se vor recunoaște niciodată înfrânți."

Germanii voiau și mai mult, iar sosirea lui Zigzag, cu instrucțiuni clare de a evalua pagubele produse de bombe, era cel mai clar semn că germanii nu prea mai aveau informații corecte și, astfel, erau vulnerabili. De asemenea, Chapman a adus dovezi ale credinței Berlinului într-o armă despre care „șefii

lui germani erau absolut convinşi că a provocat haos la Londra şi pe coasta de sud”[6].

La 1 iulie, Chapman a transmis primul raport în care prezenta greşit locurile în care căzuseră bombele, ora la care se produseseră exploziile şi pagubele provocate de acestea. A continuat să transmită informaţii eronate timp de o lună. Datele trebuiau armonizate cu multă atenţie, astfel încât agenţii dubli implicaţi – mai ales Zigzag şi Garbo – „să raporteze incidente reale din nord-vestul Londrei, dar să dea ca ore de producere a acelor incidente orele la care au avut loc incidentele din sud-estul Londrei. Dacă acest lucru este făcut cum trebuie, se speră ca inamicul să identifice bomba căzută în sud-estul Londrei cu incidentul din nord-vestul Londrei şi să o plaseze acolo”[7]. Germanii trebuiau convinşi că trăgeau mereu prea departe de ţintă. Dr. Reginald Jones, strălucitul fizician de pe lângă serviciul de informaţii al aviaţiei, spunea: „Puteam comunica punctele de impact corecte pentru bombele care tindeau să aibă o traiectorie mai lungă decât de obicei, dar să le cuplăm cu orele la care explodau bombele care, de fapt, căzuseră înainte de a atinge ţinta.”[8] Corectând traiectoria, „inamicul reducea de fapt distanţa medie de tragere”[9]. Informaţiile false astfel obţinute trebuiau apoi atent verificate, înainte să fie transmise de Zigzag. Toate acestea necesitau timp. „Este esenţial”, nota şeful lui Chapman, „ca destinatarii mesajului să nu observe că există întotdeauna un decalaj substanţial de timp.”[10] Riscul era uriaş. Dacă Chapman ar fi fost descoperit, în loc să ia drept bune rapoartele lui, germanii le-ar fi considerat exact ceea ce erau, opusul adevărului, şi, în loc să scurteze distanţa de tragere, ar fi mărit-o. În loc să îndepărteze de ţintă bombele zburătoare, fără să vrea, Zigzag le-ar fi condus spre aceasta.

Pentru a spori credibilitatea lui Chapman, au fost făcute fotografii ale pagubelor provocate de bombele zburătoare în diverse puncte din jurul Londrei, pe care să le trimită germanilor via Lisabona. Serviciul de informații al aviației a respins însă această inițiativă: „Mă tem că nu putem aproba trimiterea lor fiindcă ar fi foarte prețioase pentru inamic și, bineînțeles, cele care nu ar avea nicio valoare pentru inamic i-ar fi de foarte puțin folos lui Zigzag."[11]

Lui Chapman i se ceruse să transmită zilnic rapoarte meteo însoțite de observații barometrice. MI5 a întrebat Comitetul 20 dacă acesta putea să le transmită fără a compromite securitatea. La urma urmei, lui Chapman i se dăduseră suficienți bani să poată cumpăra un barometru, așa încât nu prea avea de ce să nu trimită observațiile respective șefilor lui germani. Autoritățile au acceptat cu reticență. Chapman putea trimite observații barometrice, dar cu „ușoare modificări"[12].

Mesajele înșelătoare ale lui Chapman s-au păstrat doar parțial. MI5 a avut grijă să distrugă radiogramele, conștient de repercusiunile care se puteau produce în cazul în care locuitorii din sudul Londrei și-ar fi dat seama că erau sacrificați pentru a proteja centrul orașului. Spionajul german de la Oslo recepta mesajele criptate ale lui Chapman în fiecare dimineață, iar Parisul, seara. La început, recepția a fost slabă și neregulată, dar s-a îmbunătățit după ce Chapman a transmis un torent de insulte. „În afara comentariilor privind recepția deficitară, traficul de ieșire a constat aproape exclusiv în informații cu privire la orele și locurile impactului bombelor zburătoare"[13], raporta ofițerul de caz al lui Chapman. În sursele ultrasecrete nu exista niciun indiciu că informațiile transmise de Chapman erau privite cu suspiciune. Șefii lui britanici erau încântați: „Canalul Zigzag era

considerat indispensabil pentru planul de intoxicare cu privire la pagubele produse de bombe."[14]

Eficiența planului este încă discutabilă. Germanii nu au corectat deloc distanța de tragere, iar bombele au continuat să cadă înainte de a atinge țintele, aterizând în suburbii și în zonele rurale, unde au ucis și au distrus desigur, dar la o scară mult mai mică. Chapman „și-a păstrat locul în încrederea germanilor"[15], nota John Masterman. Masterman știa cum era să fii bombardat. Stătuse întins pe pardoseala frizeriei de la Reform Club, ascultând zumzetul de deasupra și întrebându-se, în tăcerea asurzitoare, dacă următoarea bombă nu avea să-l ucidă pe el. „Eram atât de îngrozit, de parcă aveam să fiu următoarea țintă"[16], a recunoscut el. „Haosul" prevăzut de propaganda germană nu se materializase însă. Catedrala St. Paul, Reform Club și Masterman însuși au supraviețuit atacului bombelor zburătoare, acest lucru datorându-se, într-o oarecare măsură, unui agent dublu care a transmis minciuni în Morse cu un emițător german.

Masterman exulta: „Intoxicarea a avut un succes cât se poate de real [...] salvând mii de vieți."

Pe 25 iulie, planul de intoxicare a germanilor a fost suspendat. În ziarele de seară începuseră să apară hărți cu locurile în care căzuseră bombele, punând astfel în pericol reușita operațiunii. În orice caz, bateriile antiaeriene americane dirijate prin radar începuseră să doboare bombele V-1 în număr mare și, după o lună, amenințarea a fost efectiv neutralizată, deși bombele uciseseră 6 184 de oameni. Chapman le-a spus șefilor lui germani că va căuta „aparatura secretă pentru care i se promisese o recompensă uriașă"[17]. Faptul că Chapman se plictisea repede, ca și venalitatea lui erau bine cunoscute: anunțul conform căruia pornea în căutarea unor ținte mai profitabile părea să nu le fi stârnit germanilor bănuieli.

Chapman stătuse o lună în casa conspirativă, „transmițând conștiincios mesajele dorite de Ministerul Aerului"[18], dar începea să se agite: „Dacă această stare de lucruri va continua, se va supăra pe noi"[19], scria ofițerul de caz. „În mintea lui întortocheată, va pune la cale diverse planuri ca să câștige mai mulți bani, ceea ce, aproape sigur, îl va duce în atenția poliției. Ar fi extrem de stânjenitor pentru noi să fie arestat cât este încă în grija noastră." Ca de obicei, libidoul lui Chapman trebuia satisfăcut. Într-o seară, Reed l-a însoțit la un vestit bordel din Cork Street și i-a dat o bancnotă de 20 £: „Alege-o pe care vrei! Dar întoarce-te într-o jumătate de oră."[20]

Chapman tot nu putea să umble singur pe stradă ca să nu fie arestat. Cei de la Scotland Yard aveau o memorie bună. MI5 se întreba dacă nu cumva acea memorie trebuia ștearsă acum. „Am impresia că, datorită isprăvilor de până acum, și-a câștigat pe deplin iertarea pentru diversele infracțiuni pe care se presupune că le-a comis"[21], a scris John Marriott, unul dintre avocații MI5 și adjunct al lui Robertson. „De acord"[22], a scris Tar. Potrivit dreptului constituțional, nimeni nu putea fi iertat de pedeapsă pentru o infracțiune dacă nu era mai întâi judecat și condamnat. În schimb, polițiștii din țară interesați să-l aducă în fața justiției pe Eddie Chapman au fost, pur și simplu, informați de Special Branch că ministrul de interne „nu dorea să se înceapă o astfel de procedură"[23]. Era o grațiere efectivă, nu una de formă. „Nicio măsură nu trebuie luată împotriva lui, cel puțin nu fără consultarea noastră prealabilă"[24], au subliniat cei din MI5. Chapman nu a fost informat însă că îi fusese curățat cazierul: amenințarea acuzării a rămas o lesă utilă.

Acum, șefii spionajului dezbăteau cum era mai bine să-l folosească pe Zigzag. Chapman însuși s-a oferit să se întoarcă în Franța, spunând că putea contribui la „identificarea grupărilor

clandestine germane rămase după retragerea nemților"[25]. Ideea a fost respinsă: Chapman era prea valoros ca să nu fie folosit ca agent dublu în Marea Britanie pentru a transmite minciuni inamicului. „Orice idee legată de întoarcerea lui Zigzag la germani în acest stadiu al războiului iese din discuție"[26], au decis șefii lui. Ronnie Reed a luat prânzul cu el la RAC Club și s-a minunat de nevinovatele lui contradicții interioare. Într-o clipă Chapman îi vorbea despre dragostea lui pentru Dagmar, iar în următoarea își declara „nerăbdarea de a-i scrie Fredei, pentru a-i spune că s-a întors la Londra"[27]. Reed a acceptat să transmită mesajul, dar l-a sfătuit pe Chapman să-i spună că era „foarte ocupat și că va lua legătura cu ea peste câteva zile"[28]. Mai îngrijorător era faptul că Chapman vorbea despre descrierea aventurilor lui sub forma unei „autobiografii"[29], idee pe care MI5 a respins-o imediat, arătând că era „imposibil ca, în timpul războiului și, după toate probabilitățile, multă vreme după aceea, să facă dezvăluiri despre activitatea desfășurată în slujba germanilor sau chiar a noastră"[30]. Chapman a răspuns morocănos că el tot voia să scrie ceva „cât lucrurile erau încă proaspete în memorie"[31]. A promis să-și limiteze amintirile la „vechile lui activități infracționale"[32]. Cei din MI5 nu au fost convinși de aceasta.

Chapman a adus dovezi ample ale îngrijorării germanilor cu privire la vulnerabilitatea flotei lor de submarine. Tar a tras concluzia că cel mai bun mod de „a stimula interesul lui Zigzag"[33] și de a-l zăpăci pe inamic era să exploateze acele temeri transmițând „informații înșelătoare despre dispozitivele antisubmarine"[34]. A fost elaborat un nou plan: Chapman urma să transmită un mesaj în care să spună că identificase în nordul Angliei locul în care se fabrica un nou dispozitiv de detectare a submarinelor, dar nu reușise să obțină dispozitivul respectiv pentru că fabrica era „într-o continuă activitate"[35]. Apoi,

avea să pretindă că reuşise „să fure un document şi fotografii dintr-un birou al fabricii"[36]: documentul putea fi transcris şi transmis prin radiotelegrafie, iar fotografiile, via Lisabona. Nu trebuie să mai spunem că toate aveau să fie false.

Prin intermediul surselor ultrasecrete şi al spionajului tradiţional, britanicii aflaseră că marina germană era alarmată de pierderile tot mai mari suferite de submarine şi se temea că se folosea o armă nouă. De fapt, germanii se înşelau. Aşa cum observa Ewen Montagu, din serviciul de informaţii al marinei britanice, „numărul tot mai mare al submarinelor scufundate se datora altor dispozitive, mai ales minei Mark XXIV, precum şi interceptării şi decodării, în cadrul operaţiunii «Ultra», a semnalelor emise de submarine"[37]. Singura armă importantă pe care o aveau britanicii în războiul subacvatic era capacitatea de a intercepta şi de a citi traficul radio al submarinelor germane. Totuşi, dacă germanii credeau că exista o altă armă nouă şi eficientă, teama lor trebuia întreţinută şi amplificată. Ca întotdeauna când se pregătea să-l păcălească pe inamic, MI5 încerca să nu se abată de la adevăr în timp ce punea în practică intoxicarea.

Distrugătoarele, fregatele şi corvetele britanice fuseseră dotate recent cu un dispozitiv numit „arici", o bombă care exploda în contact cu un submarin. Sursele ultrasecrete au dezvăluit că spionajul german aflase despre arici din „discuţiile neglijente ale marinarilor de pe navele comerciale"[38]. Din moment ce ştiau deja ceva despre aceste arme, într-o informaţie scurtă puteau fi înglobate o mulţime de informaţii false: „Deşi nu trebuia să dezvăluim detalii despre designul şi construcţia lor, teoretic, trebuia să mărim raza de acţiune şi efectul produs de explozia lor şi, mai important, să încercăm să-i convingem [pe germani] că erau dotate cu detonatoare de proximitate, care

declanşau explozia când bomba ajungea în apropierea țintei, fără să fie nevoie de un contact efectiv."[39] Aceste „detonatoare de proximitate" se presupunea că declanşau explozia altor grenade antisubmarine din momentul în care submarinul era localizat. Desigur, nu exista aşa ceva, dar dacă, astfel, umilul arici era făcut să pară o bestie de o ferocitate îngrozitoare, serviciul de informații al marinei spera să slăbească şi mai mult moralul germanilor şi să determine submarinele acestora să fie mai prudente când atacau convoaiele. Lucrul cel mai important era acela că, în cazul în care comandanții submarinelor se temeau că marina britanică avea un dispozitiv propulsat de rachetă care îi putea ajunge pe fundul oceanului, existau şanse mai mici să se scufunde la adâncimi mari; iar mai aproape de suprafață erau mai uşor de distrus.

Chapman a transmis imediat un mesaj, în care spunea că auzise despre acele „detonatoare de proximitate", mai mici decât o grenadă antisubmarină normală, concepute de Cossor's să atace submarinele aflate în submersiune. Răspunsul a fost încurajator: „După ce a transmis informația marinei germane, Abwehrul [*sic*] a revenit la Zigzag, aducându-i multe laude şi cerându-i cu insistență să le furnizeze mai multe detalii."[40] Chapman a raportat (în mod incorect) că „toată producția secretă a fabricii Cossor's se realizează acum în St. Helens*"[41] şi a anunțat că se îndrepta spre nord pentru a încerca să adune mai multe informații. Se pregătea terenul pentru operațiunea „Squid".

În timp ce Amiralitatea se ocupa de amănunte, Chapman a fost încurajat să se relaxeze. Agentul Zigzag încă „nu trebuia să nu fie supărat cu ceva"[42], deşi o anumită acreală începuse să

* Oraş situat în vestul Angliei, la circa 10 km de Liverpool (n. red.).

se ivească în relația dintre Chapman și serviciile secrete britanice, din motive care aveau de-a face mai puțin cu războiul și mai mult cu personalitatea – factorul hotărâtor al activității oricărui spion.

Rolul lui Ronnie Reed în cazul Zigzag s-a încheiat brusc când a fost repartizat ca ofițer de legătură pe lângă forțele americane din Franța. Reputația lui Reed (și, la drept vorbind, mustața lui) crescuse în ultimii doi ani, așa încât a acceptat cu nerăbdare „minunata experiență"[43] de a vedea Franța pentru prima dată. Pentru Chapman însă, plecarea lui Reed a fost o grea lovitură. Cei doi se atașaseră mult unul de altul, trăind împreună atât de multe momente agitate aplecați deasupra postului emițător. În ziua plecării lui Reed, Chapman i-a dat ofițerului de caz un mic pachet învelit în hârtie de mătase: înăuntru, încă în cutia ei din piele, era Crucea de Fier a lui Chapman. Era un gest spontan de admirație și prietenie. Reed a fost profund impresionat.

În locul lui Reed, dintr-o rară, dar catastrofală eroare, Tar Robertson a desemnat pe cineva care nu putea fi mai diferit sau mai puțin pe placul lui Chapman.

Maiorul Michael Ryde era un profesionist rece, ca la carte, cu un exagerat simț moral, un subdezvoltat simț al umorului și o problemă în privința băuturii. Fiu și nepot al unor contabili autorizați, Ryde se căsătorise cu unica fiică a lui sir Joseph Ball, un cunoscut expert în jocuri politice și șeful secției de investigații a MI5. Ball își îndrumase ginerele spre serviciile de securitate chiar înainte de izbucnirea războiului și, timp de trei ani, Ryde făcuse o foarte plictisitoare muncă de birou, ca ofițer regional de legătură în Reading. Proaspăt promovat în B1A, era deștept, dificil și pus pe făcut morală; Ryde putea fi fermecător când era treaz, dar era invariabil antipatic când era beat.

Michael Ryde

El şi Chapman nu s-au putut suferi de când s-au văzut. În reţeaua de relaţii a lui Chapman, exista acum o paradoxală simetrie. Cel mai bun prieten al său, un şef de spioni german, trebuia trădat din datorie faţă de ţară, iar cel care ar fi trebuit să fie aliatul lui în această acţiune avea să devină în scurt timp duşmanul lui de moarte.

Ryde îl considera pe noul şi vulgarul lui protejat drept o povară şi o ruşine, iar după câteva ore de la preluarea cazului, şi-a stabilit ca scop personal excluderea lui Chapman din serviciile secrete britanice cu prima ocazie.

Capitolul 27

Lucrurile se duc de râpă

În timp ce războiul se apropia de sfârșit, serviciile secrete britanice priveau spre viitor și începeau să vadă propriile rețele de spioni într-o altă lumină. Spionajul în vreme de război era o treabă murdară, iar Chapman nu era nicidecum singura persoană cu caracter dubios care se pripășise în MI5. Dar, în condițiile în care se întrezărea victoria, cineva din ierarhia spionajului britanic s-a întrebat dacă ar putea exista vreodată – sau, mai degrabă, ar trebui să existe – un loc în acesta pentru un ticălos ca Eddie Chapman.

Noul ofițer de caz al lui Chapman, maiorul Ryde, era acum însoțitorul lui permanent. Era o tortură pentru amândoi, pentru că puțini parteneri erau mai nepotriviți ca scandalagiul escroc și nobila lui umbră. Chapman insista să iasă în oraș cu orice ocazie și pe banii MI5. Suma de 80 £, bani de buzunar, și cele 50 de cupoane pentru îmbrăcăminte care i se dăduseră la sosire s-au evaporat în câteva zile. Chapman a cerut mai mult, spunând că adusese în valiză 6 001 £ când se parașutase în Marea Britanie, cu o lună în urmă. Ryde l-a informat scurt că bancnotele de 10 £ erau expirate și inutilizabile. Chapman a fost „neplăcut surprins”[1], dar nu foarte tulburat și a cerut să i se dea voie să păstreze restul banilor cu care venise. MI5 a privit, „cu o oarecare neliniște”[2], cum banii au ajuns pe mâinile diverșilor proprietari de cazinouri și barmani din Soho.

Ryde se ţinea de el, plin de resentimente. „Am petrecut mult timp cu Zigzag cu preţul de a mă plictisi şi de a cheltui nişte bani pentru a-l distra", s-a plâns el. Ryde nu avea nimic împotriva băuturilor tari; ba dimpotrivă. Doar că nu voia să bea în compania unora ca Eddie Chapman.

La începutul lui august, Ryde a solicitat o întâlnire cu Tar Robertson pentru a discuta despre dosarul Zigzag şi, dacă era posibil, pentru a-l închide. Ryde i-a spus că Chapman „părea foarte nemulţumit"[4]; cheltuia mult, era irascibil şi avea o reputaţie proastă. „Era mereu în compania unor boxeri profesionişti, cu care se ducea în locurile de distracţie cele mai cunoscute"[5] şi era „mereu însoţit de femei frumoase"[6] – fapt care pare să-l fi supărat pe Ryde într-un fel care sugerează mai mult invidie decât dezaprobare. Ofiţerul de caz a scris un raport, care se încheia cu următoarea concluzie: „Dosarul Zigzag trebuie închis cât mai repede cu putinţă."[7] Ryde a fost imediat pus la punct de superiori. John Masterman a insistat ca expresia „cât mai repede" să fie înlocuită cu „cât mai târziu", iar Tar a fost de acord: dosarul trebuia închis numai când acest lucru era „oportun". Jignit, Ryde a bătut în retragere, dar acum îl vâna pe Chapman şi strângea toată muniţia pe care o putea strânge.

Robertson l-a dus pe Chapman la clubul lui, la prânz. A văzut că era plin de resentimente faţă de Ryde, plângându-se cu amărăciune de „felul în care era tratat cazul lui"[8]. Când a fost întrebat ce planuri are, Chapman „a părut să nu aibă idei clare despre acest subiect"[9], a spus Tar, dar a vorbit vag despre deschiderea unui club sau a unei cârciumi sau despre faptul că va lucra pentru MI5 după război. „Se vede că e agitat şi e normal să fie aşa, atâta vreme cât i se cere să facă o treabă destul de plictisitoare ca aceea de a apăsa pe un manipulator după instrucţiunile noastre."[10]

Este posibil ca relațiile dintre Chapman și Ryde să fi atins un punct de criză, dar, în alte privințe, cazul Zigzag mergea foarte bine. Germanii păreau sincer încrezători ca întotdeauna. La începutul lunii august, Von Gröning a transmis un mesaj în care îi cererea lui Chapman să sugereze o metodă de a trimite aparatul de fotografiat și banii colegului său spion și îi cerea să găsească „o persoană potrivită"[11], care să poată supraveghea formațiunile de bombardiere de pe aerodromurile din estul Angliei. Ministerul Aerului respinsese orice tentativă de intoxicare, astfel încât Chapman a tras de timp, spunând că încă nu găsise pe nimeni, deoarece „prietenii la care sperase să apeleze în acest scop erau la pușcărie sau nu erau disponibili din alte motive"[12].

Operațiunea „Squid", planul menit a-i convinge pe germani că Marea Britanie avea o armă nouă, devastatoare, capabilă să detecteze și să distrugă submarinele, a trecut la etapa următoare. Intoxicarea trebuia să ia două forme. Prima consta într-o fotografie „furată", care înfățișa, chipurile, un „detonator de proximitate" subacvatic antisubmarin. Bineînțeles că acest dispozitiv nu exista în realitate. Ea trebuia trimisă germanilor în secret, via Lisabona. Un arici antisubmarin adevărat a fost fotografiat lângă o riglă de 45 cm, modificată în așa fel încât să pară de numai 15 cm, astfel că dispozitivul părea a avea o treime din dimensiunea lui reală. Chapman trebuia să le spună germanilor că mituise un marinar care se îndrepta spre Lisabona să facă pe „traficantul", punând poza „într-un prezervativ ascuns într-o cutie cu săruri de magneziu"[13], și că avea să-l convingă pe marinar că transporta droguri. În realitate, filiala MI6 de la Lisabona a jucat doar rolul de „poștaș" și a făcut în așa fel încât poza falsă, în cutia respectivă, să le fie livrată germanilor de către unul dintre agenții lor, deghizat în marinar. Reacția germanilor a fost exact cea sperată: „După ce au primit

poza, Abwehrul a dorit să primească detalii complete despre detonator”[14], a scris Ewen Montagu.

Zigzag s-a conformat imediat. Cu ajutorul profesorului Geoffrey J. Gollin, eminentul consilier ştiinţific al Naval Intelligence Division, Montagu a redactat o scrisoare falsă din partea profesorului A.B. Wood, expert în acustică subacvatică, de la Admiralty Research Laboratory din Teddington, adresată unui cercetător de la fabrica de muniţie Cossor's, pe nume Fleming. În ea, consilierul lăuda virtuţile noului dispozitiv secret antisubmarin. Chapman le-a spus şefilor germani că a găsit scrisoarea la sediul firmei Cossor's din Manchester şi a copiat-o. A transmis apoi falsa scrisoare prin telegraf. Ea suna astfel:

> Dragă Fleming,
>
> Sunt sigur că vei fi la fel de mulţumit ca mine să afli rezultatele ultimelor teste.
>
> O abatere standard de plus sau minus 4,5 m este mult mai bună decât cea corespunzătoare vechii metode de detectare a submarinelor, iar singurul meu regret este că ţinta noastră actuală nu este capabilă de viteze mai mari. Fără îndoială, 13 noduri reprezintă maximul pe care inamicul poate să-l atingă în acest război, dar trebuie să fim mereu cu un „salt” înainte, preferabil cu două!
>
> M-am gândit că s-ar putea să-ţi placă pozele cu detonatorul bombei de adâncime standard, pe care l-ai putea cupla direct la indicatorul de control Mk J (cum a propus regretatul căpitan Walker).
>
> Sper să vin din nou la Manchester în curând şi abia aştept să avem încă una dintre discuţiile noastre care s-au dovedit atât de fructuoase în ultimii trei ani.
>
> Cu sinceritate,
> A.B. Wood, profesor[15]

Nu existau niciun căpitan Walker, niciun „indicator de control Mk J” şi, bineînţeles, nicio bombă de adâncime capabilă

să detecteze un submarin la distanța de 4,5 m și apoi să îl urmărească cu o viteză de 13 noduri. Exista însă un Fleming, Ian Fleming – viitorul creator al lui James Bond – care lucra atunci pentru Naval Intelligence. Poate că Fleming a participat la această înșelătorie menită să alimenteze cât mai mult neliniștea comandanților germani de submarine și să îi țină cât mai aproape de suprafață. Ewen Montagu a declarat operațiunea un triumf. „Nu am aflat niciodată părerea marinei germane despre aceste informații, dar acțiunile Abwehrului au făcut să pară că ea a fost foarte favorabilă."[16]

În ciuda succesului operațiunii „Squid", Ryde a făcut tot ce a putut pentru a minimaliza rezultatul. „Nu cred că sunt mari șanse ca aceste poze să ajungă la Berlin", a scris el. „Dacă Amiralitatea nu ne presează să continuăm, sunt convins că ar trebui să închidem dosarul și să ne despărțim de Zigzag cât mai curând, oferindu-i-se, eventual, recompensa financiară care se consideră că o merită..."[17] Ryde părea mai hotărât ca oricând să scape de Chapman, iar pregătirile pentru predarea aparatului de fotografiat lui Brutus i-au dat un prilej. S-a stabilit ca Zigzag să aranjeze lucrurile în așa fel încât să lase banii și aparatul într-un pachet marcat, la ghișeul de bagaje al unei gări, dar, în timp ce puneau lucrurile la punct, germanii au transmis un mesaj în care dădeau de înțeles că se îndoiau de loialitatea lui Chapman. Șeful german al lui Brutus a scris că nu voia ca agentul lui să intre în contact direct cu Fritz, deoarece acesta din urmă nu prezenta, după părerea lui, „o încredere absolută"[18]. Poate că aceasta nu reflecta decât existența unei rivalități interne, faptul că un șef punea la îndoială încrederea pe care i-o inspira agentul altuia, dar a fost de ajuns ca Ryde să declare că germanii „se îndoiau de integritatea lui Zigzag"[19].

Bănuielile germanilor, scria Ryde, poate că au fost alimentate de declarațiile cu privire la bombele V-1, redate pe larg

în presă şi făcute în parlament de către Duncan Sandys, ministrul care prezida comisia cabinetului de război în problema bombelor zburătoare. Sandys a lăsat să-i scape unele detalii esenţiale despre zonele din Londra afectate de bombe. „Mesajele transmise de Zigzag, comparate în amănunţime cu recentul discurs ţinut de Duncan Sandys în parlament, arată discrepanţe foarte grave, motiv pentru care există posibilitatea ca acest caz să fie compromis."[20] Apoi, mai era problema lui Dagmar. „Zigzag riscă să fie compromis din cauza prietenei lui de la Oslo"[21], scria Ryde, ştirbind, încet, dar sigur, credibilitatea propriului agent. Când s-a discutat dacă Chapman putea continua să lucreze pentru MI5 după război, Ryde a fost plin de dispreţ: „E puţin probabil ca viaţa personală să-l facă potrivit pentru angajare."[22] A mai subliniat că valoarea lui Chapman depindea de relaţia cu Von Gröning şi că aceasta va deveni lipsită de valoare la sfârşitul războiului.

Fără să ştie de maşinaţiunile lui Ryde, Chapman a descoperit o nouă şi profitabilă pasiune. Prin câteva dintre vechile lui relaţii din lumea infracţională, a aflat că, în sudul Londrei, cursele de câini erau „aranjate". Cu complicitatea proprietarilor, anumiţi câini erau hrăniţi cu chiftele cu luminal, un medicament antiepileptic. Fiind un somnifer uşor, luminalul nu avea efecte vizibile decât după ce animalul, de obicei favoritul, alerga o anumită distanţă, iar apoi încetinea. Contra unei sume, Chapman aranja să primească un pont când un câine era „doftoricit"; apoi, paria o sumă mare pe al doilea favorit şi, de obicei, obţinea un profit frumuşel, pe care îl împărţea cu infractorul informator.

Într-o seară, în august 1944, Chapman şi-a făcut apariţia la casa conspirativă cu o întârziere de câteva ore, pentru a transmite un mesaj în Germania şi a explicat cu seninătate că fusese

la cursele de câini. „Zigzag însuşi se duce la câini”[23], a pufnit ofiţerul de caz, bucuros că i se oferise ocazia să folosească o atât de convenabilă expresie cu dublu înţeles*. Chapman, raporta Ryde, „făcea foarte mulţi bani pariind pe câştigătorii curselor, care fuseseră deja stabiliţi”[24]. Când a fost confruntat, Chapman a spus furios că nu făcea decât să profite cu ajutorul informaţiilor strânse de la relaţiile lui, o tehnică nu foarte diferită de spionaj. Desigur, Ryde nu vedea lucrurile în acest fel. „Să profiţi de munca murdară a altor oameni pentru a-i jecmăni pe agenţii de pariuri nu e ceva ce poate fi considerat o ocupaţie recomandabilă”[25], a afirmat el cu dispreţ.

Fără tragere de inimă, supuşi unor mari presiuni, Masterman şi Robertson au acceptat ideea că, în scurt timp, era posibil ca Chapman „să-şi împlinească menirea”[26]. Totuşi nu voiau să-l abandoneze. Tar a subliniat că Chapman „a făcut o treabă extrem de bună, care a presupus mult curaj”[27], iar dacă se închidea dosarul, probabil că trebuiau să aibă grijă de el cum se cuvine, „oferindu-i o sumă substanţială”[28]. Cu îngrijorarea prietenească pe care o arătase mereu, Robertson s-a întrebat dacă nu cumva Chapman putea fi adus pe calea cea bună printr-o afacere legală. Acestuia i s-a spus imediat că, „dacă venea cu o ofertă de afaceri fermă, poate că reuşeam să-l ajutăm cumva cu capital”[29]. A părut entuziasmat şi a vorbit despre un club în West End sau un hotel în Southend (Hotelul „The Ship Hope” era de vânzare, a zis el), pentru a fi aproape de Freda şi de Diane. Ryde a spus că ar fi „o risipă”[31] ca cineva cu un trecut infracţional atât de încărcat să deschidă un local în care s-ar vinde băutură şi ţigări, pentru că poliţia „l-ar închide imediat ce ar afla că, de fapt, el este în spatele afacerii”. Singurul mod de a face din Chapman

* În engleză, *to go to the dogs* (lit., „a se duce la câini”) este şi o expresie care înseamnă „a ajunge rău”, „a se alege praful”, „a se duce de râpă” (n. tr.).

un proprietar de hotel ar fi să-l anunțe pe șeful poliției locale și să-i explice situația: „Dacă el, în ciuda trecutului lui Zigzag, pare dispus să-i acorde o șansă, atât timp cât hotelul ar fi condus cum trebuie, poate că Zigzag ar merita să încerce." Ryde se îndoia că vreun șef de poliție avea să fie de acord cu această propunere sau că Chapman își va vedea de treabă: „Evident că nu vom putea să-l susținem financiar dacă ideea lui va fi să organizeze curse de câini."

Exact așa cum a prezis Ryde, Chapman era atras de locurile pe care le frecventa în trecut – cluburile „Shim-Sham" și „Nite Lite" – și de vechile apucături. Înrâurirea exercitată de breasla infractorilor era tot mai mare, deși perioada în care fusese agent secret îl schimbase: era devotat în primul rând Marii Britanii și celeilalte bresle, secrete, din care făcea parte acum. Când Ryde a dat de înțeles că zilele lui Chapman ca agent ar putea fi numărate, acesta a spus supărat că, „dacă nu mai avem nevoie de serviciile lui", va „lua legătura cu americanii"[31].

Nemaifiind în pericol să fie acuzat datorită grațierii neoficiale acordate de ministrul de interne, lui Chapman i s-a dat voie să se miște mai liber prin Londra, deși Ryde îl urma de la o oarecare distanță, țâțâind, urmărindu-l și adunând dovezi. Șeful își spiona acum activ spionul: „L-am văzut pe Zigzag întâlnindu-se cu un norvegian și vorbindu-i în norvegiană, l-am văzut în compania unor personaje cu totul indezirabile, vorbind cu o evreică germană în germană, cu un francez, în franceză. L-am auzit discutând cu un bărbat, infractor cunoscut, despre condițiile din Paris, într-un fel care dădea de înțeles că fusese acolo în ultimele luni."[32] Chapman, le raporta Ryde superiorilor, era nerăbdător să-și scrie memoriile: oare cât avea să mai dureze până când lăudăroșenia lui firească avea să-l facă să dea tot ce avea mai bun în el și să se fălească în fața prietenilor săi imorali? „Eu reușesc să opresc aceste indiscreții când

se întâmplă să fiu prezent", scria el, „dar nu se știe ce formă iau aceste conversații când nu sunt de față."[33]

Ryde a fost redus la tăcere din nou. Indiferent de comportamentul lui, Chapman era încă prețios: „Războiul se poate încheia în orice clipă, iar toate legăturile cu germanii se vor pierde probabil și cazul lui se poate închide în mod firesc."[34] Dacă se întâmpla asta, lui Chapman trebuia să i se dea drumul cu tact și generozitate, spunându-i că „necesitatea de a închide cazul nu se datora lui și că situația ne obliga să procedăm astfel"[35].

Ryde a mormăit și a prevăzut: „Îmi este tot mai limpede că există câteva riscuri mari de securitate, care, în cazul unor personaje precum Zigzag, sunt imposibil de evitat."[36] Zigzag se dovedea mai greu de eliminat decât se așteptase Ryde: de fiecare dată când credea că era pe punctul să-l termine, Chapman revenea cu o nouă demonstrație a valorii lui. Von Gröning a continuat să trimită mesaje care-i erau de ajutor, solicitând și mai multe informații: „Încearcă să obții cele mai recente rapoarte lunare de la divizia de război antisubmarin a Amiralității. [...] Foarte important."[37] Von Gröning lăuda în mod repetat eficiența lui Fritz: „Raportul general [este de] mare interes."[38]

La 8 septembrie, Germania a lansat primele atacuri cu V-2 împotriva Parisului și a Londrei. Rachetele V-2 erau niște creații foarte diferite de predecesoarele lor: precursoarele rachetelor balistice, alimentate cu oxigen lichid și alcool, cu o rază de acțiune de 320 km, zburau cu o viteză de zece ori mai mare decât V-1, iar în vârf transportau o tonă de exploziv puternic. Chapman aflase despre aceste arme în Franța și avertizase serviciul secret britanic în legătură cu o „rachetă controlată prin unde radio, care va fi mai mare, va consuma foarte mult carburant și a cărei construcție nu va costa puțin"[39]. Von Gröning i-a spus lui Chapman să identifice din nou ținte pentru noile bombe: „Continuă să ne trimiți informații despre locul și

momentul producerii exploziilor. Sunt mai dese acum?”[40] Atacurile cu V-2 erau adeseori devastatoare – 160 de oameni au fost omorâţi într-o singură explozie, când o bombă a căzut peste un magazin din sudul Londrei. Chapman a transmis însă un răspuns în care minimaliza efectele: „Am auzit multe zvonuri legate de explozii la uzinele de gaz şi la reţeaua de alimentare cu electricitate, dar nicio informaţie despre cauze. Fac cercetări.”[41]

În timpul vizitei la sediul Luftwaffe de la Berlin, lui Chapman i se arătaseră fragmente ale aparaturii radar aparţinând unui avion de vânătoare de noapte şi observase că piesele erau înseriate. Acum, i-a cerut lui Von Gröning să-i transmită o listă completă cu numerele de serie, teoretic, ca să poată fura dispozitivul corespunzător, dar, în realitate, ca să ofere Ministerului Aerului o idee clară despre ce anume aveau germanii. De asemenea, s-a decis că o manifestare de irascibilitate îi va menţine interesul lui Von Gröning. Chapman a transmis un mesaj plin de furie, în care se plângea că nu primea suficient sprijin şi că avea nevoie urgentă de bani. A mai întrebat explicit dacă serviciul secret german intenţiona să-l susţină după ce războiul se termina.

Chapman nu avea de unde să ştie că, în absenţa lui, Hitler distrusese ce mai rămăsese din Abwehr. La 20 iulie, ofiţerul german Claus von Stauffenberg a încercat să îl asasineze pe Hitler punând o bombă într-o geantă în sala de consfătuiri a lui Hitler de la „Bârlogul Lupului” – postul lui de comandă pentru Frontul de Est, aflat la Rastenburg, în Prusia. Dispozitivul a explodat lângă piciorul masiv al unei mese de stejar, care probabil că l-a protejat pe Führer de forţa exploziei. Chapman n-ar fi făcut o astfel de greşeală elementară. Cinci mii de membri ai armatei germane au fost arestaţi ca urmare a atentatului eşuat din 20 iulie, inclusiv Canaris şi adjunctul lui, Hans Oster. Au fost judecaţi, condamnaţi pentru trădare şi apoi spânzuraţi. Von Gröning nu pare să fi fost implicat în atentat, dar, ca ofiţer

de modă veche al Abwehrului, cu vederi antinaziste, a fost, fără îndoială, suspectat.

Răspunsul lui Von Gröning la nemulțumirea lui Chapman a sosit după câteva zile. Era un mesaj ciudat și neobișnuit de emoționant, declarația unui bărbat mândru, a cărui lume se prăbușea:

> SITUAȚIA NU TREBUIE SĂ AFECTEZE ȘI NU VA AFECTA ÎNTOARCEREA TA TREBUIE SĂ FACI PROPUNERI ÎN TIMP UTIL ȘI VEI AVEA TOT SPRIJINUL INDIFERENT CE SE VA ÎNTÂMPLA. FOST ACASĂ, CASA MEA DISTRUSĂ DE BOMBE, ALTFEL AȘ FI RĂSPUNS MAI REPEDE. GRAUMANN.[42]

Casa familiei Von Gröning din Bremen, acel măreț simbol cu cinci niveluri al distincției aristocratice, fusese dărâmată de bombardierele Aliaților. Nu mai era nimeni în ea: bucătarul, șoferul, valetul, grădinarul, servitoarele și alți slujitori fuseseră concediați cu mult înainte. Trăsura aurită fusese furată, mașinile familiei, rechiziționate. Tablourile lui Von Gröning, antichitățile, porțelanurile, argintăria și alte obiecte de artă valoroase – rămășițele măreței lui moșteniri – fuseseră depozitate la mansardă. Toate au fost distruse. Singurul obiect de valoare recuperat dintre dărâmături a fost o farfurie de argint gravată cu numele foștilor lui camarazi din unitatea „Dragonii Albi" căzuți la datorie.

Capitolul 28

Caz închis

Chapman şi l-a închipuit pe vechiul lui prieten stând între rămăşiţele unei vieţi privilegiate şi bând până uita de toate. A fost impresionat de necazul care dăduse peste Von Gröning: „ÎMI PARE RĂU PENTRU VEŞTILE PROASTE NU BEA PREA MULT. PLEC LA MANCHESTER PENTRU TREABĂ. PUTEŢI SĂ MĂ LUAŢI DE PE COASTA DE NE? POŢI SĂ ÎMI DAI ADRESĂ DIN FRANŢA PRECUM ŞI POSIBILITATE RADIO PENTRU JIMMY SAU PENTRU MINE SĂ MERG ACOLO. TREBUIE ŞI BANI FRANŢUZEŞTI. DAGMAR."[1]

În mesajul lui, Von Gröning dăduse de înţeles că plănuia să continue operaţiunile de spionaj cu Chapman „indiferent ce se va întâmpla". Aliaţii erau foarte conştienţi de pericolul apariţiei grupărilor de rezistenţă naziste în Germania, cu care ar fi trebuit să lupte după terminarea războiului. Într-adevăr, la îndemnul lui Himmler, câţiva fanatici SS formau deja o grupare de partizani, aşa-numita organizaţie „Vârcolacul", menită să ducă o campanie de gherilă în Germania în eventualitatea unei ocupaţii. Ryde a recunoscut în silă că mesajul punea cazul Zigzag într-o altă lumină: acesta demonstra că germanul „avea un plan pentru perioada de după război, iar acum exista un motiv real ca dosarul să rămână activ"[2], acela de a afla „dacă Graumann intenţionează să continue să lucreze după prăbuşirea completă şi definitivă a Germaniei". Dacă Chapman putea „să îi facă pe germani să

trimită pe cineva cu care să se întâlnească undeva în Marea Nordului", scria Ryde, atunci se putea pune la cale o ambuscadă.

Aşa cum a promis, a doua zi, Von Gröning a transmis o listă completă cu numerele de serie de pe aparatura de bord a avionului britanic doborât, „o înşiruire de cuvinte, cifre, puncte şi liniuţe"[3], care s-au adăugat la zestrea de informaţii existentă deja. Cei de la Ministerul Aerului s-au apucat să identifice diversele componente. Montagu, de la Naval Intelligence, era foarte încântat: „Germanii i-au dat agentului informaţii ultrasecrete despre lucrurile pe care le ştiu ei [...] de asemenea, sunt lucruri despre care, de fapt, noi habar n-aveam că ei au cunoştinţă, nici măcar din ce am aflat de la sursele ultrasecrete."[4] Ideea de a lansa încă o operaţiune de intoxicare, bazată pe informaţiile despre avionul de vânătoare de noapte a fost exclusă însă, pe motiv că „informaţiile germanilor sunt prea apropiate de adevăr ca să încercăm să le falsificăm în acest stadiu"[5].

Ryde spumega. Chapman scăpase din nou şi, colac peste pupăză, Robertson îi spusese să discute despre leafă cu acest tânăr antipatic şi să decidă dacă „ar trebui să suplimentăm din fondurile noastre ceea ce ZZ a primit de la germani"[6]. Banii dispăreau rapid. „Susţin în continuare că ar trebui să-i oferim lui Zigzag un contract corect", scria Tar, „întrucât a făcut un serviciu considerabil acestei ţări."[7] A fost propusă suma de 5 000 £ pentru „a ne achita de datoria noastră faţă de el şi pentru a-l convinge pe Zigzag că preţuim munca pe care a desfăşurat-o pentru noi cel puţin tot atât de mult pe cât au preţuit germanii ceea ce a făcut pentru ei"[8].

Într-o seară, în timpul unei discuţii încordate cu Ryde, Chapman a remarcat că se aştepta să fie „tratat corect"[9] de serviciile secrete.

— Poţi să-mi spui la ce te gândeşti? a întrebat Ryde scrâşnind din dinţi.

— Ei bine, germanii mi-au dat 6 000 £ când m-am întors aici, a răspuns Chapman.

Ryde i-a răspuns că, „din acele 6 000 £, 1 000 £ erau pentru altcineva şi, astfel, avea de la germani 5 000 £."

Lui Ryde nu-i venea să creadă că trebuia să se târguiască cu un astfel de individ. I-a atras atenţia lui Chapman că a păstrat şi banii din prima misiune şi ar trebui să fie recunoscător. „Acest argument n-a părut să-l impresioneze pe Zigzag", care a arătat scurt şi la obiect că toată afacerea „costase până atunci guvernul britanic doar vreo 200 £".

„Cred că, din acest motiv, ar trebui să te simţi satisfăcut", a zis Ryde, cu toată infatuarea de care era în stare. Dar Chapman „n-a fost impresionat deloc". Discuţia a ajuns într-un punct mort, încheindu-se pe un ton sarcastic şi cu o mai mare antipatie reciprocă.

Se pare că germanii erau dispuşi să fie mult mai generoşi. Chapman le transmisese un mesaj în care cerea „cel puţin 6 000 £, de expediat pe calea aerului"[10]. Drept răspuns, germanii au spus că mai degrabă îi vor trimite banii prin cineva de la Lisabona, eventual prin „marinarul de încredere"[11] care le livrase fotografiile. Dar dacă nu se putea, se angajau să trimită banii pe calea aerului. „Astfel de promisiuni sunt în general lipsite de temei"[12], a afirmat Ryde, sesizând în acelaşi timp un alt prilej de a isprăvi cu agentul lui.

În trecut, Abwehrul îşi făcuse un obicei din a le da agenţilor bani britanici contrafăcuţi. Era o măsură de economie, dar una nechibzuită, deoarece câţiva spioni nazişti au fost deconspiraţi în timp ce încercau să cheltuie banii falşi. „Cred că ar fi important să închidem cazul Zigzag pentru a-i distruge credinţa în germani"[13], scria Ryde. „Singurul lucru care-l interesează pe Zigzag la acest caz sunt banii pe care îi poate câştiga, iar dacă vom reuşi să punem mâna pe bani şi apoi să-i dovedim că sunt falşi, îi vom zdruncina respectul foarte mare pe care,

fără îndoială, îl are pentru Graumann şi pentru alţii. [...] Dacă banii sunt de fapt falşi, probabil că Zigzag va trimite un mesaj de nereprodus şi va închide chiar el cazul."

Între timp, Chapman i-a transmis un mesaj lui Von Gröning, spunând că se îndrepta spre docurile din Liverpool pentru a încerca să găsească un curier care să-i aducă banii.

Ryde voia să-l lase pe Chapman fără o lăscaie. Voia să-l vadă plecat, în aşa fel încât să nu se mai poată întoarce niciodată, să nu mai ceară serviciilor secrete nimic niciodată şi să nu mai lucreze niciodată ca spion. Pentru asta, trebuia să-i distrugă credibilitatea. Doar o eroare grosolană l-ar fi doborât pe Chapman. În cele din urmă, Ryde a descoperit două asemenea erori, furnizate de cei mai apropiaţi aliaţi ai lui Chapman: Von Gröning, aristocratul rămas fără adăpost, şi Jimmy Hunt, un deţinut proaspăt eliberat.

Ryde era intrigat de relaţia apropiată dintre Chapman şi Von Gröning: „Zigzag a vorbit mereu despre Graumann în cei mai respectuoşi termeni şi a exprimat un fel de afecţiune pentru «bătrân»."[14] În acest caz însă, era ceva mai mult în admiraţia lor reciprocă, ceva ce Ryde simţea că Chapman ascundea în privinţa lui Von Gröning. Ryde era un puritan şi un snob, dar şi un spion talentat, cu capacitatea de a descoperi o minciună.

Într-o dimineaţă, aflându-se în casa conspirativă, după ce Chapman a transmis mesajul în Germania, Ryde a dus cu iscusinţă discuţia spre „dr. Graumann" şi s-a întrebat „dacă germanii aveau vreo suspiciune că acesta era lucrat"[15]. Înainte ca Chapman să poată răspunde, Ryde a continuat, de parcă ar fi gândit cu voce tare: „Dacă Graumann ar bănui asta, este puţin probabil că şi-ar arăta suspiciunile, întrucât este în interesul lui ca acest caz să rămână activ cât mai mult cu putinţă." Chapman a fost de acord cu el, „fără să ezite o clipă".

— Graumann e cea mai bună asigurare a mea, a adăugat el.

— Ce vrei să spui? a întrebat Ryde.

— A făcut o grămadă de bani din cazul ăsta. De exemplu, când am cerut 6 000 £, probabil că Graumann a scos 12 000 £ şi a băgat în buzunar diferenţa.

Treptat, Ryde şi-a dat seama că Chapman întindea prea tare coarda. Dacă el şi Von Gröning sustrăgeau bani de la şefii lor germani, probabil că Chapman i-a mărturisit şi că lucra pentru britanici. Dacă era aşa, Von Gröning, din lăcomie şi ambiţie, îşi trăda ţara cu un agent despre care ştia că era fals. Această dovadă de complicitate financiară, scria Ryde, „sporeşte bănuielile mele că i-a spus cel puţin lui Graumann, şeful lui german, despre legătura avută cu noi în ţară".

Văzând mina lui Ryde, Chapman a schimbat subiectul. „Impresia mea a fost că Zigzag ştia perfect la ce mă gândeam, dar nu avea de gând să recunoască, iar suspiciunile mele iniţiale au fost întărite."

Ryde a recunoscut că posibilele riscuri ale unei conspiraţii în care erau amestecaţi Zigzag şi şeful lui german puteau fi limitate, deoarece interesul personal al lui Von Gröning era probabil o garanţie a faptului că va păstra secretul lui Chapman. „Dacă e adevărat că Graumann cunoaşte situaţia lui Zigzag din ţară, este foarte puţin probabil ca altcineva în afară de Graumann să ştie şi probabil că, în prezent, pericolul pentru noi este mic." Mai important pentru campania lui Ryde era însă faptul că, dacă Chapman se deconspirase în faţa şefului său german şi ascunsese acest lucru britanicilor, exista o problemă serioasă de securitate, dovada că minţise. Ryde era extaziat: „S-ar demonstra astfel că Zigzag a ascuns de noi această informaţie foarte importantă, iar menţinerea contactului cu cineva care nu este pe deplin sincer cu noi contravine principiilor noastre."

Dacă Chapman îi spusese lui Von Gröning că lucra pentru spionajul britanic, cui îi mai dezvăluise secretul? În scurt timp s-a aflat şi răspunsul la această întrebare.

Ryde se gândea cum să exploateze această nouă dovadă a nesiguranței pe care o prezenta Chapman, când, întâmplător, Jimmy Hunt a dat lovitura de grație. Într-o seară de la sfârșitul lui octombrie, adjunctul lui Ryde, un ofițer din MI5 pe nume Reisen, a făcut o vizită neanunțată la apartamentul lui Chapman, unde avea loc o orgie. Chapman dădea o petrecere. Personaje din trecutul lui sordid și din prezentul lui tot mai dubios erau răspândite prin sufragerie, în diverse stadii de ebrietate, inclusiv boxerul George Walker, un jurnalist ocazional pe nume Frank Owens și diverse alte figuri ale lumii interlope din Soho. Când Reisen a intrat în cameră, un individ masiv, cu paloarea dată de perioada îndelungată petrecută în detenție, s-a ridicat clătinându-se. Era Jimmy Hunt, spărgătorul de seifuri care jucase un rol esențial la începutul vieții de infractor a lui Chapman și, mai apoi, ca rod al imaginației celor din MI5, în a doua lui carieră, de spion.

„Presupun că ai venit să-l iei pe Eddie la vreo treabă", a rânjit Hunt cu subînțeles. Reisen a făcut un comentariu rezervat, hotărât să nu-și trădeze uimirea „în prezența atâtor necunoscuți". Implicația remarcii lui Hunt era clară; Reisen era „foarte sigur că Hunt știa despre ce fel de treabă era vorba". Chapman nu doar că divulgase fără să vrea un secret, ci îl spusese unui deținut abia eliberat, care mai era și foarte beat, iar în acest fel își tăiase singur craca de sub picioare.

Ryde, încântat și dornic de răzbunare, a pregătit dovezile și a lansat atacul decisiv, fără regrete, de parcă termina un spion inamic. Chapman avusese de-a face cu foarte mulți inchizitori în trecut: Ochi-de-Tinichea Stephens, Praetorius, Von Gröning, Dernbach și o femeie frumoasă, îmbrăcată după ultima modă, în închisoarea de la Romainville; supraviețuise interogatoriilor Gestapoului, Abwehrului și MI5; un agent provocator într-un bar din Oslo, un vânător de spioni iscoditor din SS la Paris și nenumărați agenți care se dăduseră drept spioni încercaseră

să-l prindă cu mâța-n sac. În cele din urmă însă, cel care l-a prins a fost contabilul din Whitehall.

Denunțul lui Ryde a fost o capodoperă. „De mult timp bănuiesc că Zigzag nu ține cont de necesitatea de a păstra tăcerea absolută în privința relației cu noi", a scris el; destăinuindu-se lui Hunt, Chapman „încălcase cea mai elementară regulă de securitate". Cu o răutate premeditată, Ryde a pregătit metodic dosarul acuzator: Chapman se confesase deja unei persoane neautorizate, Dagmar Lahlum, și probabil că era în cârdășie cu șeful lui german; încercase să obțină bani de la MI5, pariase la cursele de câini și umbla cu infractori inveterați; amenințase că va lucra pentru un serviciu secret rival și cheltuia o mică avere pe șampanie și femei ușoare. Lăsându-l la o parte pe Von Gröning, care, în mod evident, era legitim interesat de succesul lui, germanii nu erau siguri de loialitatea spionului lor, iar discursul lui Duncan Sandys probabil că îi subminase și mai mult credibilitatea. În cele din urmă, se lăudase fatalmente, față de un cunoscut infractor, că lucra pentru serviciile secrete britanice. „Desigur, acest comportament al lui Zigzag ne oferă un motiv foarte temeinic să închidem cazul din cauza vinovăției lui și să-i administrăm o mustrare pe cinste", afirma Ryde încântat. „Luând în considerare situația explozivă provocată de indiscrețiile săvârșite de Zigzag față de prietenul său dubios, [...] eu cred că ar trebui să-l dăm afară, să-i explicăm că nu a respectat partea lui de înțelegere și că, de acum înainte, nu trebuie să mai aștepte de la noi niciun ajutor, în orice belea ar intra pe viitor."

Nu trebuia nici să i se permită să mai lucreze ca agent de informații pentru altcineva: „Ar trebui să-l facem pe Zigzag să înțeleagă faptul că ne vom opune oricărei încercări a lui de abordare a americanilor sau a francezilor sau a oricărui alt guvern." După părerea lui Ryde, Chapman nu trebuia să mai primească niciun ban: „Mă opun ideii de a i se mai plăti vreun ban, pentru

că, dacă facem asta, ne vom arăta deschiși unor viitoare colaborări. [...] Putem să-i spunem lui Zigzag că nu se mai poate aștepta la vreun ajutor, nici financiar, nici legal, am obținut pentru el de la poliție un cazier curat și are o sumă mare de bani, pe care n-ar fi obținut-o niciodată fără ajutor. Ne-a dezamăgit foarte tare."

Ryde a propus să se întrerupă comunicarea lui Zigzag cu Germania fără să se mai apeleze la Chapman însuși, spunând că orice încercare de a imita tehnica lui avea să creeze „un risc considerabil, pentru că Zigzag are un stil distinct". Cazul trebuia închis pur și simplu, lăsându-i pe germani să creadă că Chapman fusese prins: „Germanii știu că Zigzag este plecat să contacteze un curier. Dacă nu va mai emite niciodată, se va presupune că a fost arestat."

Punându-li-se în față dosarul incriminator al lui Ryde, șefii MI5 nu prea au avut de ales și au acceptat. Amiralitatea, cu părere de rău, a consimțit, deși operațiunea „Squid" era încă în desfășurare. „Impresia mea", scria Masterman, „este că acest caz trebuie închis acum, că nu îi vom plăti nimic lui Zigzag și că poliția trebuie informată."[16] Tar Robertson n-a obiectat. „Trebuie închis acum."[17] La 2 noiembrie 1944, lui Chapman i s-a dat un exemplar din Legea secretelor de stat. Fără să știe ce urma, l-a semnat, declarând astfel următoarele: „Înțeleg că orice dezvăluire, făcută în timpul acestui război sau după aceea, cu privire la fapte legate de angajamentul pe care mi l-am asumat [...] va fi considerată infracțiune, care se pedepsește cu închisoarea."[18]

După ce i-a închis gura lui Chapman, MI5 l-a pus pe liber.

Ryde a fost autorizat să-l concedieze pe Chapman, ceea ce a și făcut, „în modul cel mai convingător cu putință"[19], dându-l afară din apartamentul din Hill Street după ce i-a ținut o prelegere necruțătoare despre deprinderile lui greșite și după ce l-a avertizat că, dacă îndrăznea să dezvăluie ce a făcut în timpul războiului, va fi adus în fața instanței. Triumfător și ingrat în

victoria lui, Ryde a ajutat MI5 să se spele pe mâini de Chapman cu o expresie bombastică şi o ameninţare: „Trebuie să înţeleagă că acum e pe picioarele lui şi că, dacă va încerca să contacteze pe cineva, noi, serviciul, ne vom gândi dacă nu cumva trebuie arestat sau înlăturat în alt fel."[20]

Chapman îşi riscase viaţa în mod repetat pentru serviciile secrete britanice; obţinuse informaţii inestimabile pentru efortul de război al Aliaţilor, pătrunsese în eşaloanele superioare ale serviciului secret german şi contribuise la întreruperea atacurilor cu rachete V asupra centrului Londrei; chiar în acel moment, ofiţerii germani de informaţii studiau cu atenţie documente transmise de Zigzag, în care era vorba despre o armă antisubmarină inexistentă; uşurase vistieria nazistă de 7 000 £, 230 000 £ la valoarea actuală, iar guvernul britanic nu cheltuise cu el mai nimic. În acelaşi timp însă, era infractorul irecuperabil, genul de om nepotrivit, după părerea multora, pentru a fi aclamat ca erou. Acesta era omul pe care cei din MI5 aveau să-l „înlăture" acum dacă îndrăznea să-i mai deranjeze.

Cazul Zigzag a fost închis şi, la 30 de ani, cariera de agent secret a lui Chapman s-a sfârşit brusc şi pentru totdeauna. În acea seară, la club, stând la cină cu alţi ofiţeri, maiorul Ryde a recapitulat, cu calm şi mulţumire de sine, căderea lui Eddie Chapman, spunând la sfârşit că „Zigzag ar trebui să fie recunoscător că nu îl băgăm la închisoare"[21].

Ochi-de-Tinichea Stephens îl vedea însă pe Zigzag altfel: Chapman era omul cel mai rău din care războiul scosese ce era mai bun. Câţiva ani mai târziu, Stephens scria: „Ficţiunea nu a produs şi probabil că nu va produce niciodată o poveste de spionaj care să întreacă în farmec şi neverosimil povestea reală a lui Edward Chapman, pe care numai războiul putea să îl înzestreze cu virtute şi doar pe durata lui."[22] În Germania, Stephan von Gröning a aşteptat în van un mesaj de la agentul şi prietenul său.

Când naziştii s-au retras, el a continuat să asculte şi să spere, iar când regimul lui Hitler se prăbuşea în jurul lui, el încă asculta.

De drept şi după cum îi era felul, ar fi trebuit ca Chapman să reacţioneze cu indignare la concedierea sa. În realitate, ingrata despărţire de MI5 îl eliberase în sfârşit. Nu mai era rob nici al serviciului secret german, nici al celui britanic. De la primul avea bani şi o medalie, de la al doilea, o graţiere neoficială: niciun alt agent secret nu putea pretinde că a fost recompensat astfel de *ambele* părţi. MI5 ameninţase cu represalii dacă îşi dezvăluia povestea, dar el ştia că, într-o bună zi, cineva o va spune.

Chapman s-a întors la ce ştia să facă mai bine, căci, la sfârşitul războiului, Marea Britanie a fost un corn al abundenţei pentru infractori. Prin intermediul vechilor lui relaţii, a intrat în contact cu Billy Hill, proprietarul unui club de noapte şi cap al lumii interlope, care îşi spunea „Regele din Soho". În timpul războiului, Hill a pus bazele unei pieţe negre profitabile şi a perceput taxe de protecţie. Era „un om aspru, deosebit de violent şi energic"[23], după părerea lui Chapman, şi aliatul ideal. Să facă bani drogând ogari era doar o pasiune. Se întrezăreau noi afaceri, din care putea să câştige mulţi bani. Chapman şi Hill s-au asociat.

Plecarea din serviciul secret al ţării sale i-a permis lui Chapman să-şi vadă de problemele sentimentale. Aşa a pornit într-o nouă misiune romantică. De data aceasta, ţinta nu a fost nici Dagmar (care aştepta la Oslo), nici Freda (care a continuat să primească bani de la MI5), nici fosta lui soţie, Vera, nici Anita, prostituata portugheză de la barul „George's". Chapman era hotărât acum să o găsească pe Betty Farmer, fata pe care o lăsase la „Hotel de la Plage" cu şase ani în urmă. Poate că era moartă; poate că era căsătorită sau se mutase. Chapman ştia însă că, dacă o găsea pe Betty, iar ea îl primea, putea să se revanşeze.

Chapman i-a contactat pe Paul Backwell şi Allan Tooth, cei doi foşti poliţişti care îl supravegheaseră, şi le-a cerut ajutorul.

A angajat şi un detectiv particular, pe Doughy Baker. Căutarea a început să-l obsedeze pe Chapman, care nu se mai gândea la nimic altceva şi la nicio altă femeie: „Prioritară pentru mine era dorinţa de a o găsi pe Betty, iubita mea, pe care o văzusem ultima dată când am sărit prin geam la hotel, înainte de arestare."[24] Backwell şi Tooth au aflat doar că Betty fusese la un hotel de pe Insula Man în 1943. Familia ei credea că lucra într-o fabrică, undeva aproape de Londra. O prietenă le-a spus că Betty plecase cu un pilot care fusese doborât în mare în dreptul localităţii Margate*.

Chapman a organizat o întâlnire la care să discute despre căutarea lui Betty Farmer. La prânz, în modernul Hotel „Berkley" (Chapman era la fel de risipitor şi generos ca întotdeauna), cei doi foşti poliţişti i-au spus că nu le era uşor să caute o femeie singură în haosul din Marea Britanie, mai ales fără o poză: „Este cineva aici care seamănă măcar un pic cu ea?"[25] Chapman s-a uitat în jur, la clientelă – debutante şi ofiţeri din regimentul de gardă, bancheri şi mafioţi. A arătat spre o femeie zveltă, blondă, care stătea la masă într-un colţ, cu spatele spre interior. „Fata aceea", a zis el, „arată exact ca ea din spate."[26] În clipa respectivă, femeia s-a întors.

„Doamne!" a exclamat Chapman. „E chiar Betty. Scuzaţi-mă, domnilor."[27]

Backwell şi Tooth, discreţi până în ultima clipă, au plecat tiptil, în timp ce un ospătar curăţa resturile unei ceşti de cafea căzute din mâna uimitei Betty Farmer în clipa în care un bărbat, pe care îl văzuse ultima dată într-o sală de tribunal din Jersey, a bătut-o pe umăr. Chapman şi-a luat un scaun.

„O să plec", i-a spus el în zilele îndepărtate dinaintea războiului, „dar întotdeauna o să mă întorc."[28]

---

* Localitate în sud-estul Angliei, pe ţărmul Mării Nordului (n. red.).

Epilog

La sfârşitul războiului, echipa de agenţi dubli a fost dizolvată în mod discret. Aveau să treacă decenii până când cineva din afara cercului ultrasecret avea să ştie măcar că aceasta a existat. În cele din urmă, câțiva au ieşit din umbra spionajului britanic, spunându-şi poveştile şi culegând lauri, dar cei mai mulți nu au făcut-o.

Tommy „Tar" Robertson a renunțat la jocul de-a spionii şi şi-a petrecut restul vieții crescând oi în Worcestershire. „Adevăratului geniu"[1] al operațiunii de intoxicare i-au fost acordate Legiunea de Merit a SUA de către Harry Truman, Ordinul Regal al Coroanei Iugoslave de către regele Petar* în cadrul unei ceremonii bizare, desfăşurate la „Claridge's"** şi Ordinul Imperiului Britanic (OIB) din partea Marii Britanii, pentru desfăşurarea unei activități prea secrete pentru a putea fi descrisă. John Masterman, obligat de datorie, a considerat retragerea timpurie a lui Tar drept „una dintre cele mai mari pierderi pe care MI5 le-a suferit vreodată"[2]. Robertson a fost însă foarte fericit să se ocupe de oile lui. A încetat să mai poarte pantaloni ecosez, dar a continuat să stea de vorbă cu personaje dubioase în cârciumi. Când

---

* Petar al II-lea (1923–1970), ultimul rege al Iugoslaviei (1934 –1945) (n. red.).

** Hotel de lux din Londra (n. red.).

a murit, în 1994, acestui maestru al spionajului, care nu și-a pierdut niciodată talentul de a asculta, i-a fost dedicată o mică poezie drept epitaf:

> Binecuvântați sunt cei cu zâmbet senin,
> Care se opresc să pălăvrăgească puțin.
> Binecuvântați sunt cei ce nu zic nici într-o doară:
> „Azi, îmi spui povestea asta a doua oară."[3]

John Cecil Masterman, căruia îi plăcea mai mult să vorbească decât să asculte, a fost făcut cavaler, cinstit și decorat cu OIB. S-a întors la Oxford, la cluburile lui, la cricket și la romanele lui polițiste. A devenit decan la Worcester College și rector la Oxford. În 1957, a publicat un alt roman polițist, *The Case of the Four Friends*, cu un personaj pe nume Chapman, având ca subiect universul gândirii unui infractor: „Să rezolvi un caz înainte de producerea lui, să prevezi săvârșirea infracțiunii și apoi să o împiedici, ăsta da triumf!"[4] A făcut parte din conducerea unor asociații profesionale și a unor importante școli publice, fiind o prezență constantă între mai marii acestei lumi. „Tot ce este bun în această lume ciudată se datorează celor privilegiați"[5], afirma el.

În 1970 însă, pentru prima dată în viața lui, Masterman a rupt rândurile clasei dominante și a publicat o carte despre organizația care se ocupa cu intoxicarea inamicului. Povestea lui fusese scrisă imediat după război, pentru a fi citită doar de cei din MI5, dar a păstrat pentru sine, în secret, un exemplar. Scandalurile de spionaj din anii 1960 zdruncinaseră moralul celor care făceau parte din serviciile britanice de informații, iar Masterman era hotărât să refacă într-o anumită măsură încrederea în ele, spunând această poveste adevărată de succes. Roger Hollis, șeful MI5, și Alec Douglas-Home, prim-ministrul de atunci, au refuzat să autorizeze apariția cărții, astfel că Masterman a publicat *The Double Cross System in the War of 1939–45* în SUA, unde Legea secretelor de stat nu putea să-l împiedice s-o

facă. Mulți reprezentanți ai autorității statului, inclusiv unii dintre foștii colegi ai lui Masterman din MI5, s-au scandalizat; John Marriott n-a mai vorbit cu el niciodată. În 1972, guvernul britanic a cedat, iar cartea a fost publicată după ce au fost eliminate o serie de pasaje discutabile. „Ce ciudat a fost", scria Masterman, „ca eu, care toată viața am fost un susținător al autorității statului, să devin, la 80 de ani, un rebel de succes."[6]

Au urmat alții: Ewen Montagu a publicat o carte despre operațiunea „Mincemeat", planul de intoxicare care i-a convins pe germani că Aliații intenționau să invadeze Balcanii și Sardinia, nu Sicilia. Montagu, care era pe atunci consilier al curții marțiale a Marinei Militare Regale, a jucat chiar un rol secundar în filmul *The Man Who Never Was*, din 1956.

Paul Backwell, paznicul lui Chapman din timpul războiului, a ajuns căpitan în Intelligence Corps, iar Allan Tooth a rămas subofițer în Field Security Service.

După război, Ronnie Reed a acceptat să lucreze în MI5 în funcția de consilier tehnic superior pentru serviciul de pază. Între 1951 și 1957, a condus secția de contraspionaj, răspunzând de anchetarea cârtițelor sovietice din Marea Britanie, inclusiv de cazurile Burgess, McLean și Philby. Oficial, Reed s-a pensionat în 1977, dar a fost invitat să rămână în MI5 în calitate de consilier superior. Mai târziu, a scris monografia finală a activității din domeniul radiotelegrafiei în timpul războiului, care a fost publicată ca anexă la studiul oficial dedicat spionajului britanic în al Doilea Război Mondial. Reed era mult prea modest ca să-și pună numele pe ea. A murit în 1995, la 78 de ani. Crucea de Fier oferită lui Chapman de Von Gröning pentru serviciile aduse celui de-al Treilea Reich, dată apoi lui Reed ca amintire, a rămas în posesia familiei Reed.

Victor, lord Rothschild, a primit Medalia George pentru ceea ce a făcut, în timpul războiului, în domeniul explozibililor,

a ajuns profesor la Facultatea de Zoologie a Universității Cambridge și apoi a devenit consilier de securitate al lui Margaret Thatcher. Din cauză că, în studenție, a fost membru al societății „Cambridge Apostles" și, ulterior, a avut legături cu Guy Burgess și Anthony Blunt, spioni ai KGB, s-a spus că ar fi fost „al cincilea om" din rețeaua de spionaj de la Cambridge*. A negat vehement aceste acuzații, iar în 1986 a publicat o scrisoare deschisă către ziarele britanice, în care spunea: „Nu sunt și nu am fost niciodată agent sovietic."[7]

Michael Ryde, ultimul ofițer de caz al lui Chapman, a părăsit MI5 la scurt timp după încheierea războiului și s-a întors la firma de contabilitate a familiei. În scurtă vreme însă, a rămas fără serviciu din cauza băuturii și a început o tristă prăbușire în alcoolism. După o căsătorie destrămată, a divorțat de a doua soție, părăsind doi copii. La cârciumă, Ryde se lăuda, spre neîncrederea tuturor, cu rolul jucat în cazul lui Eddie Chapman, un om pe care îl disprețuise.

Terence Young a supraviețuit Bătăliei de la Arnhem, ajungând un apreciat regizor de cinema, realizând primul și al doilea film din seria „James Bond", *Dr. No* și *From Russia with Love* (în care un spion rus plănuiește să-l ucidă pe Bond și să fure o mașină de criptat). Personajul celui mai faimos agent secret din lume a fost inspirat, probabil, chiar de Young, iar unii actori au remarcat că „Sean Connery părea a-l imita pur și simplu pe Young"[8].

Jasper Maskelyne, magicianul, aproape că a dispărut după război, spre marea lui iritare. Nu a primit nicio decorație, nicio recunoaștere pentru planurile lui de inducere în eroare a inamicului, iar relatările oficiale despre campania din Africa de Nord

---

* Rețea de spionaj care a funcționat în Marea Britanie în timpul celui de-al Doilea Război Mondial. A fost activă până cel puțin la începutul anilor 1950, având rolul de a transmite informații Uniunii Sovietice. Era alcătuită din Donald Maclean, Guy Burgess, Kim Philby, Antony Blunt și John Cairncross (n. red.).

abia dacă îl menţionează. Publicul spectacolelor lui de magie s-a redus tot mai mult, iar locurile în care aveau loc acestea au devenit tot mai puţin strălucitoare. Cuprins de amărăciune, a renunţat la magie, a emigrat în Kenya, a înfiinţat o şcoală de şoferi, a participat la campania împotriva rebelilor Mau Mau şi a murit în 1973.

Reginald Kearon, căpitanul vasului „City of Lancaster", a comandat alte cinci nave comerciale în timpul războiului. A fost decorat cu OBE pentru servicii aduse pe timp de război şi cu Lloyd's War Medal. Marea a tot încercat să-l ia la sânul ei, fără să reuşească: în 1948, Reg Kearon, cel care nu putea fi trimis pe fundul mării, a plecat singur într-o croazieră de plăcere pe Marea Mediterană, iar mai târziu a fost găsit „plutind în derivă pe o epavă în Golful Haifa"[9]. S-a pensionat în 1954, acelaşi an în care vasul „City of Lancaster" (redenumit „Lancastrian") a fost dezemembrat.

Din 1945, Robin „Ochi-de-Tinichea" Stephens a condus Centrul de Interogare Amănunțită al Serviciilor Combinate (CIASC) de la Bad Nenndorf, în apropiere de Hanovra, o închisoare secretă creată după ce britanicii au ocupat nord-vestul Germaniei. În această versiune germană a Lagărului 020, Ochi-de-Tinichea trebuia să afle adevărul de la numeroşii ofițeri de informații şi spioni prinşi în momentul în care Aliații au pătruns în Germania, printre care se aflau Walter Schellenberg, adjunctul lui Himmler, şi Ernst Kaltenbrunner, succesorul lui Heydrich la conducerea RSHA (un „monstru diabolic"[10] după părerea lui Stephens). Ochi-de-Tinichea a fost acuzat de folosirea unor metode brutale de interogare, dar a fost achitat de toate acuzațiile, numindu-i pe acuzatori „degenerați, cei mai mulți dintre ei suferind de boli venerice şi fiind nişte mincinoşi inveterați"[11].

Stephan von Gröning a fost arestat de armata americană şi ținut într-un lagăr de prizonieri de la marginea oraşului

Bremen. Nemaiavând casă, locuia cu sora lui, Dorothea, şi cu fiica ei adoptivă, evreică, atunci când au venit soldaţii. Americanii s-au rătăcit în timp ce îl escortau la închisoare, aşa încât Von Gröning, care era pe jumătate american, i-a îndrumat într-o engleză perfectă, cu accent aristocratic. I s-a permis să trimită lunar rudelor câte o carte poştală. Bărbatul a cărui rufărie fusese mereu călcată de servitori s-a trezit cerşind batiste şi pastă de dinţi. A fost eliberat după şase luni, moment în care a descoperit, spre marea lui iritare, că, pentru a obţine o cartelă de alimente şi, astfel, pentru a putea mânca, trebuia să-şi găsească o slujbă. Prin prieteni de familie, a găsit de lucru la Muzeul din Bremen, dar rareori se ducea la muncă.

Poate că banii se duseseră, dar Von Gröning a trăit pe măsura numelui său, „loial propriei clase”[12], până la sfârşit. S-a căsătorit cu o femeie mult mai tânără, pe nume Ingeborg, şi, cu toate că ea muncea, el n-a lucrat. Zăcea cu orele pe canapea, citind cărţi împrumutate. Von Gröning vorbea rar despre război. Credea că Eddie Chapman a fost prins, deconspirat ca spion şi executat. Ţinea în portofel o poză cu La Bretonnière.

Walter Praetorius, alias Thomas, nazistul căruia îi plăcea la nebunie dansurile populare, a fost arestat, transferat la Bad Nenndorf şi interogat de Ochi-de-Tinichea Stephens. Acesta îi considera pe deţinuţi „infecţi fără excepţie”[13], dar Praetorius l-a impresionat, poate pentru că admiraţia lui pentru Anglia concorda ca şovinismul lui Ochi-de-Tinichea. Praetorius a fost eliberat după câteva luni de anchetă, cu verdictul că a „lucrat multă vreme, posibil cu rezultate lăudabile, ca reprezentant permanent al serviciului secret german”[14]. Praetorius s-a stabilit la Goslar, în RFG, întorcându-se la catedră şi la dansuri.

La 5 mai 1945, soldaţii americani ai Regimentului 41 Cavalerie au eliberat lagărul de concentrare Mauthausen-Gusen şi au găsit o scenă de iad – schelete umane mergând clătinându-se într-o fabrică a morţii abandonată. Printre stafii se afla şi Anthony Faramus. Pierduse un plămân şi şapte coaste, iar trupul

îi fusese măcinat de difterie, scarlatină, cangrenă şi dizenterie. Cumva însă, plăpândul băiat din Jersey, care roşea foarte uşor, supravieţuise. Întors în Marea Britanie, a fost tratat într-un spital militar, apoi, trimis acasă cu 16 £ şi o alocaţie săptămânală de 2 £. A stabilit o întâlnire cu Eddie Chapman prin jurnalistul Frank Owens, care a fost martor la „ciudata"[15] lor revedere:

— Credeam că ai murit[16], a zis Chapman.

— Şi eu am crezut la fel, uneori.

— Cum te-ai descurcat?

— Nu prea bine.

— Mereu mi-am făcut griji pentru tine.

— Şi eu mi-am făcut de multe ori pentru tine, Eddie, şi m-am întrebat dacă o să reuşeşti. Cu siguranţă, a fost un joc complicat.

A urmat o tăcere apăsătoare.

— Unde ai fost? a întrebat Chapman.

— În multe locuri atât de cumplite, Eddie, încât, uneori, am fost tentat să te torn friţilor. Oricum, decât să le fac porcilor ălora un serviciu, mai bine am tăcut.

A urmat o altă pauză lungă, după care Chapman a zis:

— Ştii, Tony, dacă nu aş fi fost eu, n-ar fi trebuit să treci prin toate astea.

Faramus nu l-a trădat niciodată pe Chapman, iar Chapman s-a străduit să nu piardă încrederea germanilor, în parte, zicea el, pentru a-l proteja pe Faramus. S-au dus la o cârciumă din apropiere şi s-au îmbătat criţă. „Milioane au murit fără să poată rosti un singur cuvânt"[17], i-a spus Chapman prietenului său. „Noi, cel puţin, am supravieţuit ca să ne spunem povestea."

Faramus şi-a scris memoriile tulburătoare şi a găsit de lucru ca figurant în filme. Culmea ironiei este că a interpretat rolul unui prizonier de război în filmul *Colditz* – cei închişi la Colditz poate că or fi suferit, dar nicidecum cât suferise el.

Faramus s-a dus la Hollywood – şi a ajuns majordomul lui Clark Gable.

Dagmar Lahlum a aşteptat în zadar ca Chapman să se întoarcă, în timp ce norvegienii au avut o răfuială sumbră. Vidkun Quisling a fost arestat în casa lui din Gimli, judecat pentru trădare şi executat prin împuşcare. Doi membri ai rezistenţei norvegiene au fost judecaţi pentru uciderea soţilor Feltman, dar au fost achitaţi. Vecinii din Eidsvoll ai lui Dagmar o vorbeau pe la spate, numind-o „târfă germană”[18]; ea îi auzea, dar nu zicea nimic. Niciodată nu le-a spus vecinilor sau familiei că a ajutat serviciul secret britanic în timpul războiului. Pentru a scăpa de „doamnele bârfitoare”[19], s-a angajat ca asistentă medicală la bordul unui vas de croazieră, „Stvanger Fjord”, care naviga între Oslo, New York şi Nova Scotia. Ea şi Chapman învăţaseră să iubească marea şi, la fel ca el, nici „ea nu îşi găsea locul”[20]. A lucrat într-o librărie, apoi, coafeză şi, în final, contabilă. Dagmar purta încă haine la modă şi fuma ţigări Craven „A”. Nu s-a căsătorit niciodată, nu a avut copii şi a fost mereu atrăgătoare. În vârstă fiind, se machia şi purta pălării din blană de leopard, iar, într-o zi, nepoata ei a surprins-o dansând singură în faţa oglinzii. După ce Dagmar a murit de parkinson, în 1999, nepoata ei a găsit o cutie cu scrisori, redactate într-o engleză îngrijită, pe hârtie subţire de corespondenţă. Îi erau adresate lui Eddie Chapman. Niciuna nu fusese expediată. Nepoata lui Dagmar le-a ars pe toate.

Cum era şi firesc, Freda Stevenson n-a mai aşteptat. A devenit stenografă, iar, în 1949, s-a măritat cu un funcţionar bancar cu cinci ani mai mică decât ea. Patru ani mai târziu, a devenit vânzătoare la un chioşc de difuzare a presei, a divorţat de primul ei soţ şi s-a căsătorit cu un proprietar de service bogat, pe nume Abercrombie. Deşi serviciul secret a avut grijă să anuleze înţelegerea în baza căreia trebuia să-i plătească 5 £ pe lună până la noi dispoziţii şi să elimine din dosare toate referirile la ea, s-ar putea ca Freda să fi primit în continuare cecuri de la London Co-operative Society, rodul înţelegerii lui Chapman cu MI5, până în ziua în care a murit. La fel ca Faramus, Freda a fost o luptătoare.

La Hotelul „Berkeley", Eddie Chapman și Betty Farmer au stat de vorbă ore în șir și s-au căsătorit la scurt timp după aceea. A fost un mariaj fericit, de durată, deși Chapman și-a mai plimbat privirea de la o damă la alta mai mult sau mai puțin continuu în următorii 50 de ani. Pleca des, dar mereu se întorcea. O fiică, Suzanne, i s-a născut în octombrie 1954.

Zigzag n-a revenit niciodată pe calea cea bună. După război, s-a întors la lumea interlopă a Londrei din West End, unde diverși pierde-vară i-au urat bun venit acasă. În anii 1950, a făcut contrabandă cu aur în Mediterana. După ce a cumpărat o parte din iahtul cu motor al lui Billy Hill, „The Flamingo", un fost dragor, Chapman și câțiva camarazi cu aceleași idei ca ale lui au plecat în Maroc, unde au pus la cale o afacere absurdă, voind să scoată din țară 850 000 de pachete de țigări de contrabandă și să-l răpească pe sultanul detronat: planul a căzut când ticăloșii lui camarazi s-au amestecat într-o încăierare în port și au fost expulzați din Tanger, urmăriți îndeaproape de un reporter de la *Sunday Chronicle*, pe care l-au invitat la bord și apoi l-au încuiat în cabină. Iahtul a luat foc în portul Toulon, posibil, cu scopul de a se încasa asigurarea încheiată pentru acesta, stârnind suspiciuni că pe Chapman nu-l părăsiseră abilitățile de sabotor. La scurt timp după aceea, gașca lui Hill a atacat o mașină a poștei, fugind cu 250 000 £. În anii 1960, Eddie și Betty Chapman s-au mutat în Africa, în Coasta de Aur*. Chapman s-a implicat într-un complicat proiect de construcții. A fost efectuată o anchetă pentru corupție, dar, în acel moment, el se întorsese acasă.

Ochi-de-Tinichea Stephens se întrebase „ce se va întâmpla când Chapman, implicat din nou în infracțiuni, cum are să se întâmple în mod inevitabil, se va ridica în fața instanței și va

* Colonia britanică Gold Coast, situată în Golful Guineii, și-a declarat independența în 1957, când a devenit Republica Ghana (n. red.).

pleda pentru clemență, invocând faptul că, în timpul războiului, a desfășurat activități secrete"[21]. La timpul potrivit, a aflat. Chapman a apărut în fața instanței în repetate rânduri în următorii 20 de ani, dar niciodată nu s-a întors la închisoare. Când a fost acuzat de trafic de valută falsă, în 1948, a obținut o caracterizare de la un „ofițer superior din Ministerul de Război"[22], rămas anonim, în care se spunea că era „unul dintre cei mai viteji bărbați care au servit țara în ultimul război"[23]. Aproape sigur, persoana respectivă a fost Ronnie Reed. MI5 nu-și plătise în totalitate datoria. În 1974, a fost găsit din nou nevinovat de lovirea în cap a unui bărbat cu un pahar în timpul unei petreceri, la Hotelul „Watersplash" din New Forest. Cei doi se bătuseră pentru o tânără pe nume Theresa Chin. Chapman a declarat curții: „Am fost instruit să lupt fără arme în timpul războiului și nu am avut nevoie de un pahar ca să mă apăr într-o bătaie dintr-o cârciumă. Puteam să-l omor cu mâinile goale."[24] Când a fost achitat, s-a oferit să dea de băut juraților.

Chapman avea încă legături cu șantajiști, amatori de jocuri de noroc și hoți mărunți. Conducea un Rolls-Royce (deși niciodată n-a avut permis de conducere) și purta haine cu guler de blană. Ziarele îl iubeau – „Eddie Chapman, escrocul gentilom". O vreme, a fost chiar „corespondentul onorific în materie de infracțiuni"[25] al ziarului *Sunday Telegraph*, „pe ai cărui cititori îi sfătuia să-i evite pe cei ca el". În 1960, un reporter l-a întrebat dacă îi era dor de vremurile în care era infractor. „Da, un pic"[26], a zis el cu nostalgie. „Nu am regrete. Nu mă mustră conștiința pentru nimic din ce am făcut. Îmi place să cred că am fost un ticălos onest."

John Masterman a scris la un moment dat: „Uneori, în viață, simți că *trebuie* să faci ceva și trebuie să te încrezi în judecata ta, și nu în a altcuiva. Unii o numesc conștiință, iar alții, simplă încăpățânare. Ei bine, alegerea îți aparține."[27] Pe scurt, războiul a scos la iveală în Chapman o conștiință încăpățânată.

Viciile lui erau extreme, la fel şi virtuţile, iar la finalul vieţii, nu era limpede dacă a fost de partea îngerilor sau a diavolilor, dacă i-a înşelat pe înşelători sau dacă a făcut un pact cu şeful lui german. A murit de stop cardiac în 1997, la 83 de ani: s-ar putea să fi urcat la ceruri sau poate că s-a îndreptat în direcţia opusă. Ori poate că merge încă în zigzag.

Chapman a încercat să publice povestea isprăvilor lui din timpul războiului, dar, la fel ca John Masterman, a fost împiedicat de MI5. A scris o versiune cenzurată a evenimentelor, care a apărut într-un ziar francez, *L'Étoile*, iar apoi în *News of the World* în 1953, dar când Chapman a început să dezvăluie secrete de stat, avocaţii guvernului au intervenit. A fost amendat cu 50 £ şi o întreagă ediţie a ziarului a trebuit retrasă şi distrusă. A doua tentativă de publicare a fost zădărnicită de D-Notice*. În cele din urmă, a apărut, în 1954, sub semnătura altcuiva, o ediţie de memorii romanţate, intitulată *The Eddie Chapman Story*, în care era descrisă perioada petrecută de el în Germania, dar nu şi activitatea desfăşurată pentru MI5. „Care este adevărul despre Eddie Chapman?”[28] se întrebau nişte ziarişti. „Dacă aceste uluitoare afirmaţii sunt adevărate, de ce nu a fost arestat sau condamnat ca trădător de patrie?”

În cele din urmă, în 1966, lui Chapman i s-a dat voie să publice o altă versiune, intitulată *The Real Eddie Chapman Story*, în care se vorbea, fără să se dea detalii, despre activitatea desfăşurată în slujba MI5. Aceasta a stat la baza un film destul de slab, *Triple Cross*, regizat de Terence Young, cu Christopher Plummer în rolul lui Chapman. Filmul nu are decât o legătură superficială cu cele întâmplate. Chapman a fost dezamăgit de el. Niciodată nu a primit recunoaşterea pe care considera că o merită; pe de altă parte, probabil că Chapman ar fi putut să atingă *acel* nivel

---

* De la *Defence Notice* – solicitare adresată presei de autorităţile din Marea Britanie de a nu da publicităţii informaţii despre anumite subiecte din motive de securitate naţională (n. red.).

de recunoaştere doar dacă îl ucidea pe Hitler. Cumva, a devenit destul de bogat şi, o vreme, a deţinut un castel în Irlanda şi un hotel în Hertfordshire, nu departe de fabrica de avioane Mosquito a firmei De Havilland.

În 1974, într-un bar din Londra, Chapman a dat peste ştirbul Leo Kreusch, campionul german la box care îl învăţase să tragă cu pistolul. Leo i-a spus lui Chapman adevăratul nume al aşa-zisului Graumann, dezvăluindu-i că acesta supravieţuise războiului şi locuia acum în Bremen. Chapman i-a scris lui Von Gröning o scrisoare în care rememora cu afecţiune vremurile petrecute împreună la Nantes, Paris şi Oslo. A întrebat dacă vechiul lui prieten ştia ce se întâmplase cu iola lui norvegiană, cumpărată cu banii primiţi drept recompensă, şi dacă şi-o amintea pe Dagmar Lahlum. „Presupun că e măritată acum", a reflectat el cu nostalgie. Chapman şi-a descris proprietăţile, i-a pus în plic o fotografie a bătrânului castel irlandez pe care îl cumpărase şi l-a invitat pe Von Gröning să vină să stea la el: „Ce amintiri minunate am putea depăna. [...] Îmi aduc aminte cât de mult îţi plăceau castelele."

Poate că nu a fost cea mai diplomatică abordare, dar Eddie nu avea de unde să ştie că Von Gröning nu mai era un om bogat.

Suzanne Chapman s-a măritat în 1979 la „Shenley Lodge", hotelul cu 32 de camere deţinut de Eddie şi Betty. Printre invitaţii la nuntă s-a aflat şi un domn german în vârstă, miop, care i-a amuzat pe copii recitându-le poezioare englezeşti demodate. Când petrecerea s-a mai liniştit, Eddie Chapman şi Stephan von Gröning s-au luat de braţ şi s-au plimbat împreună, cufundaţi în amintiri. Betty a fost surprinsă şi impresionată de legătura durabilă dintre spion şi şeful lui: „Erau ca fraţii."[29] Când ultimul invitat a plecat, din grădină s-au auzit un râset şi o voce care cânta: erau acordurile slabe ale melodiei *Lili Marlene*.

HI HU HA HA HA

Post-scriptum

La câteva săptămâni după publicarea acestei cărți, am primit un telefon de la ambasadorul german la Londra, Wolfgang Ischinger. „Tocmai am terminat de citit cartea dumneavoastră", a zis el. „Povestiți cum a fost dus Eddie Chapman cu avionul peste Canal de către Luftwaffe și apoi, parașutat în Marea Britanie. M-am gândit că poate ați vrea să știți că omul care s-a aflat atunci la comandă este tatăl meu. Atât el, cât și pilotul, Fritz Schlichting, sunt încă în viață."

Leutnant Fritz Schlichting, tânărul pilot care l-a parașutat pe Chapman în Marea Britanie în 1942.

Schlichting fusese pilotul înalt, timid, decorat cu Crucea de Fier, aflat la manșa avionului de recunoaștere Focke-Wulf în 1942, iar Karl „Charlie" Ischinger fusese comandantul și navigatorul descris de Chapman ca „un tânăr scund, îndesat, de vreo 28 de ani, cu ochi albaștri și privire liniștită". Chapman însuși crezuse că oamenii aceia au murit: „Avionul fusese doborât și întregul echipaj fusese ucis deasupra Angliei în a șaizecea ieșire", scrisese el.

Uberleutnant Karl „Charlie" Ischinger, comandantul avionului german care l-a paraşutat pe Chapman în Marea Britanie în 1942, raportându-i maiorului Armin Göbel, şeful Escadrilei de Recunoaştere 123.

După ce a aflat că pilotul şi navigatorul nu doar că au supravieţuit războiului, dar erau încă în viaţă, Chapman s-a întâlnit cu Fritz Schlichting acasă la el, în Detmold, Germania. La 84 de ani, fermecător şi ospitalier, fostul pilot şi-a amintit de acea zi de parcă decolase de pe Le Bourget cu o săptămână, nu cu mulţi ani în urmă.

„Eram Escadrila de Recunoaştere 123 din cadrul Luftwaffe, staţionată în Château du Buc, lângă Versailles. Efectuam zboruri de noapte deasupra Marii Britanii, fotografiind efectele raidurilor de bombardament şi ajutând la identificarea ţintelor. Era o treabă periculoasă. Am pierdut peste 80 de camarazi. Numărul mediu de zboruri pe care le făceai înainte de a fi doborât era 40. Eu am avut 87 în total.

Într-o zi, comandantul meu, maiorul Göbel, ne-a spus, mie şi lui Charlie [Ischinger], că am fost aleşi pentru o misiune specială. Ne-a zis să ne îmbrăcăm în civil şi să mergem la Paris. Ne-am întâlnit cu spionul englez şi cu şefii lui la un restaurant, la cină: noi ştiam că i se spunea «Fritz», ca mie. Mult mai târziu, i-am aflat numele real. Era fermecător, o companie excelentă. Ne-am înţeles grozav.

Ne-am întâlnit toţi câteva săptămâni mai târziu, pe aerodromul Le Bourget, iar eu i-am arătat avionul. Chapman a părut foarte calm, deşi a pus o mulţime de întrebări. Când am traversat Canalul, am cântat. A existat un moment nefericit, când Chapman se pregătea să sară, iar noi ne-am dat seama că nu avea prinsă bine suspanta paraşutei. Dacă ar fi sărit aşa, ar fi murit. Charlie a dat semnalul, iar Chapman a deschis trapa. Avea o raniţă uriaşă în spate – Dumnezeu ştie ce avea în ea – iar când a sărit, s-a blocat în deschizătură. Se zbătea, dar nu reuşea să se clintească, astfel că Charlie s-a ridicat şi l-a împins cu bocancul în spate.

A fost ultima dată când l-am văzut pe Chapman vreme de vreo patru luni, dar am auzit că misiunea lui a reuşit. Toată lumea era foarte mulţumită de el. Nimănui nu i-a trecut prin minte că ar putea lucra pentru britanici. Ne-am întâlnit din nou la Paris. A fost o revedere extraordinară. Chapman ne-a dat, mie şi lui Charlie, două pachete în care erau o cutie mare cu ciocolată şi o jumătate de kilogram de cafea, pe care le cumpărase de la Madrid la întoarcere. Erau boabe de cafea adevărată, nu înlocuitor, aşa că am fost încântaţi.

După misiunea cu Chapman, drept răsplată, amândoi am primit câte o cupă de argint specială, gravată. Am păstrat-o cu sfinţenie. Charlie este în continuare cel mai bun prieten al meu. Are 97 de ani acum şi nu o duce bine cu sănătatea, dar încă ne întâlnim şi ne amintim de noaptea aceea extraordinară, când l-am paraşutat pe spionul englez în Marea Britanie."

Amabilul pilot Luftwaffe a fost doar unul dintre cei câţiva oameni care au apărut din trecutul lui Chapman cu poveşti şi amintiri noi, unele duioase, altele, categoric, mai puţin duioase.

Vocea unei femei în vârstă, foarte distinsă s-a auzit la telefonul redacției ziarului *Times*. Fără să-și dea numele, aceasta a declarat furioasă: „A fost un mare pungaș, să știți. Cel mai arătos bărbat pe care l-am cunoscut vreodată. Dar un pungaș de primă clasă." Apoi, a închis. În Norvegia, o altă femeie înșelată de Chapman a dobândit în cele din urmă recunoașterea eroismului ei. Presa norvegiană a preluat povestea lui Chapman, iar ziarul național *Aftenposten* a publicat pe prima pagină un articol cu titlul „A murit colaboratoare germană, dar a fost de fapt spion britanic". A reieșit că, după război, Dagmar a compărut în fața unui tribunal pentru crime de război, a fost închisă timp de șase luni și a acceptat să-și recunoască vina în loc să primească o condamnare oficială. Insultată și ostracizată de compatrioți, Dagmar și-a ținut promisiunea făcută lui Chapman și nu a dezvăluit niciodată legăturile ei din timpul războiului cu serviciul secret britanic.

John Williams, prieten cu Chapman, și-a amintit de prima lor întâlnire, când „Shenley Lodge" era un *country club*, cu bar și ruletă, înainte să capete înfățișarea respectabilă a unui hotel: „Am ajuns la intrarea impresionantă a clubului și am auzit, de pe acoperiș, cel mai înspăimântător zgomot. Pe acel acoperiș l-am cunoscut pe Eddie, care se ținea de o mitralieră Vickers și trăgea într-un cearceaf întins între doi stejari, la vreo opt sute de metri distanță." O altă cunoștință, jurnalistul Peter Kinsley, a trimis o scrisoare ziarului *Times* după ce *Agentul Zigzag* a fost publicat sub formă de foileton: „Lui Eddie i-ar fi plăcut publicitatea. Vechii lui prieteni spuneau că ar fi trebuit să poarte un tricou pe care să scrie «sunt spion pentru MI5». Ultima dată când l-am întâlnit, mi-a povestit cum a pierdut o avere în timpul unui furt, când a confundat hermina (care urma să fie folosită la confecționarea veșmintelor de încoronare) cu blana

de iepure. Mi-a mai spus că a reuşit să convingă o bonă germană că era inginer de telefoane la Poştă şi astfel a spart seiful din casă. De asemenea, a fost vizitat la un moment dat de un inspector financiar şi i-a arătat un certificat medical potrivit căruia avea inima slăbită şi nu avea voie «să fie stresat». Zece minute mai târziu, s-a urcat la volanul unui Rolls-Royce, a trecut pe lângă inspectorul care aştepta autobuzul în ploaie şi i-a făcut cu mâna."

Am primit o scrisoare tristă de la Brian Simpson, colecţionar de medalii de război, care a locuit în apropiere de „Shenley Lodge" în anii 1980. Simpson auzise de aventurile lui Chapman de la un prieten comun şi a întrebat dacă putea să-i cumpere Crucea de Fier. Cum era de aşteptat, câteva săptămâni mai târziu, Chapman a venit cu medalia germană; de fapt, a venit cu două, spunând că îi fusese dată încă una chiar de Hitler. Afacerea s-a făcut: Eddie Chapman a luat banii, iar Simpson, încântat, a luat medaliile. După 20 de ani, citind această carte, colecţionarul şi-a dat seama că fusese păcălit. Chapman îi dăduse Crucea de Fier lui Ronnie Reed cu mulţi ani înainte. Cele două medalii aflate în posesia lui Simpson erau replici. „Cartea dumneavoastră mi-a produs un adevărat şoc", scria Simpson. „Acum, se pare că Eddie a râs la urmă. Soţiei mele i-a fost oferit un mic pumnal ornat cu pietre

Tommy „Tar" Robertson, şeful secţiei B1A, îmbrăcat cu pantalonii ecosez care i-au atras porecla de „Pantaloni Pasionali".

prețioase despre care Eddie a spus că îi fusese dat de Hermann Göring. Ea a refuzat să-l ia." Nu e nevoie să mai spunem că Chapman nici nu l-a văzut vreodată pe Göring.

Unul după altul, foștii asociați ai lui Chapman, fostele iubite și victime au apărut pentru a-și spune poveștile – unele adevărate, altele, născute din legendele create de Chapman despre el însuși. Apoi, spre uimirea mea, a reapărut singura persoană care chiar știa adevărul despre Eddie Chapman: Eddie Chapman însuși.

John Dixon, un regizor independent, m-a sunat să-mi spună că avea o filmare de șase ore în care Chapman vorbea despre viața lui și nicio secundă nu fusese difuzată. Dixon filmase în 1996, cu un an înainte de moartea lui Chapman, cu intenția de a face un documentar, care n-a mai fost realizat. Păstrase filmul cu gândul că, într-o zi, povestea lui Chapman avea să fie spusă. Acum, se oferea să mi-l arate.

Să stau într-o mică sală de proiecție din Soho și să-l întâlnesc pe Chapman pentru prima dată, după moarte, a fost una dintre cele mai ciudate experiențe din viața mea. Chapman era bătrân și bolnav când a fost făcut filmul, dar încă în putere. Emana un farmec fatal în timp ce sta tolănit într-un fotoliu, evocând amintiri, fumând, chicotind, făcând cu ochiul și flirtând cu aparatul de luat vederi. A vorbit despre parașutarea lui în Marea Britanie, despre relația cu Von Gröning, despre simularea exploziei de la fabrica de avioane De Havilland și despre perioada petrecută în Jersey, Franța, la Lisabona și Oslo. Isprăvile infracționale sunt evocate cu o mândrie afectată.

Vorbele lui au însă un ton de despărțire: acesta este testamentul unui om care se adresează posterității și îndreaptă lucrurile sau, în unele cazuri, le deformează. Pentru că, la 82 de ani, Chapman este încă un mincinos nerușinat. Într-o scenă,

Eddie Chapman împreună cu superiorii din MI5 la „Savoy", în octombrie 1980. Chapman este în spate, al treilea din dreapta; Tommy „Tar" Robertson, rândul din spate, al treilea din stânga; Roman Garby-Czerniawski, agentul dublu „Brutus", rândul din față, al treilea din stânga.

de exemplu, povestește cum este dus să-l vadă pe Winston Churchill în 1943 și cum bea o sticlă de coniac cu premierul, în timp ce acesta stă în pat, în halat. Este o poveste minunată, dar cu totul neadevărată.

Chapman nu și-ar fi închipuit niciodată că MI5 va hotărî să facă public dosarul lui și că adevărul despre activitatea sa din timpul războiului avea să fie dezvăluit într-o bună zi. Deși îl pândește moartea, Eddie Chapman joacă în continuare după propriile reguli: un ticălos care zâmbește, deapănă o poveste și te privește drept în ochi în timp ce îți umblă în buzunar.

Ben Macintyre
aprilie 2007

Anexă

Aceasta este copia exactă a documentului în care este explicat codul folosit de Chapman, aflat în arhivele MI5 (KV2/455):

COD DE MULTIPLICARE
dat
unui parașutist englez

Acest cod este bazat pe cuvântul „CONSTANTINOPLE”, stabilit de comun acord înainte de plecarea agentului. Literelor cuvântului „Constantinople” li se atribuie apoi, folosind metoda de mai jos, poziția numerică în alfabet, înmulțită cu data la care are loc transmisiunea. În acest caz, a fost aleasă data de 8.

C	O	N	S	T	A	N	T	I	N	O	P	L	E
2	9	6	12	13	1	7	14	4	8	10	11	5	3
													8
23	6	8	97	05	3	7	15	8	4	80	92	2	4

Următoarea procedură:

Se scrie alfabetul complet, atribuind fiecărei litere poziția ei numerică.

a	b	c	d	e	f	g	h	i	j	k	l	m	n	o	p	q	r	s	t	u	v	w	x	y	z
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	18	19	20	21	22	23	24	25	26

Rezultatul înmulţirii este apoi notat, iar mesajul care trebuie transmis, în acest caz:

„I HAVE ARRIVED AND IN GOOD HEALTH”*

este scris dedesubt.

Se va observa că primele cinci litere sunt „f”. Acesta este indicativul stabilit de agent şi coordonatorii lui germani pentru ca aceştia să ştie că operează de bunăvoie. Dacă ar fi obligat să transmită, omisiunea celor cinci „f” ar indica imediat că agentul a fost prins.

Metoda de cifrare:

Se adaugă „f” (care este a şasea literă) la 2 de deasupra, rezultă 8 şi se alege a opta literă din alfabet, „h”.

În al doilea exemplu, „f” din nou (a şasea literă a alfabetului), adăugată la 3, rezultă 9, care este „i”.

Această metodă se aplică în tot mesajul, care include semnătura „FRITZ”.

2	3	6	8	9	7	0	5	3	7	1	5	8	4	8	0	9	2	2	4
f	f	f	f	f	I	H	A	V	E	x	A	R	R	I	V	E	D	A	N
h	i	l	n	o	p	h	f	y	f	y	f	z	v	q	v	n	d	c	r
D	I	N	G	O	O	D	H	E	A	L	T	H	x	F	R	I	T	Z	x
f	l	t	o	x	v	d	m	h	h	m	y	p	b	n	r	r	v	b	b

Grupurile de 5

sunt citite apoi orizontal, nu vertical, ca în alte cazuri.

Astfel:

HILNO PHFYL YFZVQ VNFCR FLTOX VDMHH MYPBN RRVBB

Notă: Este necesar să se includă mereu numărul exact de litere în cod, înainte de a începe grupurile cifrate de cinci.

* Am ajuns şi sunt sănătos (engl.).

Note

Seria de documente KV2 se află la National Archives din Kew.

Dacă nu se precizează altfel, interogatoriile au fost luate lui Chapman de către ofiţerul MI5 menţionat.

Extrasele din ziare au fost adaptate.

CAPITOLUL 1 – *Hotel de la Plage*

1. Convorbire cu Leonard Maxie, fost ospătar la „Hotel de la Plage", iulie 2006.
2. Convorbire cu Betty Chapman, Amersham, 25 noiembrie 2005.
3. *Ibidem.*
4. Edward Chapman, *The Real Eddie Chapman Story,* Londra, 1966, p. 32. În continuare, *Chapman.*
5. Robin Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
6. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
7. *Chapman,* p. 27.
8. Raport întocmit de Laurie C. Marshall, 15 ianuarie 1943; MI5 ref.. 133B. Acest dosar, pus recent la dispoziţia publicului de MI5, a fost ataşat KV2 457. În continuare, referirile la materialul din acest dosar se vor face sub forma KV2 457 (adiţional).
9. Frank Owens, introducere la *ibidem,* p. 9.
10. *Ibidem,* p. 27.
11. Cazier judiciar, KV2 455.
12. Owens în *Chapman,* p. 9.
13. R. Stephens, *Camp 020: MI5 and the Nazi Spies,* Londra, 2000, p. 218. În continuare, *Camp 020.*

14. *Ibidem.*
15. KV2 457.
16. *Chapman*, p. 28.
17. Interogatoriu luat de Ronald Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457.
18. Convorbire cu Terence Young, 22 ianuarie 1943, KV2 458.
19. *Ibidem.*
20. *Sunday Telegraph*, 23 martie 1963.
21. Raport întocmit de Paul Backwell, KV2 456.
22. *Jersey Evening Post*, 13 februarie 1939.

CAPITOLUL 2 – *Temniţa din Jersey*

1. *Jersey Evening Post*, 14 februarie 1939.
2. *Ibidem.*
3. Anthony Faramus, *The Faramus Story*, Londra, f.a., p. 12. În continuare, *Faramus*.
4. Procesele-verbale ale conducerii închisorii din Jersey, Jersey Historical Archive.
5. *Ibidem.*
6. Declaraţie dată de gardianul Packer în faţa conducerii închisorii din Jersey., Jersey Historical Archive.
7. *Jersey Evening Post*, 6 iulie 1939.
8. *Ibidem.*
9. *Daily Express*, 8 iulie 1939.
10. *Jersey Evening Post*, 6 iulie 1939.
11. Procesele-verbale ale conducerii închisorii din Jersey, Jersey Historical Archive.
12. *Ibidem.*

CAPITOLUL 3 – *Război în insulă*

1. H.G. Wells, *Outline of History*, Londra, 1920, p. 209.
2. *Faramus*, p. 10.
3. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
4. Interogatoriu, 17 decembrie 1942, KV2 455.
5. *Chapman*, pp. 48–49.
6. *Faramus*, p. 29.

7. *Ibidem*, p. 30.
8. Interogatoriu, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 4 – *Romainville*

1. *Faramus*, p. 39.
2. *Ibidem*, p. 36.
3. *The Trial of German Major War Criminals*, vol. 6, Londra, 1946, p. 141.
4. *Faramus*, p. 40.
5. Interogatoriu luat de E. Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
6. Interogatoriu luat de E. Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
7. *Faramus*, p. 43.
8. Interogatoriu luat de Victor Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
9. *Faramus*, p. 48.
10. *Ibidem*, p. 37.
11. *Faramus*, p. 49.
12. *Ibidem*.
13. *Ibidem*, p. 37.
14. *Chapman*, p. 62.
15. *Ibidem*, p. 62.
16. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
17. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
18. *Ibidem*.
19. *Faramus*, p. 37.
20. *Ibidem*, p. 49.
21. *Chapman*, p. 64.
22. *Ibidem*, p. 66.

CAPITOLUL 5 – *Villa de la Bretonnière*

1. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
2. *Ibidem*.
3. *Ibidem*.
4. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
5. T.A. Robertson (atrib.), raport despre programul de instruire al SOE, KV4 172.

6. John Curry, *The Security Service, 1908–1945: The Official History*, Londra, 1999, KV4 1–3.
7. Citat de Emily Jane Wilson în *The War in the Dark: The Security Service and the Abwehr 1940–1944*, teză de doctorat, Cambridge, 2003.
8. *Ibidem.*
9. Evelyn Waugh, citat în *ibidem.*
10. Curry, *op. cit.*
11. Scrisoare a lui Walter Praetorius, 1979, pe site-ul familiei Thomas.
12. Dosarul Walter Praetorius, KV2 524.
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem.*
15. Mesaj interceptat de ISOS, 2 februarie 1942, KV2 456.

CAPITOLUL 6 – *Dr. Graumann*

1. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
2. *Ibidem.*
3. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
4. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
5. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
6. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
7. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
8. *Ibidem.*
9. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
10. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
11. *Ibidem.*
12. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
13. Interogatoriu luat de Reed, 21 decembrie 1943, KV2 456.
14. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
15. *Chapman*, p. 66.
16. Convorbire cu Ingeborg von Gröning, Bremen, 22 mai 2006.
17. *Ibidem.*
18. Gladys von Gröning, dosar de imigrație, HO 405/16169.
19. Convorbire cu Ingeborg von Gröning, Bremen, 22 mai 2006.
20. *Chapman*, p. 73.

21. *Ibidem*, p. 71.
22. *Ibidem*, p. 69.
23. *Ibidem*, p. 72.
24. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
25. Interogatoriu luat de Stephens, 19 decembrie 1942, KV2 455.
26. *Ibidem*.
27. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 457.
28. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
29. *Ibidem*.
30. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
31. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
32. Mesaj interceptat de ISOS, 20 octombrie 1942, KV2 460.
33. *Ibidem*, 23 octombrie 1942.
34. *Ibidem*, 14 octombrie 1942.
35. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 7 – *Spărgătorii de coduri*

1. Mesaj interceptat de ISOS, 13 octombrie 1942, KV2 460.
2. Peter Twinn, în F.H. Hinsley și Alan Stripp (ed.), *Codebreakers: The Inside Story of Bletchley Park*, Oxford, 2001.
3. Citat în Penelope Fitzgerald, *The Knox Brothers*, Londra, 2001, p. 98.
4. Citat în Wilson, *op. cit*.
5. J.C. Masterman, *The Double-Cross System in the War 1939–1945*, Londra, 1972, p. 3.
6. Cuvântul rostit de Christopher Harmer la pomenirea lui T.A. Robertson, 1909–1994, la Pershore Abbey, în documentele lt.-col. T.A. Robertson, prin amabilitatea consiliului de administrație de la Liddell Hart Centre of Military Archives, King's College, Londra.
7. J.C. Masterman, *On the Chariot Wheel: An Autobiography*, Oxford, 1975, p. 219.
8. Harmer, *op. cit*.
9. *Ibidem*.
10. Masterman, *On the Chariot Wheel*, p. 108.
11. *Ibidem*, p. 114.

12. Citat în Wilson, *op. cit.*
13. Masterman, *On the Chariot Wheel*, p. 377.
14. Masterman, *The Double Cross System*, p. 54.
15. *Ibidem*, p. 1.
16. *Ibidem*, p. 22.
17. *Ibidem*, p. 24.
18. *Ibidem*, p. 25.
19. Masterman, *On the Chariot Wheel*, p. 219.
20. *Ibidem*.
21. Ewen Montagu, *Beyond Top Secret Ultra*, Londra, 1977, p. 134.
22. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, 30 iunie 1942, KV2 456.
23. *Ibidem*, 28 iulie 1942.
24. Raport întocmit de Reed, 20 august 1941, KV2 455.
25. Raport al RSS, 19 septembrie 1941, KV2 455.
26. Notă informativă, KV2 455.
27. *Ibidem*.
28. Raport întocmit de Reed, 20 august 1941, KV2 455.

CAPITOLUL 8 – *Mosquito*

1. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1942, KV2 458.
2. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
3. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
4. *Ibidem*.
5. Interogatoriu luat de maiorul D.B. „Stimmy" Stimson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
6. *Ibidem*.
7. KV2 457.
8. Raport al lui Backwell, 30 decembrie 1942, KV2 456.
9. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
10. *Ibidem*.
11. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
12. *Ibidem*.
13. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
14. *Ibidem*.

15. Mesaj interceptat de ISOS, 2 octombrie 1942, KV2 460.
16. Însemnările lui Backwell, KV2 456.
17. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
18. *Ibidem*.
19. Însemnările lui Backwell, KV2 456.
20. Notă informativă, KV2 456.
21. Vezi *A Short History of the DH98 Mosquito*, bbc.co.uk.
22. Mesaje interceptate de ISOS, 12 octombrie 1942, KV2 460.
23. Notă informativă, 24 septembrie 1942, KV2 456.

CAPITOLUL 9 – *Sub priviri nevăzute*

1. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
2. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
3. *Ibidem*.
4. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
5. *Ibidem*.
6. *Ibidem*.
7. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
8. Notă informativă, KV2 456.
9. *Ibidem*.
10. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
11. *Ibidem*.
12. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
13. Interogatoriu luat de R. Short, 18 decembrie 1942, KV2 455.
14. *Ibidem*.
15. Interogatoriu luat de Stephens, 3 ianuarie 1943, KV2 456.
16. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
17. *Ibidem*.
18. Mesaje interceptate de ISOS, 26 iunie 1942, KV2 460.
19. Notă informativă, KV2 456.
20. *Ibidem*.
21. Însemnare a lui Reed, mesaj interceptat de ISOS, 7 decembrie 1942, KV2 456.
22. Mesaje interceptate de ISOS, 7 decembrie 1942, KV2 460.
23. Interogatoriu, 1 ianuarie 1943, KV2 456.

24. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
25. *Chapman*, p. 103.
26. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
27. *Ibidem.*
28. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 10 – *Paraşutarea*

1. Însemnări ale lui Reed pe un mesaj interceptat de ISOS, 10 decembrie 1942, KV2 456.
2. Interogatoriu luat de Goodacre, 17 decembrie 1942, KV2 455.
3. Declaraţia lui Chapman, 18 decembrie 1942, KV2 455.
4. Notă informativă, KV2 455.
5. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
6. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
7. *Ibidem.*
8. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
9. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1943, KV2 455.
10. *Ibidem.*
11. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
12. *Ibidem.*
13. Raport al Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
15. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
16. *Faramus*, p. 74.
17. *Ibidem*, p. 78.
18. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
19. *Ibidem.*
20. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
21. *Ibidem.*
22. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
23. *Chapman*, p. 107.
24. *Ibidem.*
25. Interogatoriu luat de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
26. *Ibidem.*
27. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

28. Interogatoriu luat de Stimson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
29. *Ibidem.*
30. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
31. Interogatoriu luat de Stimson, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 11 – *Palpitanta noapte a Marthei*

1. Notă informativă, KV2 455.
2. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
3. Notă informativă, KV2 455.
4. Notă informativă a RSS, 8 octombrie 1942, KV2 455.
5. Notă informativă, KV2 455.
6. *Ibidem.*
7. Notă informativă, 1 octombrie 1942, KV2 455.
8. Notă informativă, 4 octombrie 1942, KV2 455.
9. Raport al poliţiei, KV2 455.
10. *Ibidem.*
11. Raport întocmit de sergentul J. Vail, KV2 455.
12. *Ibidem.*
13. Raport al adjunctului şefului poliţiei din Ely, KV2 455.
14. Raport întocmit de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 12 – *Lagărul 020*

1. *Camp 020,* p. 107.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem*, KV4 14, p. 306.
4. *Camp 020,* p. 54.
5. *Ibidem*, p. 73.
6. *Ibidem*, p. 295.
7. *Ibidem*, p. 40.
8. *Ibidem*, p. 19.
9. *Ibidem*, p. 71.
10. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
11. Raport întocmit de Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 544.
12. *Ibidem.*
13. *Camp 020,* p. 109.

14. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
15. Citat în Montagu, *op. cit.*, p. 108.
16. *Camp 020*, p. 105.
17. *Ibidem*, p. 58.
18. Însemnări ale lui Reed, 21 decembrie 1942, KV2 456.
19. Interogatoriu luat de Goodacre, 18 decembrie 1942, KV2 455.
20. Interogatoriu luat de Stephens, 17 decembrie 1942, KV2 455.
21. Însemnări ale lui Stephens, KV2 455.
22. *Camp 020*, p. 218.
23. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
24. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, 28 iulie 1942, KV2 456.
25. Notă informativă a lui Robertson, 24 decembrie 1942, KV2 456.
26. Declaraţie a lui Chapman, 18 decembrie 1942, KV2 455.
27. *Ibidem*.
28. *Ibidem*.
29. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
30. Chapman către Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 455.
31. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
32. *Ibidem*.
33. Raport întocmit de Stephens, 18 decembrie 1942, KV2 455.
34. *Ibidem*.
35. Declaraţia comună a anchetatorilor, 18 decembrie 1942, KV2 455.
36. Notă informativă a lui Robertson, 18 decembrie 1942, KV2 455.

CAPITOLUL 13 – *Crespigny Road, nr. 35*

1. Transcrierea convorbirii înregistrate pe bandă video cu Ronnie Reed, 1994, prin amabilitatea lui Nicholas Reed.
2. Convorbire cu Charles Chilton, 5 octombrie 2006.
3. Notă informativă a lui Reed, 19 decembrie 1942, KV2 455.
4. *Ibidem*.
5. Chapman către Stephens, 19 decembrie 1942, KV2 455.
6. Raport întocmit de Reed, 20 decembrie 1942, KV2 455.
7. *Ibidem*.
8. Mesaje interceptate de ISOS, 20 septembrie 1942, KV2 460.

9. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
10. Notă informativă a lui Reed, KV2 456, şi mesaje interceptate de ISOS, 21 decembrie 1942, KV2 460.
11. Notă informativă a lui Reed, KV2 456.
12. Raport întocmit de Reed, KV2 458.
13. Notă informativă, KV2 456.
14. Notă informativă a lui Masterman către Robertson, 17 decembrie 1942, KV2 455.
15. Raport, 19 decembrie 1942, KV2 455.
16. Notă informativă a lui Robertson, 30 ianuarie 1943, KV2 458.
17. Raport al Ministerului Aerului, 7 februarie 1943, KV2 458.
18. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
19. Şedinţă informativă ţinută de Robertson, 21 decembrie 1942, KV2 456.
20. *Ibidem.*
21. Însemnare, KV2 456.
22. *Ibidem.*
23. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
24. *Ibidem.*
25. Notă informativă a lui Backwell, KV2 456.
26. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
27. *Ibidem.*
28. Notă informativă a lui Reed, 26 decembrie 1942, KV2 456.
29. Masterman, *The Double Cross System,* p. 90.
30. Masterman, *On the Chariot Wheel,* p. 212.
31. *Ibidem.*
32. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
33. *Ibidem.*
34. *Camp 020,* p. 105.
35. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
36. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
37. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
38. Notă informativă a lui Reed, 23 decembrie 1942, KV2 456.
39. Raport întocmit de Reed, 10 februarie 1942, KV2 458.
40. Raport întocmit de Reed, 28decembrie 1942, KV2 456.

CAPITOLUL 14 – *Ce ieşire din scenă!*

1. Harmer, *op. cit.*
2. Raport întocmit de Reed, 28 decembrie 1942, KV2 456.
3. *Ibidem.*
4. Mesaje interceptate de ISOS, 27 decembrie 1942, KV2 460.
5. Raport întocmit de Reed, 28 decembrie 1942, KV2 456.
6. Însemnare nedatată, KV2 456.
7. Interogatoriu luat de Marshall, 24 decembrie 1942, KV2 456.
8. *Ibidem.*
9. Notă informativă a lui Masterman, 26 decembrie 1942, KV2 456.
10. Masterman, *The Double Cross System,* p. 19.
11. Frank Ruskell, citat în *Short History of the DH98 Mosquito.*
12. Raport întocmit de Backwell, 30 decembrie 1942, KV2 456.
13. Relatarea poveştii de acoperire, KV2 459.
14. Notă informativă, KV2 456.
15. Raport întocmit de Reed, 10 februarie 1942, KV2 458.
16. Notă informativă, 5 ianuarie 1943, KV2 456.
17. *Ibidem.*
18. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
19. *Ibidem.*
20. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
21. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
22. Procesul-verbal al întâlnirii, 31 decembrie 1942, KV2 456.
23. Raport întocmit de Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
24. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
25. *Ibidem.*
26. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
27. *Ibidem.*

CAPITOLUL 15 – *Freda şi Diane*

1. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.
2. *Ibidem.*
3. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref.. 133B, KV2 457.
4. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.

5. Bilet scris de mână, ataşat notei lui Backwell din 12 ianuarie 1943, KV2 457 (adiţional).
6. Notă informativă a lui Backwell, 12 ianuarie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
7. *Ibidem*.
8. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
9. *Ibidem*.
10. Raport întocmit de Backwell, KV2 458.
11. *Ibidem*.
12. *Ibidem*.
13. Raport întocmit de Marshall, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adiţional).
14. Notă informativă a lui Tooth, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adiţional).
15. *Ibidem*.
16. Raport întocmit de Backwell, KV2 458.
17. Raport întocmit de Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457 (adiţional).
18. Notă informativă a lui Reed, 13 ianuarie 1943, KV2 457 (adiţional).
19. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adiţional).
20. Raport întocmit de Marshall, 23 ianuarie 1943, KV2 458.
21. *Ibidem*.
22. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
23. *Ibidem*.
24. *Ibidem*.
25. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.
26. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
27. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
28. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adiţional).
29. *Ibidem*.
30. Însemnare făcută de Reed pe *ibidem*.
31. Raport întocmit de Reed, 1 ianuarie 1943, KV2 456.
32. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.

33. *Ibidem.*
34. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
35. Notă informativă a lui Backwell, KV2 458.
36. *Ibidem.*
37. Notă informativă a lui Tooth, 26 ianuarie 1943, KV2 458.
38. Notă informativă a lui Tooth, KV2 456.
39. *Ibidem.*
40. Notă informativă a lui Tooth, 26 ianuarie 1943, KV2 458.
41. Însemnare făcută de Reed pe *ibidem.*
42. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
43. *Ibidem.*

CAPITOLUL 16 – *Abracadabra*

1. Charles Fraser-Smith, *The Secret War of Charles Fraser-Smith*, Londra, 1981, p. 121.
2. Însemnare făcută de Masterman pe nota informativă a lui Reed, 7 ianuarie 1943, KV2 457.
3. Fraser-Smith, *op. cit.*
4. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459.
5. Notă informativă a lui Masterman, 27 ianuarie 1943, KV2 458.
6. *Ibidem.*
7. Notă informativă a lui Masterman, 27 ianuarie 1943, KV2 458.
8. *Ibidem.*
9. Raport întocmit de Reed, KV2 458.
10. Notă informativă a colonelului John Turner, KV2 458.
11. Notă informativă a lui Reed, KV2 458.
12. Raport întocmit de Reed, 31 ianuarie 1943, KV2 458.
13. *Ibidem.*
14. Fraser-Smith, *op. cit.*
15. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
16. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.
17. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.

18. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
19. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem.*
22. Masterman, *The Double Cross System*, p. 132.
23. *Ibidem.*
24. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
25. Raport întocmit de Shanks, 6 ianuarie 1943, KV2 457.
26. *Ibidem.*
27. Raport întocmit de Marshall, 15 ianuarie 1943, MI5 ref. 133B, KV2 457 (adițional).
28. *Ibidem.*
29. Malcolm Muggeridge, *Chronicles of Wasted Time*, vol. al II-lea, Londra, 1979, p. 222.
30. Citat de Kenneth Rose în *Elusive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron*, Londra, 2003, p. 67.
31. Interogatoriu luat de Rothschild, 2 ianuarie 1943, KV2 456.

CAPITOLUL 17 – *Cu cât riscul este mai mare...*

1. Raport întocmit de Robertson, 2 februarie 1943, KV2 458.
2. *Camp 020*, p. 176.
3. Însemnare a lui Reed, KV2 456.
4. Raport întocmit de Robertson, 2 februarie 1943, KV2 458.
5. *Ibidem.*
6. Raport întocmit de Robertson (atrib.) despre instructajul făcut de SOE, KV4 172.
7. *Ibidem.*
8. *Ibidem.*
9. Însemnări ale lui Reed pe mesaje interceptate de ISOS, KV2 456.
10. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
11. *Ibidem.*
12. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
13. *Ibidem.*

14. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
15. Notă informativă a lui Robertson, KV2 457.
16. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
17. Notă informativă, KV2 457.
18. Bilet nedatat al lui Chapman, KV2 458.
19. Raport întocmit de Marshall, 2 februarie 1943, KV2 456.
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem.*
22. Însemnări ale lui Tooth, KV2 456.
23. Masterman, *The Double Cross System,* p. 18.
24. Raport întocmit de Marshall, 2 februarie 1943, KV2 456.
25. *Ibidem.*
26. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
27. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
28. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
29. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
30. *Ibidem.*
31. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
32. *Ibidem.*
33. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
34. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.
35. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
36. Însemnările lui Backwell, KV2 458.
37. *Ibidem.*
38. Însemnările lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
39. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
40. Însemnările lui Backwell, KV2 458.
41. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.
42. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
43. *Ibidem.*
44. Însemnările lui Stephens, KV2 456.

45. Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
46. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
47. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
48. *Ibidem.*
49. Însemnare a lui Robertson, KV2 457.
50. Raport întocmit de Backwell, KV2 456.
51. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
52. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
53. Raport întocmit de Reed, 13 martie 1943, KV2 459.
54. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
55. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
56. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
57. *Ibidem.*
58. Raport întocmit de Reed, 8 februarie 1943, KV2 458.
59. *Ibidem.*
60. Notă informativă a lui Robertson, 11 ianuarie 1943, KV2 457.
61. Raport întocmit de Stephens, 7 ianuarie 1942, KV2 457.

CAPITOLUL 18 – *Pasagerul clandestin*

1. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. Notă informativă a lui Reed, 10 februarie 1943, KV2 458.
5. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.
6. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
7. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.
8. Însemnările lui Reed, KV2 458.
9. *Ibidem.*
10. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
11. Însemnările lui Reed, KV2 458.

12. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
13. *Ibidem.*
14. *Ibidem.*
15. Bilet scris de mână către Marshall, 3 martie 1943, KV2 458.
16. Raport întocmit de Reed, 3 martie 1943, KV2 458.
17. *Ibidem.*
18. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
19. *Ibidem.*

CAPITOLUL 19 – *Joli Albert*

1. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
2. *Ibidem.*
3. *Chapman,* p. 137.
4. Raport întocmit de Reed, 18 aprilie 1943, KV2 461.
5. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
6. Raportul maiorului R.L. Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
7. *Ibidem.*
8. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
9. *Ibidem.*
10. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
11. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster", KV2 459.
12. Masterman, *The Case of the Four Friends,* Londra, 1961, p. 19.
13. Raportul maiorului R.L. Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
14. *Ibidem.*
15. *Ibidem.*
16. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
17. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
18. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
19. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
20. *Ibidem.*
21. *Ibidem.*
22. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster", KV2 459.

23. *Ibidem.*
24. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
25. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
26. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
27. Mesaj interceptat de ISOS, 27 mai 1945, KV2 459.
28. Notă informativă, 23 martie 1943, KV2 459.
29. Minuta şedinţei, 22 martie 1943, KV2 459.
30. *Ibidem.*
31. *Ibidem.*
32. *Ibidem.*
33. *Ibidem.*
34. Notă informativă nedatată, KV2 459.
35. *Ibidem.*
36. Extrase din jurnalul de bord al vasului „City of Lancaster", KV2 459.
37. *Ibidem.*
38. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
39. *Ibidem.*
40. Telegramă, KV2 459.
41. Raport întocmit de Stephens, 27 iunie 1943, KV2 460.
42. *Ibidem.*
43. *Ibidem.*
44. Raport întocmit de Reed, 26 martie 1943, KV2 459.
45. *Ibidem.*
46. Notă informativă a lui Rothschild, 28 martie 1943, KV2 461.
47. *Ibidem.*

CAPITOLUL 20 – *Bomba neexplodată*

1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. Raportul maiorului Michael Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
5. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
6. *Ibidem.*

7. Robertson (atrib.), raport despre instructajul făcut de SOE, KV4 172.
8. Raport întocmit de Reed, 15 martie 1943, KV2 459, documentul 254 B.
9. Masterman, *The Double Cross System*, p. 32.
10. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
11. *Ibidem.*
12. *Chapman*, p. 158.
13. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Notă informativă a lui Masterman, 18 aprilie 1943, KV2 461.
15. Notă informativă a lui Montagu, 18 aprilie 1943, KV2 461.
16. Notă informativă a lui Rothschild, 25 aprilie 1943, KV2 461.
17. *Ibidem.*
18. *Ibidem.*
19. Rothschild, „Plan Damp Squib", KV2 461.
20. *Ibidem.*
21. Scrisoarea colonelului Leslie Wood către Rothschild, KV2 461.
22. *Ibidem.*
23. Bilet scris de mână de Masterman, ataşat documentului intitulat „Plan Damp Squib", elaborat de Rothschild, KV2 461.
24. Notă informativă a lui Masterman, KV2 461.
25. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
26. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2 461.
27. *Ibidem.*
28. Raport întocmit de Brown, 26 aprilie 1943, KV2 461.
29. *Ibidem.*
30. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2 461.
31. *Ibidem.*
32. Rothschild, „Plan Damp Squib", KV2 461.
33. Notă informativă, 26 aprilie 1943, KV2 461.
34. Raport întocmit de Reed, 26 aprilie 1943, KV2 461.
35. Duff Cooper către Dick White, 5 mai 1943, KV2 459.
36. *Ibidem.*
37. Notă informativă a lui Rothschild, 6 decembrie 1943, KV2 461.
38. *Ibidem.*

CAPITOLUL 21 – *Frontul de gheață*

1. Convorbire cu Ingeborg von Gröning, Bremen, 22 mai 2006.
2. *Chapman*, p. 161.
3. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
5. *Ibidem*.
6. *Chapman*, p. 164.
7. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
8. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
9. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
10. Masterman, *The Double Cross System*, p. 187.
11. *Ibidem*, p. 72.
12. Convorbire cu Ingeborg von Gröning, Bremen, 22 mai 2006.
13. *Ibidem*.
14. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
15. Olav Riste, Berit Nökleby, *Norway 1940–45: The Resistance Movement*, Oslo, 2004, p. 51.
16. *Chapman*, p. 171.
17. *Ibidem*.
18. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
19. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
20. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
21. *Chapman*, p. 172.
22. *Ibidem*.
23. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
24. Convorbire a lui Rothschild cu agentul JIGGER (Von Schoenich), Paris, 8 noiembrie 1944, KV2 460.
25. *Ibidem*.
26. *Chapman*, p. 174.
27. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
28. *Ibidem*.
29. *Chapman*, p. 175.
30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
31. *Ibidem*.
32. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

33. *Chapman*, p. 171.
34. *Ibidem*, p. 176.
35. *Ibidem.*

CAPITOLUL 22 – *Fata de la „Ritz"*

1. Convorbire cu Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
5. Convorbire cu Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
6. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
7. *Chapman*, p. 177.
8. Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
9. *Chapman*, p. 178.
10. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
12. *Ibidem.*
13. *Ibidem.*
14. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
15. *Ibidem.*
16. *Chapman*, p. 179.
17. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
18. *Ibidem.*
19. *Ibidem.*
20. *Chapman*, p. 180.
21. *Ibidem.*
22. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
23. Ibidem.
24. *Ibidem.*
25. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
26. *Ibidem.*
27. *Chapman*, p. 196.
28. Convorbire cu Leife Myhre, Oslo, 16 iunie 2006.
29. *Ibidem.*
30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.

31. *Ibidem.*
32. Interogatoriu luat de Rothschild, 28 ianuarie 1943, KV2 458.
33. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
34. Convorbire cu Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
35. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
36. *Ibidem.*

CAPITOLUL 23 – *Consultant în sabotaj*

1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
2. *Ibidem.*
3. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
4. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
5. *Ibidem.*
6. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
7. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
8. *Ibidem.*
9. Masterman, *The Double Cross System,* p. 171.
10. *Camp 020,* p. 350.
11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
12. Raport întocmit de Ryde, 27 iulie 1944, KV2 460.
13. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
14. *Ibidem.*
15. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
16. *Ibidem.*
17. *Ibidem.*
18. Convorbire cu Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
19. *Ibidem.*
20. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
21. Notă informativă a lui Reed, 7 iulie 1944, KV2 459.
22. *Ibidem.*

CAPITOLUL 24 – *Prânz la „Lutétia"*

1. Mesaje interceptate de ISOS, 15 decembrie 1944, KV2 459.
2. *Camp 020,* p. 298.
3. *Ibidem.*

4. *Ibidem.*
5. *Ibidem*, p. 299.
6. *Ibidem.*
7. Masterman, *The Double Cross System*, p. 171.
8. *Ibidem.*
9. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
10. *Ibidem.*
11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
12. *Ibidem.*
13. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
14. *Ibidem.*
15. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
16. *Ibidem.*
17. *News of the World*, 25 octombrie 1953.
18. *Ibidem.*
19. *Faramus*, p. 93.
20. *Ibidem*, p. 100.
21. *Ibidem*, p. 136.
22. *Ibidem*, p. 82.
23. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
24. *Chapman*, p. 241.
25. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
26. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
27. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
28. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
29. *Ibidem.*
30. Citat din necrologul lui Erich Vermehren de Saventhem, de Richard Bassett, *Independent*, 3 mai 2005.
31. *Chapman*, p. 237.
32. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
33. *Ibidem.*
34. *Ibidem.*
35. Comunicat, 13 iulie 1944, KV2 460.
36. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
37. *Ibidem.*

38. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
39. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
40. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
41. *Ibidem*.
42. *News of the World*, 25 octombrie 1953.
43. *Chapman*, p. 244.

CAPITOLUL 25 – *Escrocul risipitor*

1. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
2. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
3. *Ibidem*.
4. *News of the World*, 1 noiembrie 1953.
5. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
6. Mesaj interceptat de ISOS, 10 iunie 1944, KV2 459.
7. Notă informativă, 25 septembrie 1944, KV2 460.
8. *Camp 020*, p. 224.
9. Notă informativă, 28 iunie 1944, KV2 459.
10. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
11. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
12. *Camp 020*, p. 218.
13. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
14. Notă informativă a lui Milmo, 29 iunie 1944, KV2 459.
15. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
16. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
17. Dearden, citat într-un raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
18. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
19. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
20. *Ibidem*.
21. Notă informativă, 10 iulie 1944, KV2 459.
22. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
23. Thaddeus Holt, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*, Londra, 2004, p. 853.
24. Raport întocmit de Reed, 28 iunie 1943, KV2 459.
25. Notă informativă a lui Milmo, 1 august 1944, KV2 460.

26. Notă informativă a lui Milmo, 28 iunie 1944, KV2 459.
27. Notă informativă, 29 iunie 1944, KV2 459.
28. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
29. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
30. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
31. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
32. Notă informativă a lui Milmo, 28 iunie 1944, KV2 459.
33. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
34. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
35. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
36. *Ibidem.*
37. Notă informativă a lui Marriott, 29 iulie 1943, KV2 459.
38. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
39. Stephens, în raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
40. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
41. *Ibidem.*

CAPITOLUL 26 – *Gândăceii*

1. Masterman, *The Double Cross System*, p. 179.
2. *Ibidem.*
3. *Ibidem.*
4. Michael Howard, *Strategic Deception in the Second World War*, Londra, 1995, p. 178.
5. *Ibidem.*
6. Notă informativă a lui Reed, 28 iunie 1944, KV2 459.
7. Masterman, *The Double Cross System*, p. 181.
8. *Ibidem.*
9. *Ibidem.*
10. Notă informativă, KV2 460.
11. Notă a Ministerului Aerului, 29 august 1944, KV2 460.
12. Notă informativă a lui J.A. Drew, 11 iulie 1944, KV2 459.
13. Raport întocmit de Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
14. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
15. Masterman, *The Double Cross System*, p. 172.
16. Masterman, *Chariot Wheel*, p. 212.

17. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
18. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
19. *Ibidem.*
20. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.
21. Notă informativă a lui Marriott, 29 iulie 1943, KV2 459.
22. *Ibidem.*
23. Notă informativă a lui sir Alexander Maxwell, 15 iulie 1944, KV2 460.
24. Însemnare a lui D.I. Wilson, cu *ibidem.*
25. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
26. *Ibidem.*
27. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.
28. *Ibidem.*
29. Notă informativă a lui Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
30. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
31. Notă informativă a lui Ryde, 26 iulie 1944, KV2 460.
32. *Ibidem.*
33. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
34. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
35. *Ibidem.*
36. *Ibidem.*
37. Montagu, *op. cit.*, p. 114.
38. *Ibidem.*
39. *Ibidem*, p. 124.
40. *Ibidem*, p. 125.
41. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
42. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
43. Convorbire cu Ronnie Reed, 1994, Nicholas Reed.

CAPITOLUL 27 – *Lucrurile se duc de râpă*

1. Raportul Lagărului 020, 11 iulie 1944, KV2 459.
2. *Ibidem.*
3. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.
4. Notă informativă a lui Ryde, 8 august 1944, KV2 460.
5. *Camp 020*, p. 225.

6. *Ibidem.*
7. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
8. Notă informativă a lui Robertson, 15 august 1944, KV2 460.
9. *Ibidem.*
10. *Ibidem.*
11. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
12. *Ibidem.*
13. Montagu, *op. cit.*, p. 126.
14. *Ibidem.*
15. Scrisoare falsă de la A.B. Wood, KV2 460.
16. Montagu, *op. cit.*, p. 126.
17. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
18. Mesaj interceptat de ISOS, 25 septembrie 1944, KV2 460.
19. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
20. *Ibidem.*
21. Notă informativă, 1 august 1944, KV2 460.
22. *Ibidem.*
23. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
24. *Ibidem.*
25. *Ibidem.*
26. Notă informativă a lui Robertson, 15 august 1944, KV2 460.
27. *Ibidem.*
28. *Ibidem.*
29. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
30. *Ibidem.*
31. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
32. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
33. *Ibidem.*
34. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.
35. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
36. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 459.
37. Mesaje interceptate de ISOS, 4 septembrie 1944, KV2 460.
38. *Ibidem.*
39. Raport întocmit de Stephens, 29 iunie 1944, KV2 459.

40. Mesaje interceptate de ISOS, 4 septembrie 1944, KV2 460.
41. Mesaj transmis în 14 septembrie 1944, KV2 460.
42. Mesaje interceptate de ISOS, 28august 1944, KV2 460.

CAPITOLUL 28 – *Caz închis*
1. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.
2. *Ibidem*.
3. Notă informativă a lui Montagu, 29 august 1944, KV2 460.
4. *Ibidem*.
5. *Ibidem*.
6. Notă informativă a lui Ryde, 6 august 1944, KV2 460.
7. Ryde, nota informativă a întâlnirii, 14 august 1944, KV2 460.
8. *Ibidem*.
9. Raport întocmit de Ryde, 24 august 1944, KV2 460.
10. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
11. Raport întocmit de Ryde, 19 septembrie 1944, KV2 460.
12. Ryde către Robertson, 13 septembrie 1944, KV2 460.
13. Raport întocmit de Ryde, 19 septembrie 1944, KV2 460.
14. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
15. *Ibidem*.
16. Masterman, notă scrisă de mână pe *ibidem*.
17. *Ibidem*.
18. Exemplar semnat din Legea secretelor de stat, 2 noiembrie 1944, KV2 461.
19. Raport întocmit de Ryde, 24 octombrie 1944, KV2 460.
20. *Ibidem*.
21. *Ibidem*.
22. *Camp 020*, p. 217.
23. *Sunday Chronicle*, 24 iulie 1954.
24. Eddie Chapman, *Free Agent*, p. 11.
25. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.
26. Eddie Chapman, *Free Agent*, p. 12.
27. *Ibidem*.
28. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.

Epilog

1. Citat în Wilson, *op. cit.*
2. Masterman, *On the Chariot Wheel,* p. 219.
3. Discurs al lui Christopher Harmer la înmormântarea lui T.A. Robertson, la Pershore Abbey.
4. Masterman, *The Case of the Four Friends,* p. 14.
5. Masterman, *On the Chariot Wheel,* p. 371.
6. *Ibidem,* p. 361.
7. *Daily Telegraph,* 4 decembrie 1986.
8. Lois Maxwell (Miss Moneypenny), citat în Wikipedia.
9. „Lloyd's Register of Captains", National Maritime Museum.
10. *Camp 020,* p. 22.
11. FO 371/70830, documentul CG 2290/G, citat de Hoare în *Camp 020,* p. 8.
12. Convorbire cu Ingeborg von Groning, Bremen, 22 mai 2006.
13. FO 371/70830, documentul CG 2290/G.
14. *Camp 020,* p. 72.
15. *Faramus,* p. 177.
16. *Ibidem.*
17. Cuvânt-înainte de Eddie Chapman la *ibidem,* p. 7.
18. Convorbire cu Bibbi Røset, Oslo, 15 iunie 2006.
19. *Ibidem.*
20. *Ibidem.*
21. *Camp 020,* p. 226.
22. *Evening Standard,* 13 octombrie 1948.
23. *Ibidem.*
24. *Daily Telegraph,* 10 octombrie 1974.
25. *Times,* necrologul lui Eddie Chapman, 26 decembrie 1997.
26. *Daily Express,* „The Sentimental Screwsman", 21 octombrie 1960.
27. Masterman, *Chariot Wheel,* p. 361.
28. *News of the World,* „A Traitor or a Hero?", 10 ianuarie 1954.
29. Convorbire cu Betty Chapman, 25 noiembrie 2005.

Bibliografie selectivă

ARHIVE

National Archives, Kew
National Maritime Museum, Greenwich
Bundesarchiv-Militärarchiv, Freiburg
National Archives, Washington DC
British Library Newspaper Archive, Colindale
Jersey Historical Archives
Jersey Newspaper Archives, St Helier
Jersey Judicial Archives

LUCRĂRI PUBLICATE

Andrew, C., *Secret Service: The Making of the British Intelligence Community,* Londra, 1985.

Bennett, R., *Behind the Battle: Intelligence in the War with Germany 1939–45,* Londra, 1999.

Carter, M., *Anthony Blunt: His Lives,* Londra, 2001.

Chapman, Edward, *The Eddie Chapman Story,* cuvânt-înainte de Frank Owens, Londra, 1953.

–, *Free Agent: The Further Adventures of Eddie Chapman,* Londra, 1955.

–, *The Real Eddie Chapman Story,* Londra, 1966.

Curry, J., *The Security Service 1908–1945: The Official History*, Londra, 1999.

Farago, Ladislas, *The Game of the Foxes: The Untold Story of German Espionage in the US and Great Britain During World War Two*, New York, Londra, 1972.

Faramus, Anthony Charles, *The Faramus Story*, Londra, fără menționarea ediției și a anului.

–, *Journey into Darkness: A True Story of Human Endurance*, Londra, 1990.

Foot, M.R.D., *SOE: The Special Operations Executive 1940–1946*, Londra, 1999.

Harris, Tomas, *Garbo: The Spy Who Saved D-Day*, introducere de Mark Seaman, Londra, 2004.

Haufler, Hervie, *The Spies Who Never Were: The True Story of the Nazi Spies Who Were Actually Double Agents*, New York, 2006.

Hesketh, R., *Fortitude: The D-Day Deception Campaign*, Londra, 1999

Hinsley, F.H., *British Intelligence in the Second World War: Its Influence on Strategy and Operations*, Londra, 1979, vol. I.

Hinsley, F.H., Simkins, C.A.G., *British Intelligence in the Second World War: Security and Counter-Intelligence*, Londra, 1990, vol. IV.

Holt, Thaddeus, *The Deceivers: Allied Military Deception in the Second World War*, Londra, 2004.

Howard, Michael, *Strategic Deception in the Second World War*, Londra, 1995.

Kahn, David, *Hitler's Spies: German Military Intelligence in World War II*, New York, 2000.

Knightley, Philip, *The Second Oldest Profession*, Londra, 1986.

Liddell, G., *The Guy Liddell Diaries, 1939–1945*, volumele I și II, ed. Nigel West, Londra, 2005.

Macksey, Kenneth, *The Searchers: Radio Intercept in Two World Wars,* Londra, 2003.

Masterman, J.C., *The Double Cross System in the War 1939–1945,* Londra, 1972.

–, *On the Chariot Wheel: An Autobiography,* Oxford, 1975.

Miller, Russell, *Codename Tricycle: The True Story of the Second World War's Most Extraordinary Double Agent*, Londra, 2005.

Montagu, Ewen, *Beyond Top Secret Ultra,* Londra, 1977.

–, *The Man Who Never Was,* Oxford, 1996.

Paine, Lauran, *The Abwehr: German Military Intelligence in World War II,* Londra, 1984.

Popov, Dusko, *Spy/Counterspy,* New York, 1974.

Rose, Kenneth, *Elusive Rothschild: The Life of Victor, Third Baron,* Londra, 2003.

Schenk, P., *Invasion of England 1940: The Planning of Operation Sealion,* Londra, 1990.

Sebag-Montefiore, Hugh, *Enigma: The Battle for the Code,* Londra, 2000.

Stephens, R. „Tin Eye", *Camp 020: MI5 and the Nazi Spies,* introducere de Oliver Hoare, Londra, 2000.

Stevenson, William, *A Man Called Intrepid: the Secret War of 1939–45,* Londra, 1976.

Waller, John H., *The Unseen War in Europe: Espionage and Conspiracy in the Second World War,* New York, Londra, 1996.

West, Nigel, *MI5: British Security Service Operations 1909–45,* Londra, 1981.

Wilson, Emily Jane, *The War in the Dark: The Security Service and the Abwehr 1940–1944,* teză de doctorat, Cambridge, 2003.

Winterbotham, F.W., *The Ultra Secret,* Londra, 1974.

Lista ilustrațiilor

Planșe fotografice

Imagini în text

Mulțumiri

Zeci de oameni din cinci țări au contribuit cu generozitate la scrierea acestei cărți, ajutându-mă cu informații, interviuri, sfaturi, fotografii, documente și amintiri. Din Marea Britanie, le sunt îndatorat lui Betty Chapman, Tony Faramus, Howard Davies și Hugh Alexander de la National Archives, lui Mary Teviot pentru minunata ei cercetare genealogică, profesorului M.R.D. Foot și lui Calder Walton pentru neprețuitele lor cunoștințe de istorie, maiorului A.J. Edwards și regretatului colonel Tony Williams de la arhiva Military Intelligence Museum, lui Caroline Lamb de la Liddell Hart Centre pentru documentele militare de arhivă, Duniei Garcia-Ontiveros de la National Maritime Museum, lui George Malcolmson de la Royal Navy Submarine Museum, lui Davis Capus de la Metropolitan Police Service Records Management Branch. Andrea și Edward Ryde, Sophia și Charles Kitson, Margery Barrie, Carolyn Elton, Nicholas Reed și Charles Chilton m-au ajutat să realizez un portret mai cuprinzător al ofițerilor de caz. Din Jersey, le sunt recunoscător lui Steven Guy-Gibbens, directorul închisorii „La Moye", și lui Paul Matthews, grefier adjunct, pentru accesul oferit la documentele închisorii, ale poliției și la cele judiciare; Lindei Romeril și lui Stuart Nicolle de la Jersey Historical Archives, lui Jan Hadley și John Guegan de la *Jersey Evening Post*. Din Norvegia,

Alf Magnussen de la *Aftenposten* mi-a fost de un deosebit ajutor în găsirea unor informaţii despre Dagmar prin intermediul lui Bibbi Røset, Leife Myhre şi Harald Næss (care, cu amabilitate, mi-a permis să-i distrug o parte din acoperiş cu un drug de fier în căutarea filmului ascuns de Chapman). În America, Anne Cameron Berlin a efectuat o utilă documentare preliminară la US National Archives. Din Germania, îi sunt recunoscător lui Peter Steinkamp pentru munca desfăşurată la Bundesarchiv-Militärarchiv din Freiburg, precum şi Petrei şi lui Ingeborg von Gröning pentru ospitalitatea şi ajutorul lor. Le sunt recunoscător de asemenea lui Georges şi Caroline Paruit, proprietarii vilei La Bretonnière din Nantes.

Pentru o organizaţie discretă, MI5 a fost un model de deschidere: nu doar că mi-a oferit acces la dosare până acum secrete, ci m-a şi ajutat să caut materiale suplimentare. Celorlalte persoane care preferă să nu fie nominalizate le spun: ştiţi cine sunteţi şi cât de recunoscător vă sunt.

Robert Thomson, Keith Blackmore, Anne Spackman, Bob Kirwin, Daniel Finkelstein şi toţi colegii mei de la *Times* m-au susţinut ori m-au tolerat, iar, din când în când, au făcut şi una, şi alta; Michael Evans a fost, ca de obicei, generos cu informaţiile oferite. Denise Reeves a făcut câteva minuni în căutarea fotografiilor.

Michael Fishwich şi Trâm-Anh Doan de la Bloomsbury au fost cei mai încântători şi mai competenţi colaboratori, iar munca lui Kate Johnson de revizuire a manuscrisului a fost, ca de obicei, excepţională, ferindu-mă de multe situaţii stânjenitoare. Toate greşelile care au mai rămas sunt în totalitate rezultatul intransigenţei mele.

În sfârşit, mulţumirile şi dragostea mea se îndreaptă către Kate Muir, ca întotdeauna, pentru sprijinul, răbdarea şi subtilele ei observaţii editoriale. Această carte îi este dedicată.

INDEX

Cuprins

În clipa în care germanii invadează insula britanică Jersey, în pușcăria de aici se află un om căutat de autorități pentru nenumăratele spargeri și escrocherii săvârșite. Prietenii, iubitele și oamenii legii îl cunosc sub numele de Eddie Chapman. După ce ajunge în mâinile nemților, se oferă să colaboreze cu serviciul secret al acestora, Abwehr. Încredințându-i-se o misiune, este parașutat în Anglia, unde se pune în slujba spionajului britanic. „Agentul Zigzag", cum i-au zis cei din MI5 datorită traseului sinuos urmat de el de-a lungul timpului, va deveni unul dintre străluciții agenți dubli ai englezilor care au activat în timpul celui de-al Doilea Război Mondial.

Bazându-se pe jurnale intime, scrisori, articole de presă, mărturii, amintiri ale contemporanilor și, nu în ultimul rând, pe documente oficiale, Ben Macintyre spune, cu eleganță, umor fin și chiar duioșie, palpitanta poveste a acestui escroc afemeiat devenit erou.

„Superbă. Meticulos documentată, frumos spusă,
extraordinar de antrenantă și, adesea, foarte emoționantă."
John le Carré

„Deosebit de impresionantă. [...]
Povestea are o mulțime de întorsături fascinante."
Max Hastings

Aleasă una dintre cele mai bune cărți de istorie de către
WASHINGTON POST

Partener media:

Carte recomandată de

Historia

ISBN: 978-606-793-591-2

www.edituracorint.ro

CORINT
ISTORIE

Titlu	Autor	Preț
21 august 1968. Apoteoza lui Ceaușescu	Lavinia Betea, Florin-Răzvan Mihai, Ilarion Țiu	37,50
Abandonați. Destinele unor tineri americani în Rusia lui Stalin	Tim Tzouliadis	39,90
Adolf Hitler. O viață în imagini	María J. Martínez Rubio	39,90
Antoniu și Cleopatra. Adevărul din spatele celei mai frumoase povești de dragoste din lumea antică	Diana Preston	37,50
Asasinarea arhiducelui	Greg King, Sue Woolmans	42,50
Atlas istoric Duby. Toată istoria lumii în 300 de hărți		44,90
Attila Hunul. Teroarea barbară și prăbușirea Imperiului Roman	Christopher Kelly	34,90
Balcanii. O istorie despre diversitate și armonie	Andrew Baruch Wachtel	27,50
Beria. Mâna dreaptă a lui Stalin	Any Knight	39,90
Călătoria prin Eldorado. Zece ani de lagăre sovietice	Nikolai Vasilievici Sablin	37,50
Călăul lui Hitler.. Viața lui Heydrich	Robert Gerwarth	39,90
Când Hitler a luat cocaină și Lenin și-a pierdut creierul	Giles Milton	32,50
CIA și asasinarea celor doi Kennedy	Patrick Nolan	34,90
CIA. Războiul secret împotriva terorismului	Mark Mazzetti	34,90
Confesiunile unui fost islamist	Maajid Nawaz	34,90
Conversații cu Regele Mihai	Stelian Tănase	44,90
Conversații cu Stalin	Milovan Djilas	19,90
Coreea de Nord. Între fascinație și teroare	Loretta Napoleoni	27,50
Crimeea și noul imperiu rus	Agnia Grigas	39,90
Cu Hitler până la sfârșit. Memoriile ordonanței lui Hitler	Heinz Linge	29,99
De la SSI la SIE	Florian Banu	39,90
Destin în bătaia vântului. Jurnal	Evghenia Ghinzburg	34,90
Destin deturnat. O istorie a lumii prin ochii Islamului	Tamim Ansary	39,90
Dezastrul de la Cernobîl	Svetlana Aleksievici	33,62
Dispărută în Moscova	Marguerite Harrison	34,90
Două surori. Din Norvegia în jihadul din Siria	Åsne Seierstad	39,90
Dragoste și revoluție	Florin Țurcanu, Enis Tulça	27,50
Drumul din Kolîma. Călătorie pe urmele Gulagului	Nicolas Werth	24,90
Duduia. Scrisori din exil ale Elenei Lupescu	Diana Mandache	34,90
Ecaterina cea Mare	Henri Troyat	34,90
Edit von Coler. Agentă nazistă la București	Jacques Picard	10,00
Ekaterinburg. Ultimele zile ale Romanovilor	Helen Rappaport	34,90
El Narco. Cartelurile de droguri din Mexic	Ioan Grillo	34,90
Evadare din lagărul 14. Incredibila odisee a unui om din Coreea de Nord până în lumea liberă	Blaine Harden	27,50
Evita. Viața secretă a Evei Perón	Nicholas Fraser, Marysa Navarro	29,90
Fiica lui Stalin – Viața extraordinară a Svetlanei Allilueva	Rosemary Sullivan	39,90
Genghis-han și nașterea lumii moderne	Jack Weatherford	39,90